

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»**

ВІТЧИЗНЯНА НАУКА НА ЗЛАМІ ЕПОХ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції
(18 березня 2020 року)**

№59

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

Рада молодих учених університету

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції
**«ВІТЧИЗНЯНА НАУКА НА ЗЛАМІ ЕПОХ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

18 березня 2020 року

Вип. 59

Збірник наукових праць

Переяслав – 2020

УДК 001(477)«19/20»
ББК 72(4Укр)63
В 54

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. – Переяслав, 2020. – Вип. 59. – 141 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Коцур В.П. – доктор історичних наук, професор, академік НАПН України

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Базалук О.О. – доктор філософських наук, професор

Воловик Л.М. – кандидат географічних наук, доцент

Євтушенко Н.М. – кандидат економічних наук, доцент

Кикоть С.М. – кандидат історичних наук (відповідальний секретар)

Носаченко В.М. – кандидат педагогічних наук

Руденко О.В. – кандидат психологічних наук, доцент

Скляренко О.Б. – кандидат філологічних наук, доцент

Солопко І.О. – кандидат фізико-математичних наук, доцент

Збірник матеріалів конференції вміщує результати наукових досліджень наукових співробітників, викладачів вищих навчальних закладів, докторантів, аспірантів, студентів з актуальних проблем гуманітарних, природничих і технічних наук.

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, достовірність фактів і посилань несуть автори публікацій.

©Автори статей

©Рада молодих учених університету

©ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди

ЕКОЛОГІЯ

УДК 504.064:621.039

Галина Попенко
(Харків)

РАДІАЦІЙНЕ ЗАБРУДНЕННЯ ДОВКІЛЛЯ В УКРАЇНІ

Проаналізовано джерела надходження радіонуклідів в навколишнє середовище в деяких галузях промисловості. Досліджено рівень радіаційного забруднення довкілля при використанні та переробці природних матеріалів.

Ключові слова: радіаційне забруднення, радіонукліди, корисні копалини, хвостосховища, фосфорні і калійні добрива, золовідвали ТЕС.

Sources of the radionuclide intake into the environment in some branches of the industry are analyzed. Level of the environment radioactive pollution while using and processing the natural materials has been researched.

Key words: radioactive pollution, radionuclides, mineral resources, tailing pits, phosphoric and potash fertilizers, the TPS ash dump.

Україна належить до країн з пріоритетним розвитком використання атомної енергії. З початку 30-х років минулого століття в ній було розгорнуто ядерні дослідження, а з кінця 40-х – промисловий видобуток та збагачення урану, за запасами якого вона посідає 11 місце у світі й перше в Європі. В Україні на 4 АЕС працюють 15 атомних реакторів. Аварія на Чорнобильській АЕС стала найдраматичнішим прикладом можливих наслідків впровадження ядерної енергетики.

За більш ніж тридцять років радіаційна обстановка в Україні покращилася за рахунок процесів так званої автореабілітації, що відбуваються у довкіллі: практично розпалися короткоживучі і середньоживучі радіонукліди, зменшилася активність основних дозоутворюючих довгоживучих штучних радіонуклідів ^{90}Sr і ^{137}Cs , зв'язалася ґрунтом значна частка ^{137}Cs , обидва радіонукліди з током вод частково змілися у водойми, заглибилися у ґрунт. Внаслідок цього потужність радіаційного фону, за винятком територій, що примикають до зони відчуження Чорнобильської АЕС, вже давно встановилася як 0,10–0,15 мкЗв/год, що практично відповідає доаварійному рівню. Проте, міграція радіонуклідів трофічними ланцюгами, першим і основним етапом яких є ланка «ґрунт – рослина», триває. Натепер населення України, що мешкає на забруднених радіонуклідами територіях, а це понад 2,3 млн. чол., одержує до 90 % дози опромінення іонізуючою радіацією за рахунок інкорпорованих радіонуклідів, що надходять в організм з продуктами харчування, серед яких основними формуючими дозу є молоко, м'ясо, картопля і овочі. Отже, відповідальність за радіаційну безпеку населення України фактично покладається на виробників продукції тваринництва і рослинництва – працівників сільського господарства

Основними шляхами надходження радіонуклідів в оточуюче людину навколишнє середовище є природні ресурси з домішками радіоактивних хімічних елементів, які використовуються як сировина в різних галузях господарства.

В процесі діяльності підприємств гірничодобувної промисловості на поверхню землі у складі порід видобувається і переробляється значна кількість природних радіонуклідів. Це обумовлює додаткове надходження радіонуклідів в навколишнє природне середовище в місцях добичі й переробки корисних копалин. Потенційними джерелами радіаційної небезпеки є, в першу чергу, уранові копальні, підприємства з переробки уранової руди і відвали їх порід.

За даними [1], на більшості уранових родовищ помітної загрози екологічному стану навколишнього середовища немає. На деяких родовищах проведені реабілітаційні роботи, які привели до часткової нормалізації радіоекологічної обстановки.

Спостерігаються локальні підвищення рівня радіаційного фону в містах Кривий Ріг, Кіровоград, Жовті Води і деяких інших, які пов'язані з втратами рудного матеріалу при транспортуванні, використанні рудних відвалів з уранових шахт в будівництві, а також в результаті пилового забруднення територій, прилеглих до хвостосховищ.

При розробці уранових родовищ в навколишнє природне середовище разом з відходами поступають радіоізотопи всіх трьох радіоактивних родин – урану-238, урану-235 і торію-232, але радіоактивність в основному обумовлена сімейством урану-238. Рівень радіоактивності відходів, що поступають в навколишнє природне середовище, різний для різних копалень (родовищ) і загалом залежить від початкового вмісту урану в руді і активності геохімічних процесів, що протікали на родовищі до його розробки, в основному природного вилуговування, що обумовлює утворення різних співвідношень урану з продуктами його розпаду. Зазвичай на скельних родовищах всі радіонукліди знаходяться в рівновазі з родоначальником ряду.

Джерела радіоактивного забруднення підрозділяються на організовані і неорганізовані.

На підземних гірських роботах до організованих джерел радіоактивного забруднення відносяться розкриваючі та допоміжні виробки (стовбури, штольні, шурфи, свердловини), через які здійснюються викиди в атмосферу відпрацьованого повітря і видача на поверхню руди, відходів попутної добичі, копальневих і дренажних вод.

До неорганізованих джерел радіоактивного забруднення відносяться промплощини копалень, на яких проводиться транспортування руди, розміщення її в бункерах, вантаження, попереднє дроблення, складування, радіометричне сортування. Неорганізованими джерелами є також рудні склади, відвали забалансових руд і порожніх порід, які забруднюють не тільки атмосферу, ґрунт, рослинність, об'єкти і устаткування, але і поверхневі і підземні води. В окремих випадках забруднюючі радіоактивні речовини проникають в навколишнє природне середовище через обвалення, розломи, тріщини, незатамповані свердловини шляхом фільтрації.

В цілому рівень радіоактивного забруднення атмосферного повітря і території в межах промплощини для сучасних уранових копалень невисокий. На більшості копалень радіоактивне забруднення, відмінне від фонового, простежується на відстані 500-600 м від основного джерела забруднення. Забруднення територій, прилеглих до промплощадок уранових копалень, обумовлене механічними втратами речовин, що містять уран, дифузним забрудненням ґрунту радіоактивним пилом, що осідає, і аерозолями, що утворюються в результаті експлуатації рудних складів, відвалів, автомобільних і залізних доріг.

На відкритих гірських роботах джерелами забруднення навколишнього природного середовища можуть бути кар'єрний простір і прилеглі ділянки землі, на яких відсипаються породи розкриття і складуються руди; аерозолі і пил забруднюють атмосферу, ґрунт і води; кар'єрні води, що несуть сполуки урану, радію і інших радіонуклідів, забруднюють поверхневі та підземні води. Всі ці джерела відносяться до неорганізованих, хоча утворення аерозолів, які пов'язані з рядом технологічних процесів, вимивання урану і інших радіонуклідів з відвалів піддаються управлінню.

Геотехнологічні способи розробки, зокрема найбільш широко поширений метод підземного вилуговування, в цілому характеризуються високою чистотою робіт. Джерелом забруднення при цьому способі, що відноситься до неорганізованих, відбувається забруднення ураном і іншими радіоізотопами підземних вод у зв'язку з втратою контролю за потоками вилуговуваних розчинів. Певну небезпеку становить також зосередження в ставках-накопичувачах пісків, що містять практично всю гамму природних радіонуклідів [2].

На стадіях гідрометалургійного переділу в навколишнє природне середовище виділяється радон (вилуговування, сорбція, хімічне осадження) або радіоактивні аерозолі (кінцеві стадії переділу, готова продукція).

Особливий вид забруднення навколишнього середовища, пов'язаний з роботою гідрометалургійних заводів, – забруднення від хвостосховищ – місць складування і довготривалого зберігання відходів переробки руди. У сировинній галузі ядерно-паливного циклу цей вид відходів є основним джерелом забруднення навколишнього природного середовища (атмосфери, вод, ґрунту, рослинності), який може також завдати збитку і населенню.

Урановидобуваючі і перероблюючі підприємства України розташовані в Кіровоградській, Дніпропетровській і Миколаївській областях. Розвідані родовища урану ще в трьох областях: Донецькій, Луганській і Харківській.

Джерелом радіаційного забруднення є також застосування фосфорних і калійних добрив, що може призвести до збільшення радіаційного фону через високу концентрацію в них ^{238}U , продуктів його розпаду і ^{40}K . Для виробництва фосфорних добрив використовуються фосфатні руди осадового і магматичного походження. Осадові фосфатні руди характеризуються вищим вмістом урану у порівнянні з рудами магматичного походження, наприклад, апатитами з Кольського півострова. У осадових родовищах фосфатних руд типова концентрація ^{238}U складає 1500 Бк/кг, а в апатитах – 70 Бк/кг. Як правило, ^{238}U знаходиться в радіоактивній рівновазі зі своїми продуктами розпаду. Концентрації ^{232}Th і ^{40}K в осадових фосфатних породах значно нижчі, ніж концентрації ^{238}U , і співпадають із звичайним вмістом цих елементів в ґрунті [3].

Фосфорні добрива складають близько 25% від загальної кількості мінеральних добрив. За умови припущення, що у всіх фосфорних добривах дотримується радіоактивна рівновага, що справедливо тільки для простих добрив, і використовуючи дані з кількості фосфорних добрив, що поступили до України протягом року, можна визначити загальну активність, обумовлену ураном, внесено з фосфорними добривами. Середнє значення кількості фосфорних добрив 1200 тис. т, а середня питома активність урану ~ 400 Бк/кг (по фосфоритній муці), отже, внесена за рік активність дорівнює $4,8 \cdot 10^{11}$ Бк.

У калійних добривах на 1 г калію припадає 29,6 Бк ^{40}K (0,0118% ^{40}K в природному калію, питома активність ^{40}K – 250 кБк/г), тоді з калійними добривами (середньорічна величина 1300 тис. т, вміст калію близько 40 %) внесено $1,6 \cdot 10^{13}$ Бк за рік.

На території України розвіданий ряд родовищ нерудних мінералів (червоні і сірі граніти, лабрадори, габбро, мармур, вапняк і ін.), які використовуються у виробництві будівельних матеріалів. За ступенем концентрації природної радіоактивності вивержені породи розташовуються таким чином: граніти (кислі) – діорити (середні) – базальти (основні) – дуніти (ультраосновні). Радіоактивність порід Українського кристалічного щита на порядок перевищує середнє значення питомої активності в гранітах.

Джерелами радіоактивного забруднення є також теплові електростанції, оскільки для виробництва електроенергії використовується органічне паливо, зокрема вугілля. Вугілля, подібно багатьом іншим природним матеріалам містить незначні кількості радіонуклідів природного походження, і його спалювання призводить до надходження радіонуклідів у навколишнє природне середовище.

При згоранні вугілля мінеральні речовини плавляться і утворюють склоподібний зольний залишок у вигляді шлаку. Проте легка частина золи, летуча зола, виноситься гарячими газами в трубу електростанції, звідки, в залежності від ефективності очищення, деяка її частина поступає в атмосферу. Небезпеку для навколишнього природного середовища може представляти також і винос пилу із золовідвалів ТЕС.

Активності радіонуклідів, викинутих в атмосферу електростанціями, на одиницю приведенної електроенергії залежить від ряду чинників, таких як концентрація радіонуклідів у вугіллі, зольність вугілля, температура спалювання і ефективність фільтруючих систем. В залежності від сукупності цих чинників можуть спостерігатися підвищені рівні радіаційного фону, що призведе до додаткового опромінювання населення. Тому необхідно проводити систематичні вимірювання активності золи, що викидається в атмосферу і осаджається на ґрунт, а також досліджувати золовідвали ТЕС для оцінки об'ємної альфа-активності повітря

та концентрації природних радіонуклідів в ґрунтових та поверхневих водах. З 25 ТЕС, що діють, на 15 виробляється біля 90% від всієї електроенергії, і вони є основними джерелами забруднення навколишнього природного середовища. Проектна ефективність очищення твердих частинок на ТЕС рівна 98,5%, але реальна складає ~ 90%. З твердими частинками в атмосферу поступає цілий ряд природних радіонуклідів уранового і торієвого рядів, а також калій-40 [1].

Слід зазначити, що вугілля також використовується для приготування їжі і обігріву житлових і виробничих приміщень. Враховуючи, що димарі низькі і не обладнані системами золоуловлювання, можна припустити, що 25% золи, що утворюється, викидається в атмосферу. На Україні для цих цілей використовується ~ 10 млн. т вугілля. Зольність вугілля, що використовується ~ 40 %, виходячи з цього, у атмосферу поступає : $^{40}\text{K} \sim 5 \cdot 10^{11}$; $^{238}\text{U} \sim 2 \cdot 10^{11}$; $^{226}\text{Ra} \sim 2 \cdot 10^{11}$; $^{210}\text{Pb} \sim 6 \cdot 10^{11}$; $^{210}\text{Po} \sim 6 \cdot 10^{11}$; $^{232}\text{Th} \sim 2 \cdot 10^{11}$; $^{228}\text{Ra} \sim 2 \cdot 10^{11}$; $^{228}\text{Th} \sim 2 \cdot 10^{11}$ Бк в год. Загальна активність радіонуклідів, що поступили, приблизно рівна $2,7 \cdot 10^{12}$ Бк в рік, а кількість радону, що поступив, буде приблизно дорівнювати $2,0 \cdot 10^{11}$ Бк в рік.

Таким чином, у формуванні радіаційного стану на території України беруть участь, окрім АЕС, також підприємства гірничодобувної, вугільної промисловості та теплової енергетики. При їх експлуатації відбувається помітний перерозподіл природних радіонуклідів (уран, торій, продукти їх розпаду і калій) у навколишньому природному середовищі.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Коваленко Г. Д. Радиоекология Украины: Монография. Харьков: ИД «ИНЖЭК», 2008. 264 с.
2. Авдеев О. К., Мосинец В. Н. Экологические проблемы добычи радиоактивных руд. М., 1988. 110 с.
3. Ионизирующее излучение: источники и биологические эффекты: Докл. Научн. комитета по действию атомной радиации за 1982 год Генеральной Ассамблее. Нью-Йорк: ООН, 1982. Т. 1. 879 с.

УДК 504.4.064.3

*Діана Суїнова, Анна Суїнова
(Боярка)*

ОРГАНІЗАЦІЯ МОНІТОРИНГУ ВОДНИХ ОБ'ЄКТІВ

У статті представлено основні проблеми та сутності моніторингу водних об'єктів. Розглянуто основні цілі організації водних об'єктів, спостереження та контроль за ними.

Ключові слова: моніторинг водних об'єктів, антропогенний вплив, забруднення водних об'єктів, контролю за рівнем забруднення.

Антропогенний прес на гідросферу спричиняє глибокі зміни у структурно-функціональній організації водних екосистем. При цьому порушуються життєві цикли гідробіонтів, процеси їхньої життєдіяльності і відтворення, біологічні зв'язки, функціонування угруповань, кругообіг речовин, біопродуцційні і самоочисні процеси, що врешті-решт призводить до втрати водойм як джерела питної та іригаційної води, а також продовольчих ресурсів.

Моніторинг водних об'єктів – це система спостережень, кількісної оцінки та прогнозу стану водних об'єктів з метою організації оптимального управління якістю води та біопродуктивністю.

З метою підвищення ефективності робіт по збереженню і покращенню стану навколишнього середовища і забезпечення екологічної безпеки уряд України Постановою КМУ від 30.03.98 р. № 391 «Про затвердження Положення про державну систему

моніторингу довкілля» визначив порядок організації моніторингу природного середовища в Україні. Державний моніторинг водних об'єктів (ДМВО) здійснюється також у відповідності до положень Водного кодексу України та постанови КМУ від 20.07.96 р. № 815 «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод».

Державний моніторинг водних об'єктів включає регулярне спостереження за станом водних об'єктів, кількісними і якісними показниками якості води і донних відкладів, створення і ведення банків даних, оцінка і прогнозування змін стану водних об'єктів, кількісних і якісних показників поверхневих і ґрунтових вод.

Державний моніторинг водних об'єктів (ДМВО) є складовою частиною системи державного моніторингу довкілля і включає такі блоки: моніторинг вод морів; моніторинг водних об'єктів суші; моніторингу водогосподарчих систем і споруд [3, с. 111].

Сучасний рівень забруднення поверхневих (континентальних) вод визначається комплексом антропогенних факторів-впливів, які розділяють на: органічні нетоксичні забруднення (сапробізація); органічні і мінеральні токсичні забруднення (токсифікація); мінеральні речовини, які стимулюють ріст водоростей - переважно сполуки фосфору та азоту (евтрофікація); кислі дощі (ацидифікація); радіонукліди (нуклідизація).

Основним і найнебезпечнішим антропогенним впливом на водне середовище є хімічне забруднення внаслідок попадання у водойми забруднень з природних джерел, промислових стічних вод, осідання на водну поверхню повітряних викидів промисловості, надходження отрутохімікатів з сільськогосподарських територій.

Одним з найбільш поширених антропогенних впливів на екосистеми озер і водосховищ є процес евтрофікації, при якому прискорюється процес їх старіння. До цього процесу призводить збільшення біогенних та органічних речовин, що попадають у водоймища при змиві з затоплених земель добрив та комунальними стоками. При цьому протікає швидке перетворення внесених речовин в нітрати, які самі по собі дуже небезпечні для населення, а при попаданні у водоймища прискорюють процеси евтрофікації [2, с. 68].

Найбільшу потенційну небезпеку для морського середовища мають нафта і її продукти, важкі метали (ртуть, свинець, кадмій, мідь, цинк) та хлорвуглеводні. Наприклад, вміст нафтопродуктів в Тихому океані досягає 200-300 млрд. т, на значних площах океану спостерігається нафтова плівка або нафтові грудочки.

Спостереження і контроль за рівнем забруднення поверхневих і морських вод здійснюється за фізичними, хімічними та гідробіологічними показникам. Пункти спостереження як правило суміщаються з гідрологічними постами і ділянками, забезпеченими гідрологічними розрахунками.

Всі пункти спостережень за рівнем забруднень вод суші ділять на чотири категорії за частотою та детальністю програм спостережень.

Пункти першої категорії розміщені в місцях скидання промислових або міських стічних вод, а також в місцях нерестилищ цінних риб. На пунктах першої категорії спостереження проводять один раз в декілька днів за розширеною програмою.

Пункти другої категорії – в районах промислових міст та інших зонах, які підлягають суттєвим впливам. На пунктах другої категорії спостереження проводять один раз в місяць також за розширеною програмою.

Пункти третьої категорії відносяться до підсистеми моніторингу регіонального рівня. Спостереження на них проводять щомісяця за скороченою програмою, а повна програма поєднується з основними гідрологічними фазами .

Пункти четвертої категорії відносять до системи фонового моніторингу. Спостереження проводять один раз в сезон за програмою гідрологічних спостережень. В задачу цих станцій входить спостереження за фоновими рівнями забруднень, їх сезонною та річною мінливістю [1, с. 23].

Важливим є впровадження в системі контролю за рівнем забруднення води гідробіологічних методів – результати таких аналізів вказують безпосередньо на стан

екосистеми водоймищ. Основу гідробіологічного контролю складають спостереження за такими елементами водних екосистем, як зообентос, зоопланктон, фітопланктон, макрофіти.

ДЖЕРЕЛА ЛІТЕРАТУРА

1. Дуднікова І.І., Пушкін С.П. Моніторинг довкілля: Навч. посібник: У 2-х ч. К.: Вид-во Європ. Ун-ту, 2007. Ч.2. 313 с.
2. Екологія: Підручник / С.І. Дорогунцов, К.Ф. Коценко, М.А. Хвесик та ін. Вид. 2-ге, без змін. К.: КНЕУ, 2006. 371 с.
3. Клименко М.О., Прищепа А.М. та ін. Моніторинг довкілля. К.: Академія, 2006. 360 с.

ТУРИЗМ І РЕКРЕАЦІЯ

УДК 911.3:338.48-6:745/749(477.82)

Олена Антинюк, Ірина Єрко,
Зоя Карпюк, Роман Качаровський (Луцьк),
Надія Чир (Ужгород)

РАЙОНИ НАЙБІЛЬШОГО ПОШИРЕННЯ ОСЕРЕДКІВ НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ ЯК ОБ'ЄКТІВ ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

Визначено місце народних художніх промислів у культурній індустрії туризму. Виокремлено окремі їх елементи. Визначено найбільш насичені осередками райони Волинської області. Проаналізоване геопросторове їх розміщення та коротко охарактеризовано кожен вид промислів і ремесел. Зроблено акцент на проблемних питаннях культурної галузі туризму.

Ключові слова: туризм, туристичні ресурси, пізнавальний туризм, художні народні промисли, художня обробка дерева, столярство, бондарство, різьблення по дереву, лозоплетіння, вишивка, макраме, Волинська область.

The place of folk arts in the cultural tourism industry has been identified. Separate their individual elements. The most saturated areas of the Volyn region are determined. Geospatial location of them is analyzed and each type of crafts and crafts is briefly described. Emphasis is placed on the problematic issues of the cultural tourism industry.

Key words: tourism, tourist resources, cognitive tourism, artistic folk crafts, artistic woodworking, joinery, bonding, woodcarving, wickerwork, embroidery, macrame, Volyn region.

Потужною базою для існування пізнавального туризму є наявність у регіоні культурної спадщини. Багатогранна і багатовікова палітра культурної індустрії містить живий інтерес туристів до Волинського краю і є вагомим сегментом туристичної галузі регіону. Народні художні промисли та ремесла також є невід'ємною частиною культурної індустрії туризму. Їх діяльність регламентується Законом України «Про народні художні промисли» [3], де зазначені основи державної політики та міжнародні можливості галузі [1-2; 4-5]. Дослідники культури визначають градацію видів промислів та ремесел, що містять певні техніки та інструментарії виконання, зокрема: вишивка, макраме, ткацтво, шевство, ковальство, художня обробка шкіри, обробка каменю, столярство, бондарство, різьблення по дереву, лозоплетіння тощо. На Волині розміщено осередки понад 15 видів промислів. Переважна частина їх зосереджена на півночі краю. Найбільш насиченими різними осередками промислів є Маневицький та Луцький райони, де наявні 13 та 12 осередків або відповідно 13 % та 12 % загальної кількості осередків і разом обидва райони містять понад чверть (25 %) усіх осередків Волинської області. Ці райони налічують по шість видів промислів і ремесел, що складає 40% від загальної кількості представлених на Волині [1-3; 5; 7]. В обох районах знаходять відображення вишивка, писанкарство, ткацтво, різьба по дереву та лозоплетіння. Окремо для Маневиччини характерними є осередки столярства, а для Луцького району – макраме (табл. 1). Коефіцієнт забезпеченості осередками народних художніх промислів і ремесел становить 0,012 од./км² у Луцькому та 0,006 од./км² у Маневицькому районах.

Розміщення осередків народних художніх промислів у Маневицькому та Луцькому районах Волинської області [1-2; 4; 7]

Види художніх промислів та ремесл	Назва районів	
	Маневицький	Луцький
вишивка	смт Колки с. Прилісне	с. Вигуричі с. Забороль
писанкарство	смт Маневичі с. Годомичі	с. Гірка Полонка с. Забороль с. Озеряни
ткацтво	с. Прилісне с. Семки	с. Гірка Полонка
макrame	–	с. Воротнів с. Забороль
столярство	с. Нічогівка с. Гораймівка	–
різьба по дереву	смт Маневичі с. Граддя с. Грузятин с. Прилісне	смт Торчин с. Мстишин
лозоплетіння	с. Галузія	с. Воротнів с. Мстишин

У Маневицькому районі найбільша частка осередків припадає на *різьбу по дереву* (вид декоративно-ужиткового мистецтва для оздоблення деталей будівель) – понад 30,7 % від загальної кількості, а найменше – на *лозоплетіння* (7,6 %). Інші види мають рівномірне представництво – по два осередки: *вишивка*, *писанкарство*, *ткацтво* й *столярство*. *Столярство* (галузь деревообробки, сюди належить виготовлення хатнього начиння без жодного цвяха) характерне лише для Маневиччини і не представлено в Луцькому районі.

Водночас у Луцькому районі перевага припадає на *писанкарство* (виготовлення яєць, декорованих традиційними символами, які пишуться за допомогою воску й барвників) – понад 25 % від загальної кількості, а найменше на *ткацтво* (виготовлення тканин на ткацькому верстаті шляхом їх взаємного переплетення) – 8,3 %. Інші чотири види представлені двома осередками *вишивки* (зображення на тканині, шкірі, виконане ручними або машинними швами), *різьби по дереву*, *лозоплетіння* (виготовлення побутових та художніх виробів з еластичної сировини), *макrame* (техніка вузлового плетіння). Останнє характерне лише для Луцького району.

Вказані райони (є переважно східною та південно-східною частиною області) мають досить розгалужену мережу осередків народних художніх промислів та ремесел, що здатна забезпечити інтерес подорожуючих до пізнавального туризму. Одночасно вони зацікавлені в придбанні сувенірної продукції та проведенні народними умільцями майстер-класів для кращого ознайомлення з техніками виконання виробів.

Для подальшого прогресивного розвитку ремесел на території Луцького та Маневицького районів і поширення цієї позитивної практики на інші території регіону необхідно розробити регіональну комплексну програму підтримки та функціонування народних художніх промислів і ремесел Волинської області як туристично-рекреаційних елементів, де чітко зазначити необхідність оновлення реєстру наявних майстрів декоративно-ужиткового мистецтва; створити передумови професійного, туристично спрямованого розвитку осередків вишивки у адміністративних районах, музеї (чи їх відділи при районних музеях), а при них започаткувати школи-майстерні для навчання молодих майстрів, де зібрати роботи народних майстрів вишивки, що стане чудовою туристичною локацією; сприяти пошуку інвесторів, готових вкласти кошти у розширення виробництва сувенірної

продукції та навчання нових фахівців у цій царині; розгорнути широку інформаційно-рекламну кампанію по популяризації волинських промислів та ремесел на всеукраїнському та міжнародному рівнях. Все це сприятиме популяризації народних художніх промислів і ремесел як елементів туристичної галузі, сформує позитивний імідж регіону для туристів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Антипюк О. В., Качаровський Р. Є., Чир Н. В., Карпюк З. К., Єрко І. В. Народні художні промисли Полісся як елемент етнотуризму (на прикладі ОТГ Волинської області) // Матеріали наук.-практ. конф. «Розвиток мистецьких осередків як засіб збереження етнокультури Гуцульщини» у рамках проведення Міжнародного мистецького форуму «Барви Карпат» (с. Яворів, Косівський район, Івано-Франківська область, 20 вересня 2019 року). Косів: ПП «Писаний камінь», 2019. С. 52-59.
2. Атлас історії культури Волинської області / відп. ред. Ф. В. Зузук. Луцьк : Ред.-вид. від. «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. 112 с.
3. Закон України «Про народні художні промисли» від 21.06. 2001 року N 2547-III // Відом. ВРУ (ВВР), 2001, №41, ст.199.
4. Качаровський Р. Є., Антипюк О. В., Чир Н. В., Єрко І. В. Осередки художньої обробки дерева як об'єкти пізнавального туризму Волинської області // Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації: матеріали Міжнародної наук.-практичної інтернет-конференції, 31 січня 2020 року : зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2020. Вип. 55. С. 31-34.
5. Лозко Г. С. Види народних ремесел та художніх промислів // Українське народознавство. К., 1995. С. 269.
6. Мікула Н., Данацко О. Кластери народних промислів у підвищенні міжнародної конкурентоспроможності регіону. URL: http://ierjournal.com/journals/12-13/2010_9_Mikula.pdf
7. Чир Н. В., Качаровський Р. Є., Карпюк З. К., Антипюк О. В., Єрко І. В. Осередки писанкарства як потенційні об'єкти туризму Волинської області // Матер. V Міжнар. молодіжної наук.-практ. інтернет-конференції «Наука і молодь в XXI сторіччі», Полтава, 2019, 05 груд. 2019. С. 364–367.

УДК 911.3:338.48]:008(477.82)

*Надія Чир (Ужгород),
Роман Качаровський, Олена Антипюк,
Ірина Єрко (Луцьк)*

ЗАКЛАДИ КУЛЬТУРИ КЛУБНОГО ТИПУ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ІНФРАСТРУКТУРИ ТУРИЗМУ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Дуже важливим для розвитку туристичної інфраструктури є функціонування закладів дозвілля і розваг, до яких належить заклади культури клубного типу Волинської області. В публікації визначено основи функціонування клубних закладів, їх види, проаналізовано специфіку розміщення на території регіону, зроблено акцент на проблемних питаннях культурної галузі.

Ключові слова: туризм, туристичні ресурси, пізнавальний туризм, клуби, будинки культури, культурні центри, Інтернет ресурси, Волинська область.

Very important for the development of tourist infrastructure is the functioning of leisure and entertainment facilities to which the club type culture establishments of Volyn region are concerned.

Key words: tourism, tourist resources, cognitive tourism, clubs, houses of culture, cultural centers, Internet resources, Volyn region.

Волинський край, маючи досить істотний туристичний потенціал, здатний забезпечити різні потреби туристів, а завдяки інфраструктурі (зокрема закладам дозвілля та розваг) ще й розважально-рекреаційну функцію. Діяльність клубних закладів як базових з організації дозвілля населення регламентують ряд нормативно-правових актів, а саме: Закон України «Про культуру» [2], де визначено умови створення, функціонування, фінансування та ліквідації клубних закладів. Окремо визначено мережу закладів культури, до якої автоматично включаються усі існуючі заклади, і яка формується з метою забезпечення розвитку всіх жанрів і видів мистецтва, виключення закладів культури, а також постанови Кабінету Міністрів України від 12.11.1998 р., № 1775 «Про нормативи забезпечення населення клубними закладами», де визначено умови формування клубних закладів (на території кожної сільської, селищної, міської ради має функціонувати як мінімум один (базовий) клубний заклад; у населених пунктах з кількістю жителів понад 200 чоловік, розташованих далі ніж п'ять кілометрів від базового (найближчого) клубного закладу, має діяти свій клубний заклад; у населених пунктах з кількістю жителів до 200 чоловік запроваджується культурне обслуговування жителів базовим або найближчим клубним закладом) та від 12.12.2011, № 1271 «Про перелік платних послуг, які можуть надаватись закладами культури, заснованими на державній та комунальній формі власності» та накази Міністерства культури України [2; 4-5].

Діючи відповідно до цих нормативних документів, для забезпечення потреб туристів використовують різні форми клубної роботи – вечори відпочинку, концерти, фестивалі, творчі огляди, конкурсно-ігрові програми, дискотеки тощо.

Для Волинської області характерним є наявність широкого спектру закладів дозвілля та розваг, зокрема, будинки культури, клуби, бібліотеки, центри культурного дозвілля тощо. В краї налічується 687 таких установ, найбільше їх у Ковельському, Маневицькому, Горохівському, найменше – у Старовижівському та Шацькому районах (табл.1).

Таблиця 1

Структура розміщення клубних закладів у адміністративно-територіальних одиницях Волинської області [1; 3-9]

Назва районів та міст	Площа, км ²	Населення, осіб	Кількість клубних закладів, од.	Забезпеченість клубними закладами, од./км ²	Навантаження на одну установу, осіб/ од.
Володимир-Волинський	1 038	24 824	40	0,039	620,6
Горохівський	1 122	50 761	50	0,045	1015,2
Іваничівський	645	31 620	34	0,053	930,0
Камінь-Каширський	1 747	64 040	48	0,027	1334,2
Ківерцівський	1 414	63 837	45	0,032	1418,6
Ковельський	1 723	40 457	63	0,037	642,2
Локачинський	712	21 852	32	0,045	682,9
Луцький	973	66 002	40	0,041	1650,1
Любешівський	1 450	35 465	33	0,023	1074,7
Любомльський	1 481	38 846	40	0,027	971,2
Маневицький	2 265	53 976	58	0,026	930,6
Ратнівський	1 437	52 063	39	0,027	1334,9

Рожищенський	928	38 684	46	0,050	841,0
Старовижівський	1 121	29 898	27	0,024	1107,3
Турійський	1 205	26 013	39	0,032	667,0
Шацький	759	16 685	25	0,033	667,4
м. Володимир-Волинський	17	38 577	3	0,176	12859,0
м. Ковель	47	68 603	5	0,106	13720,6
м. Луцьк	42	216 887	17	0,405	12758,1
м. Нововолинськ	17	56 240	3	0,176	18746,7
Всього	20 100	1 035 330	687	0,034	1507,0

Досить потужним є забезпечення такими установами, пересічно по області – 0,034 од./км², у половині районів вона ще вища, а найвища – в містах обласного значення. В районах найбільшим він є в Іваничівському, Рожищенському та Горохівському, а найменшим – у Любешівському та Старовижівському (рис.1).

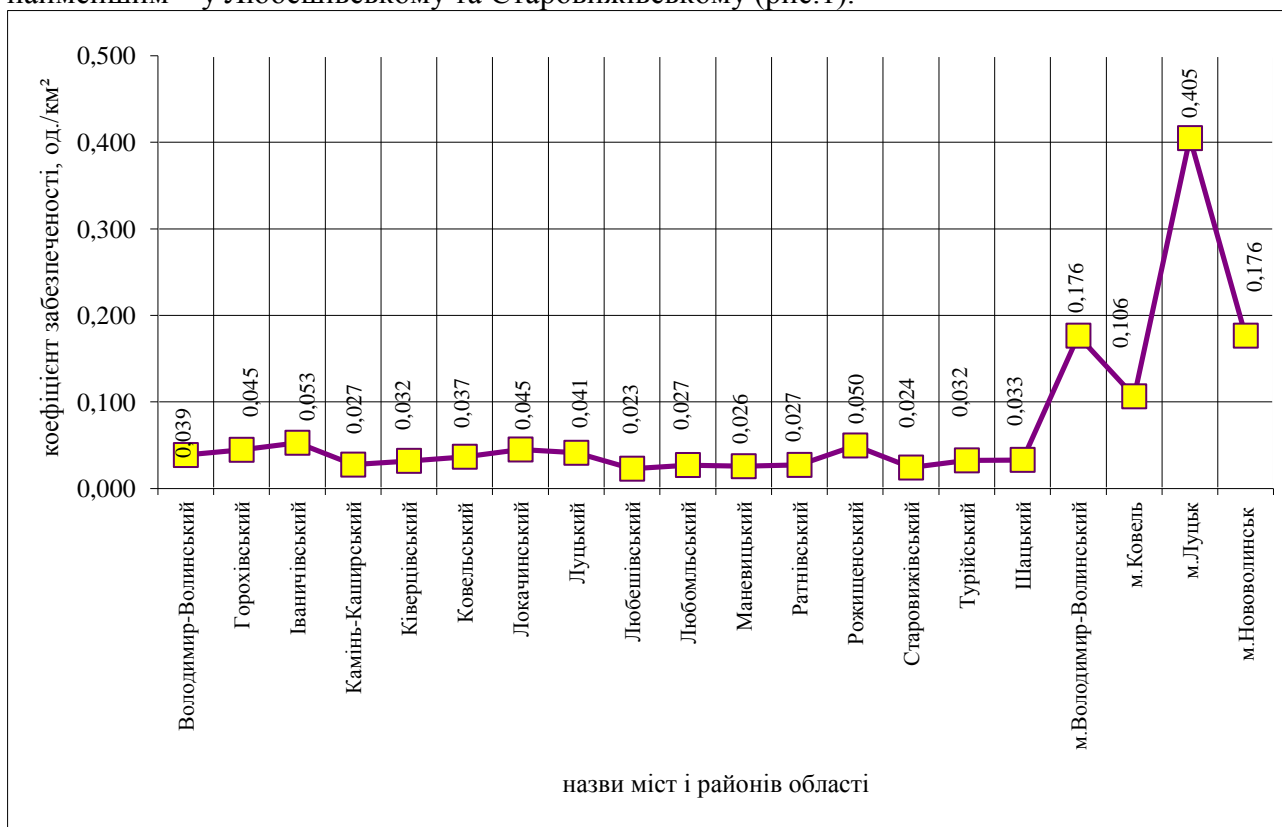

Рис. 1. Коефіцієнт забезпеченості клубними закладами адміністративних одиниць Волинської області

Дуже нерівномірним є навантаження на одну установу розваг та відпочинку (особливо у містах – понад 12 тис., а в Нововолинську – понад 18 тис. осіб. Пересічно по області воно становить 1507,0 осіб на заклад, в районах – 994,0 осіб/од. (у семи воно значно вище). Найбільш високе воно у Луцькому та Ківерцівському, помірно у районах з найменшими показниками навантаження – Володимир-Волинському та Ковельському.

Для забезпечення належних умов функціонування клубних установ необхідно здійснити ряд заходів по модернізації цих комплексів дозвілля, а саме: 1) відремонтувати застарілі приміщення, що не відповідають стандартам забезпечення надання послуг туристам; 2) провести у заклади мережу Інтернет; 3) урізноманітнити форми клубної роботи; 4) розширити мережу гуртків; 5) покращити національно-патріотичне виховання; 6) залучити

обдаровану молодь; 7) створити чи модернізувати спортивні секції; 8) підвищити рівень кваліфікації фахівців; 9) впровадити нові форми роботи по зацікавленню туристів [3-4; 6-9].

Розглянувши особливості функціонування мережі закладів розваг та дозвілля можемо зазначити, що в цілому регіон здатен забезпечити надання туристам послуг з культурного відпочинку. Проте вже нині слід звернути увагу на необхідність проведення ребредингу цих закладів, введення новітніх форм клубної роботи, розширення специфіки кожної установи, відмовившись від монофункціональності, проведення потужної інформаційно-рекламної підтримки цих установ. Водночас слід зберегти високий фаховий склад працівників за рахунок надання додаткових платних послуг, що покращить фінансове становище закладів. Мережа потребує розширення за рахунок новітніх тенденцій у роботі з молоддю, зробивши акцент на національно-патріотичному вихованні.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Головне управління статистики у Волинській області. URL: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>.
2. Закон України «Про культуру» від 14.12. 2010 року N № 2778-VI // Відом. ВРУ (ВВР), 2011, №24, ст.169. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>
3. Олійник Я. Б., Єрко І. В. Суспільно-географічне дослідження туристичної інфраструктури Волинської області : монографія. Луцьк : ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2014. 164 с.
4. Управління культури, з питань релігій та національностей. URL: <https://voladm.gov.ua/category/upravlinnya-kulturi-z-pitan-religiy-ta-nacionalnostey/1/>
5. Черчик Л. М., Міщенко О. В., Єрко І. В. Туристично-рекреаційний комплекс Волинської області: передумови розвитку : монографія. Ч. 1. Луцьк : Східноєвропейський нац. університет імені Лесі Українки, 2014. 128 с.
6. Чир Н. В., Єрко І. В., Качаровський Р. Є., Антипюк О. В. Перспективи розвитку туристичної інфраструктури Маневецького району Волинської області // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія. Тернопіль: СМП «Тайп». № 1 (Вип. 44). 2018. С.118-123.
7. Чир Н. В., Качаровський Р. Є. Туристична привабливість Любешівського району Волинської області // Науковий вісник ХДУ. Серія: «Географічні науки». 7/2017. № 2: Геогр. науки. С. 241-248.
8. Чир Н. В., Качаровський Р. Є., Антипюк О. В. Туристична інфраструктура Рожищенського району Волинської області як інструмент туристичної привабливості території // Наукові записки Сумського державного педагогічного університету ім. А. С.Макаренка : науковий журнал / МОН України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С.Макаренка ; Українське географічне товариство, Сумський відділ ; [редкол.: Б. М.Нешатаєв, С. І. Сюткін, М. О. Барановський та ін.]. Суми : [СумДПУ ім. А. С. Макаренка], 2019. Вип. 10 : Географічні науки. С. 120–130.
9. Чир Н. В., Качаровський Р. Є. Туристична інфраструктура як складова туристично-рекреаційного потенціалу Старовижівського району Волинської області // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації» : зб. наук. пр. Кіровоград, 2016. С. 339–347.

ЕКОНОМІКА

*Лариса Радзіховська, Сергій Рудик
(Вінниця)*

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ РИЗИКАМИ

У сучасних ринкових умовах підприємство важко втримувати свої позиції. Для збільшення конкурентоспроможності, суб'єкти господарювання впроваджують інновації. Дана стаття охарактеризовує загальні ризики, з якими може зіткнутись підприємство здійснюючи інноваційну діяльність.

Ключові слова: ризики, інноваційна діяльність, мікросередовище підприємства, підприємницька діяльність, управління ризиками.

Постановка проблеми. Інноваційна діяльність як процес набуває сенс лише тільки тоді, коли ефективність бажаного результату перевищує можливий ризик в процесі його досягнення. І чим більше бажаний ефект від очікуваного результату, тим вище ризик, якому будуть піддаватися учасники досягнення цього результату. Ризик і інновації – дві взаємозалежні категорії, тому повністю уникнути ризик неможливо в цій діяльності. І тут існує проблема в мінімізації ризику для збільшення ефективності бажаного результату. Дана проблема стосується не тільки інноваційної діяльності, але і господарювання в цілому.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Проблема ризиків інноваційної діяльності присвячено багато наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних авторів, зокрема: Дж. М. Кейнса, Дж. Міда, Дж. Неймана, В.В. Вітлінського, І.Т. Балабанова, С.М. Ілляшенко, В.І. Покотилова, Т.Г. Плисюк, А.О. Князевич, О.В. Крайчук та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, нині деякі науково-теоретичні та методологічні проблеми управління ризиками інноваційної діяльності залишилися недостатньо вивченими, а саме: відсутні методики врахування ризику у розвитку інноваційних структур, недостатньо розроблено та висвітлено у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених проблему управління ризиками.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна діяльність завжди супроводжується ризиками, а з іншого боку – сама є джерелом ризиків. При цьому результативність інноваційної діяльності прямо залежить від того, наскільки точно оцінено ризик, а також від того, наскільки адекватно визначені методи управління ним.

Під ризиком в інноваційній діяльності слід розуміти можливість (загрозу) втрати господарюючим суб'єктом частини своїх ресурсів, недоотримання доходів чи виникнення додаткових витрат у результаті здійснення виробничо-збутової і фінансової діяльності, яка спирається на нові технології, нові продукти, нові способи їхньої реалізації і т. д. [4]

Ризик інноваційної діяльності виникає тоді, коли існує більше ніж один варіант реалізації нововведення. У загальному вигляді ризик інноваційної діяльності фахівці визначають як імовірність втрат, що виникають при вкладенні коштів у виробництво нових товарів (послуг), розробку нової техніки й технологій, які не матимуть очікуваного попиту на ринку, а також при вкладенні коштів у розробку управлінських інновацій, які не дадуть очікуваного ефекту [1, с. 123; 2, с. 76; 5 с. 275].

Загалом до ризиків, що виникають в процесі інноваційної діяльності, належать такі:

- ризики помилкового вибору напряму інноваційної діяльності;
- ризики недостатнього забезпечення інноваційної діяльності фінансуванням;
- ризики постачання ресурсами, необхідними для інноваційної діяльності;
- маркетингові ризики збуту результатів інноваційної діяльності;
- ризики виникнення непередбачених витрат і зниження доходів;
- ризики посилення конкуренції;
- ризики, пов'язані з недостатнім рівнем кадрового забезпечення;

– ризики, пов'язані із забезпеченням прав власності на інноваційний продукт тощо [3].

Ідентифікація ризиків реалізації інноваційного проекту полягає в усвідомленні того, які події можуть мати негативний вплив на проект, тобто визначення потенційних джерел інноваційного ризику. Перелік таких негативних подій повинен бути вичерпним, тобто має охоплювати усі потенційні ризикові події, які можуть настати, незалежно від наслідків цих подій чи від їх ймовірності настання. Такий перелік повинен уточнюватися протягом усього періоду реалізації інноваційного проекту. На першому етапі управління ризиками інноваційної діяльності важливо виділити види інноваційних ризиків залежно від наслідків, які вони можуть мати для підприємства-інноватора у процесі безпосередньої реалізації інноваційного проекту. Зокрема, істотний вплив на інноваційні проекти підприємства можуть чинити так звані ризики мікросередовища, до яких належать:

– організаційні ризики (неефективна стратегія інноваційної діяльності підприємства, незадовільна організація роботи підрозділів, які займаються інноваційними розробками, неефективно побудовані канали поширення інформації в процесі інноваційної діяльності, можливі конфлікти в процесі реалізації інноваційних розробок, тощо);

– маркетингові ризики (неефективний підбір відповідних маркетингових стратегій пропагування та впровадження інновацій);

– продуктові ризики (неефективний підбір відповідних технологій, постачальників ресурсів, підрядників, неякісно організована система управління запасами тощо);

– фінансові ризики (брак необхідних для реалізації інноваційних проектів коштів, погіршення фінансового стану підприємства, складність одержання зовнішніх позик для фінансування інноваційних проектів тощо);

– ризики управління персоналом (неспроможність штатних працівників підприємства самостійно реалізувати інноваційний проект, плинність кадрів, неефективна система мотивування працівників, які задіяні у процесі інноваційної діяльності тощо).

Ступінь ризику залежить від наступних факторів: обсягів отриманої точної інформації; рівня розробки методології та теорії проблем, які використовуються в процесі пошуку інноваційних ідей; виду впровадження етапів; рівня професіоналізму робітників тощо.

Основним елементом процесу управління ризиком інноваційної діяльності є визначення методу оцінювання економічного ризику. Існують такі основні методи оцінювання економічного ризику: статистичний метод, метод доцільності втрат; метод експертного оцінювання; аналітичний метод.

Для ефективного управління інноваційним ризиком, необхідно мати певний план послідовних дій, які будуть визначати, що необхідно робити на певному етапі, які методи і заходи застосовувати.

Найбільш поширеними є такі етапи управління ризиками інноваційної діяльності підприємств: виявлення можливих інноваційних ризиків; визначення ймовірності виникнення кожного такого ризику; оцінка наслідків ризику; визначення способів реагування на виявлені та оцінені ризики. [8]

Ідентифікація ризиків реалізації інноваційного проекту полягає в усвідомленні того, які події можуть мати негативний вплив на проект, тобто визначення потенційних джерел інноваційного ризику. Перелік таких негативних подій повинен бути вичерпним.

На першому етапі управління ризиками інноваційної діяльності важливо виділити види інноваційних ризиків залежно від наслідків, які вони можуть мати для підприємства-інноватора у процесі безпосередньої реалізації інноваційного проекту.

Середній за наслідками вплив на реалізацію інноваційних проектів можуть мати так звані ринкові ризики, до яких належать: складність прогнозування кон'юнктури у тій чи іншій сфері діяльності, зростання рівня конкуренції, існування різноманітних бар'єрів входження на ринок з інноваційними продуктами тощо.

Наступним кроком після виявлення усіх можливих ризиків реалізації інноваційного проекту є так звана квантифікація ризику, тобто кількісне вираження ймовірності виникнення кожного такого ризику та оцінка його впливу на реалізацію інноваційного

проекту. Через те, що квантифікацію ризику здійснюють досить часто в умовах обмеженого доступу до повної та об'єктивної інформації, а також через те, що на неї істотно впливає суб'єктивний чинник експертів, доцільно результати квантифікації ризику розуміти не як абсолютно істинні розрахунки можливих втрат, а лише як підставу для поділу інноваційних ризиків на істотні (тобто такі, на які варто звертати увагу та застосовувати відповідні засоби реагування) та неістотні (такі, які можна проігнорувати або не вживати щодо них жодних засобів реагування). На цьому етапі можна використовувати, насамперед, власний досвід щодо аналогічних подій у минулому у сфері реалізації подібних інноваційних проектів. Також можливим є застосування експертного методу, залучення зовнішніх консультантів, а також побудова різноманітних моделей, їх розробка та апробація у реальних чи віртуальних умовах. Досить поширеними у сфері кількісної оцінки ймовірності виникнення ризиків, а також оцінки наслідків їх впливу на результати реалізації інноваційних проектів є статистичні та математичні методи, а також різноманітні програмні продукти аналізу ринку (метод Monte Carlo, аналіз сценаріїв тощо).

Головним завданням квантифікації ризику є його кількісне представлення у так званій монетарній вартості, яка є функцією двох змінних: ймовірності виникнення ризику та його наслідків у вигляді втрат, які можуть виникнути, коли ризикова подія настане. Такі розрахунки стають вихідною базою для віднесення кожного інноваційного ризику до відповідного виду, а також для застосування різноманітних способів уникнення чи запобігання таким ризикам.

Важливим елементом процесу управління ризиком інноваційної діяльності є визначення способів реагування на виявлені та оцінені ризики. У теорії та практиці найбільш поширеними методами реагування на ризики є:

- уникнення інноваційних ризиків, найчастіше через усунення причини таких ризиків (наприклад, придбання прав власності на готові інноваційні розробки, залучення до реалізації інноваційного проекту кваліфікованого підрядника тощо);

- прийняття інноваційних ризиків, яке може бути як пасивним (коли свідомо приймаються ті ризики, який мають низький рівень негативного впливу на реалізацію інноваційного проекту), так і активним (коли розробляється план дій у випадку настання ризиків, що загрожують інноваційному проекту);

- оптимізація (зниження) ступеня інноваційних ризиків (наприклад, через створення відповідних резервів, страхування ризиків тощо). [7]

Найважливішим елементом аналізу інноваційного ризику є усвідомлення усіма учасниками інноваційної діяльності того, що дійсно ризиковою поведінкою підприємства є не реалізація інноваційних проектів, а відмова від їх здійснення, що призведе у майбутній перспективі до погіршення конкурентоспроможності підприємства та втрати ринкових позицій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На сучасному етапі розвитку економіки України темпи впровадження інновацій на підприємствах є дуже низькими, що обумовлено певними чинниками, одним з яких є висока ризикованість даного виду діяльності. Для покращення стану інноваційної активності підприємств необхідно знижувати негативні наслідки ризиків, а, отже, ризиками необхідно управляти. Управління ризиками в інноваційній діяльності буде більш ефективним, якщо враховуватиме характерні особливості інновацій. З огляду на це, було наведено обґрунтування доповнення процесу управління ризиками в інноваційній діяльності етапами переведення невизначеності в ситуацію ризику, що дозволить певною мірою врахувати специфіку інноваційної діяльності.

Недосконалість методичного апарату щодо оцінювання ризиків та аналізу ефективності заходів з управління ризиками в інноваційній діяльності може призвести до помилок у розрахунках, і, як наслідок цього, до прийняття недоцільних управлінських рішень. Аналіз основних методів оцінювання ризиків дозволив виявити їх недоліки та розробити рекомендації із вдосконалення: доцільно результати квантифікації ризику розуміти не як абсолютно істинні розрахунки можливих втрат, а лише як підставу для поділу інноваційних

ризиків на істотні та неістотні; залучення зовнішніх консультантів, а також побудова різноманітних моделей, їх розробка та апробація у реальних чи віртуальних умовах.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко Т. Ю. Управління ризиками інноваційної діяльності на підприємстві. URL: https://feu.kneu.edu.ua/ua/confere_nce/conf_social_dev_ukr_12/section1/tez13/.
2. Донець Л.І. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків: навч. посібник. К. : Центр учбової літератури, 2012. 472 с.
3. Жежуха В.Й. Ризики інноваційної діяльності // Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19.2. С. 177–182.
4. Покотилова В.І. Система управління ризиками інноваційної діяльності // Економіка АПК. 2009. №2. С. 42-46.
5. Закон України "Про інноваційну діяльність". URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
6. Плисюк Т. Г. Методи оцінки інноваційних ризиків підприємств // Економіка. Фінанси. Право. 2014. №8/1. С. 39-43.
7. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: навч. посіб. Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. 278 с.
8. Князевич А. О. Механізми управління інноваційним розвитком : моногр. Рівне : РДГУ, 2011. 133 с.

УДК 336.5

*Яна Сарнецька
(Київ)*

ОЦІНКА ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЧАСТИНИ ПРОЄКТІВ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Стаття присвячена проблемам використання інструментарію державно-приватного партнерства для розбудови та удосконалення інфраструктури в регіонах. Обґрунтовано критерії оцінки техніко-економічної частини проєктів державно-приватного партнерства.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, місцеві бюджети, органи місцевого самоврядування, інфраструктура.

The article deals with the problems of using public-private partnership tools to build and improve infrastructure in the regions. The criteria for evaluation of the technical and economic part of public-private partnership projects are substantiated.

Keywords: public-private partnership, local budgets, local governments, infrastructure.

Зважаючи на те, що у якості одного з бюджетних пріоритетів місцевого самоврядування визначено збільшення дохідної бази місцевих бюджетів, то попередня оцінка проєктів ДПП має враховувати не тільки потенційний прибуток від реалізації проєкту, але й потенційні ризики та втрати. Крім того, дохідність проєкту має оцінюватися з урахуванням чинників, релевантних для конкретного ринку.

Відповідно до ст. 16 Закону України «Про концесію» [2], другий етап оцінки конкурсних пропозицій передбачає оцінку фінансово-економічної частини пропозицій. Для оцінки конкурсних пропозицій відповідно до положень ст. 16 Закону України «Про концесію» може бути застосовано один або кілька критеріїв. На нашу думку, оцінка лише за одним критерієм є некоректною, оцінка фінансово-економічної частини повинна мати комплексний характер. Крім того, у п. 6 коментованої статті зазначено, що «у разі проведення концесійного конкурсу в ЕТС, у тому числі без проведення прекваліфікації, порядок проведення оцінки конкурсних пропозицій встановлюється Кабінетом Міністрів України з урахуванням

положень цієї статті» [2]. Також п. 4 коментованої статті визначено, що «у разі застосування кількох критеріїв їхня питома вага встановлюється інструкцією для учасників» [2]. Однак механізм визначення питомої ваги таких критеріїв не встановлено, тому це залишає поле для маніпуляцій з розрахованими показниками. Тобто даним законом так само як і попередньою Постановою КМУ [1] не визначено чіткої методики оцінки проектів.

Вважаємо, що методика оцінки фінансово-економічної частини проектів має ґрунтуватися не на одному, а на кількох критеріях. Ці критерії не повинні зважуватися на коефіцієнти, з метою вибору кращого проекту доцільно порівнювати значення критеріїв між собою. Також серед переліку рекомендованих критеріїв відсутні ті, які б давали можливість оцінити вигоди від реалізації проекту ДПП порівняно з витратами бюджету на участь державного партнера.

Крім того, положення п. 3 статті 16 коментованого закону передбачають, що за рішенням концесіодавця можуть застосовуватися інші критерії. На нашу думку, для уникнення непорозумінь при оцінці проектів, перелік критеріїв має бути уніфікований. Можливість додавати критерії знижує прозорість оцінки проектів, а значить створює передумови для зниження довіри до ДПП.

Критерії, які можуть бути використані для оцінки фінансово-економічної частини проектів ДПП, та їх недоліки систематизовані в табл. 1. Також одним з недоліків підходів до оцінки фінансово-економічної частини проектів ДПП є положення п. 5 статті 16 коментованого закону, де в якості ставки дисконту для розрахунку приведеної вартості рекомендується застосовувати середньозважену вартість капіталу (WACC).

Таблиця 1

Критерії оцінки фінансово-економічної частини проектів відповідно до Закону України «Про концесію»

Критерій	Недоліки та ризики застосування	Можливості удосконалення
Строк концесії	Показник є нерепрезентативним і не дає можливість порівняти різні проекти	Відсутні
Внутрішня норма рентабельності (ставка дисконтування, при якій сума дисконтованих грошових потоків за інвестиційним проектом дорівнює обсягу інвестованих в даний проект коштів)	Застосування показника має сенс тільки при порівнянні з ефективною ставкою дисконтування	Обґрунтування методики визначення ефективної ставки дисконтування
Показники чистої поточної вартості грошових потоків та капітальних витрат проекту	Відсутність або недостатність доказів щодо генерування грошових потоків та капітальних витрат	Обов'язкова наявність обґрунтування формування грошових потоків та капітальних витрат
Надійність запропонованого механізму фінансування	У законі відсутнє пояснення щодо того яким чином надійність може бути оцінена	Відсутні
Обсяги можливої державної підтримки (зокрема плати за експлуатаційну готовність) у разі її надання	Обсяги підтримки у абсолютній величині не є репрезентативним показником	Використовувати показник питомої ваги державної підтримки у загальному обсязі фінансування

Джерело: розроблено автором

На нашу думку, коректний розрахунок середньозваженої вартості капіталу для українських підприємств зробити складно, адже акції більшості українських підприємств не торгуються на фондових ринках, тому визначення вартості власного капіталу є складним завданням. Простіше оцінити вартість позикового капіталу, якщо підприємство залучає кредити банків, однак підприємство може не використовувати банківські кредити або ж отримувати фінансування від материнської компанії на пільгових умовах. Тому вважаємо, що для визначення ставки дисконту доцільно використовувати підхід, описаний в МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» для визначення ефективної ставки відсотка. Крім того, логічність застосування такого підходу обумовлюється узгодженням показників фінансового стану підприємства, розрахованими за даними фінансової звітності, з показниками оцінки фінансово-економічної частини проекту.

Зважаючи на те, що для місцевого самоврядування роль державно-приватного партнерства полягає, передусім, у забезпеченні зростання фінансового потенціалу відповідного регіону, то оцінка фінансово-економічної частини проектів ДПП під час проведення конкурсу має передбачати і оцінку ступеня такого впливу. Для проектів, які реалізуються на рівні органів місцевого самоврядування, такий показник має особливо важливе значення, адже органи місцевого самоврядування мають і без того обмежені фінансові ресурси. Саме тому у якості додаткового показника, який одночасно є і критерієм для визначення бюджетних пріоритетів органів місцевого самоврядування, є співвідношення вигоди/витрати від реалізації проекту для відповідного регіону.

Необхідність застосування такого показника обґрунтовується у працях багатьох зарубіжних вчених, які вказують на ризики зростання фіскальних витрат внаслідок реалізації проектів ДПП. Так, Aslan, Cigdem та David Duarte [3] роблять наголос на необхідності моніторингу, оцінки та контролю за фіскальними витратами на реалізацію проектів ДПП. Bova, Elva, Marta Ruiz-Arranz, Frederik Toscani, та H. Elif Ture оцінюють фіскальні наслідки реалізації проектів ДПП та можливі ризики, які з ними пов'язані [4]. Фіскальні ризики, які виникають при реалізації інфраструктурних проектів описані у праці Schwartz, Gerd, Ana Corbacho, та Katja Funke [8]. Науковці наголошують на тому, що навіть проекти з позитивним NPV не завжди мають позитивний вплив на розвиток регіону, де такий проект було реалізовано. Досить часто реалізація інфраструктурних проектів ДПП супроводжується більшими фіскальними втратами порівняно з отриманими вигодами.

Враховуючи підходи, викладені у працях зарубіжних вчених [3-9] пропонуємо визначати цей показник таким чином (1):

$$R_{bc} = \frac{\sum_n^i \frac{Benefits}{(1+r)^n}}{\sum_n^i \frac{Costs}{(1+r)^n}}, \quad (1)$$

де Benefits – сума вигід від реалізації проекту протягом відрізка часу реалізації проекту, який дорівнює періоду його імплементації;

Costs – сума витрат державного партнера на імплементацію проекту протягом періоду імплементації;

n – кількість періодів;

r – ставка дисконту.

Якщо розраховане значення показника перевищує одиницю, то оцінюваний проект має потенціал забезпечити нарощування фінансового потенціалу відповідного регіону, адже вигоди від його реалізації перевищують витрати. Якщо значення показника менше одиниці, то проект варто відхилити, оскільки витрати від реалізації проекту будуть меншими за вигоди. На відміну від традиційних показників NPV, запропонований нами показник розраховується не з урахуванням всього терміну життя проекту, а обмежується коротко- або середньостроковою перспективою з урахуванням стадії імплементації.

Таким чином, пропонуємо використовувати такі критерії для оцінки фінансово-економічної частини проектів, які реалізуються в рамках ДПП (табл. 2).

**Критерії оцінки фінансово-економічної частини проектів,
які реалізуються в рамках ДПП**

Критерій	Вимоги до застосування
Внутрішня норма рентабельності	Має порівнюватися з ефективною ставкою, яка застосовується для визначення показників приведених витрат та вигід по проекту. Якщо внутрішня норма рентабельності перевищує ефективну ставку, то проект слід відхилити
Показники чистої поточної вартості грошових потоків та капітальних витрат проекту	Для розрахунку обох показників мають бути використані показники доходів і витрат, які мають необхідну доказову базу. Використані припущення мають ґрунтуватися на показниках соціально-економічного розвитку відповідного регіону.
Співвідношення вигоди/витрати від реалізації проекту для відповідного регіону	
Обсяги можливої державної підтримки (зокрема плати за експлуатаційну готовність) у разі її надання	Питома вага державних коштів (коштів органів місцевого самоврядування), або коефіцієнт співфінансування.

Джерело: розроблено автором

Розрахунок обґрунтованих показників для оцінки проектів ДПП вимагає залучення кваліфікованих фахівців, які б могли провести необхідні розрахунки та забезпечити якісну оцінку проектів ДПП. Чинним законодавством прямо не передбачена можливість залучати експертів та оплачувати їх послуги. У більшості випадків у органів місцевого самоврядування просто відсутні кошти на підготовку якісної документації або на оцінку проектів, підготовлених приватними партнерами. Можливим варіантом вирішення цієї проблеми є внесення змін до нормативної бази регулювання ДПП, які передбачатимуть обов'язок переможця конкурсу оплатити послуги експертів, залучених до підготовки проектної документації. Також законодавчо необхідно передбачити адміністративну та кримінальну відповідальність експертів за фальсифікацію даних в проектній документації.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження положення про проведення концесійного конкурсу та укладання концесійних договорів на об'єкти права державної і комунальної власності, які надаються у концесію: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2000 р. № 642. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642-2000-%D0%BF>.
2. Про концесію: Закон України від 3 жовтня 2019 року №155-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20>.
3. Aslan, Cigdem, and David Duarte. 2014. "How Do Countries Measure, Manage, and Monitor Fiscal Risks Generated by Public-Private Partnerships? Chile, Peru, South Africa, and Turkey." Policy Research Working Paper 7041, World Bank, Washington, DC.
4. Bova, Elva, Marta Ruiz-Arranz, Frederik Toscani, and H. Elif Ture. 2016. The Fiscal Costs of Contingent Liabilities: A New Dataset. IMF Working Paper 16/14, International Monetary Fund, Washington, DC.
5. Burger, Philippe & Ian Hawkesworth (2011) How to Attain Value for Money: Comparing PPP and Traditional Infrastructure Public Procurement, OECD Journal on Budgeting, Vol. 2011/1.
6. Delmon, Jeffrey & Victoria Rigby Delmon (eds, 2012) International Project Finance and PPP: A legal guide to key growth markets (3rd edition), Kluwer Law International.
7. Hemming, Richard, and an IMF Staff Team. 2006. Public-Private Partnerships, Government Guarantees, and Fiscal Risk. Washington, DC: International Monetary Fund.
8. Schwartz, Gerd, Ana Corbacho, and Katja Funke (eds.). 2008. Public Investment and Public-Private Partnerships: Addressing Infrastructure Challenges and Managing Fiscal Risks. Basingstoke, United Kingdom, and Washington, DC: Palgrave MacMillan and IMF.
9. Yescombe, E. R. (2013) Public-Private Partnerships: Principles of Policy and Finance, 2nd edition, Elsevier Science, Oxford

МЕНЕДЖМЕНТ І МАРКЕТИНГ

УДК 005

Станіслав Гладишев
(Володимир-Волинський)

ДІЛОВА ЕТИКА В ОРГАНІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

У статті розкриваються актуальні з огляду на сучасну ситуацію етичні проблеми, серед яких етика і соціальна відповідальність, техніка ділового спілкування, шляхи досягнення взаєморозуміння.

Для студентів економічних спеціальностей, аспірантів і викладачів вищих навчальних закладів. Стаття буде корисною також фахівцям з маркетингу та менеджерам підприємств і установ, широкому колу читачів, яких цікавлять проблеми маркетингового менеджменту.

Ключові слова: етика бізнесу, ціноутворення, корпоративна культура, стратегії маркетингу, цілі.

Розгляд теми етики в управлінні маркетингом доречно почати зі складного неоднозначного питання, яке поставив ще стародавній філософ Пітак (VII–VI ст. до н. е.). Його суть – "Важко бути людині хорошою?" – наступні століття турбувала багатьох. Яке слово в цьому питанні ключове? На чому необхідно робити смисловий акцент? Відповідь має чотири варіанти:

- Важко людині бути хорошою?
- Важко людині бути хорошою?
- Важко людині бути хорошою?
- Важко людині бути хорошою?

Якщо вважати кожен інтерпретацію фрази за вираження оригінального підходу, то в галузі маркетингу актуальним є кожний підхід окремо й одночасно всі підходи, разом узяті.

Етика була об'єктом вивчення й повчання багатьох філософів і практиків, про що свідчить велика кількість її інтерпретацій, які виникають у різних народів і в різні епохи. Разом з тим кращим етичним орієнтиром у всі часи вважалося "Золоте правило", загальне для більшості релігій. Вони наказують поводитися по відношенню до інших так, як ми хотіли б, щоб вони ставилися до нас [5, с. 11].

Ділова етика в організації маркетингового менеджменту з величезної кількості дефініцій, що відображають різні уявлення про етику у царині підприємництва, найточнішим визначенням з позицій маркетингу й менеджменту є поняття, надане А. Сеном у книзі «Про етику й економіку»: «Етика бізнесу – ділова етика, що базується на чесності, відвертості, вірності даному слову, здатності ефективно функціонувати на ринку відповідно до чинного законодавства, установлених правил і традицій». Воно відповідає сучасним переконанням і висвітлює основні моменти цього абстрактного і в той же час досить реального поняття.

Потрібно зазначити, що необхідність дотримуватися ділової етики в маркетингу схвалюється всіма, але що стосується її змісту, то багато питань вважаються дискусійними, зокрема:

1) чи можна фірмі купувати товари і послуги конкурентів, щоб потім їх проаналізувати й скопіювати?

2) чи припустимо міжнародній компанії пропонувати хабарі урядовцям, від яких багато що залежить, якщо перепони чинять її конкуренти і якщо ці урядовці штучно створюють дефіцит, послаблюючи економіку власної країни або регіону, усвідомлено чи неусвідомлено обмежуючи корпоративне співтовариство й збіднюючи власне населення?

3) чи має право рекламодавець просувати на ринок товари і послуги, представляючи їх як нові продукти, якщо в них були внесені лише незначні зміни?

4) чи можна роздувати ціни на продукцію, що в кілька разів перевищують усі витрати на її виробництво і просування, якщо товари або послуги «в дефіциті» і мають великий попит?

5) якою повинна бути етика стосовно конкурентів? Наприклад, всесвітньо відомі маркетингологи Е. Райс і Дж. Траут згодні з тим, що «чинник моралі може виявитися вирішальним», і у зв'язку з цим пропонують «аморальні» дії – «потрібно зруйнувати мораль опонента, випустити з того бойовий дух». Чи мають вони рацію?

Ці та безліч інших питань не мають однозначної відповіді. Не тільки кожна людина, але й будь-який суб'єкт господарювання, визначаючи свою культуру поведінки, керуються власною системою цінностей. У зв'язку з цим, ще й досі не сформульовано простої, але, що головне, загальноприйнятої дефініції про те, що становить собою неетична практика маркетингу.

У той же час такі спроби здійснюються. Розробляються етичні кодекси поведінки в бізнесі, формуються системи суспільних цінностей у підприємстві. Деякі напрями вже набули виразних контурів, при цьому основним орієнтиром визначаються інтереси споживачів. Таким чином, реакція основного елемента – споживача, який є об'єктом маркетингу, стає критерієм оцінки етичності поведінки суб'єктів господарювання і ділових осіб на ринку то варів і послуг.

Поняття етичність поведінки господарських суб'єктів і реакції споживачів потрібно співвідносити з так званим «людським чинником».

Примітка

У зв'язку з цим президент швейцарсько-російського ділового клубу Рой Домарі звертає увагу на те, що: «Компанії як організації не мають ні совісті, ні моралі. Ці люди, котрі працюють у них, вносять елемент етики в діяльність фірм, а дія етики охоплює значно ширшу сферу, ніж існуючі юридичні обмеження» [4, с. 85].

Наявний досвід, форми, тенденції та закономірності прояву й розвитку ділової етики дали змогу виділити три основні принципи її вираження:

- 1) принцип справедливості;
- 2) принцип права;
- 3) принцип утилітаризму (практицизму).

Перший принцип ґрунтується на поняттях порядності й чесності. Основний проблемний момент, пов'язаний з ним, полягає у тому, що ті, хто хоче ним скористатися, повинні заздалегідь визначитися, як (на чому, за якими критеріями) обґрунтовувати діяльність (поведінку), пов'язану з реалізацією наявних можливостей: за потребами; за здібностями; за внеском або за комплексним підходом, який, незважаючи на гнучкість, здатний породити найбільшу кількість проблем.

Другий принцип базується на пошані й непорушності прав кожної особи і спільноти. Відповідно до нього, будь-яке порушення або ігнорування прав треба розглядати як етичне порушення. Баланс або дисбаланс при використанні цього принципу на практиці досягається за рахунок того, що реалізація кожного права супроводжується виконанням/невиконанням відповідних службово-етичних зобов'язань – обов'язку, відповідальності, професійних обов'язків тощо.

В етиці, заснованій на правовій концепції, часто зустрічаються важко вирішувані колізії. Одна їх група породжується суперечностями між правами особи, особливо при розподілі недостатніх ресурсів (матеріальних, грошових, тимчасових). Інша група колізій виникає через незгоду суспільства в деяких випадках з правами якогось індивідуума чи окремого колективу.

Третій принцип, що відображає утилітаризм (практицизм), передбачає, що в процесі ухвалення рішень або в поведінці потрібно орієнтуватися на співвідношення витрат і прибутку. Люди, схильні до цього принципу, визначають витрати, так само як і прибуток, за кожним фактом професійної діяльності і в будь-якій ситуації. Утилітаристи, як правило, відстоюють ті рішення й намагаються здійснити ті дії, які призводять або до найбільшого прибутку, або дозволяють максимально заощадити [3, с. 114].

Останніми роками в етиці бізнесу, особливо в управлінні маркетингом, сформувалися і прогресують три основні напрями:

1) етика філантропії, яка встановлює залежність між добром і результатами, до яких воно призводить. Цей напрям спонукає підприємницьке середовище до добродійної діяльності. У корпоративному співтоваристві етика філантропії (філантропічна етика) дуже часто є основою публік рилейшнз;

2) етика справедливості, що декларує рівність і справедливість не тільки між співробітниками однієї організації, а й між підприємцями, суб'єктами господарювання, органами державного (муніципального) управління;

3) етика особистої автономії, в якій основним моральним постулатом вважається дотримання прав інших суб'єктів – клієнтів, союзників по альянсу, постачальників, посередників і навіть конкурентів.

Інтерес до ділової етики пояснюється тим, що, незважаючи на абстрактну природу, вона лежить в основі практично всіх проявів у сфері виробничих, маркетингових, комерційних та інших відносин і зв'язків соціально-економічного характеру. У багатьох країнах робляться спроби зафіксувати й обґрунтувати етичні норми в певних зведеннях і кодексах, використовуючи чи їх як засоби позитивного регулювання підприємницької, у тому числі й маркетингової діяльності [1, с. 39].

Одним з показових зразків є етичний кодекс, розроблений американською маркетинговою асоціацією (АМА), який служить авторитетним орієнтиром при визначенні етичності поведінки. Суть його коротко формулюється таким чином: «Ті, хто займаються маркетингом, повинні дотримуватися й стимулювати порядність, честь і гідність маркетингової діяльності, демонструючи чесність у взаємостосунках зі споживачами, працівниками, постачальниками, дистриб'юторами та громадськістю». Цей кодекс висвітлює, який характер повинен надаватися професійним обов'язкам стосовно кожного компонента маркетингового комплексу.

1. З приводу якості та функціональних властивостей товарів і послуг указується на те, що компанії повинні забезпечити споживачам і клієнтам безпеку, повідомляти про будь-які пов'язані з ними ризики і виявляти всі чинники, здатні змінити характеристик тики продукції, що реалізується.

2. З приводу реклами в кодексі АМА акцентується увага на тому, що компаніям необхідно уникати помилкових та оманливих повідомлень, відкидати тактику нав'язування збуту й відмовлятися від маніпулювання споживачами з метою спонукати їх до покупки.

3. Стосовно організації процесів розподілу кодекс відзначає, що постачальники не повинні примушувати посередників брати ті товари, котрі вони не бажають, і створювати штучний дефіцит з метою роздування цін.

4. З питань ціноутворення в кодексі зазначається, що компанії не повинні встановлювати фіксовані або «грабіжницькі» (дуже абстрактне визначення) ціни й зобов'язані повністю розкривати всі ціни, пов'язані з покупкою, включаючи обслуговування, установку й доставку [2, с. 50].

За всієї множинності суб'єктів, на які повинні бути націлені основні прояви ділової етики, найважливішими з них є потенційні й реальні замовники. Тому пріоритет потрібно віддавати саме цьому аспекту.

Зазначені умови і названі вище вимоги направлені на те, щоб суб'єкти господарювання, які керуються маркетинговою концепцією, дотримувалися філософії соціально-економічної відповідальності. Дотримуючись її постулатів, виробникам значно легше буде знаходити консенсус у колізіях між максимізацією прибутку і добробутом суспільства. Від цього багато в чому залежить репутація підприємств, їхній розвиток і перспективи [4, с. 38].

Розглядаючи суть ділової етики, не можна ігнорувати ще один аспект, який має явно виражений прагматичний характер. Ідеться про те, що концентрованою формою вираження етики є діловий етикет, що є основою стилю поведінки, прийнятої в певному корпоративному середовищі.

За допомогою ділового етикету можна прогнозувати поведінку співробітників власного і представників інших підприємств, істотно збільшити ступінь передбачливості їхніх дій, що дає змогу ефективно організувати процеси управління першими й адекватно реагувати на особливості професійних взаємостосунків з другими.

У діловому етикеті прийнято виділяти такі основні складові: правила вітання; правила представлення; організація комерційних контактів (переговорів, зустрічей, прийомів, ділового листування і т. д.); рекомендації щодо формування зовнішнього вигляду ділової людини; етичні норми майнових, зокрема грошових відносин; правила обміну представницькими атрибутами (візитками, знаками уваги, посвідченнями на право чогонебудь і т. п.), подарунками й сувенірами.

На закінчення потрібно зазначити, що розуміння важливості ділової етики для успішного управління маркетингом, а точніше, ведення бізнесу, не є досягненням сучасності. Ще в дореволюційній Росії виходила газета ділових кіл "Біржові відомості", яка обрала своїм девізом: "Прибуток над усе, але честь вища понад прибуток!".

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Біловодська О.А. Маркетинговий менеджмент : навч. посіб. К.: Знання, 2010. 332 с.
2. Войчак А.В. Маркетинговий менеджмент: Підручник. К.: КНЕУ, 1998. 268 с.
3. Гаркавенко С.С. Маркетинг: Підручник. 4-те вид. доп. К.: Лібра, 2003. 720 с.
4. Маркетинговий менеджмент: Навч. посіб. / Під заг. ред. М.І. Беявцева та В.Н. Воробйова. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 407 с.
5. Палеха Ю. І. Етика ділових відносин: Навч. посіб. К.: Кондор, 2007. 352 с.

Науковий керівник: Подворнюк О.О.

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

УДК 930

*Марина Васюк
(Київ)*

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ В НОРВЕГІЇ

В тезах розкривається співпраця України з громадськими організаціями Норвегії.

Ключові слова: Україна, Норвегія, співпраця, громадські організації.

In the theses reveals partnership between Ukraine and public organizations of Norway.

Key words: Ukraine, Norway, partnership, public organizations.

Українська діаспора в Норвегії в основному складається з етнічних українців, які постійно проживають у країні, або тимчасово знаходяться в країні з приводу роботи, навчання та по особистих справах. [1].

У Норвегії діють українські організації: Українська громада у Норвегії (м. Осло) та Українська спілка (м. Берген). Крім того, є ініціативні групи, які займаються окремими напрямками співпраці. Українська громада у Норвегії, головною метою створення і діяльності якої є збереження національної самобутності українців за кордоном. Ідея її створення належить ініціативній групі осіб за підтримки українського дипломатичного корпусу.[2, с. 12]

Організація, що діє в Норвегії, називається «Українська громада в Норвегії». 9 жовтня 2004 р. відбувся Великий збір, і цей день вважається днем заснування української громади. Цьому передував підготовчий етап. Громада офіційно зареєстрована, отримує допомогу від держави. Норвегія надає таку допомогу, якщо є достатня кількість членів, які платять внески, і якщо її учасники здатні написати проект. Організація налічує близько 100 осіб. Уперше українці, які бажали об'єднатися, зустрілися в українському посольстві в Осло. Але багато людей не сплачують кошти відповідно до статуту, проте приходять до громади. Саме співробітника посольства організували зустріч українців через обмін адрес і телефонів. У березні 2004 р. охочі зустрілися в посольстві, щоб познайомитись. На ці збори прийшло багато цікавих та ініціативних людей, які хотіли щось зробити, і через півроку вони створили українську громаду. Представники українського посольства відвідують усі заходи громади. Наталя Равн-Хрістенсен очолила громаду з першого дня її створення. [3, с. 25].

Головною метою діяльності цієї культурно-освітньої громадської організації є збереження національної самобутності українців у Норвегії. Стан забезпечення освітніх, культурних, мовних, інформаційних та інших прав і потреб українства в Норвегії, в цілому, є задовільним. Найбільші осередки українських організацій в Норвегії діють у містах Осло та Берген.

Ми розглядаємо діяльність українських громадських організацій в Норвегії. Більшість із них є благодійними організаціями, котрі діють не лише в Норвегії, а й в інших країнах. Історія становлення українських громадських організацій є сповненою добрих вчинків, а піклування про долю українців, що з будь-яких причин не мають можливості забезпечити своє життя за кордоном. Громадські організації в Норвегії мають тісні зв'язки з Батьківщиною та відкриті для співпраці, вони докладають максимум зусиль для покращення становища українського населення.

Зустрічаються члени громади на усі українські свята, як релігійні, так і державні. Святкують Різдво, Великдень, День Конституції, Івана Купала, День Незалежності тощо. Організують поетичні вечори, вистави, концерти. Зазвичай збираються останнього четверга місяця в кав'ярні, що у центрі Осло. Власниця цього закладу – українка з Одеси. Туди приходять без будь-якої попередньої програми багато цікавих особистостей, бо є про

що з ними поговорити. Підтримують громаду і норвезькі чоловіки, які відвідують усілякі заходи зі своїми дружинами-українками. Більшість дітей зі змішаних родин, крім норвезької, розмовляють також і українською. Члени громади мають надзвичайно багатий співочий репертуар. Вони запрошують музикантів і письменників, проводять різноманітні заходи. Є серед них і дівчата, які приїждять до Норвегії за програмою ОПЕР на два роки. Але й на цей короткий проміжок часу вони залучаються до життя громади. Навіть збираються в парках і влаштовують українські забави, беруть з собою гітару та співають українських пісень.

Норвезько-українське товариство спрямовує свою діяльність на укріплення політичних, економічних, культурних та людських зв'язків між Норвегією та Україною. Товариство інформує про стан справ в Україні, працює над тим, аби посилити зв'язки між Норвегією та Україною, поширити обізнаність норвежців із українською історією, мовою, культурою. Як на початкових етапах, так і нині головним завданням української громади є інформаційно-просвітня робота. Діяльність українців в Норвегії за останні роки помітно активізувалася.

Створена інтернет-сторінка, куди заходять усі охочі, щоб дізнатися події з життя громади, прочитати різні оголошення. Норвезька Українська громада співпрацює з українськими громадами в інших країнах. Насамперед, контактує у сфері освіти з Великою Британією, причому не лише як україномовна, але й як білінгвістична (вивчення рідної мови на чужині). У Швеції є організація «Жінки Скандинавії», яка, проте, до Норвегії стосунку не має. Вони погодилися на співпрацю, зв'язки поступово налагоджуються. Окремої жіночої організації в Українській громаді Норвегії немає. Однак в громаді є психолог, яка надає жінкам різноманітні консультації. Коли, наприклад, щось трапляється – психолог допомагає, тобто опікується жіночою лінією. Зрештою, в громаді все одно переважають жінки.

Протягом останніх років активізується норвезько-українське співробітництво в сфері вищої освіти. Наприклад, 2018 року у рамках співпраці між Київським національним університетом імені Тараса Шевченка та Норд Університетом викладачі кафедри фінансів відвідали м. Будо, Норвегія. У ході зустрічі були обговорені питання спільного проекту «Internal Control and the COSO framework: Application to the university sector» та відбувся семінар «Public sector in change – global challenges and local opportunities». Кафедру фінансів економічного факультету КНУ представили завідувач, д.е.н., проф. Лютий І.О. та к.е.н., ас. Плешакова Н.А. На семінарі від економічного факультету також були присутні студенти магістерської освітньої програми подвійного диплому «Фінанси публічного сектору», які проходять семестрове навчання у ВНЗ-партнері, яке повністю профінансоване урядом Норвегії (в рамках гранту СРЕА-2015/10005 «Норвезько-українське співробітництво в галузі економічної освіти державного сектору: бухгалтерський облік, бюджетування і фінанси» та студенти освітньої програми «Менеджмент державних фінансів». На сьогодні цей напрямок продовжує розширювати освітні програми, зокрема у підготовці проекту спільної аспірантури.

Характерними рисами українських діаспор в Норвегії є мізерна кількість представників та обмежені ресурси. Втім це не заважає їм виконувати поставлені перед ними функції в достатньо повному обсязі, зважаючи на фінансово-матеріальні можливості. Норвегія з інтересом стежить за ситуацією з дотриманням прав людини в нашій країні та надає вагомий підтримку в євро інтеграційних прагненнях України.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Міграція. Всеукраїнська інформаційно-аналітична щомісячна газета. 31.05.2016 р.
2. Атаманюк Ю. У Норвегії зароджується українське життя // Час і Події. 2007. № 38. С.12.
3. Романько І. І. Україна – Норвегія : від спільного минулого у спільне майбуття. К.: Гнозис, 2016. 368 с.

Науковий керівник: кандидат історичних наук, доцент Кузіна Н.В.

МОНАСТИР КАПУЦИНІВ У МІСТІ УСТИЛУГ – ПАМ'ЯТКА АРХІТЕКТУРИ XVIII СТОЛІТТЯ

Стаття містить інформацію про історію будівництва та особливості стилю пам'ятки архітектури XVIII ст. – монастиря капуцинів у місті Устилуг на Волині. Окреслена роль архітектора Паоло Фонтано у спорудженні монастиря, показано долю пам'ятки, що до наших днів не збереглася.

Ключові слова: Устилуг, монастир, капуцини, контракт, Розалія (Роза) Поцейова, Паоло Фонтано.

The article contains information about the history of construction and features of the style of the monument of the eighteenth century – the cathedral of Capuchin in the city of Ustyluh in Volyn. It is described the role of architect Paolo Fontano in the construction of cathedral and it is showed the fate of the monument that wasn't saved to our days.

Key words: Ustyluh, cathedral, Capuchin, contract, Rosalia Poceyova, Paolo Fontano.

Українська земля відзначається багатством та розмаїттям пам'яток нерухомої і рухомої історико-культурної спадщини. Не складає винятку й волинський край, у тому числі місто Устилуг, що на заході Волинської області неподалік Володимира-Волинського. Воно розташоване на правому березі Західного Бугу при впадінні в нього річки Луги (звідси й назва міста). Перша згадка про Устилуг належить до 1150 р. і пов'язана з ім'ям великого київського князя Ізяслава Мстиславовича – онука Володимира Мономаха. Саме за наказом його сина – Мстислава Ізяславовича – у Володимирі-Волинському впродовж 1156–1160 рр. було споруджено величний Успенський собор – унікальну пам'ятку Русі-України, що дійшла до наших днів.

Впродовж нелегкої і багатостраждальної історії устилузька земля внаслідок вигідного географічного розташування, що примножувало (насамперед завдяки сухопутній і водній торгівлі) багатства місцевих можновладців, стала благодатним тереном для появи тут низки мурованих світських, а також культових (сакральних) архітектурних споруд різних конфесій, насамперед римо-католицької. Однією з них за часів перебування Устилуга під владою Речі Посполитої став монастир католицького чернечого ордену капуцинів (інші назви – орден братів менших капуцинів; отці ордену святого отця Франциска Ассизького – як відгалуження ордену францисканців – М. С.).

Враховуючи місіонерську та благодійницьку (на користь римо-католицької церкви) діяльність ордену, у 1740 р. місцева шляхтянка Розалія (Роза) Поцейова (із Загоровських) вирішила заснувати в Устилузі монастир капуцинів. Слід підкреслити, що вона, як власниця у той час цього населеного пункту (тоді ще села – М. С.), відіграла важливу роль в історії Устилуга, зокрема, формуванні його архітектурно-містобудівного образу. Про це дізнаємося з королівських привілеїв та хроніки місцевого монастиря капуцинів, що зберігалися тут до 1939 р. [3; 4; 5].

Рішення Р. Поцейової схвально сприйняла влада ордену; його згодом затвердив луцький римо-католицький єпископ. 1745 р. Р. Поцейова склала декларацію про виділення коштів на будівництво монастирського комплексу, що мав складатися з будівлі костелу, власне монастирських приміщень та додаткових об'єктів. Ці кошти були передані римо-католицькій церкві. 8 вересня 1747 р. освятили наріжний камінь під споруди монастиря [6].

16 травня 1751 р. Р. Поцейова уклала контракт з Паоло (Павлом) Фонтано – видатним італійським зодчим доби пізнього бароко, який у той час працював придворним архітектором магнатської родини Сангушків – про спорудження в Устилузі монастиря капуцинів. Дія контракту починалася з 11 травня 1751 р. [5, s. 10]. Вартість будівництва оцінили в 120 тис. польських злотих [6]. Волинський консерватор Зб. Ревський – керівник служби, яка у 1921–

1939 рр., коли Західна Волинь перебувала під владою Другої Речі Посполитої, опікувалася місцевими пам'ятками архітектури – на підставі знайомства з рукописним текстом контракту вказував на участь в спорудженні монастиря також малярів В. Ясеницького та золотаря Я. Кока [5, s. 10].

Контракт з архітектором П. Фонтано заслуговує особливої уваги і з іншої точки зору. Він є рідкісним зразком цього типу документів доби бароко, позаяк містить відомості не лише про дійові особи контракту та об'єкт будівництва, а й цікаві подробиці про умови його здійснення, ринок будівельних матеріалів, посилання на об'єкти та їх елементи, що мали слугувати прототипами для спорудження монастиря.

Згідно з контрактом архітектор зобов'язувався протягом семи років звести в Устилузі монастирський комплекс для ченців-капуцинів [2, с. 179]. Домінуюче місце у ньому відводилося костелові. Зразком для цієї будівлі, як і для інших аналогічних культових споруд, спроектованих П. Фонтано, слугував головний храм ордену під назвою Санта-Марія-делла-Кончеціоне в Римі. Проект попередньо був схвалений Р. Поцейовою як фундаторкою будівництва. Вона знала П. Фонтано як будівничого монастиря капучинів у Любартові, що поблизу Любліна, та аналогічного об'єкту у Заславлі (сучасному Ізяславі). Покликання в контракті на комплекс в Любартові як зразковий свідчать про тотожні уподобання і замовниці, і архітектора, який пишався власним творінням.

Відмітними рисами любартівських будівель, що були втілені і в Устилузі, стали притаманна пізньобароковому стилю майстерність поділу споруд на поверхи, а також протиставлення горизонтальних елементів вертикальним. Вдалою є участь в композиції прорізів і щипця, який завершував головний фасад типового для капучинів тринавного барокового костелу. Строге сприйняття фасаду будівлі пом'якшувала рококова пластика профілів його елементів. Дещо також запозичувалося і з люблінського монастиря капучинів.

В контракті обумовлювалася об'ємно-просторова структура устилузького комплексу, його приміщення з деталізацією властивостей меблів та фурнітури, іншого інвентаря, що призначався для вжитку ченцями (наприклад, ключів до замків). Вказувалися матеріали, з яких ці предмети повинні були виготовлятися, щоб гарантувати їх міцність (мідні тази, дубові діжки, бочки, муровані цистерни тощо). Значна увага зверталася на запобігання атмосферним впливам та на заходи протипожежної безпеки. На мурі, який мав овалом оперізувати монастирський цвинтар, передбачалося розмістити ніші з зображеннями сюжетів Хресної дороги Ісуса Христа. Цікаво, що саме з цього муру розпочалося будівництво усього комплексу. Це видно з того, що на час підписання з П. Фонтано контракту вже були готові 26 ліктів (з 300 запроєктованих) (лікоть – тодішня міра довжини, що складала приблизно 60 см. – М. С.) муру навколо цвинтаря. Однак, ймовірно, між замовником та виконавцем контракту не було досягнуто остаточного обопільного погодження, яким має бути цвинтар, тому що його мур у подальшому не набув форми овалу. Не бачимо цього овалу на планах Устилуга початку ХІХ ст. За описами 1930-х рр. перед костелом розташовувався малий цвинтар в прямокутній огорожі з розміщеними тут зображеннями сюжетів Хресної дороги Ісуса Христа. Посередині цвинтаря стояла фігура Божої Матері [5, s. 10].

Контракт передбачав, що для успішного ведення і завершення будівництва устилузького монастиря капучинів Р. Поцейова мала забезпечувати архітектора та підпорядкованих йому майстрів і робітників наступними ресурсами. Це були паша (корм – М. С.) із вигонів фундаторки для худоби, яка використовувалася для обслуговування будівництва; дозвіл на добування глини на цеглу та каміння на вапно; дозвіл збудувати на її землях цегельню, випалювати вапно, цеглу і черепицю. Робітники, які працювали на будівництві, харчові та інші продукти мали купувати в місцевого орендаря. Самого ж орендаря зобов'язали поставляти продукти високої якості і справедливо їх відміряти.

Судячи з контракту між Р. Поцейовою і П. Фонтано, цегельня для реалізації проекту могла бути споруджена лише після 11 травня 1751 р. Висловимо припущення, що потужності майбутньої цегельні вистачило для будівництва усього комплексу монастиря. Але поки її не ввели в дію, П. Фонтано був змушений розпочати будівництво культового об'єкту, користуючись послугами інших цегелень.

Поки П. Фонтано будував монастир, Р. Поцейова докладала зусиль, щоб надати Устилугу статус міста. Наслідком її старань став привілей, виданий королем Августом III у Варшаві 23 жовтня 1758 р. [3, с. 83]. У ньому, зокрема, говорилося: «... враховуючи клопотання до нас уродженої Розалії Поцейової Стражникової Великого князівства Литовського, яка хотіла особливої Ласки Нашої Королівської отримати докази..., охоче погодилися ми на те, щоб село у Володимирському повіті Волинського воєводства, назване колись Устилугом і таке, що є власністю вище названої Розалії Поцейової Стражникової Великого князівства Литовського в Місто назвою Рожамполь обернули і замінили; отже зреченою найвищою Владою і Повагою нашого Королівською Село Устилуг в справжнє Місто під назвою Рожамполь перетворюємо і заміняємо цим Листом Привілеєм Нашим, даючи права тій же Уродженій Розалії Поцейовій Стражниковій Великого князівства Литовського призначене місто на зразок інших Міст Коронних засновувати, будувати, ровами, валами, водами за власним уподобанням обвести, Міщан, Купців, Суконників та інших Ремісників, Мешканців і всіляких видів суспільного і майнового стану Людей запросити та розселити, а запрошеним і поселеним Міщанам, Купцям і Ремісникам Товари всілякі звозити, продавати, ними ж торгувати, Ремеслами згідно з всілякою користі займатися, їм же робити і відправляти без будь-якої перешкоди. Місто таким чином засноване називатися буде на вічні часи Рожамполь. Знак або Печатку Гербу Золотої Троянди в блакитному полі, як тут доречно висловлено, до затвердження Актів-Листів і справ своїх міських буде мати...» [цит. за: 1, с. 483].

Слід зауважити, що найменування для новоспеченого міста, взяте на пошану його власниці (Рожамполь, або Рожампіль), не прижилося. Після смерті у 1762 р. Р. Поцейової почали вживати стару назву – Устилуг. Стосовно монастиря капучинів, то його будівництво завершили у 1759 р. 24 серпня 1760 р. відбулося посвячення монастирського костелу Пресвятого імені Ісуса [6]. Перед ним облаштували невелику площу з розп'яттям. За монастирем з півдня висадили кватеровий (тобто, розділений на певні ділянки – *М. С.*) сад площею біля гектара. При монастирі незабаром відкрили однокласне училище, функціонувала бібліотека, яка нараховувала близько 1 тис. томів.

Складною виявилася доля монастиря у наступні століття. Після приєднання Західної Волині до Російської імперії царська влада у 1832 р. закрила його. Костел зробили парафіяльним, а після польського (Січневого) повстання 1863–1864 рр. передали Російській (Руській) православної церкві. У 1919 р., коли терени Устилужчини окупували війська відродженої у листопаді 1918 р. Польської держави (Другої Речі Посполитої), костел, як і інші монастирські приміщення, повернувся у лоно Римо-католицької церкви. На початку Другої світової війни у підвалі костелу більшовицький режим обладнав в'язницю. У подальші воєнні роки костел зазнав руйнації. Впродовж повоєнних десятиліть в монастирських приміщеннях, які уціліли, функціонував дитячий садок, пізніше – бібліотека. У 1976 р. метрові стіни монастирських споруд підірвали, щоб не псували міського пейзажу. Так в Устилузі зникла з лица землі цікава пам'ятка архітектури XVIII ст., історія якої не має права на забуття.

На світліні: рештки монастиря капучинів у місті Устилуг. Кінець 1960-х рр.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся (Краєзнавчий словник – від найдавніших часів до 1914 року). Т. 2. Вінніпег : Інститут дослідів Волині, 1986. 580 с.
2. Шевченко В. М. Словник-довідник з релігієзнавства. Київ : Наук. думка, 2004. 560 с.
3. Ołdakowski E. Uściąg – zapomniany port Wołynia // Znicz. 1936. Т. 3. № 6. S. 82–83.
4. Rewski Z. przyczynek do dziejów architektury barokowej na Wołyniu // Ziemia Wołyńska. 1938. N 1. S. 9–13.
5. Rewski Z. przyczynek do dziejów architektury barokowej na Wołyniu // Ziemia Wołyńska. 1938. N 2. S. 9–10.
6. URL: <http://bug.org.ua/news/> – інформаційний сайт Західної Волині.

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

УДК 342.951

Тетяна Василюк
(Львів)

ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ СУДДІВ УКРАЇНИ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У статті на основі аналізу норм вітчизняного та відповідного міжнародного законодавства з'ясовано особливості притягнення суддів до адміністративної відповідальності. Особлива увага приділена дискусійним аспектам цієї проблематики. Запропоновано рекомендації стосовно удосконалення механізму притягнення суддів України до такого виду відповідальності.

Ключові слова: суддя, адміністративна відповідальність, адміністративне правопорушення, адміністративне стягнення, адміністративне провадження, дисциплінарна відповідальність.

In the article the peculiarities of bringing judges to administrative responsibility are found out on the basis of the analysis of the norms of national and relevant international legislation. Particular attention is given to the discussion aspects of this issue. Recommendations are offered to improve the mechanism of bringing judges of Ukraine to this type of responsibility.

Keywords: judge, administrative responsibility, administrative offense, administrative punishment, administrative proceedings, disciplinary liability.

У вітчизняному законодавстві визначення терміну «адміністративна відповідальність» відсутнє, незважаючи на її широке застосування у численних нормативно-правових актах. Тому усі дефініції адміністративної відповідальності мають дослідницький характер.

Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі-КУпАП) [1] не містить визначення адміністративної відповідальності, обмежуючись вказівкою про те, що її мірою є адміністративне стягнення, яке застосовується з метою перевиховання правопорушника і запобігання правопорушенням [2, с. 251].

В. Б. Авер'янов, наприклад, вважає, що адміністративна відповідальність – це різновид юридичної відповідальності, що являє собою сукупність адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами (посадовими особами) до осіб, що вчинили адміністративний проступок, передбачених нормами адміністративного права особливих санкцій – адміністративних стягнень [3, с. 434-435]. При цьому автор підкреслює, що відповідальність може наставати тільки в тому випадку, коли це передбачено нормою права. Наявність норми і органу, що її застосовує, – це лише передумова. Але вони недостатні для накладення стягнення. Для притягнення до адміністративної відповідальності обов'язковою підставою є адміністративний проступок (правопорушення) [3, с. 434].

Поняття адміністративного проступку (правопорушення) розкрито у ст. 9 КУпАП. Так, адміністративним проступком (правопорушенням) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [1].

На нашу думку, слід вважати, що адміністративна відповідальність полягає в застосуванні до учасників правовідносин суб'єктами владних повноважень адміністративних стягнень, передбачених законом, у разі вчинення ними правопорушень та настанні для осіб, що їх вчинили, несприятливих наслідків особистого та/або майнового характеру.

Адміністративна відповідальність суддів є різновидом адміністративного примусу та одним із засобів підтримання правопорядку й регулювання відносин, які виникають при

вчиненні окремих правопорушень у сфері здійснення правосуддя.

В Україні судді несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах. Винятки встановлюються лише щодо деяких процедурних аспектів цього виду відповідальності. Проте в нашій державі випадки накладення на суддів адміністративних стягнень є поодинокими. Значна частка справ про адміністративну відповідальність суддів закривається за nereабілітуючих обставин.

У цьому контексті слід нагадати, що адміністративну відповідальність суддів було скасовано в 1989 р. Законом «Про статус суддів у СРСР» з метою запобігання тиску на суддів з боку відомств, за діяльністю яких суди стали здійснювати судовий контроль. У РФ адміністративна відповідальність суддів була відновлена наприкінці 2001 р. [4], що супроводжувалося різкою критикою науковців і практиків, які вбачали в поверненні інституту адміністративної відповідальності суддів звуження гарантій їх незалежності й недоторканності. Зокрема, наголошувалося, що вона не створить результативної превенції адміністративних проступків служителів Феміди й застосовуватиметься вибірково з метою непроцесуального впливу на суддів [5, с. 24-26].

При цьому М. І. Клеандров зауважує, що випадки притягнення суддів до адміністративної відповідальності в РФ зустрічаються вкрай рідко [6, с. 154]. Серед причин незастосування цього інституту вчені називають надмірну складність процедури й неврегульованість низки важливих моментів останньої [7, с. 22].

Слід зазначити, що в суспільному житті адміністративна відповідальність є найбільш розповсюдженим видом юридичної відповідальності. Порівняно з кримінальною та цивільно-правовою відповідальністю адміністративна відповідальність застосовується в 3-4 рази частіше. Щороку в державі фіксується близько мільйона випадків притягнення до адміністративної відповідальності. Це пов'язано як із широтою регулювання спектра норм адміністративного права, так і з відносною простотою притягнення до відповідальності та накладення адміністративних стягнень [8, с. 221].

Суб'єктом адміністративного правопорушення згідно з положеннями КУпАП є фізична особа, яка досягла на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку. Крім загальних ознак, у конкретному складі адміністративних правопорушень суб'єкт може характеризуватися ще й додатковими, специфічними властивостями. До них можна віднести, наприклад, посадових осіб, державних службовців тощо.

Окремі категорії осіб не входять до складу проступку, але важливим є визначення характеру й меж відповідальності за вчинене правопорушення. Це неповнолітні, військовослужбовці та інші особи, на яких поширено дію дисциплінарних статутів, іноземні громадяни й особи без громадянства тощо [9, с. 193-194]. До такої категорії можна віднести й осіб, які мають статус судді.

Адміністративна відповідальність суддів як вид юридичної відповідальності на теоретичному рівні аналізується більшістю науковців, проте можна стверджувати, що в Україні практика адміністративної відповідальності суддів абсолютно не сформована. Це обумовлено низкою причин. По-перше, реалізація суддями гарантій їх недоторканності в умовах, коли органи, уповноважені на фіксацію адміністративних правопорушень та накладення відповідних стягнень, просто їх не фіксують. По-друге, наявність у вітчизняному законодавстві конкуренції адміністративної та дисциплінарної відповідальності суддів. По-третє, не здійснюється офіційне статистичне спостереження за правопорушеннями, які вчиняються суддями, тобто встановити реальні масштаби, здійснюваних суддями правопорушень неможливо.

Разом із тим науковці не виключають того, що судді, які вчиняють адміністративні правопорушення, можуть бути притягнуті й до дисциплінарної відповідальності. У науковій юридичній літературі досить часто висловлюється позиція про генетичну спорідненість адміністративної й дисциплінарної відповідальності. Це підтверджується насамперед схожістю стягнень, що застосовуються у цих видах відповідальності й нормативного

регулювання.

Водночас, у законодавстві країн ЄС існують норми, які ототожнюють адміністративну й дисциплінарну відповідальність судді. Так, у Латвії вчинення суддею адміністративного правопорушення, а також недотримання ним антикорупційних обмежень є підставами дисциплінарної відповідальності судді [10, р. 456].

Вітчизняні науковці Л. Є. Виноградова [11, с. 14], О. Л. Польовий [12, с. 13] теж висловлювалися щодо того, що адміністративна відповідальність судді з огляду на потребу забезпечення його незалежності може мати місце в рамках інституту дисциплінарної відповідальності.

Чинне законодавство України про адміністративну відповідальність також підтверджує висловлену вище позицію. Так, за ч. 2 ст. 15 КУпАП [1] особи, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів або спеціальних положень про дисципліну, у прямо передбачених ними випадках за вчинення адміністративних правопорушень несуть дисциплінарну відповідальність. За ст. 14 КУпАП посадові особи підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадянського порядку, охорони природи і здоров'я населення та інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків. При цьому, на нашу думку, незважаючи на відсутність однозначної дефініції поняття «посадова особа», суддю слід віднести до посадових осіб органу державної влади.

Отже, якщо склад дисциплінарного проступку судді співпадає зі складом адміністративного правопорушення, є всі підстави вирішувати питання про його притягнення до відповідальності в порядку, визначеному ч. 2 ст. 15 КУпАП. Наприклад, якщо склад адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-6 КУпАП (несвоєчасне подання декларації особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування), відтворено в повному обсязі в п. 9 ч. 1 ст. 92 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [13] (неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в установленому законодавством у сфері запобігання корупції порядку), то суддя притягається лише до дисциплінарної відповідальності в порядку, встановленому Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [13].

У той же час, якщо адміністративне правопорушення, яке полягає в неповідомленні або несвоєчасному повідомленні про відкриття валютного рахунку в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни в майновому стані і яке передбачено ч. 2 ст. 172-6 КУпАП, не визначено як підстава дисциплінарної відповідальності судді за ч. 1 ст. 92 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», то спочатку суддя притягається до адміністративної відповідальності, а вже за підсумками провадження у справі про адміністративне правопорушення він може бути також притягнутий до відповідальності дисциплінарної на підставі п. 14 ч. 1 ст. 92 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Це пояснюється правилом подвійної відповідальності (дисциплінарної й адміністративної), передбаченим антикорупційним законодавством за вчинення суддею корупційного адміністративного правопорушення.

У теорії адміністративного права вважається, що основною відмінністю відповідальності адміністративної й дисциплінарної є те, що суб'єкт адміністративного проступку не перебуває у службовій залежності від органу чи посадової особи, які притягують його до адміністративної відповідальності [14, с. 141]. Проте, вважаємо, що застосувати це положення до суддів не можна, оскільки суддя, з огляду на його правовий статус, не підпорядкований нікому, окрім закону.

Таким чином, з нашої точки зору, дискусія щодо притягнення судді до адміністративної відповідальності в першу чергу повинна бути спрямована на нормативному забезпеченні у цій процедурі гарантій його незалежності.

У науковій літературі адміністративна відповідальність суддів переважно піддається

критиці. Як аргумент науковцями наводиться те, що адміністративна відповідальність суддів звужує гарантії їх незалежності й недоторканності і застосовується вибірково з метою непроцесуального впливу [5, с. 24-26].

Л. Є. Виноградова також зазначає, що гарантії незалежності суддів знижуються вже самою процедурою адміністративної відповідальності, оскільки вона не виключає певної процесуальної участі посадових осіб різних державних органів, які є учасниками провадження у справі про адміністративне правопорушення, і не створює перешкод для провокацій і тиску на суддів, які, на думку цих посадовців, чимось «завинили» перед ними [15, с. 82-88].

Притягнення ж судді до дисциплінарної відповідальності за адміністративні проступки замість адміністративної відповідальності є «більш прийнятним, коректним та не принизливим для судді» [16, с. 158].

У цьому аспекті О. М. Овчаренко висловлює думку про те, що в законодавстві не передбачено спеціального органу, уповноваженого складати протокол про адміністративне правопорушення, вчинене суддею, або накладати адміністративні стягнення. Здійснення таких функцій «органами міліції або виконавчої влади... суперечить не лише високому статусу цієї посадової особи в механізмі державної влади, й низці загальноправових засад» [17, с. 118].

М. І. Клеандров зазначає, що за вчинення адміністративного правопорушення бажано було б застосовувати до суддів міру дисциплінарної відповідальності, оскільки адміністративне правопорушення компрометує суддю і знижує авторитет судової влади. Більше того, у науковців виникають сумніви щодо професійно-етичної допустимості ситуації, коли суддя, який накладає штраф або стягнення у вигляді позбавлення права на керування автомобілем, сам оштрафований або позбавлений права на керування автомобілем. У зв'язку з цим накладання на суддю адміністративних стягнень вважається недоцільним [18, с. 447].

Існує також точка зору, згідно з якою специфіка правового статусу суддів узагалі потребує виключення можливості застосування щодо них санкцій, визначених у КУпАП. Відповідно до цього підходу притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності вважається доцільнішим, ніж адміністративна відповідальність на загальних підставах [19, с. 102].

Отже, виходячи з наведеного, основними проблемами реалізації адміністративної відповідальності відносно суддів є або етична неможливість притягнення до відповідальності за адміністративні правопорушення осіб з «високим статусом», або необхідність створення для такого притягнення спеціальних процедур і органів.

На нашу думку, жоден вид стягнень не має на меті приниження особи, до якої він застосовується. Притягнення до відповідальності за законодавством України спрямоване передусім на відновлення порушених прав і свобод, відшкодування шкоди, забезпечення законності, а також реалізацію спеціальної і загальної превенції з метою недопущення повторних правопорушень, а суддя як уособлення правосуддя повинен являти собою еталон поваги до закону.

Вважаємо, що принижує суддю не покарання, а порушення ним закону, хоч це порушення й тягне лише адміністративну відповідальність. Тому, на наш погляд, нарізла гостра потреба змістити акценти в дискусії щодо адміністративної відповідальності суддів, а саме зосередити увагу не на доцільності накладення адміністративних стягнень на суддю, а на доцільності перебування у складі судового корпусу особи, яка має адміністративне стягнення.

Адміністративне провадження щодо судді здійснюється за стандартними правилами. Водночас, на відміну від громадян, застосування заходів забезпечення проваджень у справах про адміністративні правопорушення та адміністративних стягнень відносно суддів відбувається з урахуванням особливостей їх правового статусу [20, с. 82-83].

Разом з тим, існує точка зору, згідно з якою специфіка правового статусу суддів узагалі

потребує виключення можливості застосування щодо них санкцій, визначених КУпАП. Відповідно до цього підходу притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності вважається доцільнішим, ніж адміністративна відповідальність на загальних підставах [19, с. 102].

Як зазначають науковці, вчинювані судьями протиправні діяння можна поділити на дві групи. До першої необхідно віднести правопорушення, що вчиняються поза межами професійної діяльності. Діяння, що складають цю групу, становлять більшість, проте про реальні масштаби судити вкрай важко з причин, наведених вище.

До другої групи необхідно віднести правопорушення, пов'язані зі службовою діяльністю. Так, О. М. Овчаренко, здійснюючи аналіз співвідношення адміністративної та дисциплінарної відповідальності суддів, прийшла до висновку, що в частині встановлення відповідальності за правопорушення суддів у сфері здійснення своїх професійних обов'язків, положення про дисциплінарну та адміністративну відповідальність конкурують між собою. Зокрема, це стосується відносин у сфері охорони таємниці, в т.ч. таємниці нарадчої кімнати, а також порядку оприлюднення декларації про майнове становище, відповідальність за порушення яких регламентується одночасно відповідними статтями КУпАП і є підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності [17, с. 119-121].

У даному випадку питання визначення підвідомчості розгляду справи про притягнення до відповідальності за здійснення суддею адміністративного правопорушення, пов'язаного зі службовою діяльністю, повинно здійснюватись у порядку, визначеному Законом України «Про судоустрій і статус суддів» 2016 р., тобто в порядку дисциплінарного провадження. Такий порядок матиме ту перевагу, що органи, на які покладено здійснення дисциплінарних проваджень щодо суддів, мають безпосередній стосунок до судової системи, краще обізнані зі специфікою судівництва і здатні ефективніше реагувати на відповідні факти [21, с. 101].

Проблемою є також сама правомірність використання терміну «адміністративна відповідальність судді». КУпАП не передбачає суддю серед спеціальних суб'єктів адміністративних правопорушень, однак у випадку здійснення адміністративного правопорушення в межах професійної діяльності суддя повинен нести дисциплінарну відповідальність. Таким чином, як вважають деякі дослідники, адміністративної відповідальності суддів як такої не існує. Наведений термін некоректно описує правову дійсність, не відображає реальну суть явища. Точнішим у такому випадку буде використання поняття «адміністративна відповідальність особи, що має статус судді».

Належна організація притягнення до адміністративної відповідальності осіб, що мають статус судді, є важливим механізмом контролю якості суддівських кадрів, що також дозволяє виявляти негативні деформації особистості і відповідним чином реагувати на них. У зв'язку з цим, механізм притягнення до адміністративної відповідальності осіб, що мають статус судді, повинен посісти гідне місце в державній політиці формування суддівського корпусу.

Таким чином, з точки зору автора, потрібен комплексний підхід до вирішення проблеми співвідношення суддівської незалежності та адміністративної відповідальності суддів, сутність якого можна звести до таких основних положень: 1) судді мають нести адміністративну відповідальність на рівні з іншими громадянами, але лише за деякі адміністративні правопорушення; 2) за решту адміністративних правопорушень судді мають нести дисциплінарну відповідальність; 3) процедура притягнення суддів до адміністративної відповідальності має передбачати деякі винятки та обмеження що обумовлено, їх особливим правовим статусом.

З метою забезпечення практичної реалізації зазначеного підходу, слід підтримати позицію науковців про доцільність доповнення КУпАП окремою статтею – «Відповідальність суддів за вчинення адміністративних правопорушень».

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 грудня 1984 р. № 8073-Х // Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51.

Ст. 1122. 223.

2. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
3. Адміністративне право України : академічний курс: підручник у 2-х т.; за ред. Авер'янова В. Б. Київ : Юридична думка. Т.1. 2007. 592 с.
4. О внесении изменений и дополнений в Закон РФ «О статусе судей в РФ» : Федер. закон от 15.12.2001 г. № 169-ФЗ // СЗ Рос. Федерации. 2001. №51. Ст. 4834.
5. Адушкин Ю. Дисциплинарная и административная ответственность судей : за и против // Рос. юстиция. 2001. № 211. С. 24-26.
6. Клеандров М. И. Статус судьи : правовой и смежные компоненты : монография. Москва : Норма, 2008. 448 с.
7. Колесников Е. В. О повышении ответственности судей в Российской Федерации // Журнал рос. права. 2006. № 3. С. 22-33.
8. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навч. посіб. 3-тє вид., перероб. та доп. Київ : Атіка, 2011. 624 с.
9. Адміністративне право : підручник. 2-ге вид. ; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В.М. Гарашука, В. В. Зуй. Харків : Право, 2013. 654 с.
10. Judicial Independence in Transition / Editor A. Seibert-Fohr ; L. D. Muller, D. Zimmermann, E. K. Schmidt, S. Klatter. Springer, 2012. 1382 p.
11. Виноградова Л. Є. Юридична відповідальність суддів загальних судів України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Одеса, 2004. 19 с.
12. Польовий О. Л. Гарантії суддівської незалежності при притягненні суддів до юридичної відповідальності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Київ, 2014. 20 с.
13. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
14. Проблеми правової відповідальності: монографія ; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, В. І. Борисової. Харків : Право, 2014. 348 с.
15. Виноградова Л. Про вдосконалення порядку притягнення суддів до цивільно-правової, кримінально-правової, адміністративної відповідальності. Юридична Україна. 2005. № 4. С. 82-88.
16. Виноградова Л. Є. Юридична відповідальність суддів загальних судів України : дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2004. 187 с.
17. Овчаренко О.М. Юридична відповідальність судді : теоретико-прикладне дослідження : монографія. Харків : Право, 2014. 576 с.
18. Клеандров М. И. Ответственность судьи : монография. Москва : Норма : ИНФРА. М, 2011. 576 с.
19. Марочкін І. Є., Крючко Ю. І., Москвич Л. М. та ін. Статус суддів : навч. посіб. ; за заг. ред. І. Є. Марочкіна. Харків : Право, 2009. 120 с.
20. Гончаренко О. В. Актуальні питання притягнення суддів до відповідальності (частина перша) // Вісник Вищої ради юстиції. 2011. № 1. С. 77-92.
21. Тубелець О. С., Паришкура В. В. Адміністративна відповідальність осіб, які мають статус судді, як фактор формування високопрофесійного суддівського корпусу // Адміністративне право і процес. 2015. № 4 (14). С. 95-105.

ПРОБЛЕМИ ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Розкривається природа об'єктів авторського права, розміщених в мережі Інтернет, пояснюється специфіка форми їх фіксації. Наведено класифікаційні поділи правопорушень сфери авторського права щодо творів, розміщених в цифровому середовищі. Проаналізовано новелу національного законодавства щодо врегулювання зазначеної проблематики.

Ключові слова: авторське право, мережа Інтернет, правопорушення, цифрове середовище, діджиталізація.

The nature of copyright objects placed on the Internet is revealed, the specifics of the form of their fixation are explained. The classification of copyright offenses in respect of works placed in the digital environment is given. The novelty of the national legislation on the regulation of these issues is analyzed.

Keywords: copyright, Internet, offenses, digital environment, digitization.

Поширення інтернет-технологій сьогодні дозволяють завантажувати, зберігати, поширювати різні види інформації, в тому числі об'єкти, які охороняються авторським правом. Така багатофункціональність і так звана «свобода дій» в мережі Інтернет може завдавати шкоди правам людини, що є неприпустимим. Наразі проблема захисту авторських прав у мережі Інтернет є одним з найскладніших та водночас актуальних питань сьогодення, насамперед, дуже складно виявити правопорушника, а також притягнути його до відповідальності, довести факт порушення авторського права.

Сфера Інтернет - досить складна з точки зору використання виключних прав. Так, аналіз чинного законодавства в галузі авторського права і суміжних прав показує його обмеженість в питанні регулювання і захисту виключних прав у мережі Інтернет. Проблеми порушення авторських прав в Інтернеті є одними з найбільш гострих і актуальних. Сутність зазначених порушень така ж, як і поза сферою мережі. Основна відмінність полягає в тому, що простота копіювання і нематеріальна сутність об'єктів авторського права в Інтернеті не дозволяють так само просто вирішити проблему доказу порушення авторських прав.

Специфічність розміщення в Інтернеті об'єктів авторського права пояснюється нетиповою формою їх фіксації. Мова йде про цифровий запис, який ще іменується діджиталізацією. В результаті інформація подається користувачеві як текст, графічне зображення, аудіовізуальний твір, та може бути ніде не записана (не зафіксована) у вигляді єдиного цілого. Виражений словом, образом, звуком, від запису цифровим способом (діджиталізації), він не втрачає, як і не набуває, яких-небудь нових якостей або властивостей, зокрема не додає оригінальності або індивідуальності [3, с. 41]. Тому з правової точки зору подібна цифрова переробка жодним чином не змінює вже існуючи твір, не оновлює, не обробляє, не вдосконалює. Діджиталізація виступає інструментом, за допомогою якого об'єкт авторського права набуває такої форми, яка дозволяє йому бути розміщеним в цифровому середовищі. Фактично діджиталізацію можна розглядати як послугу. З цієї позиції впливає, що об'єкт авторського права, розміщений на теренах мережі Інтернет не змінює свою приналежність авторові, не втрачає властивостей, притаманних такому об'єктові, та залишається власністю свого творця.

Досить часто виникає ситуація, за якої користувачі Інтернету вважають, що загальнодоступність, транскордонність, глобальність інформації позбавляє необхідності узгодження користування даними із їх автором, або ж, що такого автора, власника взагалі немає.

Існує низка помилкових суджень щодо законності використання творів у мережі Інтернет. Одна з них – розміщення творів на сайті за усним погодженням з автором.

Відповідно до Закону «Про авторське право і суміжні права» форма авторського договору, на підставі якого повинні бути передані майнові права, повинна бути письмовою [2, с. 61]. Тим не менш, наразі неможливо сказати про значне поширення укладання хоч яких-небудь договорів щодо використання об'єктів авторського права.

Дослідження класифікаційного поділу порушень авторського права в мережі Інтернет полегшує пошук нових, найбільш адекватних та ефективних механізмів правового захисту авторських прав. Класичний підхід до класифікації порушень у сфері авторського права поділяє їх на ті, що порушують виключні майнові права, та на ті, що порушують особисті немайнові права суб'єктів авторського права. При цьому особисті немайнові права авторів досить рідко є безпосередньою метою правопорушень. Здебільшого порушення особистих немайнових прав суб'єктів авторського права супроводжуються правопорушенням, спрямованим на порушення виключних майнових прав.

Також існує класифікаційний підхід щодо поділу правопорушень у сфері об'єктів авторського права, розміщених в мережі Інтернет, на первинні та вторинні. У випадку порушення авторських прав безпосередньо, зокрема, шляхом порушення таких особистих немайнових прав суб'єктів авторського права, як авторське право, право на недоторканність твору, право на ім'я, право на захист своєї репутації тощо, такі правопорушення можна назвати первинними або прямими [1, с. 9-10]. Найбільш поширеним прикладом прямого, первинного порушення авторського права в Інтернеті є копіювання частини або цілого твору іншого автора.

Приклади вторинних або ж непрямих порушення прав суб'єктів авторського права являють собою порушення, вчинені суб'єктами, дії яких безпосередньо не порушують права авторів, але створюють відповідні умови для такого порушення шляхом розробки відповідних технологій, які використовуються безпосереднім правопорушником авторських прав. Даний приклад порушень є значно менш поширеним та розповсюдженим, ніж перший.

Що стосується національного законодавства, то слід відмітити нещодавні позитивні зміни. Наразі порядок припинення порушень авторського права і/або суміжних прав з використанням мережі, передбачений ст. 52-1 Закону України "Про авторське право та суміжні права", що має застосовуватися до відносин, пов'язаних з використанням обмеженого переліку об'єктів: аудіовізуальних творів, музичних творів, комп'ютерних програм, відеограм, фонограм, передач (програм) організацій мовлення. Така новела законодавства свідчить, по-перше, про нагальність висвітленої проблеми, та по-друге, про розвиток вітчизняної правової думки та позиції, про еволюційний розвиток українського права відповідно до вимог часу.

Підбиваючи підсумок, слід вказати, що найпоширенішими порушеннями інтелектуальної власності є розміщення чужих матеріалів в мережі з наданням до них відкритого доступу без згоди на те власника авторських прав та плагіат, коли люди привласнюють собі авторство на розміщені в Інтернеті твори. Захист авторських і суміжних прав в Інтернеті є нагальною проблемою сьогодення, що пов'язано також з міжнародним характером порушень у мережі. Українське законодавство тільки створює відповідну базу для подальшого розвитку захисту авторського права в мережі Інтернет. Одним із можливих механізмів вдосконалення правозахисної системи в сфері авторського права є судова практика. Безсумнівно, чим більше кейсів щодо захисту авторського права буде з'являтися в інформаційному просторі, тим серйознішим буде до них ставлення.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Денисюк М. Інтелектуальна власність в Інтернет: нові можливості чи нові проблеми // Інтелектуальна власність. 2009. № 6. С. 9-12.
2. Кирилюк А.В. Види порушень авторських прав в мережі Інтернет // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2012. СЕРІЯ Право. №19. С. 60-63.
3. Шишка Р.Б. Охорона права інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект : монографія. Х.: Видавництво НУВС, 2002. 368 с.

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано особливості адміністративної відповідальності державних службовців в Україні. Доведено, що державний службовець притягується до адміністративної відповідальності у разі порушення статей Кодексу України про адміністративні правопорушення та своїх службових обов'язків. Запропоновано авторське визначення поняття «адміністративна відповідальність державних службовців».

Ключові слова: адміністративна відповідальність, адміністративне правопорушення, державний службовець, посадова особа, службові обов'язки, повноваження.

The article analyzes the peculiarities of the administrative responsibility of civil servants in Ukraine. It is proved that a civil servant is held administratively liable in case of violation of the articles of the Code of Administrative Offenses and their official duties. The author defines the concept of "administrative responsibility of civil servants".

Keywords: administrative responsibility, administrative offense, civil servant, official, official duties, powers.

Адміністративна відповідальність як правове явище залишається одним із найбільш суперечливих питань української адміністративно-правової науки [1, с. 288]. Підставою для розмаїття думок правників слугує, передусім, відсутність у вітчизняному законодавстві визначення терміну «адміністративна відповідальність», незважаючи на її широке застосування у численних нормативно-правових актах. Усі дефініції адміністративної відповідальності мають дослідницький характер.

Відтак, узагальнюючи напрацювання науковців, на нашу думку, слід вважати, що адміністративна відповідальність полягає в застосуванні до учасників правовідносин суб'єктами владних повноважень адміністративних стягнень, передбачених законом, у разі вчинення ними правопорушень та настанні для осіб, що їх вчинили, несприятливих наслідків особистого та/або майнового характеру.

Адміністративна відповідальність державних службовців є різновидом адміністративного примусу та одним із засобів підтримання правопорядку й регулювання відносин, які виникають при вчиненні окремих правопорушень у сферах публічного управління чи надання адміністративних послуг. Тому здійснення розробки теоретичних та практичних питань притягнення державних службовців до адміністративної відповідальності є актуальним, а їх аналіз у світлі реформ державної служби набуває все більшого значення.

Державний службовець притягується до адміністративної відповідальності у разі порушення статей Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі-КУпАП) та своїх службових обов'язків. Тобто даний вид відповідальності застосовується при вчиненні ним дії чи бездіяльності, передбачених нормами адміністративного законодавства, та дотримання яких належить до його службових обов'язків.

Згідно зі статтею 9 КУпАП адміністративна відповідальність настає, якщо порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності. Це означає, що у разі, якщо є достатніми підстави, особа несе кримінальну відповідальність. Окрім того, згідно зі статтею 38 КУпАП у разі закриття кримінального провадження, але за наявності в діях порушника ознак адміністративного правопорушення, існує можливість накладення на порушника адміністративного стягнення [2].

Адміністративним правопорушенням визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і

свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [2]. Із даної дефініції можна виділити наступні ознаки адміністративного проступку: 1) ним може бути виключно діяння, тобто, умовно кажучи, думки чи бажання державного службовця не матимуть значення для кваліфікації його діянь; 2) однією із основних ознак адміністративного правопорушення є його протиправність, тобто заборона адміністративно-правовими нормами; 3) винність діяння, а саме наявність у особи власного ставлення до вчиненого нею діяння та його наслідків – при цьому законодавцем чітко вказані у визначенні форми вини; 4) караність адміністративного правопорушення – передбачення у нормах адміністративного законодавства покарання, що дозволяє його відмежувати від інших протиправних діянь; 5) об'єктом посягання є державний чи громадський порядок, власність, права і свободи громадян, встановлений порядок управління.

Особливості притягнення державних службовців до адміністративної відповідальності зазначені у статті 14 КУпАП [2]. При цьому у нормі вживається формулювання «посадова особа», що, як і у випадку з визначенням суб'єкта кримінальної відповідальності, не в повній мірі відповідає сутності досліджуваного інституту. Також відсутні вказівки на те, кого варто вважати посадовими особами, які їх повноваження та рід діяльності. Зазначено виключно перелік випадків, за яких посадові особи несуть відповідальність.

Проте це дає змогу зробити висновок, що державні службовці притягуються до відповідальності за вчинення адміністративних проступків як спеціальні суб'єкти у разі, якщо вони є посадовими особами. Такі суб'єкти підлягають відповідальності за порушення, пов'язані із недодержанням встановлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, природи, здоров'я населення та інших правил, забезпечення виконання яких належить до їх службових обов'язків.

С.В. Ващенко пояснює адміністративну відповідальність посадових осіб як різновид юридичної відповідальності фізичних осіб за невиконання ними встановлених правил як безпосередньо, так і за протиправні дії підлеглих осіб, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків. Це негативна реакція держави в особі уповноважених нею органів чи посадових осіб на протиправну поведінку та нерозпорядливість осіб, які обіймають керівні посади в державних органах, інших державних службовців, на яких законом або іншими нормативними актами покладено здійснення організаційно-розпорядчих функцій у сфері державного управління [3, с. 109]. Таке визначення дає підстави виділити наступні характерні особливості адміністративної відповідальності посадових осіб:

- державні службовці підлягають адміністративній відповідальності за недотримання лише тих правил, забезпечення виконання яких належить до їхніх службових обов'язків, або ж за протиправні дії підлеглих осіб, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків;

- формулювання «інші державні службовці» значно розширює сутність поняття посадових осіб;

- наявність організаційно-розпорядчих функцій як ознаки суб'єкта адміністративної відповідальності посадових осіб.

Отже, до головних ознак адміністративної відповідальності суб'єктів реалізації державної політики у сфері державної служби слід віднести такі:

- настання відповідальності при порушенні адміністративно-правових норм, які регулюють правовідносини державної служби;

- наявність спеціального суб'єкта, яким є суб'єкт реалізації державної політики у сфері державної служби;

- застосування виключно компетентними органами, яким право притягнення до адміністративної відповідальності надане законодавством;

- особливий порядок притягнення до адміністративної відповідальності суб'єктів реалізації державної політики у сфері державної служби;

- наявність визначеної міри адміністративної відповідальності.

При цьому варто підкреслити, що притягнення до адміністративної відповідальності відбувається не просто на підставі порушення норм КУпАП, а й із урахуванням передбачених у встановленому порядку службових обов'язків.

Адміністративна відповідальність державних службовців може встановлюватись і за невжиття заходів щодо забезпечення дотримання іншими особами правил, додержання яких відноситься до їх обов'язків.

У разі, коли вирішення певного питання входить до кола службових обов'язків кількох посадових осіб органу влади, то до адміністративної відповідальності можуть притягуватись всі працівники цього управління, враховуючи характер і ступінь вини кожного з них [4, с. 47]. Це означає, що адміністративна відповідальність державних службовців може розглядатись як в індивідуальному, так і у колективному аспекті. Колективна адміністративна відповідальність державних службовців полягає в притягненні кількох працівників органу влади за порушення питання, яке входить до кола їх службових обов'язків.

Таким чином, адміністративна відповідальність державних службовців, на наш погляд, полягає у застосуванні до особи чи осіб, що обіймають керівні посади в державних органах, чи інших державних службовців, на яких законом або іншими нормативними актами покладено здійснення організаційно-розпорядчих функцій, заходів державного примусу у вигляді настання негативних наслідків за невиконання ними встановлених правил як безпосередньо, так і за протиправні дії підлеглих осіб з метою відновлення справедливості й правопорядку та недопущення вчинення правопорушень у майбутньому.

Адміністративні правопорушення державних службовців можна поділити на дві групи: 1) невиконання чи неналежне виконання повноважень; 2) перевищення повноважень. До першої групи згідно з КУпАП варто віднести:

- відмова від надання чи несвоєчасне надання екологічної інформації (стаття 91-4);
- порушення законодавства під час планування і забудови територій (стаття 96-1);
- порушення бюджетного законодавства (стаття 164-12);
- порушення законодавства про здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти (стаття 164-14);
- порушення вимог фінансового контролю (стаття 172-6);
- порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (стаття 172-7);
- невжиття заходів щодо протидії корупції (стаття 172-9);
- порушення законодавства про державну таємницю (стаття 212-2);
- порушення права на інформацію та права на звернення (стаття 212-3).

До другої групи:

- перекручення або приховування даних державного земельного кадастру (стаття 53-2);
- порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (стаття 172-4);
- порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (стаття 172-5);
- незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень (стаття 172-8) [2].

Особливості наведеної класифікації полягають у наступному:

1. В КУпАП не виділено окремий розділ, присвячений адміністративним проступкам державних службовців. При цьому заслуговує на увагу глава 13-А КУпАП «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією». Однак це лише незначна частина усіх порушень, які можуть вчинити державні службовці у процесі своєї професійної діяльності.

Разом з тим О.О. Губанов запропонував наступну класифікацію адміністративних проступків державних службовців: а) правопорушення, пов'язані з корупцією; б) правопорушення, що спрямовані на порушення загальних чи спеціальних службових обов'язків [5, с. 95]. На наш погляд така класифікація є недоцільною з огляду на широке коло об'єктів адміністративних проступків.

Отже, виділення одного конкретного виду правопорушення в окрему групу може створити хибне уявлення про побудову інституту адміністративної відповідальності державних службовців як інструменту виключно антикорупційної діяльності законодавця.

2. Кількість проступків, які можна кваліфікувати як невиконання чи неналежне виконання повноважень значно переважає число перевищень повноважень. Це можна пояснити тим, що перевищення повноважень вважається значно серйознішим проступком, тому вітчизняний законодавець переважно кваліфікує такі дії державних службовців як злочини.

3. Адміністративні стягнення накладаються за участі спеціальних органів. Тобто заява про вчинення державним службовцем адміністративного правопорушення повинна подаватись безпосередньо до органу, уповноваженого складати протокол. Тому суд чи інший орган, уповноважений накладати стягнення, має право це зробити тільки на підставі складеного відповідною посадовою особою протоколу про вчинення адміністративного правопорушення. Враховуючи, що уповноваженими суб'єктами є різні органи державної влади, їх диференціація відбувається за кожною статтею КУпАП. Тому дана процедура характеризується складністю та залученням більшої кількості суб'єктів, що на практиці є доволі складним явищем, враховуючи встановлені законодавством незначні строки адміністративного провадження.

Поряд з цим, КУпАП дає можливість поділити адміністративні правопорушення державних службовців на такі види:

– адміністративні правопорушення у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, у галузі фінансів і підприємницької діяльності (порушення порядку провадження господарської діяльності);

– адміністративні корупційні правопорушення (порушення обмежень щодо використання службового становища; пропозиція або надання неправомірної вигоди; порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви); незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень; невжиття заходів щодо протидії корупції);

– адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління (неправомірне використання державного майна; порушення порядку або строків подання інформації про дітей-сиріт і дітей, які залишилися без опіки (піклування) батьків; ухилення від виконання законних вимог прокурора; порушення правил навчання карате; порушення права на інформацію) [6, с. 144].

Таким чином, до особливостей адміністративної відповідальності державних службовців, з нашої точки зору, належать такі характерні риси:

1) застосування санкцій за вчинення державними службовцями адміністративних правопорушень;

2) у нормах КУпАП вживається формулювання «посадова особа», яке є значно вужчим за досліджуваний інститут;

3) посадова особа може нести відповідальність не так за свої дії, як за недостатню організованість робочого процесу підлеглих;

4) основною категорією адміністративних проступків є корупційні правопорушення;

5) переважну більшість адміністративних проступків можна кваліфікувати як невиконання чи неналежне виконання повноважень;

6) при застосуванні санкцій обов'язковою є участь спеціально уповноважених органів чи їх уповноважених осіб;

7) до державних службовців застосовуються санкції у вигляді штрафів або конфіскації грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення;

8) стягнення збитків, завданих державним службовцем, пов'язується із особою порушника, а не підприємством чи організацією.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктний правовий феномен : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 528 с.
2. Кодекс України про адміністративні право-порушення : Закон України від 7 грудня 1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
3. Ващенко С.В. Адміністративна відповідальність посадових осіб : особливості її застосування та проблеми вдосконалення в законодавстві України // Вісник ЗЮІ МВС України. 2001. № 2. С. 109-117.
4. Ващук О.Л. Юридична відповідальність публічних службовців: методичні рекомендації. Львів, 2012. 176 с.
5. Губанов О.О. Класифікаційний розподіл адміністративних правопорушень, в яких спеціальним суб'єктом є публічні службовці // Jurnalul juridic national: teorie si practica. 2016. № 6. С. 91-95.
6. Кузьменко О. В. Курс адміністративного права України : підручник ; за заг. ред. В. В. Коваленка. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 808 с.

УДК 342.951

*Віталій Корчинський
(Львів)*

ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ СУДДІВ УКРАЇНИ ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У статті на основі аналізу норм вітчизняного та відповідного міжнародного законодавства з'ясовано особливості притягнення суддів, як особливої категорії державних службовців, до дисциплінарної відповідальності. Запропоновано рекомендації стосовно удосконалення механізму притягнення суддів до такого виду відповідальності в Україні.

Ключові слова: *суддя, дисциплінарний проступок, дисциплінарна відповідальність, підстави для дисциплінарної відповідальності, Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів України.*

The article analyzes the peculiarities of bringing judges, as a special category of civil servants, to disciplinary responsibility, based on the analysis of national and relevant international law. Recommendations for improving the mechanism of bringing judges to justice in Ukraine are offered.

Keywords: *judge, disciplinary offense, disciplinary liability, grounds for disciplinary liability, High Judicial Council, High Qualifications Commission of Judges of Ukraine.*

Відповідно до Конституції України [1] та Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2] судді визнані носіями судової влади, вони є незалежними (ст. 129 Конституції України), недоторканими та незмінюваними (ст. ст. 48, 52 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Однією з гарантій незалежності суддів є особлива процедура притягнення їх до юридичної відповідальності.

Питання юридичної відповідальності суддів, зокрема дисциплінарної, неодноразово були предметом дискусій як серед самих працівників суддівського корпусу, так і серед науковців, котрі тим чи іншим чином розглядали правовий статус суддів. Незважаючи на велику кількість наукових робіт, присвячених цій тематиці, питання дисциплінарної відповідальності суддів й досі залишаються актуальними, оскільки цей вид юридичної відповідальності порівняно з іншими є найпоширенішим і часто застосовуваним до суддів і є

не тільки гарантом виконання суддями своїх службових обов'язків, а й забезпеченням прав громадян на професійний і справедливий судовий розгляд їхніх справ [5, с. 76].

Разом з тим, окремі вчені-юристи (В. В. Єршов [6, с. 89], Н. В. Радутна [7, с. 12]) вважають недоцільним притягнення суддів до такого виду юридичної відповідальності. Інші (зокрема, О. Сергєєв) пропонують замість дисциплінарної відповідальності впровадити конституційну відповідальність суддів [8, с. 109].

На наш погляд, у сучасних умовах запровадження саме дисциплінарної відповідальності за порушення суддями своїх професійних обов'язків є необхідним та обґрунтованим, оскільки відповідальність судді є важливою і незамінною складовою гарантією реалізації основних прав і свобод людини та громадянина, публічних інтересів і правопорядку в державі. Водночас, учені підкреслюють, що її застосування не суперечить європейським стандартам у сфері правосуддя [8, с. 109]. Ось чому доцільним є збереження та вдосконалення порядку притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності [9, с. 58].

З доктринальної точки зору дисциплінарна відповідальність суддів розглядається як особливий, самостійний вид юридичної відповідальності, який застосовується у специфічній сфері людського життя і пов'язаний з професійною діяльністю спеціальних суб'єктів – суддів [5, с. 75-76].

С. В. Подкопаєв розглядає дисциплінарну відповідальність суддів як вид юридичної відповідальності, що полягає в понесенні порушником суддівської дисципліни несприятливих для нього позбавлень морального, матеріального та організаційного характеру і є одним із засобів забезпечення відповідності діяльності й поведінки суддів професійним стандартам (суддівській дисципліні) [10, с. 162].

Л. Є. Виноградова наголошує на подвійному характері дисциплінарної відповідальності суддів, оскільки вона встановлюється, по-перше, на загальних умовах з іншими суб'єктами, а по-друге, з урахуванням специфіки професійної діяльності суддів. Загальна дисциплінарна відповідальність суддів настає за нормами трудового права, а спеціальна регламентується винятково спеціальними нормативними актами [11, с. 36].

З аналізу українського законодавства випливає, що на суддів поширюється лише спеціальна дисциплінарна відповідальність, оскільки підстави для дисциплінарної відповідальності, процедура дисциплінарного провадження, орган, що здійснює дисциплінарне провадження щодо судді, дисциплінарні стягнення, які можуть застосовуватися до судді, порядок їх накладення, порядок їх зняття та оскарження визначені саме спеціальними законами – «Про судоустрій і статус суддів» [2] та «Про Вищу раду правосуддя» [3].

Фактичною підставою для дисциплінарної відповідальності судді є вчинення ним дисциплінарного проступку [12, с. 89]. Проблемним є те, що на законодавчому рівні відсутнє визначення поняття «дисциплінарний проступок судді», а також складу такого проступку, що, на думку деяких науковців, є суттєвим недоліком, який призводить до неефективності й певної невизначеності у застосуванні дисциплінарної відповідальності до суддів [13, с. 336-337].

О. Д. Новак вважає, що поняття дисциплінарного проступку судді слід розглядати як винне, протиправне, умисне або необережне порушення суддею службової дисципліни. При цьому під службовою дисципліною судді вчена розуміє дотримання суддею службових прав та обов'язків, обмежень і заборон, закріплених Конституцією України та законами України за професією судді, а також загальноновизнаних норм етики і моралі [13, с. 337].

На погляд А. О. Селіванова, для професійних суддів під дисциплінарним проступком слід розуміти навмисне порушення у формі дій або бездіяльності, закріплених у законодавчих або організаційних внутрішніх судових актах (інструкціях), сукупності вимог до професійного судді, який здійснює правосуддя. Дисциплінарний проступок – це свідомо скоєний суддею вчинок при розгляді конкретних справ, нехтування ним процесуальними вимогами, що в сукупності свідчить про ігнорування професійним суддею правового статусу судді і як наслідок призводить до дій чи бездіяльності судді, або ухвалення ним на власний

розсуд всупереч законів та своїм обов'язкам судових рішень [14, с. 46].

С. В. Подкопаєв пропонує трактування дисциплінарного проступку судді як винне, протиправне порушення службових обов'язків, що виражається в обмеженні або порушенні законних прав та інтересів осіб, які беруть участь у судочинстві або звертаються за судовим захистом, порушенні суддівських обмежень, а також загально визнаних моральних вимог [10, с. 92].

Суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з підстав, визначених у ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» 2016 р. [2]. Тобто дисциплінарна відповідальність судді настає у разі порушення підстав дисциплінарної відповідальності суддів, передбачених ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» 2016 р., які в свою чергу кореспондуються з обов'язками судді, визначеними у ст. 56 вказаного Закону. Крім того, законом чітко передбачено, що такі порушення мають бути винними, що виражається у формі умислу або недбалості.

З урахуванням викладеного пропонуємо розглядати дисциплінарний проступок судді як вчинення суддею винного діяння (дії або бездіяльності), яке полягає в порушенні визначених у законодавстві обов'язків, що є підставами для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності за спеціальною правовою процедурою.

Порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів України відрізняється від загального порядку притягнення до дисциплінарної відповідальності за своїм суб'єктивним складом, видами стягнень, колом осіб, уповноважених притягувати до дисциплінарної відповідальності та накладати дисциплінарні стягнення, а також підставою і порядком накладення й оскарження дисциплінарних стягнень.

Аналізуючи правові підстави для дисциплінарної відповідальності суддів, варто зазначити, що ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» 2016 р. [2] містить ширший перелік підстав, а саме 24, що порівняно з Законом України «Про судоустрій і статус суддів» 2010 р. [4] є значно розширеним. Закон 2010 р. [4] у ст. 83 встановлював лише 6 підстав, які були досить неоднозначними, оскільки містили оціночні поняття, що негативно впливало на правозастосовну практику.

Відповідно до ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» 2016 р. [2] суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з таких підстав:

– умисне або внаслідок недбалості:

а) незаконна відмова в доступі до правосуддя (у тому числі незаконна відмова в розгляді по суті позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги тощо) або інше істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило учасниками судового процесу реалізацію наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків або призвело до порушення правил щодо юрисдикції або складу суду;

б) незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору;

в) порушення засад гласності й відкритості судового процесу;

г) порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості;

г) незабезпечення обвинуваченому права на захист, перешкоджання реалізації прав інших учасників судового процесу;

д) порушення правил щодо відводу (самовідводу);

– безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень;

– допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет

правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики і стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу;

- умисне або у зв'язку з очевидною недбалістю допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини та основоположних свобод;

- розголошення суддею таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці нарадчої кімнати, або інформації, що стала відомою судді під час розгляду справи в закритому судовому засіданні;

- неповідомлення суддею Вищої ради правосуддя та Генерального прокурора про випадок втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, у тому числі про звернення до нього учасників судового процесу чи інших осіб, включаючи осіб, уповноважених на виконання функцій держави, з приводу конкретних справ, що перебувають у провадженні судді, якщо таке звернення здійснено в інший, ніж передбачено процесуальним законодавством спосіб, упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про такий випадок;

- неповідомлення або несвоєчасне повідомлення Ради суддів України про реальний чи потенційний конфлікт інтересів судді (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законом);

- втручання у процес здійснення правосуддя іншими суддями;

- неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому законодавством у сфері запобігання корупції;

- зазначення в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, завідомо неправдивих відомостей або умисне незазначення відомостей, визначених законодавством;

- використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди, якщо таке правопорушення не містить складу злочину або кримінального проступку;

- допущення суддею недоброчесної поведінки, у тому числі здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї; встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим доходам; непідтвердження суддею законності джерела походження майна;

- ненадання інформації або надання завідомо недостовірної інформації на законну вимогу члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члена Вищої ради правосуддя, у тому числі недодержання встановлених законом строків надання інформації;

- непроходження курсу підвищення кваліфікації в Національній школі суддів України відповідно до направлення, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, або непроходження подальшого кваліфікаційного оцінювання для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді, або непідтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді за результатами цього кваліфікаційного оцінювання;

- визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, у випадках, установлених законом;

- неподання або несвоєчасне подання декларації родинних зв'язків суддею в порядку, визначеному цим Законом;

- подання у декларації родинних зв'язків судді завідомо недостовірних (у тому числі неповних) відомостей;

- неподання або несвоєчасне подання декларації доброчесності суддею в порядку, визначеному цим Законом;

- декларування завідомо недостовірних (у тому числі неповних) тверджень у декларації доброчесності судді [2].

Як бачимо, Закон 2016 р. [2] суттєво деталізував перелік можливих дисциплінарних проступків як у сфері застосування норм процесуального права, так і в сфері відповідності судді критеріям добросовісності та суддівської етики.

Відбулися зміни й у переліку органів, котрі здійснюють дисциплінарне провадження стосовно суддів. Якщо раніше Вища кваліфікаційна комісія суддів України здійснювала дисциплінарне провадження стосовно суддів місцевих і апеляційних судів, а Вища рада юстиції – щодо суддів судів касаційних інстанцій, то тепер новостворена Вища рада правосуддя є єдиним органом, що здійснює дисциплінарне провадження стосовно всіх суддів.

Відповідно до статті 56 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» [3] питання про звільнення судді з підстав, визначених пунктами 3 та 6 частини шостої статті 126 Конституції України [1] (учинення суддею істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді; порушення суддею обов'язку підтвердити законність джерела походження майна), Вища рада правосуддя розглядає на підставі подання Дисциплінарної палати. Після прийняття згаданого Закону такі політичні органи, як Верховна Рада України та Президент України, виведені з процедури звільнення судді.

На наш погляд, доцільно було розділити певні функції Вищої ради правосуддя, оскільки наразі цей орган вирішує як питання призначення суддів, так і питання про притягнення останніх до дисциплінарної відповідальності, про затримання й арешт суддів, їх відсторонення від посади тощо. Аби запобігти надмірній концентрації повноважень у Вищій раді правосуддя, функцію дисциплінарного провадження можна було б передати іншому органу (наприклад, спеціально створеному Суду суддівської честі, дисциплінарному суду чи іншому незалежному органу). Також варто підтримати позицію науковців про те, що питання звільнення судді з посади могло б вирішуватися новоствореним судовим органом – Великою Палатою Верховного Суду, повноваження і функції якої мають бути закріплені як у Конституції України, так і в профільному процесуальному законодавстві.

У цьому контексті варто звернути увагу і на п. 29 Висновку № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до Комітету міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема питання етики, несумісної поведінки та безсторонності, де йдеться про необхідність створення в межах судової системи одного чи кількох органів або призначення осіб, які мали б консультативну функцію і виконували роль радників, до яких судді могли звернутися, якщо вони не впевнені в тому, чи є певна діяльність судді у приватній сфері сумісною зі статусом судді. Наявність таких органів або осіб спонукала б до обговорення в межах судової системи змісту та значення етичних правил. Вказані органи або особи можуть бути засновані або призначені під егідою Верховного Суду України або асоціацій суддів. У будь-якому разі такі органи або особи повинні бути відокремлені від органів, відповідальних за накладення дисциплінарних стягнень, і виконувати інші функції [15].

Таким чином, притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності має ґрунтуватися на неухильному додержанні гарантій справедливого та обґрунтованого застосування стосовно суддів заходів дисциплінарного впливу.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
3. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2017. № 7-8. Ст.50.
4. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2453-17> (дата звернення: 07.11.2016).

5. Марочкін І. Є., Крючко Ю. І., Москвич Л. М. та ін. Статус суддів : навч. посіб. ; за заг. ред. І. Є. Марочкіна. Харків : Право, 2009. 120 с.
6. Ершов В. В. Судебная власть в правовом государстве : дисс. ... докт. юрид. наук. Ин-т гос. и права АН РФ. Москва, 1992. 319 с.
7. Радутная Н. В. Покушение на неприкосновенность судьи // Российская юстиция. 2001. № 12. С. 11-12.
8. Танцюра Л. О., Семеняка В. В. Деякі питання дисциплінарної відповідальності суддів // Вісник господарського судочинства. 2011. № 4. С. 108-113.
9. Гринюк В. Окремі питання притягнення суддів загальної юрисдикції до дисциплінарної відповідальності // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. Вип. 84. 2010. С. 58-60.
10. Подкопаев С. В. Дисциплінарна відповідальність суддів : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2003. 185 с.
11. Виноградова Л. Є. Юридична відповідальність суддів загальних судів України : дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2004. 187 с.
12. Василенко В. М. Дисциплінарна відповідальність суддів України : підстави, порядок та особливості дисциплінарного провадження // Право і безпека. 2011. № 3. С. 88-92.
13. Новак О. Д. Особливості дисциплінарної відповідальності суддів // Державне будівництво та місцеве самоврядування. Вип. 23. 2012. С. 334-343.
14. Селіванов А. О. Дотримання принципів незалежності та дисциплінарної відповідальності суддів : питання законодавства та практики // Етичні та правові проблеми забезпечення незалежності суддів : матеріали міжнар. наук.-практ. семінару (м. Харків, 30-31 березня 2005 р.) ; редкол.: В.В.Сташис та ін. Харків : ЦНТ «Гопак», 2006. С. 34-50.
15. Висновок № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема питання етики, несумісної поведінки та безсторонності. URL: http://court.gov.ua/userfiles/visn_3_2002.pdf

УДК 342.95

*Вікторія Пархета
(Умань)*

ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ТА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Дана стаття присвячена особливостям адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства, розмежуванню кримінальної та адміністративної відповідальності у цьому питанні, та проблемі застосування вказаних норм у практичній діяльності.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, правопорушення, домашнє насильство, кривдник, кримінальна відповідальність

This article is devoted to the peculiarities of administrative liability for the commission of domestic violence, the delimitation of criminal and administrative liability in this direction and the problem of application of norms in practical activity.

Key words: administrative liability, delinquency, domestic violence, abuser, criminal liability,

11.05.2011 року у Стамбулі Україна підписала Стамбульську конвенцію про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Нашою державою остаточно було обрано вектор європейського розвитку, який означає неухильний

рух назустріч міжнародним стандартам та прагнення до виконання своїх зобов'язань у сфері прав людини. Проте, на сьогодні домашнє насильство залишається проблемою яка потребує відповідного реагування з боку суспільства та держави. Адже, незважаючи на значні позитивні кроки в даному напрямку, одночасно, досі відсутні ефективні заходи припинення такого насильства, впливу на кривдника та допомоги постраждалим особам [2, с. 3].

Так, одним із засобів такого реагування, спрямованим на вирішення зазначеної проблеми, є впровадження взятих державою зобов'язань у національне законодавство, у тому числі і кримінальне, які передбачені Законами України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 р. № 2229-VIII та «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 06.12.2017 р. № 2227-VIII.

З огляду на це, 7 грудня 2017 року у Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі КУпАП) ст. 173-2 було викладено в новій редакції, саме «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування, яка встановлювала адміністративну відповідальність за вчинення насильницьких дій».

Так, відповідно до статті 173-2 КУпАП за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, тобто умисного вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі його винесення, передбачено адміністративне стягнення у вигляді штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до семи діб.

Аналізуючи склад цього правопорушення доходимо таких висновків. По-перше, об'єктивна сторона складу цього правопорушення не передбачає обов'язковість настання наслідків від неправомірної поведінки кривдника, по-друге, перелік дій протиправного впливу на потерпілу особу не є вичерпним. По-третє, стаття 173-2 КУпАП, передбачає адміністративну відповідальність за застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень. Проте, застосування насильства, що завдало фізичного болю і не спричинило тілесних ушкоджень, залежно від конкретних обставин справи повинно кваліфікуватися за ст. 126-1 Кримінального кодексу України (далі КК України). Адже відповідно до п. 2 ст. 9 КУпАП адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачена цим Кодексом, настає, якщо ці порушення за своїм характером не зумовлюють кримінальної відповідальності відповідно до закону. Тому не зрозуміло, яке насильство повинно визнаватися ознакою адміністративного правопорушення? Вважаємо, що застосування насильства в принципі не може бути адміністративним правопорушенням, оскільки, зважаючи на важливість об'єкта, на який посягає насильство, воно завжди становить суспільну небезпеку, притаманну злочинам [1, с. 191]

Розмитість та неоднозначність норм, на практиці чинить неабиякі складнощі при складанні протоколів про вчинення домашнього насильства. Як наслідок, поширеними є відмови суду у накладенні адміністративного стягнення, через неналежне оформлення протоколу працівниками поліції. Так, часто-густо у протоколі про адміністративне правопорушення не розкрита об'єктивна сторона адміністративного правопорушення, відсутні дані про спеціальний суб'єкт, які вказують на особливості правового становища. Наприклад, в матеріалах справи відсутні документи, які б підтверджували факт перебування правопорушника і потерпілої особи в шлюбі. Правоохоронці не долучають до

адміністративної справи доказові матеріали, попередні рішення судів про притягнення особи до відповідальності за вчинення домашнього насильства, що свідчило б про повторність у діях порушника.

Через неухважність поліції або недостатність їх професійної підготовки, суди повертають такі протоколи на доопрацювання, повторно ж такими справами правоохоронці воліють не займатися. Так, при вивченні статистики розгляду такої категорії справ судами, на доопрацювання повертається більше 80% протоколів. Як наслідок, порушник не несе жодної відповідальності за свої неправомірні дії.

Крім того, у тих рідкісних випадках коли за протоколом про вчинення домашнього насильства суд таки виносить постанову і накладає на порушника адміністративне стягнення, чомусь «забуває» про положення ст. 39-1 КУпАП. Цією статтею, судам надано право одночасно вирішувати питання про направлення особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі, на проходження програми для таких осіб, передбаченої Законом України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" чи Законом України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків". Як наслідок кривдники повторно (нажаль, ще й неодноразово) вчиняють домашнє насильство, що є підставою для кримінальної відповідальності.

Одночасно із введенням у адміністративне законодавство норми, що встановлює відповідальність за домашнє насильство, у КК України вводиться стаття 126-1 «Домашнє насильство». Відповідно до статті, домашнє насильство виражається в умисному систематичному вчиненні фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи. Санкція статті передбачає покарання у вигляді громадських робіт на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арешт на строк до шести місяців, або обмеження волі на строк до п'яти років, або позбавлення волі на строк до двох років.

Тож, як розмежувати склади адміністративного та кримінального правопорушення за вчинення домашнього насильства. Законодавець у статті 126-1 КК вказує таку ознаку об'єктивної сторони, як системність. Що ж вважати системністю?

Системність як обов'язкова ознака кримінально караного виду домашнього насильства передбачає: а) вчинення трьох і більше діянь, які ототожнюються з проявами домашнього насильства та спричинили бодай один з наслідків, що визначений у диспозиції ст. 126-1 КК України; б) прояви домашнього насильства набувають будь-яких його форм за винятком сексуального насильства.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення передбачає обов'язкове настання певних наслідків та їх причинний зв'язок з діями агресора, проте незважаючи на вичерпність переліку суспільно небезпечних наслідків домашнього насильства як кримінально караного правопорушення, в умовах реальної дійсності їх змістове наповнення може бути доволі розширеним; по-друге, значна їх частина – оціночні категорії (до прикладу, погіршення якості життя, емоційна залежність), що у кожному конкретному випадку потребує додаткового з'ясування та ретельного вивчення конкретних життєвих обставин, ситуацій, індивідуальних психоемоційних характеристик потерпілого тощо [3, с. 194].

Враховуючи вищевикладене, зауважимо, що на практиці надзвичайно важко притягнути агресора до кримінальної відповідальності, адже потрібно довести системність його дій, та настання пов'язаних із цими діями наслідків. Так, у випадку, якщо потерпіла особа не зверталася до органів поліції, чи інших правоохоронних органів, відомості про це відсутні, довести системність буде не просто важко, а практично неможливо. З огляду на це, існує практика порушення кримінальних проваджень відносно порушників за статтями 125 або 126 КК України. Таким чином, хоча законодавець намагався зробити відповідальність за

домашнє насильство суворішою, на практиці ми зіткаємось з неабиякими складнощами у застосуванні цих норм.

Моніторинг судових рішень наочно демонструє, що кількість розглянутих кримінальних проваджень порушених за ст. 126-1 КК України невелика, крім того 90 % таких проваджень направляються до суду з угодою про примирення. В тих рідкісних випадках, коли кримінальне провадження у такій категорії справ направляється до суду з обвинувальним висновком, при постановленні вироку суди воліють призначати найменш суворе покарання, та крім того не застосовують обмежувальні заходи передбачені ст. 91-1 КК України. Відповідно до цієї статті КК України такими заходами є: заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства; обмеження спілкування з дитиною у разі, якщо домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у її присутності; заборона наблизитися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку з роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин; заборона листування, телефонних переговорів з особою, яка постраждала від домашнього насильства, інших контактів через засоби зв'язку чи електронних комунікацій особисто або через третіх осіб; направлення для проходження програми для кривдників або апробаційної програми. Такі заходи можуть застосовуватися на строк від одного до трьох місяців і за потреби можуть бути продовжені на визначений судом строк, але не більше як на 12 місяців.

Звісно, законодавець не визначає застосування таких заходів обов'язковим для суду, однак чому б не використовувати усі наявні важелі впливу на кривдників задля попередження повторного вчинення злочину? Питання наразі лишається відкритим, принаймні до моменту коли судова практика із застосування ст. 126-1 КК України стане достатньою для точного формування конкретної позиції.

Виходячи з актуальності проблеми зауважимо, що включення у КК України ст. 126-1 у тому вигляді в якому вона є щонайменше спірним, особливо при наявності у КУпАП аналогічного правопорушення за яке передбачена адміністративні відповідальність. З метою усунення проблем у застосуванні цих норм у практичній діяльності законодавцеві слід чіткіше викласти об'єктивну сторону і розмежувати злочин та адміністративне правопорушення. Вчинення насильницьких злочинів та правопорушень стосовно членів сім'ї є гострою сучасною проблемою, а тому вкрай необхідним є продовження роботи з удосконалення чинної нормативно-правової бази та здійснення науково обґрунтованої системи заходів з боку державних установ та громадськості, спрямованих на викриття і попередження таких проявів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Довгань-Бочкова Н. Домашнє насильство: аналіз об'єктивної сторони складу злочину // Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2018. Вип. 66. С. 187–197.
2. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі: Наук.-практ. коментар новел Кримінального кодексу України / За заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2019. 288 с.
3. Якімова С.В., Лесяк Н.І. Домашнє насильство як вид кримінального правопорушення за кримінальним законодавством України // Порівняльно-аналітичне право. 2019 № 3. С. 192-194.

МИСТЕЦТВО

УДК 377+793.3(477)

Діана Олексюк
(Володимир-Волинський)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ХОРЕОГРАФІЧНОМУ КОЛЕКТИВІ

У статті розглянуто навчально-тренувальний процес в танцювальному колективі як проблему соціокультурного розвитку дитини. Забезпечення єдності освіти і національної культури, гуманізації виховання, що утверджує право дітей в різнобічному особистісному розвитку на вітчизняних культурних засадах.

Ключові слова: музично-ритмічне виховання, музично-рухова діяльність, музично-хореографічні традиції, навчально-тренувальний процес.

In the article an educational-training process is considered in a dancing collective as a problem of sociocultural development of child. Providing of unity of education and national culture, humanizing of education that asserts a right for children in scalene personality development on home cultural principles.

Key words: musically-rhythmic education, musically-motive activity, musically-choreographic traditions, educational-training process.

Сучасні педагоги і мистецтвознавці розглядають навчально-тренувальний процес в танцювальному колективі як проблему соціокультурного розвитку дитини, забезпечення єдності освіти і національної культури, гуманізації виховання, що утверджує право дітей в різнобічному особистісному розвитку на вітчизняних культурних засадах. Розкривають сутність і конкретизоване поняття ритмічне виховання дітей у контексті навчально-тренувального процесу; набуло подальшого розвитку поняття “музично-хореографічні традиції”; вперше визначені педагогічні умови ефективного використання зазначених традицій, що сприяють гармонізації ритмічного виховання дітей; розкриті види і сутність українських хореографічних тренувальних рухів як засобів навчально-тренувального процесу дітей в хореографічній діяльності.

С.Ф. Русова радила у вихованні дошкільників виходити з їхньої схильності до музики, руху, танцю; віддавати перевагу українським хороводам і танцям як ігровим, драматичним, музичним, танцювальним засобам розвитку дитини; підтримувати дитячу захопленість творчістю, створюючи умови для її прояву та одночасно для навчання дітей виконавству.

В.М. Верховинець, український композитор, хормейстер, хореограф, етнограф і педагог, розглядав народні ігри зі співом, хороводи, танцювальні рухи як необхідну діяльність для дитини. На його думку, гра є “найвідповіднішою формою руху” для дітей, засобом виховання почуттів і волі, чемного поведження. У грі розвиваються розум, пам’ять, уява дітей, виховуються дружні взаємини, “виникає потреба співробітництва” з дорослим. Користь гри для дітей визначається її ритмічним виконанням, можливістю фантазувати у рухах, залучати їх до фольклору. У розробках В.М. Верховинця йдеться мова “про пристосування гри до дитячого віку”, “маючи на увазі дитячу психіку”. Автор радить повторне використання гри у зміненому вигляді [2, с. 90].

Теоретичні та методичні питання основ ритміки для певних вікових груп, у різних ланках освіти знайшли своє втілення у працях багатьох авторів: у вихованні дітей в музичній і загально-освітній школі (Т.В. Бирченко, Л.А. Бондаренко, Н.М. Георгян, О.В. Комісаров, І.В. Ліфіц, С.Д. Руднева, А.П. Тараканова, Е.М. Фіш, Г.С. Франіо та інші), у підготовці музикантів, хореографів, педагогів, зокрема, дошкільних працівників (Є.В. Конорова, Т.Т. Ротерс, З.К. Шушкіна, В.Г. Яновська та інші), для спеціалістів театральної діяльності

(Н.Г.Александрова, В.А. Грінер, Н.П. Збруєва, Є.В. Конорова та інші), для використання ритміки з лікувально-виховною метою (Г.А. Волкова та інші) [1, с. 7; 5, с. 154 ; 6, с. 139].

Тобто, в більшості назв недостатньо відображувався діяльнісний підхід до виховання дітей, за винятком звернень деяких авторів до терміну “музично-рухова діяльність” у контексті навчально-тренувального процесу (Н.Г. Александрова, Т.С. Бабаджан, К. Орф, К.В. Тарасова, О.В. Горшкова). Багатозначність діяльності є, мабуть, причиною того, що й досі в дошкільній педагогіці застосовується декілька термінів для її позначення. З нашого погляду, більш доцільною для відображення специфіки навчально-тренувального процесу діяльності була б назва “музично-ритмічно-рухова діяльність”. Вона акцентувала б увагу на рівноправності музики і руху на основі спільної для них ознаки – ритму; відобразила б один з основних видів музичної діяльності як процес; вказала б на синтетичну природу діяльності. [1, с. 7].

Співставлення висновків з вивчення стану музично-рухового розвитку старших дошкільників у масовій практиці суспільного дошкільного виховання та виявлення особливостей музично-рухового розвитку дітей старшого дошкільного віку дозволило констатувати позитивні досягнення з даної проблеми, певні труднощі, розкрити їхні причини, намітити заходи для покращення музично-рухового розвитку дітей даного віку.

У дітей переважає спрямованість на музично-рухову діяльність, однак задовольняється вона недостатньо, що підтверджується низьким рівнем розвитку виконавства і творчості дітей. Причини бачимо у тому, що цій діяльності відводиться лише частина загального часу в музичному занятті та в її організації лише чверть опитаних запроваджують особистісно зорієнтований підхід до взаємодії з дітьми і стільки ж намагаються змінити стиль спілкування на демократичний, але ще половина педагогів створюють учбово-дисциплінарні умови виховання й навчання дітей. Частково подолати ці труднощі можна за рахунок систематичного планування й проведення домінантного заняття з музично-рухової діяльності та реалізації особистісно зорієнтованого підходу до дітей в її здійсненні [3, с. 255].

З усіх видів зазначеної діяльності діти виявляють позитивне вибіркове ставлення до танцювальних дій та водночас показують обмеженість відповідних вражень, відомостей, навичок. На те є об’єктивні причини: з усіх видів діяльності педагоги віддають перевагу танцю на шостому році життя дітей, водночас вказують на недостатність танцювального репертуару в методичних виданнях. Тому вважаємо, дітей зазначеного віку треба активніше залучати до танцювального мистецтва, повніше використовувати його можливості для музично-рухового розвитку дітей.

Старші дошкільники проявляють бажання знати українські танці, навчитися виконувати їх, в той же час показують низький рівень обізнаності та виконавства в них; педагоги теж вказують на не-достатність знань, сформованості відповідних навичок у дітей. Причини – у формуванні, переважно, загального поняття у них “український танець”, застосуванні спрощеного, змістовно-сюжетно збідненого репертуару внаслідок недостатньої обізнаності педагогів в українському хореографічному мистецтві. Вважаємо своєчасним формувати музично-рухову діяльність дітей на основі різних видів українських хороводів, танців, привабливих за змістом, сюжетом, доступних їм для виконавства [1, с. 7-8].

Отже, методика музично-рухового виховання дошкільників спиралася на встановлені природні потреби та інтерес дитини до руху, ранні прояви сприйнятливості до музики, динаміку музичного переживання, схильність рухомо переживати музичний ритм. З урахуванням висновків розглянутих досліджень визначався зміст музично-рухового виховання, послідовність набуття дітьми навичок виконання рухів; відбувалося становлення діяльності дітей, переважно, в народних іграх зі співом, хороводах, танцях та за методом ритміки, що реалізувався у музично-рухових вправах.

В роботі нами конкретизовано поняття «музично-руховий розвиток» як засіб навчально-тренувального процесу як процес і результат формування у дітей музикальності, музично-рухового виконавства, творчості, які у сукупності визначених показників виступають його критеріями.

Цей процес спонукається інтересом дітей до музично-рухової діяльності. Він обумовлюється комплексним її здійсненням, впливом педагогічних засобів у вигляді музично-рухового репертуару, методичним забезпеченням діяльності та її організацією на основі сучасних виховних підходів.

Встановлено, що особистісно зорієнтований підхід до дітей гуманно спрямовує процес музично-рухової діяльності у цілому та залучення дошкільників до музично-хореографічних традицій зокрема, сприяє реалізації педагогічного потенціалу традицій та допомагає здійснити різнобічний виховний вплив на особистість дитини.

Балетмейстеру дитячого колективу у навчально-тренувальній діяльності необхідно звертатись до провідних принципів сучасної, національно-демократичної системи виховання. Її стрижнем є розвиваюча, культуротворча домінанта, виховання здатної до самоосвіти і саморозвитку особистості, яка вміє використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, критично мислити, опрацьовуючи різноманітну інформацію, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни. Пріоритетна увага надається формуванню світогляду, цінностей культури, умінню самостійно вчитися, здатності до самопізнання і самореалізації особистості в різних видах творчої діяльності. Вектор особистісного розвитку, спрямовуючись у площину цінностей, варіативності і відкритості, зумовлює принципову потребу переосмислення всіх факторів, від яких залежить якість процесу формування особистості [4, с. 72].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова Н. Г. О ритмическом вооспитании. М.: Музотдел НКП, 1920. 7 с.
2. Верховинець В.М. Весняночка: Методичні пояснення до дитячих ігор з співом для дітей дошкільного віку і для молодших дітей трудової школи. К.: Держвид. України, 1925. 90 с.
3. Ветлугина Н. А., Кенеман А. В. Теория и методика музыкального вооспитаия в детском саду. М., 2003. 255 с.
4. Голдрич О.С. Методика роботи з хореографічним колективом.: Посібник для студентів-хореографів мистецьких навчальних закладів України I-II рівня акредитації. Вид. 2-е. Львів: «Сполом», 2007. 72 с.
5. Гринер В.А. Ритмика в искусстве актера. М.: Просвещение, 1966. 154 с.
6. Конова Е. В. Ритмика в театральной школе. 2-е изд., доп. М.–Л.: Исскуство, 2007. 139 с.

ПЕДАГОГІКА

УДК 372.862

*Тетяна Гришанович
(Луцьк)*

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ “ОБ’ЄКТНО-ОРІЄНТОВАНЕ ПРОГРАМУВАННЯ” У КУРСІ ІНФОРМАТИКИ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ (ПРОФІЛЬНИЙ РІВЕНЬ)

“Програмування” – одна із традиційних тем у курсі інформатики, але її місце і вага в програмі дисципліни досить часто змінюється. Найбільш істотний перегляд цього питання відбувся з переносом інформатики зі старших класів у базову школу і з розвитком комп’ютерних технологій. Новим напрямком у розвитку теми “Програмування” є вступ до вивчення об’єктно-орієнтованих мов програмування.

Розглянемо питання, що таке програмування як предметна область. Програмування – це розділ інформатики, задача якого полягає у розробці програмного забезпечення. У вузькому змісті слово програмування означає процес розробки програми певною мовою програмування. Природно, виникає питання: для чого потрібно вивчати програмування в школі?

1. З метою фундаменталізації курсу інформатики. Одним з базових принципів інформатики є принцип програмного керування роботою комп’ютера. Зрозуміти його неможливо, не знаючи, що таке програма. Таким чином, знайомство з програмуванням є елементом загальноосвітнього змісту інформатики. [3]

2. З погляду профорієнтаційної функції предмета. Будь-який шкільний предмет повинний поряд з освітньою, виховною і розвиваючою функціями виконувати ще і профорієнтаційну. [3]

У залежності від мети й обсягу курсу наповнення методичної системи вивчення цього розділу може бути різним.

Зміст навчальної програми з інформатики (профільний рівень) для учнів 10-11 класів передбачає вивчення таких основних розділів [2]:

10 клас:

- Мова програмування та структури даних.
- Сучасні інформаційні технології.
- Аналіз і візуалізація даних.
- Графіка/мультимедіа.
- Електронні публікації.

11 клас:

- Бази даних.
- Алгоритми.
- Веб-технології.
- Парадигми та технології програмування.

У 2019-2020 навчальному році вперше реалізується програма профільного рівня з інформатики в 11-х класах закладів загальної середньої освіти. Програма профільного рівня складається з двох змістових ліній: “Інформаційно-комунікаційні технології” та “Основи алгоритмізації та об’єктно-орієнтованого програмування”, які в II семестрі 11 класу об’єднуються в двох наскрізних розділах: “Програмування на VBA в офісних програмах” та “Інформаційні технології у проектній діяльності”. У змістовій лінії “Основи алгоритмізації та програмування” рекомендується опанувати одну з професійних мов програмування, наприклад C++, Java або Python, незалежно від того, на якій мові учні вчилися програмувати в основній школі. Саме в розрахунок на те, що буде вивчатися нова мова, у I семестрі 10 класу в цій змістовій лінії передбачено повторення всього матеріалу з алгоритмізації та

програмування, який вивчався в курсі інформатики в основній школі. Однак деякі теми цього розділу, наприклад “Моделі та моделювання” та “Мови програмування” мають вивчатися на глибшому та більш формальному рівні.

У II семестрі 10 класу в змістовій лінії “Основи алгоритмізації та програмування” вивчаються базові механізми роботи зі структурами даних, такі як вказівники та записи (у термінології С – “структури”), використовуючи які в 11 класі учні опануватимуть методи роботи зі структурами даних – списками та їх різновидами, а також графами. Також у 10 класі вводиться і закріплюється таке важливе поняття, як користувацькі функції та процедури. У результаті учні мають опанувати принцип функціональної декомпозиції програм, навчитися виокремлювати в задачах підзадачі, що розв’язуються за допомогою функціональних модулів. Важливим є також опанування механізму рекурсії, оскільки в 11 класі учні вивчатимуть рекурсивні алгоритми на графах. У цілому за підсумками вивчення програмування в 10 класі в учнів має сформуватися цілісна картина методології структурного програмування та базових механізмів роботи зі структурами даних.

Ці дві “підлінії” змістової лінії “Основи алгоритмізації та програмування” – методології програмування та опрацювання структур даних – розвиваються в 11 класі. Так, у розділі “Основи об’єктно-орієнтованого проектування” пропонується вивчати основи методології об’єктно-орієнтованого програмування на основі графічної мови проектування програмного забезпечення UML. Ця мова дає можливість зображувати об’єктно-орієнтоване програмне забезпечення в різних розрізах: структури класів, взаємодії та внутрішньої логіки методів тощо. Для відображення кожного аспекту призначено окремий тип діаграм UML, з яких навчальною програмою профільного рівня пропонується вивчати три типи:

- діаграми класів;
- діаграми послідовностей;
- діаграми діяльності.

Для конкретного програмного проекту ці діаграми рекомендовано будувати саме в зазначеній послідовності, адже діаграма класів дає уявлення про загальну структуру об’єктно-орієнтованої програми і тільки коли її побудовано, можна визначати, об’єкти яких класів які методи викликатимуть для розв’язання певних задач. У діаграмі послідовностей самі методи розглядаються лише як “чорні скриньки”, тобто достатньо тільки задекларувати, що метод виконує та які має параметри, не вдаючись у подробиці його реалізації. І тільки на підставі цієї інформації можна визначати деталі реалізації методів за допомогою діаграм діяльності. [2]

До написання програмного коду рекомендується переходити лише після того, як всі необхідні UML-діаграми побудовано. Деякі UML-редактори дають змогу генерувати “скелет” програмного коду, тобто заглушки класів і методів, автоматично, на основі UML-діаграм. Рекомендуємо використовувати, наприклад, безкоштовні UML-редактори: Visual Paradigm (<https://www.visual-paradigm.com/>), UMLet (<https://www.umlet.com/>)

Подальша робота учнів над темою об’єктно-орієнтованого програмування передбачає, як уже було сказано вище, безпосередньо написання коду. Для цього можуть бути використані безкоштовні он-лайн редактори: Paiza (<https://www.paiza.io/>), OnlineGBD (<https://www.onlinegdb.com/>), ReplIT (<https://repl.it/>). Кожен із цих компіляторів пропонує використати для роботи різні мови програмування, наприклад, C++, Java, Python, C, C#. У такому випадку немає необхідності “прив’язувати” учня до конкретної мови програмування - йому можна надати можливість працювати, використовуючи засоби тієї мови, яку він обрав самостійно.

Тематику вивчення об’єктно-орієнтованого програмування пропонується побудувати таким чином, аби вона, по-перше, демонструвала перебіг життєвого циклу програмного забезпечення (наприклад, побудова UML-діаграм – кодування – збірка – підтримка). Цей аспект було описано вище. По-друге, слід продемонструвати особливості та можливості обраної мови програмування. Тому теми доцільно розглядати у наступному порядку [1]:

Класи – основа об’єктно-орієнтованого програмування.

Організація класів і особливості роботи з об'єктами.
Особливості механізму перевизначення операторів.
Організація механізмів успадкування в класах.
Поняття про віртуальні функції та поліморфізм.
Механізми обробки виняткових ситуацій.

Така тематика занять дозволяє не робити прив'язку до мов програмування, надає можливість учням розглядати самостійно обрані мови програмування. У випадку, якщо декілька учнів у класі розглядають різні мови, існує можливість продемонструвати різні реалізації одних і тих же парадигм та механізмів об'єктно-орієнтованого програмування у різних мовах.

Сучасний стан програмування передбачає використання об'єктно-орієнтованих мов програмування, тому вивчення саме цієї теми в шкільному курсі інформатики займає важливе місце. Такий підхід дозволяє скоротити час написання вихідного коду, але у свою чергу вимагає попереднього ґрунтовного аналізу предметної області та проектування. Від правильності та ефективності рішень, які були прийняті на етапі проектування, залежить значно більше, ніж безпосередньо від написання вихідного коду. Тому об'єктно-орієнтоване програмування забезпечує не тільки набуття вмінь безпосередньо із вмінь написання коду, але й розвиває в учнів навички до аналізу та синтезу.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Грицюк Ю., Рак Т. Об'єктно-орієнтоване програмування мовою С++. Навч. посібник. Львів : Вид-во ЛДУ БЖД, 2011. 402 с.
2. Методичні рекомендації щодо викладання інформатики у 2019/2020 навчальному році. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 01.07.2019 р. №1/11-5966. URL: <https://osvitoria.media/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-informatyky-u-2019-2020-navchalnomu-rotsi/>
3. Семеріков С. О. Фундаменталізація навчання інформатичних дисциплін у вищій школі. Монографія. Кривий Ріг : Мінерал; К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. 340 с.

УДК 373.5.015.311:316.647.5(44)

*Наталія Лисенко
(Харків)*

РОЛЬ НАВЧАННЯ ФІЛОСОФІЇ У ВИХОВАННІ ТОЛЕРАНТНОСТІ В УЧНІВ ШКІЛ ФРАНЦІЇ

Виховання толерантності у школярів є одним із ключових питань освіти у Франції. Навчання філософії, яке сприяє формуванню толерантної особистості завдяки розвитку здатності до рефлексії та власного судження, займає важливе місце у французькій системі шкільної освіти.

Ключові слова: *виховання, школа, толерантність, філософія, Франція.*

Educating tolerance in schoolchildren is one of the key issues in education in France. The teaching of philosophy, which promotes the development of a tolerant personality through the development of the capacity for reflection and self-judgment, is an important part of the French school system.

Key words: *education, school, tolerance, philosophy, France.*

Протягом останніх десятиліть все більшого значення набуває проблема виховання толерантності у підростаючого покоління. Толерантність, що є однією із найважливіших європейських цінностей, розуміється як поважання, сприйняття та розуміння багатого

різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості [1]. У французьких школах окремі шкільні предмети, такі як, наприклад, громадянознавство, історія, географія, мають найбільший виховний потенціал, що сприяє прищепленню толерантності [3, с. 11]. У той же час особливу роль у вихованні толерантності французька система освіти надає навчанню філософії.

Тенденції до технізації середньої освіти, що спостерігаються останнім часом, вписані в загальний контекст пошуку економічного зростання, не повинні приводити до нехтування етичними, культурними, соціальними та загальнолюдськими аспектами, що є необхідними для виховання молоді. Ця проблема стає ще гострішою, оскільки сьогодні людські суспільства стали складнішими, зокрема, через вільний доступ до великого потоку інформації та знань, об'єднання різнорідних культур, відкритої конкуренції на світовому ринку праці. Викладання філософії, оскільки воно має на меті розвиток критичного судження та аргументованого аналізу людського досвіду, може запропонувати відповідні інтелектуальні інструменти, що мають зайняти відповідне місце поряд із науковими та технічними дисциплінами та доповнити їх [9, с. 44].

ЮНЕСКО розглядає філософію у широкому сенсі як науку, що стосується універсальних проблем людського життя та наділяє людей незалежним мисленням. З самого початку існування організації у 1946 році підкреслювалася необхідність навчання філософії, завданням якої було «проникнення до умів широкої громадськості певної кількості філософських та моральних уявлень, які є необхідним мінімумом для зміцнення поваги до людської особистості, любові до миру, неприйняття вузького націоналізму та панування грубої сили, прихильності до солідарності та культурного ідеалу» [4].

У Паризькій декларації з філософії, прийнятій у 1995 році, провідні вчені-філософи з усього світу підкреслили важливість викладання філософії, яка сприяє розвитку відкритості розуму, громадянській відповідальності, взаєморозумінню та толерантності у стосунках між людьми та групами. Навчання філософії, на думку науковців, має на меті формування розуму, вільного від будь-яких упереджень, здатного чинити опір різного роду пропаганді, фанатизму, відчуженню та нетерпимості, сприяє миру та готує брати на себе відповідальність перед основними питаннями сучасності, особливо у сфері етики. Отже, таке навчання вносить вагомий внесок у формування толерантної особистості, завдяки розвитку здатності до рефлексії та власного судження. Філософія, як вільна практика роздумів, не може вважати будь-яку істину остаточно здобутою і підштовхує до поваги всіх переконань, але ні в якому разі не може приймати доктрини, які заперечують свободу інших та зневажають людську гідність [6].

Стратегія ЮНЕСКО в області філософії передбачає заохочення викладання філософії на рівні середніх шкіл та вищих навчальних закладів. [4]. Навчання школярів філософії було започатковано американським філософом і педагогом М. Ліпманом, який створив програму «Філософія для дітей» (Philosophy for children), що базується на серії романів, кожен з яких відповідає окремому віковому рівню. Такі літературні твори слугують відправною точкою для дебатів та дискусій для створення у класі так званої "спільноти дізнань" (community of inquiry) [8]. Французькі педагоги Ж. Левін, А. Дельсоль, А. Лаланн розробили методи філософствування разом з учнями, які широко застосовуються у французьких школах.

У Франції філософія як окремий предмет викладається у випускному класі ліцею і входить до переліку бакалаврських іспитів. Викладання філософії для оволодіння вмінням висловлювати свою думку та аргументацією, ґрунтується на попередньому навчанні літератури, мистецтв, історії. Це навчання, пов'язане з іншими дисциплінами, спрямоване на розвиток в учнів здатності до аналізу та почуття інтелектуальної відповідальності. Таким чином, воно сприяє формуванню самостійного мислення, усвідомленню складності реальності та критичного ставлення до сучасного світу.

Але заняття філософією не обмежується викладанням цього предмету у ліцеї. Протягом останніх двадцяти років у Франції воно поширилося завдяки практиці створення філософських гуртків, так званих «філософських майстерень» для учнів середньої школи, а з

2002 року Міністерство освіти включило у розклад початкових класів півгодинні щотижневі філософські «дебати» [7].

Виховання толерантності у майбутніх громадян країни означає прищеплення певної кількості цінностей, що включає повагу до різниці та відкритість до іншого. Усвідомлення цих цінностей вимагає індивідуального роздуму над власною культурою, ідентичністю, парадоксами та стереотипами, які культивуються у суспільстві. На думку французького педагога Ж. Адамі, «рефлексивні семінари» у класі, практика та званого «рефлексивного мовлення» розвивають у школярів такі навички, як здатність досліджувати, давати визначення, аналізувати та міркувати, а також комунікативні вміння, а саме: спілкування через діалог та спільне дослідження, вислуховування та повага до висловлювань один одного, вміння співпрацювати [5].

Існує багато різноманітних умов, які впливають на ефективність такого навчання: вік учнів, їх кількість у класі, індивідуальні особливості, поведінка, так само як і позиція, яку викладач відчуває себе здатним зайняти: відсторонений спостерігач, співучасник, організатор тощо. Дієвість виховання толерантності через навчання філософії також великою мірою залежить від кваліфікації педагога, який має оволодіти необхідними компетенціями, такими як вміння бути фасилітатором, володіти критичним мисленням, застосовувати інтеракцію тощо [2, с. 130].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Декларація принципів толерантності, затверджена резолюцією 5.61 Генеральної конференції ЮНЕСКО від 16.11.1995р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_503 (дата звернення: 15.02.2020).

2. Кришмарел В. Ю. Навчання філософії в школі: основні тенденції // Український педагогічний журнал. 2018. № 3. С.126–135.

3. Матієнко О.С. Виховання толерантності у старшокласників середніх загальноосвітніх ліцеїв Франції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2006. 17 с.

4. ЮНЕСКО. Доклад Генерального директора о межсекторальной стратегии в области философии 171 EX/12 ПАРИЖ, 28 февраля 2005 г. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000138673_rus (дата звернення: 22.02.2020)

5. Adami J. Education à la tolérance par les ateliers réflexifs. Diotime, n°40 (04/2009). URL: <http://www.educ-revues.fr/DIOTIME/AffichageDocument.aspx?iddoc=39006> (last accessed: 28.02.2020)

6. Déclaration de Paris pour la philosophie. Déclarations pour la philosophie. URL: https://www.zaa.cc/wp-content/uploads/declarations_pour_la_philosophie-ayoub.pdf (last accessed: 28.02.2020).

7. Galichet F. Pratiquer la philosophie à l'école. 15 débats pour les enfants du cycle 2 au collège. URL: http://philogalichet.fr/wp-content/uploads/2015/04/Galichet_Pratiquer-la-philosophie-%C3%A0-l%C3%A9cole.pdf (last accessed: 21.02.2020).

8. Programme de philosophie en classe terminale des séries générales. URL: <https://www.education.gouv.fr/bo/2003/25/MENE0301199A.htm> (last accessed: 01.03.2020).

9. Teaching Philosophy in Europe and North America. Paris, UNESCO, 2011. 97 p.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ХІРУРГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У МЕДИЧНОМУ КОЛЕДЖІ

У статті розглянуто застосування інтерактивних методів навчання на заняттях з хірургічних дисциплін, що забезпечує високу результативність навчально-пізнавальної діяльності студентів медичного коледжу та покращення підготовки кваліфікованих фахівців для системи охорони здоров'я.

Ключові слова: інтерактивні методи навчання, компетентнісний підхід, інноваційна освіта

The article describes using of interactive teaching methods in the lessons of the surgical disciplines, which provides high effectiveness of the educational and cognitive activities of medical college students and improves the training of qualified specialists for healthcare system.

Keywords: interactive teaching methods, competency approach, innovative education.

*«Вчитель повинен з'явитися художником:
повинен переробити метод, зробити його
своїм надбанням і знаряддям і вміти
нескінченно видозмінювати його».*
Кантерев П.Ф.

Сучасний етап розвитку медичної професійної освіти характеризується зростанням затребуваності, а одночасно і обсягу підготовки фахівців. Лікувально-профілактичні заклади бажають отримати фахівців не з певним запасом знань і навичок, а фахівців компетентних – зі здатністю діяти в різних проблемних ситуаціях, орієнтуватися в інформаційних потоках, освоювати нові технології, самонавчатися, шукати і використовувати знання, яких бракує, здатних вирішувати проблеми будь-якої складності в життєвих і професійних ситуаціях, реалізовувати свій інтелектуальний, емоційний і моральний потенціал, конкурентноспроможних і професійно-мобільних. Особливо це стосується підготовки фахівців в галузях медицини хірургічного напрямку.

Провідною стратегією підготовки майбутніх медичних фахівців стає компетентнісний підхід, який передбачає не просту трансляцію знань, умінь і навичок від викладача до студентів, а формування у майбутніх медиків професійної компетентності. Специфіка компетентнісного підходу в навчанні полягає в тому, що студент сам формує поняття, необхідні для вирішення завдання. При такому підході навчальна діяльність набуває дослідний і практико - перетворювальний характер, і сама стає предметом засвоєння.

Інтерактивні методи навчання дозволяють інтенсифікувати процес розуміння, освоєння і творчого застосування знань при вирішенні практичних завдань. Ефективність забезпечується за рахунок більш активного включення студентів в процес не тільки отримання, але і безпосереднього використання знань. Інтерактивне навчання реалізує головну людську потребу – потребу в спілкуванні. При інтерактивному навчанні відбувається усвідомлення студентами цінності інших людей, формується потреба надавати підтримку людям в ході спільної діяльності.

Інтерактивне навчання підвищує мотивацію і залучення студентів до рішення обговорюваних проблем, що дає емоційний поштовх до подальшої пошукової активності учасників, спонукає їх до конкретних дій. В інтерактивному навчанні кожен студент робить свій внесок у загальний результат групової роботи, процес навчання стає більш осмисленим і цікавим.

Діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія викладача і студента, організовано таким чином, що всі студенти практично виявляються залученими в процес пізнання, вони мають можливість розуміти і рефлексувати з приводу того, що вони думають в ході рішення ситуації та рольової гри.

Не секрет, що для 8-10 студентів у відділенні, де проводиться зайняття, не завжди можливо підібрати пацієнтів по темі зайняття. Все більше складнощів ми зустрічаємо з боку пацієнтів та їх родичів. Тому ми широко використовуємо такі інтерактивні форми навчання як робота у групах і рольова гра.

1. Робота у групах. Щоб були реалізовані цілі зайняття і об'єктивно оцінені знання студентів, щоб їм було цікаво, і вони могли розкрити свій творчий потенціал, при проведенні аудиторного практичного зайняття, організовую роботу в малих групах. Студенти розбиваються на 3-4 підгрупи (по 2-4 студента) для вирішення певного завдання (ситуаційні завдання, курація певних пацієнтів тощо). «Мала група» стає основною учбовою ланкою. Кожна готує відповідь на завдання викладача. При обговоренні питань учасники мікрогрупи виступають, опонують, рецензують, ставлять питання, уточнюють і роблять доповнення. Виступаючого призначаю я, або – підгрупа. Якщо він не може відповісти на питання опонентів, то йому допомагають учасники по підгрупі. Якщо ж «мала група» в цілому не може впоратися з питанням, то до його рішення підключаються інші учасники обговорення. За відповіді «малі групи» отримують оцінки, які фіксуються з подальшим виведенням «середньої» підсумкової оцінки виконання декількох завдань. По ходу завдання студенти отримують нові умови, але отримують їх у тому випадку, якщо є вимога в необхідності отримання нової інформації. Як правило, завдання закінчується встановленням попереднього діагнозу і його обґрунтуванням, визначенням подальшої тактики медичної допомоги, або чи корекції стану пацієнта з оцінкою ефективності можливого втручання.

При підготовці до заняття студенти працюють з додатковою літературою, широко використовують ресурси інтернету, створюють презентації, складають тестові завдання, аналізують наукові статті в журналах. Така форма організації учбової діяльності має свої переваги:

1) повторення перетворюється на процес, що дозволяє сформувати глибокі знання студентів. Заняття примушує їх зайняти активну позицію, сприяє розумовому розвитку. Члени мікрогрупи виступають не лише як учасники взаємного контролю, але і мотивують один одного до інтелектуальної активності, що забезпечує значне підвищення ефективності пізнавальної діяльності кожного учасника;

2) при роботі у складі мікрогрупи, студенти на власному досвіді переконуються в користі спілкування. Вони об'єднуються, вчать діяти погоджено, надавати один одному підтримку, співпереживати чужим успіхам і невдачам, відстоювати свою позицію, опановують навички культури мовлення;

3) робота «малих груп» забезпечує участь у роботі всіх студентів – немає нудьгуючих, яким нічого робити на занятті. Створюються сприятливі умови для формування проблемного мислення.

Малі групи мають досить високий потенціал: активізується навчальна діяльність студентів, більш глибоко відбувається засвоєння дисциплін, збільшуються темпи розвитку психічних процесів. Наявність проблемної ситуації, установка на кооперацію, а не на конкуренцію, відкритість досвіду кожному студенту – чинники, які розвивають здатність рефлексії студентів, і завдяки цьому підвищується рівень їх професійної компетенції.

На практичному зайнятті використовую різні види діяльності малих груп : рішення різних типів завдань (усних, письмових, завдань-схем), драматизація ситуацій, мозковий штурм, імпровізація, робота з текстами, алгоритмами і інші. Наприклад, на практичних заняттях з дисципліни «Хірургія», кожна підгрупа фельдшерів обстежує хворого, проводить етапи діагностичного пошуку, намічає план обстеження, проводить диференціальну діагностику різних нозологічних форм по синдрому, визначає тактику ведення пацієнта.

Обговорення проходить спочатку в мікрогрупі, потім лідер групи приводить свої аргументи, відповідає на питання опонентів, відстоює свою точку зору.

Усі учасники мікрогрупи уточнюють, роблять доповнення. Формується почуття колективної відповідальності за результати спільної діяльності.

2. *Мозковий штурм.* У груповій роботі нерідко застосовую прийом мозкового штурму. Він вдалий, якщо група намагається вибрати тему для розгляду і обговорення, визначити причину ситуації, скласти перелік можливих дій. Для підтримки динамізму робота в режимі мозкової атаки триває недовго. Остаточним результатом мозкової атаки стає творче рішення проблем в ході колективної роботи.

3. *Дискусію* як метод групової взаємодії застосовую при розборі клінічних прикладів з практики, аналізі ситуацій, які вимагають морального вибору, при проведенні евристичної бесіди, бліц-опитів, контролю на знання медичної термінології.

Також при роботі в групах застосовую методи «ручка на середині столу», «ідейна карусель», «снігова грудка».

4. *Рольова гра.* Ключову роль у формуванні компетентного фахівця займає впровадження і вдосконалення професійно орієнтованих технологій, зокрема застосування ділових ігор, як форм активних методів навчання. Цінність гри полягає не стільки в досягненні дидактичних цілей, скільки в соціально-психологічній дії на граючих учасників. Гра, як метод навчання, дає можливість сформулювати мотивацію на навчання, оцінити рівень підготовки студентів, міри оволодіння матеріалом і перевести знання з пасивного стану в активне.

На аудиторному практичному занятті застосовую ролеві ігри. Всі студенти отримують завдання змодельовати ту або іншу ситуацію. Спочатку контролер (звичайно це найсильніший студент в групі) коментує результати, потім кожен може сказати, що було правильним і невірним в його діях, які моменти вимагають доопрацювання і корекції, підводяться підсумки. Другий варіант ролевих ігор - використання технології *secondment*. Кожен студент з групи отримує роль, наприклад, лікаря приймального відділення, фельдшера бригади швидкої медичної допомоги, пацієнта, родича пацієнта тощо. Отримавши необхідні умови ситуації від викладача, студент обговорює алгоритм своїх дій в тій або іншій ситуації з інсценуванням дій, потім відбувається перерозподіл ролей. Кожен студент пробує себе в декількох ролях, і потім у формі діалогу «викладач – студент» і проводиться аналіз дій кожного в різних ролях. Найкращий результат – це інсценування надання медичної допомоги хворому з невідкладними станами.

5. *Використання методики провокації* – коли спочатку умови ситуаційного завдання містять діагностичні, тактичні, лікувальні помилки. Ця технологія передбачає метод «buddyung», коли студенти методом «мозкового штурму», підтримуючи і доповнюючи один одного формулюють рішення задачі, а потім пропонують варіанти причин цих помилок, аналізують можливі способи виправлення і отримують певний досвід для програмування своєї поведінки в подібних ситуаціях.

Проблема, яка постає при використанні елементів інтерактивних форм заняття в освітньому процесі, полягає в тому, що не всі студенти відчують потребу в усвідомленні свого розвитку, не мають чітко виражених пізнавальних інтересів, не виявляють причин своїх незадовільних результатів або проблем, не можуть висловити, що саме відбувається в ході їх діяльності, проявляють пасивність і нерішучість. Долати ці труднощі можна за умови надання їм своєчасної та дієвої допомоги в навчанні і підвищенні якості успішності. Таких студентів намагаються активізувати спочатку невербальними методами роботи: виготовлення схем, складання кросвордів, алгоритмів, а потім даю завдання готувати повідомлення, доповіді, і вже на наступному етапі вони виводяться на рівень аналітичної роботи з матеріалом і намагаються самореалізуватися в дискусійних формах спілкування.

Таким чином, інтерактивні методи навчання є важливою умовою реалізації компетентнісного підходу в навчанні, сприяють розвитку особистості, готовності нести

особисту відповідальність за благополуччя суспільства, здатності активно і творчо брати участь у громадському житті, толерантності, готовності до співпраці.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 376 с.
2. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К.: А.С.К., 2004. 192 с.
3. Добровська Л.М. Інформаційні технології як засіб формування лікарського мислення на етапі доклінічної підготовки студентів-медиків // Педагогіка і психологія професійної освіти, 1998. №2. С. 93– 97.

УДК 37.01

*Віта Лопушанська
(Володимир-Волинський)*

ХУДОЖНЄ СЛОВО ЯК ЗАСІБ СТИМУЛЮВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ АКТИВНОСТІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НУШ

Пропонована стаття висвітлює різні форми роботи на уроках української мови щодо використання художнього слова як засобу стимулювання мовленнєвої активності дітей молодшого шкільного віку в контексті художньо-предметної діяльності. Також пропонується зразок конспекту уроку української мови з використанням міжпредметних зв'язків.

Ключові слова: українська мова, урок, міжпредметні зв'язки, навчально-пізнавальна культура.

The proposed article highlights different forms of work in the Ukrainian language lessons on the use of the artistic word as a means of stimulation speech activity of young school children in the context of art and subject activity. The sample synopsis of the Ukrainian language lesson with the use of cross-curricular links is also moving.

Key words: Ukrainian language, lesson, cross-curricular relations, educational and cognitive culture.

На даний час метою Нової Української школи в мовно-літературній освітній галузі є виховання в учнів позитивного емоційно-ціннісного ставлення до української мови, формування пізнавального інтересу до рідного слова, розвиток мислення, мовлення, уяви, пізнавальних і літературно-творчих здібностей школярів. Для досягнення цієї мети вчителю велику увагу слід приділяти розвитку вміння висловлювати своє ставлення до прочитаного і почутого, сприймання, усвідомлення і осмислення художнього твору, вираженню своїх емоцій і почуттів, аналізу та оцінки інформації.

Розвиток мовлення, виховання мовленнєвої культури дітей на різних етапах навчання – одна з найсуттєвіших проблем сучасної освіти. У зв'язку з цим зростає роль досліджень, спрямованих на пошук шляхів оптимізації процесу розвитку мовлення дітей, особливо в умовах НУШ.

У процесі опрацювання творів різних жанрів на уроках української мови відповідно до Державних вимог рівня загальноосвітньої підготовки учнів створюються передумови формування в молодших школярів самостійної читацької діяльності, літературного розвитку, соціальних, морально-етичних цінностей засобами художніх образів літературних текстів, відбувається стимулювання елементарної творчості молодших школярів на основі прочитаного відповідно до значущих одиниць творів художньої літератури і фольклору. [2, с. 25] Твори пейзажної лірики потребують своєрідного підходу до їх вивчення. Зумовлено

це тим, що вірші такого типу невеликі за розміром і передаються в них не події з життя людей, а почуття, пов'язані із змалюванням явищ природи, переживань. Така поезія сприяє емоційному пізнанню дійсності. Звідси стає зрозумілою вимога методики – читанням ліричних віршів вводити дітей у світ художніх образів через почуття, а далі вести від почуттів до думок, до висновків. [2, с. 47]

У змістовному плані урок передбачає реальні взаємозв'язки практично з усіма предметами початкової школи.

Міжпредметні зв'язки – це дидактичний засіб, який передбачає комплексний підхід до формування й засвоєння змісту освіти, що дає можливість здійснювати зв'язки між предметами для поглибленого, всебічного розгляду, найважливіших понять, явищ, вони є результатом узагальнюючих дій, розвивають системне мислення. [4, с. 261]

Пропоную конспект уроку у якому показано процес формування в молодших школярів особистісного ставлення до дійсності через художні образи пейзажної лірики та використано міжпредметні зв'язки.

Тема: Вірш М. Вінграновського «На рябому коні прилетіла весна»

Мета: показати як письменники засобами художнього слова розкривають красу весни; формувати вміння робити висновки з прочитаного, побаченого, почутого; розвивати читацькі навички; збагачувати словниковий запас; виховувати почуття прекрасного та любов до природи.

Обладнання: мультимедійний супровід, стікери, картки.

Хід уроку:

1. Організація класу

Емоційне налаштування на урок

Вправа «Коло побажань» (слайд 2)

Учні стають у коло і, взявшись за руки, по колу говорять один одному побажання на урок, посміхаючись.

Фонетична зарядка

Як гуде бджілка? Як дує вітерець?

Уявіть, що у вас в руці кульбабка. Понюхайте її, насолодіться її ароматом? Але через деякий час квітка кульбабки перетвориться на легеньку кульку. Дмухніть на неї.

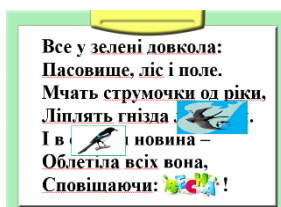
2. Мовна розминка

- Відгадування ребусів (слайд 3).

3. Актуалізація опорних знань учнів

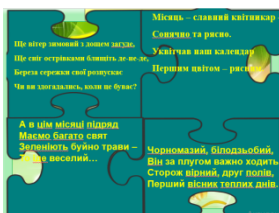
- Вірш-добавлянка (слайд 4). Замініть ілюстрації відповідними словами.

● **Пазли-загадки (слайд 5)**

Ще вітер зимовий з дощем загуде,
Ще сніг острівками блищить де-не-де,
Береза сережки свої розпускає
Чи ви здогадались, коли це буває?
(Брезень)
Місяць – славний квітникар –
Сонячно та ясно.
Уквітчав наш календар
Першим цвітом – рясним.
(Квітень)

А в цім місяці підряд
Маємо багато свят
Зеленіють буйно трави –
То іде веселий... травень.
Чорномазий, білодзьобий,
Він за плугом важно ходить.
Сторож вірний, друг полів,
Перший вісник теплих днів.
(Грак)

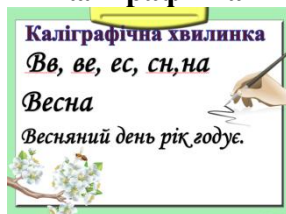

4. Повідомлення теми та мети уроку

У кожного є своя улюблена пора року. І все ж одна з них навіює особливу радість - це весна. Весна - це сама поетична пора року. Пробудження і оновлення природи, буяння соковитої зелені дерев і трав, розмай квітів надихали поетів до написання чудових віршів про красуню - весну. На уроці ми будемо читати поезію М. Вінграновського «На рябому коні прилетіла весна», ознайомимось з поняттям «художні образи».

5. Сприймання й усвідомлення учнями нового навчального матеріалу

● **Каліграфічна хвилинка (слайд 6)**

● **Вправа «Продовж». Весна (яка?) (слайд 7)**

Чудесна, ясна, сонячна, радісна, чарівна, зеленокрила, многоцвітна, весела, працююча. (Записуємо у зошит).

● **Опрацювання вірша М. Вінграновського «На рябому коні прилетіла весна»:**

✓ знайомство з автором та його творчістю (слайди 8-9);

- ✓ читання вірша вчителем;
- ✓ самостійне читання;
- ✓ читання з другом;
- ✓ аналіз змісту, впр. 2-4; [3, с. 66-67]

- ✓ вибіркоче читання;
- ✓ впр. 5, чи зрозуміли про які «сорок лопат снігу» йде мова?

Розповідь вчителя

Щорічно 22 березня християни відзначають свято 40 святих. Воно має кілька назв: Сорока мучеників, Сорок святих, у народі – сороки. У цей день шанується пам'ять сорока Севастійських мучеників – 40 воїнів римського XII легіону, котрі загинули у 320 році біля міста Севастія (нині – турецьке місто Сівас) за відмову зрестись християнської віри.

В народі заведено на "Сороку" пекти "сороки", "жайворонки", "буслики", "птички", "пташки" - тістечка з медом у формі пташок. Вигляд булочок пов'язаний з повір'ями, що саме в день 40 святих повертаються з теплих країв птахи (слайд 10).

В народі День сорока святих вважали провісником весни, проте очікували ще сорок приморозків. Звідти й низка прикмет:

- Сорок Святих ще можуть сорок лопат снігу кинути.*
- Коли хмарно і мороз, то скоро буде тепло і можна сіяти.*
- Дружно тане сніг – до активної повені й буйних трав.*

Робота з медіа. Перегляд відео «Добрі традиції. Сорок святих» .[1]

Інтернет-ресурс: <https://www.youtube.com/watch?v=X-cXTh6YUrg>

- ✓ Гра «Знайди риму».
- ✓ Гра «Дочитай рядок».
- ✓ Впр. 6-7, с.67, колективне тлумачення.

Весняна фізкультхвилинка для дітей

Інтернет ресурс: <https://www.youtube.com/watch?v=HkPFc4JK8Qo>

6. Осмислення нових знань у процесі практичної діяльності

• Введення поняття «художній образ»

Художній образ - це узагальнена і разом з тим конкретна картина людського життя чи навколишнього світу, що створена творчою уявою митця.

- **Впр 8**, відшуковуємо художні образи, що найбільше сподобались.
- **Письмо з другом.** Вибрати одне речення з вірша і продиктувати другові.
- **Групова робота на картках.** Відновити стовпчик вірша, якого немає у підручнику.

Горобцям привезла по три пуди зерна,

По два пуди зерна їх сусідам – синичкам.

Снігурам – по пуду, аби кожен з них знав,

Як в снігах зимувать і як жить на позичках.

7. Рефлексія. «На уроці ми...» На стікерах кожна дитина пише, що дізналась на уроці.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Відеоматеріал: «Добрі традиції. Сорок святих». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=X-cXTh6YUrg>
2. Методика викладання української мови. К., 1989. С.324.
3. Остапенко Г.С. Українська мова та читання : підруч. для 2 кл. К. : Світич, 2019. 128 с.
4. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підруч. для студ. пед. ф-ту. К.: Генеза, 2002. 368 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/120985/>

ПОПЕРЕДЖЕННЯ БУЛІНГУ В ГУРТОЖИТКАХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Стаття розкриває проблему попередження булінгу в гуртожитках, де студенти зустрічаються з новими для себе викликами: зміна місця проживання, адаптація до незвичних побутових умов, вміння приймати рішення, нести відповідальність за свої вчинки. Найважчим випробуванням для студентської молоді є нові знайомства з однолітками, проживання з ними в одній кімнаті, повага їх думки і поглядів, вміння слухати і вибачати. Нажаль, в студентських гуртожитках трапляються випадки цькування та знуцання між підлітками, які вітчизняна наука називає «булінгом».

Ключові слова: попередження булінгу, конфліктні ситуації, вихователь гуртожитку, здорові відносини, виховна робота.

The present article deals with the problem of preventing bullying in dormitories, where students face new challenges: change of residence, adaptation to unusual living conditions, ability to make decisions, being responsible for their actions. The most difficult challenge for a student is getting new acquaintances with their peers, living with them in the same room, respecting their thoughts and views, being able to listen and forgive. Unfortunately, there are cases of harassment and bullying among teenagers in student dormitories, which national science calls “bullying”.

Key words: bullying prevention, conflict situations, dormitory educator, healthy relationships, educational work.

Останнім часом ми часто чуємо про таке поняття як «булінг». В засобах масової інформації, в мережі Інтернет чимало розповідей від дітей та підлітків про постійне знуцання, утиски прав і свобод, бійки та розбірки, які, іноді, закінчуються плачевно. Про такі випадки потрібно говорити, а не замовчувати, робити все можливе, щоб запобігти і попередити цькування та переслідування дітей.

Булінг (цькування) – це діяння (дія або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого[2, с. 13].

На молоду особистість завжди будуть впливати громадські організації суспільство, школа, засоби масової інформації. Вступаючи на навчання до вищих навчальних закладів, студенти вимушені залишати свої домівки, батьків та рідних. Проте тут вони не самотні. Їх оточують одногрупники, класні керівники, викладачі, вихователі гуртожитку.

Викладачі щодня спілкуються і контактують з дітьми безпосередньо у навчальному закладі, натомість вихователі гуртожитків мають змогу спостерігати за поведінкою студентів в побутових умовах. Тому саме вони можуть своєчасно виявити конфлікти, помітити випадки ізоляції, боулінгу (цькування) або його ознак. Вони мають знати, як надати допомогу і підтримку у таких ситуаціях.

Ні вчителі, ні вихователі в жодному разі не мають ігнорувати чи приховувати повідомлення про такі випадки. Важливо виявляти проблеми в поведінці студентів та спільно з батьками шукати спосіб їх вирішення. Крім того, необхідно довести до відома керівництво закладу освіти або уповноважену особу про випадки булінгу (цькування), свідком якого вони були особисто або інформацію про які отримали від інших осіб, вживати невідкладних заходів для припинення булінгу.

Необхідно залучити до роботи з булінгом не тільки педагогів, а й батьків, громаду, самих студентів, представників органів управління освітою, церкву, поліцію. Важливу роль в попередженні та протидії булінгу (цькуванню) відіграє психолог та/або соціальний педагог, які проводять аналіз соціально-психологічного клімату в закладі освіти в окремих групах, беруть участь в розгляді звернень щодо випадків булінгу, забезпечують профілактику цькуванню [3, с. 127].

Стати свідками булінгу можуть й інші працівники закладу освіти: медичний працівник, охоронці, бібліотекар, вахтер, працівники їдальні, гардеробу, прибиральниці тощо. Вони мають негайно повідомити керівника закладу освіти або уповноважену особу про те, що спостерігали некоректну поведінку молодої людини, бійку, знущання, або запідозрили підготовку до вчинення насильницьких дій. У разі, якщо дії, свідками яких стали працівники, несуть загрозу життю і здоров'ю особи – повинні негайно втрутитись та припинити конфлікт, застосувавши розумні фізичні дії, мінімально необхідні для припинення. Всі працівники мають отримати чіткі інструкції як припинити булінг (цькування), важливо навчити персонал діяти в разі загрози життю і здоров'ю: негайно викликати швидку допомогу та надавати невідкладну допомогу.

Окрім злагодженої командної роботи, варто також налагодити міжвідомчу взаємодію закладу освіти з представниками органів самоврядування, соціальними службами, представниками поліції та адвокатури, центрами кризового втручання та службою у справах дітей. Потрібно чітко визначити до кого і в яких випадках звертатися, зазначити адреси, перевірити телефони, інформацію про робочі години та контактних осіб відповідних служб. Під час спільної роботи керівництва навчального закладу, викладачів, батьків та безпосередньо студентів надзвичайно важливо проявляти повагу до честі та гідності всіх учасників булінгу (цькування), не допускати розголошення особистої інформації. Це допоможе уникнути продовження булінгу (цькування) та стигматизації його учасників [4, с. 52].

Попередження булінгу та втручання у разі такого інциденту – це більше, ніж просто його припинення. Це сприяє також розвитку здорових стосунків. Здорові стосунки передбачають взаємодію між людьми на основі взаємної поваги, чи то особисто, чи через Інтернет [1, с. 9].

Метою виховної роботи вихователів гуртожитку є надання допомоги у забезпеченні того, щоб усі студенти мали здорові, безпечні, засновані на взаємній повазі і доброзичливості стосунки з усіма людьми в їх житті. Вони повинні надавати підтримку і показувати особистий приклад молодим людям якими мають бути здорові стосунки. Позитивні стосунки між підлітками залежать від позитивних стосунків із дорослими.

Студенти, які здатні підтримувати здорові відносини, навряд чи будуть знущатися з інших, скоріше вони будуть підтримувати жертв, які є об'єктом булінгу, і будуть більш здатними досягти своїх цілей в освіті. Пропагування здорових стосунків є головним способом запобігання булінгу і створення безпечної і приязної атмосфери у навчальному закладі. Безпечна та доброзичлива атмосфера, заснована на довірі і повазі є найкращою основою, щоб запобігти появі такого явища як булінг.

Виховна робота в гуртожитку повинна бути спрямована на створення умов для соціалізації студентської молоді, формування колективу студентів, сприяння розвитку системи студентського самоврядування, залучення студентів до суспільно-корисної роботи, сприяння їх самоутвердженню та самореалізації. Потрібно постійно організовувати дозвілля та створювати в гуртожитку необхідні побутові умови для проживання студентів.

Таке явище як булінг можна подолати тільки спільними зусиллями батьків, вчителів, викладачів, психологів, вихователів та інших людей, які мають вплив на сучасну молоду людину, ймення якій – студент.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Булінг – ми всі можемо це зупинити. Посібник для батьків учнів початкових і середніх шкіл. 2013. 12 с.

2. Журавель Т. В., Кочемировська О. О., Ясеновська М. Е. Попередження, виявлення і подолання випадків насильства та жорстокого поводження з дітьми: методичний посібник для освітян / За заг. ред. Безпалько О. В. Київ: ТОВ «К.І.С.», 2010. 242 с.

3. Закон України "Про освіту" (Відомості Верховної Ради України, 2017 р., № 38-39, ст.13, пункт 31).

4. Лушпай Л. І. Булінг, як соціально-педагогічна проблема та шляхи її вирішення (на прикладі досвіду середніх загальноосвітніх шкіл Великої Британії). Київ, 2010. С. 126-131.

УДК 378:373.3]:005.336.2

Дмитро Пріма
(Луцьк)

ЗМІНА РОЛЬОВИХ ПОЗИЦІЙ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ – ВИМОГА ЧАСУ

Представлено наукові підходи щодо виокремлення і характеристики поняття «рольова позиція» педагога через зміст категорій «роль», «професійна роль». Закцентовано на потребі розширення рольового репертуару як свідчення переходу від традиційної системи освіти до системи розвивальної, адаптивної й індивідуальної освіти, що характерне не тільки для вчителів школи, а й педагогів закладів вищої освіти, розвитку у студентів нових рольових позицій педагога, необхідних для успішного вирішення професійних завдань у сфері освіти.

Ключові слова: майбутній учитель, початкова школа, професійна роль педагога, професійна позиція, рольова позиція.

The scientific approaches to isolation and characterization of the concept of “teacher role role” through the content of categories “role”, “professional role” are presented. The need for expanding the role repertoire is emphasized as evidence of the transition from the traditional system of education to the system of developmental, adaptive and individual education, which is characteristic not only for school teachers, but also for teachers of higher education institutions, for students to develop new role positions of the teacher needed for successful decision making. tasks in the field of education.

Keywords: future teacher, elementary school, professional role of teacher, professional position, role position.

Реформування української школи, пов'язане з переходом від знанневої до діяльнісно-компетентної моделі освіти, розширення спектру отримання інформації, вимагає зміни рольових позицій сучасного вчителя в індивідуальній освітній траєкторії дитини, які трансформувалися з навчання та виховання у здійснення супроводу, що спрямований на створення умов для раціонального саморозвитку дитини.

Для повноти відображення поняття «рольова позиція педагога» звернемося до поняття «роль». У словниках «роль» визначається як: соціальна функція, модель і спосіб поведінки, об'єктивно задані соціальною позицією особистості в системі суспільних або міжособистісних відносин [1]; певний вияв себе в чому-небудь. У цьому випадку слід говорити про рольову поведінку особистості, що випливає за допомогою засвоєних і прийнятих нею (інтерналізація) або вимушено виконуваних соціальних функцій і зразків поведінки – ролей, що впливають з її соціального статусу в цій спільноті або соціальній групі [2, с. 12]. Крім того, роль можна визначити як форму поведінки (дії), що очікується від суб'єкта в різних ситуаціях в силу його приналежності до тих або інших груп і соціальних позицій. Відзначається, що очікуваність – не єдина характеристика ролі, вона також пропонується, освоюється, виконується, порушується, до прийняття або відхилення [2, с. 19].

Як бачимо, у наведених вище визначеннях поняття «роль» очевидним є, передовсім, соціальний аспект життєдіяльності людини. Як слушно відзначає О.Кустова «соціальна роль» передбачає модель поведінки, що припускає нормативно очікуваний і особистісно інтерпретований спосіб взаємодії відповідно до визначеного соціальним статусом; роль соціально запрограмована, однак ступінь її інтерналізації і трансляції варіативний відповідно до соціального досвіду, системи цінностей і ступеня інтеграції особистості в суспільство [3, с. 85]. Соціальна ж роль учителя розуміється як модель його професійної поведінки, що припускає нормативно очікуваний і особистісно інтерпретований спосіб взаємодії з учасниками педагогічного процесу відповідно до соціального статусу вчителя [3, с. 86].

Провідною в освітньому процесі є *професійна роль педагога* – керівника й організатора навчально-виховного процесу, транслятора культурної і мовної картини світу тощо [4, с. 36]. Професійна роль педагога – це сукупність нормативно схвалених розпоряджень (вимог), що пред'являються до професійної поведінки педагогічного працівника, яка контролюється уявленням його самого й оточуючих про характер цієї ролі, про необхідні дії в конкретній педагогічній ситуації [5, с. 12].

При порівнянні змісту понять «позиція» і «роль» зазначається схожість характеристик цих понять. Однак відзначається, що саме поняття «рольова позиція» до сих пір залишається недостатньо теоретично опрацьованим у вітчизняному і зарубіжному дискурсі. Зокрема, на думку зарубіжних авторів, рольова позиція – це: прийняття очікуваної поведінки від людини та виконання нею певних ролей у ситуації взаємодії; сукупність рольових приписів, об'єктивних вимог, що пред'являються до осіб, які займають ту чи іншу позицію [5]. Рольова позиція (за Е. Берном) – один із можливих станів Его: Батька, Дорослого чи Дитини. Его-стан – сукупність відносно незалежних і відособлених у внутрішньому світі людини емоцій, настанов і схем поведінки. Ці стани дискретні і можуть проявлятися в поведінці людини в формі ніби виконуваної ролі, яку займає позиція. Але це не ролі в звичайному розумінні, а якісь феноменологічні реальності; особливий патерн (*англ. pattern* «зразок, шаблон; форма, модель») мислення, почуттів і поведінки.

Ю.Гібадуллою рольова позиція розглядається як стратегія взаємодії педагога з суб'єктами освітнього процесу (учнями, колегами, батьками та ін.), спрямована на створення умов для розвитку, навчання та виховання дітей у змінюваному соціокультурному просторі. При цьому науковець відзначає (ми солідарні з цим твердженням), що для сучасної освітньої ситуації характерне розширення рольових позицій і функційних обов'язків учителів, що свідчить про перехід від традиційної системи освіти до системи розвивальної, адаптивної й індивідуальної освіти, позаяк від вибору рольових позицій педагогом залежить кінцевий результат його спільної діяльності з учнями [6].

Вітчизняними науковцями (В.Гусак, М.Кондратьєв та ін.) поняття «рольова позиція педагога» характеризується в контексті визначення його місця в безпосередній взаємодії, в актуальній ситуації, в системі ставлень: «педагог-дитина», «педагог-педагог», «педагог-батьки». Так, М. Кондратьєв підкреслює, що рольова позиція учителя передбачає обов'язковість виконання ним низки функцій, безпосередньо пов'язаних із прийняттям різноманітних рішень, які визначають життєдіяльність шкільного колективу

[7, с. 101]. І.Мірошник, виокремлюючи основні стадії становлення авторитету вчителя, вважає, що в свою чергу, їх можна розглядати як ролі, котрі виконуються вчителем у сучасному шкільному житті:

- педагог – джерело інформації;
- педагог – референтна особа;
- педагог – авторитетна особа [8].

Заслуговує на увагу думка А.Маркової щодо виокремлення таких ролей, які науковець називає професійними позиціями вчителя:

- «діагност», «самодіагност» – пов'язані з вивченням учнів і самого себе;
- «методист» – із відбором методів навчання;

- «суб'єкт педагогічної діяльності» – з постановкою для себе цілей і завдань, прогнозуванням свого подальшого розвитку;
- «дослідник» – з формулюванням важко вирішуваних питань практики мовою наукової проблеми, з поведінкою цілеспрямованого спостереження, здійсненням педагогічного експерименту, рефлексії [9].

Зважаючи на те, що помітною проблемою сьогодення є динамічне зростання нових функцій педагога, відповідно, унеможлиблюється виконання багатьох із них. При цьому можливий вихід бачиться у визначенні та реалізації інтеграційних функцій. Так, згідно з дослідженнями Є.Піскунової, «лінійні» функції навчання і виховання, що змінюються в соціокультурній ситуації, трансформуються в функцію сприяння освіті учнів. Причому функція навчання зазнає змін через акцентуацію особистісних цілей навчання, а функція виховання набуває особливого змісту, пронизуючи весь педагогічний процес і формуючи умови для відтворення цінностей. Функція сприяння освіті учнів розглядається як провідна в професійно-педагогічній діяльності та спрямована на створення засобами педагогічної діяльності умов для прояву самостійності, творчості, відповідальності учня в освітньому процесі, формування у нього мотивації безперервної освіти [10, с. 42]. Зауважимо, що в дослідженні Є.Піскунової функції педагога розглянуті щодо учнів, проте, на наш погляд, вони можуть бути екстрапольовані і на студента.

У низці робіт (Л.Бендова, Є.Комраков, Т.Сергеева та ін.) обговорюється проблема введення нових позицій і ролей викладача в дистанційній освіті, зокрема, таких, як модератор, фасилітатор, методолог, організатор (менеджер), консультант, тьютор та ін.

Отже, цілком очевидно є потреба в розширенні рольового репертуару, яка характерна не тільки для вчителів школи, а й педагогів закладів вищої освіти. Однак, якщо в традиційному навчанні педагог вищої школи відіграє роль «фільтра», що пропускає через себе навчальну інформацію, то в сучасному – роль помічника в роботі, активізує взаємоспрямовані потоки інформації.

Існує думка (І.Черкасова, Т.Яркова та ін.), що для супроводу і підтримки діяльності студентів у сучасній вищій школі затребувані ролі викладача-модератора, консультанта, тьютора, дослідника, ментора, технолога, фасилітатора, організатора (менеджера), методиста, експерта, «сценариста» (режисер, проєктувальник), інноватора (генератор ідей) і ін.

Нам видається досить оригінальним авторський підхід М.Боритко [11] щодо виокремлення типів позицій педагога-вихователя. Вчений, беручи за основу три казкові типи – педагог-пастух, педагог-флейтист, педагог-пасічник, виявлені у статті В.Редюхіна [11, с. 30], визначає відповідно три типи рольової педагогічної позиції: пастир – орієнтація в якості основного педагогічного результату на пріоритет знання, когнітивний досвід дитини (в інтерпретації вченого – *позиція наставника*); флейтист – орієнтація на розвиток умінь дитини, досвід діяльності (*позиція тренера*); пасічник – орієнтація на самостановлення дитини, її досвід емоційно-ціннісних відносин (*позиція консультанта*).

Таким чином, проведений нами теоретичний аналіз досліджуваної проблеми дозволив виділити і охарактеризувати поняття «рольова позиція» педагога, виходячи зі змісту поняття «роль», сукупності характеристик різних видів позицій, а також обґрунтувати потребу розвитку у студентів нових рольових позицій педагога, необхідних для успішного вирішення професійних завдань у сфері освіти.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь, 2007. 1440 с.
2. Погребняк Е.В. Развитие профессиональной позиции учителя в системе повышения квалификации: автореф. дис. ... канд. пед. наук: Омск, 2012. 23 с.
3. Кустова О.Л. Деятельность учителя как предмет социально- ролевого анализа // Педагогическое образование в России. 2007. № 1. С. 84-89.

4. Психологический словарь / под ред. В.В. Давыдова, А.В. Запорожца, Б.Ф. Ломова [и др.]; НИИ общей и педагогической психологии Акад. пед. наук СССР. М. : Педагогика, 1983. 448 с.
5. Фишман Б.Е. Педагогическая поддержка профессионального развития/саморазвития педагога // Педагогическое образование и наука. 2006. № 3 С. 10-16.
6. Гибадуллина Ю.М. Развитие ролевой позиции будущего педагога в образовательном процессе вуза: дис... канд. пед.. наук. Омськ, 2016. 308с.
7. Кондратьев М.Ю. Взаимосвязь авторитета личности и авторитета роли учителя // Вопросы психологии. 1987. №2. С. 99 – 103.
8. Мірошник І. Вивчення особистості вчителя в контексті його рольової позиції. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2010/10_2010/78.pdf.
9. Маркова А.К. Психология профессионализма. М., 1996. 308 с.
10. Пискунова Е.В. Социокультурная обусловленность изменений профессионально-педагогической деятельности учителя: Монография. Спб: Изд-во РГПУ им. А.И.Герцена, 205. 324 с.
11. Борытко Н.М. Профессиональное воспитание студентов вуза. Волгоград : ВГИПРО. 2004. 120 с.

УДК 378.147:51

*Ірина Семенишина, Ірина Мушеник
(Кам'янець-Подільський)*

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ПРИ ВИКЛАДАННІ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розглянуто використання технологій компетентнісного підходу при викладанні математичних дисциплін. Обґрунтовано роль математичної освіти у підвищенні рівня якості професійної підготовки кваліфікованих фахівців. Сформульовано перелік математичних компетентностей.

Ключові слова: *математичні дисципліни, професійна освіта, кваліфіковані спеціалісти, математична компетентність.*

It is considered in the article the usage of technologies of the competency-based approach while teaching mathematical subjects. It is substantiated the role of mathematical education the qualified specialists. It is formed in the article the list of mathematical recent approaches.

Key words: *mathematical subjects, professional education, qualified specialists, mathematical recent.*

У сучасній вищій освіті для підготовки кваліфікованого фахівця потрібна орієнтація змісту та організації навчання на компетентнісний підхід.

Математика й вища математична освіта відіграють особливу роль у підготовці майбутніх фахівців. Будучи фундаментальною дисципліною, вона є базисом для вивчення прикладних дисциплін, зокрема фізики, теоретичної механіки, електротехніки, гідравліки. Без фундаментальних знань математики неможливо освоїти програмування, розв'язування статистичних задач тощо.

Для ефективного навчання вищої математики у закладах вищої освіти потрібен належний контроль результатів навчальної діяльності здобувачів вищої освіти, але контролю підлягають як знання, так і застосування їх на практиці.

Формами контролю та оцінювання результатів навчання є: залік, іспит, курсова та магістерська роботи. У дидактиці вони трактуються як способи управління пізнавальною діяльністю здобувачів вищої освіти для розв'язання певних дидактичних задач. Тестовий

контроль в навчальному процесі містить попередній, тематичний, підсумковий та залишковий контроль. За допомогою попередніх тестів виявляється обсяг початкових знань здобувачів з дисципліни, дається оцінка цих знань у кількісному та якісному відношеннях. Такі тести повинні містити завдання, які дозволять виявити орієнтацію здобувача вищої освіти з основних понять дисципліни, що вивчається. При тематичному контролі тести використовуються в режимі контролю та в режимі навчання. Тут визначають особистий рейтинг, виводиться оцінка результатів навчального процесу. Застосування тематичного тестового контролю виконує роль стимулу регулярної навчальної роботи здобувача. Підсумковий тестовий контроль після завершення навчання з усього курсу виконує роль елемента загальної системи діагностики рівня засвоєння знань та вмінь здобувачів вищої освіти. Залишковий контроль сприяє виявленню сформованих та закріплених знань та вмінь з дисципліни через певний термін після завершення вивчення її.

Розглянемо основні вимоги до завдань тестового контролю:

- тести повинні бути взаємопов'язані між собою;
- форма тесту повинна бути уніфікованою;
- терміни та поняття у тестах повинні бути загальновідомими та відповідати вимогам навчальної програми;
- послідовність тестових завдань повинна визначатися за принципом «від простого до складного»;
- завдання повинні бути стислими. [4, с. 152]

Проблемі використання компетентнісного підходу в освітньому процесі значну увагу приділяли вчені М.Н. Саткін, І.Я. Лернер, Л.С. Ващенко, О.В. Овчарук, Л.І. Парашенко та інші. Серед сучасних публікацій впровадження компетентнісного підходу в математичну освіту слід відмітити роботи І.Н. Аллагулової, С.А. Ракова, О.В. Шавальова, О.В. Куделіна, які в своїх роботах займалися питаннями визначення основних математичних компетентностей, реалізацією компетентнісного підходу в процесі підготовки здобувачів вищої освіти.

Математична компетентність за С.А. Раковим [8, с. 4] – це вміння бачити та застосовувати математику в реальному житті, розуміти зміст і методи математичного моделювання, вміння будувати математичну модель, досліджувати її методами математики, інтерпретувати отримані результати, оцінювати похибку обчислень. Автор відносить математичні компетентності до предметно-галузевих, оскільки математика займає особливе місце у системі знань людства, виконуючи роль універсального та найпотужнішого методу сучасної науки. Виділяє такі предметно-галузеві математичні компетентності:

- 1) процедурна компетентність – уміння розв'язувати типові математичні задачі;
- 2) логічна компетентність – володіння дедуктивним методом доведення та спростування тверджень;
- 3) технологічна компетентність – володіння сучасними математичними пакетами;
- 4) дослідницька компетентність – володіння методами дослідження соціально та індивідуально значущих задач;
- 5) методологічна компетентність – уміння оцінювати доцільність використання математичних методів для розв'язування індивідуально і суспільно значущих задач.

Розглянемо систему задач для практичного заняття з дисципліни «Вища математика» на тему «Рівняння прямої на площині». Метою такого заняття є сформулювати у здобувачів вищої освіти готовність до розв'язування типових задач на пряму лінію на площині, знаходити різні види рівнянь прямої на площині.

Задача 1. Дано вершини трикутника $A(4,-12)$, $B(-8,-3)$, $C(8,10)$. Знайти 1). точку P перетину медіан AN і BN трикутника ABC ; 2) рівняння прямих AB і AC та їх кутові коефіцієнти; 3) величину кута A ; 4) рівняння висоти CD ; 5) довжину висоти CD (двома способами). Задача 2. Дано точки $M(-6,4)$ і $N(7,6)$, які лежать по один бік від прямої l , заданої рівнянням $x-2y-1=0$. На прямій l знайти точку P , щоб сума її віддалей до точок A і B була найменшою. Запропоновані задачі спрямовані на розвиток у здобувачів вищої освіти

математичних компетенцій. Підготовка здобувачів вищої освіти потребує чіткого формулювання переліку компетентностей, які необхідні для майбутнього кваліфікованого фахівця.

Компетентнісний підхід в сучасній освіті повинен забезпечити високий рівень компетентності здобувачів вищої освіти, які повинні працювати над реальними завданнями, вчитись не тільки у викладача, а й один в одного, вчитись практично мислити. Такий рівень визначається сформованістю у суб'єкта наукового поняття «компетентності».

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Берещук М.Я., Бархаєв Ю.П., Стадник Г.В. Тестовий контроль і рейтинг в освіті. Харків: ХНАМГ, 2006. 106 с.
2. Васильченко І. Сучасна математика та її викладання // Вища школа. 2001. №6. С. 33-37.
3. Савченко О.П. Компетентнісний підхід у сучасній вищій школі // Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку. 2010. №3. URL: http://www.intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_emagazine_pedagogical_science_vypuskin3_2010_st_16/
4. Семенишина І.В., Козак О.В. Тестування з вищої математики як провідний метод діагностики знань студентів // Професійно-прикладні дидактики. Міжнародний науковий журнал. Кам'янець-Подільський, 2016. Вип. 2. С.149-156.
5. Триус Ю.В., Бакланова М.Л. Іновації навчання математики та інформаційно-комунікаційні технології // Матеріали IV Всеукраїнської конференції молодих науковців «Інформаційні технології в освіті, науці і техніці». Черкаси, 28-30 квітня 2004 р. Черкаси: РВВ ЧНУ, 2004. С. 68-69.

**Оксана Солтис
(Кременець)**

НАСКРІЗНИЙ ІГРОВИЙ МЕТОД У ТЕХНОЛОГІЇ МИКОЛИ ЄФИМЕНКА З ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті розглянуто один з головних постулатів авторської інноваційної технології М. М. Єфименка «Театр фізичного виховання та оздоровлення дітей дошкільного віку» – наскрізний ігровий метод. Аналізуються складові цього методу в контексті проведення занять з фізичної культури у дошкільників: ігровий простір зали (майданчика), ігрова атмосфера, велика тематична гра, ситуаційна мінігра, ігрові вправи, театралізація рухово-ігрової діяльності дітей, сюжетність занять, образність вправ, рольові прояви дітей, дозована драматизація казкового сюжету тощо. Зроблено попередні висновки про те, що використання наскрізного ігрового методу сприяє підвищенню мотивації дошкільників до рухово-ігрової діяльності і значно підвищує ефективність вирішення педагогічних завдань заняття.

Ключові слова: театр фізичного виховання, дошкільники, казкова фізкультура, наскрізний ігровий метод, гра.

The article considers one of the main postulates of the author's innovative technology M. M. Efimenko "Theater of physical education and health of preschool children" – a cross-cutting game method. The components of this method are analyzed in the context of conducting physical training in preschool children: play space (playgrounds), game atmosphere, a large thematic game, situational mng, games, exercises, theatricality, movement play activities of children, the narrative structure of exercises, imagery exercises, role-playing manifestations of children dosed dramatization of the fairy story and the like. Preliminary conclusions are made that the use of the

end-to-end game method helps to increase the motivation of preschoolers to motor and game activities and significantly increases the effectiveness of solving pedagogical tasks of the lesson.

Keywords: *physical education theater, preschool children, fairy-tale physical education, end-to-end game method, game.*

Вступ. Основою всебічного розвитку дитини дошкільного віку є її повноцінний фізичний розвиток та стан здоров'я. Зміцнення здоров'я, удосконалення роботи всіх фізіологічних систем дитячого організму, набуття рухового досвіду забезпечується цілим комплексом форм роботи з фізичного виховання, в яких реалізується основна потреба дитини в рухах. У традиційних програмах виховання дітей дошкільного віку визначається інформаційно-діяльнісний компонент освіти, тобто обсяг знань, умінь і навичок, якими мають оволодіти діти. Проте шляхи, за допомогою яких реалізуються завдання фізичного виховання, набувають особливої актуальності в наш час і потребують подальшого доопрацювання та удосконалення. Значно актуалізуються ігрові підходи до взаємодії з дітьми, що надасть можливість досягти більшого результату. Єфименко М. М. пропонує науково обгрунтовану та перевірену багатолітньою практикою технологію проведення занять з фізичної культури з широким використанням ігрового методу. Саме фізкультурна казка на думку автора є найбільш дієвою формою фізичного розвитку дошкільника і виступає могутнім стимулом активізації його рухової діяльності і подальшої успішної соціальної адаптації. Розгляд структурних компонентів наскрізного ігрового методу в технології Миколи Єфименка вбачаємо вельми актуальним.

Мета роботи. Метою статті є стисла характеристика основних компонентів наскрізного ігрового методу у фізичному розвитку дітей за технологією М. М. Єфименка «Театр фізичного виховання і оздоровлення дошкільників».

Матеріали і методи. Використовувався метод аналізу та систематизації літературних джерел та інших інформаційних ресурсів з проблеми фізичного розвитку дошкільників – для виокремлення і структуризації ігрового стилю сумісної освітньої діяльності педагога і дитини.

Результати і обговорення. Однією з головних в технології М. М. Єфименка є п'ята авторська заповідь – «Театр фізичного виховання дітей – наскрізний ігровий метод!». На думку автора технології її можна трансформувати в таке педагогічне гасло: граючи – оздоровлювати, граючи – виховувати, граючи – розвивати, граючи – навчати! А потім додає ще: граючись – діагностувати, граючись – коригувати (абілітувати, реабілітувати).

Для реалізації наскрізного ігрового методу на конкретному занятті з фізичної культури, автор технології пропонує наступний методичний алгоритм:

1. Перетворення фізичного простору фізкультурної зали в **ігровий простір**. Для підготовки ігрового простору на занятті з фізкультури, дотримуючись вимог авторської технології, необхідно спочатку продумати макро-гру та розробити план-сценарій ситуаційної міні-гри. А вже потім підготувати та оформити інтер'єр фізкультурного залу до гри-заняття, який і буде ігровим простором під час розігрування відповідної ситуаційної міні-гри. Тому що, як вважає М. М. Єфименко, у порожньому фізкультурному просторі, де немає нічого, розпочинати заняття небажано. Використавши буквально кілька атрибутів, можна перетворити простір фізкультурного залу на казковий, естетично оформлений і приємний для дітей ігровий простір, створити зовсім новий вигляд та розширити за межі стін.

Атрибути необхідно підбирати так, щоб сприяли ефективному руховому розвитку дошкільнят, різнокольорові та позитивно впливали на психологічний, гармонійний і різнобічний розвиток дітей. Діти дошкільного віку полюбляють теплі кольори. Тому, щоб не перенавантажувати дітей, необхідно підбирати м'які, світлі кольори інвентаря. Яскравих кольорів може бути тільки той інвентар чи атрибути, які періодично змінюються, щоб привернути увагу дітей.

Для підготовки заняття Микола Миколайович Єфименко радить підбирати тільки той інвентар, який буде використовуватись під час розігрування певної ситуаційної гри. Педагог

повинен продумано підбирати інвентар, щоб його форма, фактура та призначення наштовхували дітей на думку про те рухово-ігрове дійство, яке їх очікує. Так само має бути продумане і розміщення інвентаря. Це ще можна назвати матеріально-технічним забезпеченням (МТЗ) спектаклю театру фізичного виховання дошкільнят.

Автор стверджує, що створений педагогом ігровий простір зі всіма дрібними атрибутами, які викликають необхідні асоціації, пробуджує у дітей уяву, фантазію, мислення, допомагає дошкільнятам домалювати все те, що вони побачили. Атрибути та інвентар не повинен бути великим та важким. Доречним на думку М. М. Єфименка є використання гачків для закріплення на них відповідної атрибутики на «пасивних» стінах, тобто тих, де не розміщені тренажери чи інше обладнання. Це допоможе фізичний простір залу перетворити на ігровий простір, заповнивши його ігровою атмосферою.

2. Наповнення ігрового простору зали умовною (асоціативною) **ігровою атмосферою**. Це відображення життя, де все «як ніби», але в цій створеній уявою дитини обстановці є багато справжнього, дії тих, що грають, завжди реальні, їхні почуття, переживання справжні, щирі. Створивши таку атмосферу, необхідно сприяти, щоб кожна дитина почувала себе членом колективу, мала можливість позбутися своїх комплексів. Ігрова атмосфера має важливий фізичний та розумовий вплив на виховання дитини. Відтворюючи різні події життя, епізоди з казок та оповідань, дитина розмірковує над тим, що бачила, про що їй розповідали, та отримує фізичне оздоровлення організму в цілому. За словами М. М. Єфименка, ігрова атмосфера сприяє єдності думок, почуттів і рухів, створює гармонію життя в образі, ролі, ситуації, світі. В ігровій атмосфері діти зближуються, розвиваються духовні та фізичні сили дитини, її увага, пам'ять, дисциплінованість, спритність, знімається їхня напруга, тривога, страх перед оточуючими, підвищується самооцінка. На думку М. М. Єфименка, педагог, який створює ігрову атмосферу, є «людиною-оркестром», «людиною-театром». Він має уміти показати і відтворити будь-яку ситуацію: чи це спів птахів, чи відображення рухів морських мешканців так, щоб діти справді відчули шум морських хвиль і навіть уявили запах моря. На думку автора, ігровий талант педагога визначається вмінням, реалізувавши своє внутрішнє «Я», створити захоплюючу ігрову атмосферу на занятті, наповнити зал своєю теплотою, своїм серцем, своїми думками, своїм внутрішнім ігровим ритмом, передаючи це все дітям під час заняття.

Ігрова атмосфера може бути створена педагогом завдяки використанню таких методичних прийомів:

3. Розробити типовий для конкретного регіону перелік **великих тематичних ігор**. Велика тематична гра (ВТГ) – це довготривала ігрова перспектива, яка може розвиватись і продовжуватись на заняттях з фізичного виховання протягом тривалого періоду: кількох тижнів, місяців, року або й кількох років.

4. **Ситуаційна міні-гра (СМГ)** – це казкова тема окремого заняття з фізичної культури. Кожна велика тематична гра має складатися з певної кількості ситуаційних міні-ігор. Наприклад, ВТГ – «Весна-красна». СМГ: «Здрастуй, Весно!», «Пригоди сонячних

промінчиків», «На зеленій галявині», «8 березня», «Свято Пасхи», «Весняне пробудження», «Мандрівка у весняний ліс» тощо.

5. Кожна ситуаційна міні-гра повинна складатися з певної кількості **ігрових вправ**: орієнтовно від 9 – 12 у малюків до 16 – 19 у дітей старшої групи. Кожну вправу треба обов'язково назвати – саме назва буде віддзеркалювати той ігровий образ, який будуть реалізовувати на занятті діти.

6. У наскрізному ігровому методі **фізкультурна казка** стає основною формою фізичного виховання дітей. Педагог, який використовує фізкультурну казку на занятті, повинен створити особливу казкову атмосферу, яка робить мрію дійсністю, огортає все навколо передчуттям дива, дозволяє дитині вступати у боротьбу зі своїми страхами і виходити з неї переможцем, а головне – надає малюку почуття впевненості і захищеності. Таким чином можна вирішувати багато педагогічних (психологічних) завдань, використовуючи можливості **казкотерапії**.

7. До кожної фізкультурної казки педагог повинен розробити цікавий пригодницький **сюжет** – можна вести мову про **сюжетність рухово-ігрової діяльності** дитини на заняттях з фізичної культури за технологією М. М. Єфименка, який вважає, що «світом править сюжет!».

8. У сюжетах обов'язково мають фігурувати казкові образи-герої, і це передбачає наявність **образності** у фізичному вихованні. Ці казкові герої повинні реалізовувати відповідні ролі, рольові прояви, виходячи зі свого полу (хлопчики чи дівчата), тобто реалізуючи гендерний підхід у соціально-комунікативному розвитку.

9. Посилити активність дітей на занятті, на думку автора, можна періодично використовуючи **дозовану драматизацію** фізкультурної казки. А це передбачає моделювання педагогом різних проблемних ситуацій, які діти мають самостійно подолати. Вболіваючи за долю улюблених героїв, діти проймаються почуттями персонажів, у них виникає бажання допомогти знайти вихід з певної ситуації.

10. Саме дозована драматизація сюжету допомагає педагогові й дітям наповнити фізкультурне заняття відповідними емоціями, зробити його **емоційно забарвленим** (таким чином формується «емоційний інтелект» дитини).

11. Для психоенергетичного підживлення дітей на занятті автор технології пропонує використовувати можливості підсвідомого дитини у вигляді **типових дитячих архетипів** (за Карлом Юнгом), які генерують у малюків відповідні асоціативні шари історичної та сьогоденної пам'яті і додають додаткового енергетичного імпульсу.

Висновки:

1. Головною формою фізичного виховання дітей дошкільного віку треба вважати фізкультурну казку (своєрідний спектакль, театралізоване дійство), яка дозволяє найбільш ефективно вирішувати усі педагогічні та психологічні завдання у розвитку дитини.

2. Для корекції фізичного та психічного розвитку дошкільників необхідно використовувати наскрізний ігровий метод, спеціально моделюючи сюжет гри так, щоб уможливити цілеспрямовану корекцію наявних у дітей рухових порушень і викривлень у психічному розвитку та сприяти всебічному розвитку, бо саме завдяки йому досягаються умови ефективною реалізації дітьми основних видів діяльності: ігрової, рухової, театральної, музичної, предметної, комунікативної, сенсорно-пізнавальної та мовленнєвої. Жодний інший стиль роботи не створює таких сприятливих умов для повноцінного комплексного розвитку особистості дитини.

3. Реалізація у фізичному вихованні дітей дошкільного віку наскрізного ігрового методу передбачає такий алгоритм дій: перетворення фізичного простору фізкультурної залі на ігровий простір, наповнення його відповідною умовною асоціативною атмосферою; розробку великих тематичних ігор, їхню деталізацію на ситуаційні міні-ігри, а потім – на образні ігрові вправи; розробку сюжету рухово-ігрової діяльності дітей на занятті, відповідних казкових образів, їхні рольові прояви, дозовану драматизацію фізкультурної

казки, елементи казкотерапії та використання можливостей несвідомого дитини у вигляді типових дитячих архетипів.

Подальші перспективи розвитку наскрізного ігрового методу за технологією М. М. Єфименка вбачаємо у розробці педагогами фізкультурних казок для різних вікових категорій дошкільнят: ранній, молодший, середній і старший вік та в інтеграції різних освітніх напрямів їхнього розвитку: фізичному-мовленнєвому-пізнавальному-художньо-естетичному-соціально-комунікативному.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Вільчковський Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Львів : ВНТЛ, 1998. 335 с.
2. Єфименко М. М. Казкова фізкультура / Програма з фізичного виховання дітей раннього та дошкільного віку. Схвалено для використання в закладах дошкільної освіти. Вип. 2. Вінниця : Твори, 2019. 51 с.
3. Єфименко Н. Н. Театралізація фізического виховання дошкільників : учеб.-метод. пособ. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. 167 с.
4. Єфименко М. М. Театр фізичного виховання та оздоровлення дошкільнят. Авторський стиль роботи. Київ : ІСДО, 1995.
5. Єфименко Н. Н. Физкультурные сказки или как подарить детям радость движения, познания, постижения. Харьков : Веста : Ранок, 2004. 64 с.

УДК [(371.134:371.2)+613](043.3)

*Олена Цибульська
(Володимир-Волинський)*

ДО ПИТАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Закцентовано увагу на проблемі культури здоров'язбереження майбутніх учителів початкових класів у процесі фахової підготовки. Наголошується на пріоритетності проблеми, її важливості в гуманізації культурно-освітнього простору особистості майбутнього фахівця через оновлення здоров'язбережувальних технологій.

Ключові слова: професійна підготовка вчителів початкових класів, культура здоров'я, сприяння здоров'ю («healthpromotion»), культура здоров'язбереження, здоров'язбережувальні технології.

Attention is focused on the problem of health culture of future primary school teachers in the process of professional training. The priority of the problem, its importance in the humanization of the cultural and educational space of the personality of the future specialist through the renewal of health-saving technologies is emphasized.

Key words: professional training of primary school teachers, culture of health, health promotion (healthpromotion), culture of health saving, health saving technologies.

Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст., Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді одним із ключових напрямів державної освітньої політики визначають формування здоров'язбережувального середовища, екологізацію освіти та валеологічну культуру учасників освітнього процесу. Безумовно, зміцнення та збереження здоров'я – цінність, яка має стратегічне значення для успішного розвитку суспільства, ресурс та мета життєдіяльності кожної особистості, а отже належить і до актуальних освітніх завдань. Однак, на практиці, на жаль, головною

проблемою залишається відсутність пріоритету культури здоров'я в суспільстві і, відповідно, у структурі фахової підготовки майбутніх педагогів початкової школи.

Актуальність порушеної проблеми посилюється об'єктивною потребою у формуванні готовності майбутніх учителів початкової школи до виховання культури здоров'язбереження і недостатньою ефективністю її реалізації у закладах вищої освіти, зокрема нерозробленістю технології культури здоров'язбереження та оновлення змістовно-методичного забезпечення такої підготовки.

Гуманізація освіти вимагає якісно нового підходу до потреб людини, формування стійких мотивацій до здорового способу життя, позитивної соціальної поведінки, виховання культури здоров'язбереження загалом. Система освіти є найбільш важливою структурою, яка закладає основи культури здоров'язбереження особистості, сприяючи зміцненню її духовного, фізичного та соціального благополуччя.

Виховання підростаючого покоління громадян України в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної й суспільної цінності спонукали до значної кількості наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних педагогів. Серед праць, які репрезентують можливості здоров'язбережувальних технологій в удосконаленні системи професійної підготовки майбутніх фахівців, доробок вітчизняних науковців (О. Бондаренко, Є. Єфімова, О. Марків, Г. Остапенко та ін.). Здоров'язбережувальна стратегія у процесі підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності представлена у колі наукових інтересів Б. Долинського, О. Діканової, Н. Карапузової, Л. Сливки та ін.

Як педагогічний феномен поняття «здоров'язбереження» науковцями (О. Глебова, В. Єфімова, О. Кокоріна та ін.) розглядається у системній спрямованості зусиль суб'єктів освітнього процесу на забезпечення фізичного, духовного, психічного й соціального благополуччя особистості, один із засобів підвищення ефективності освіти, ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих; процес, орієнтований на саморегуляцію особистості та надбання сенсу здорового способу життя, що прямо чи опосередковано не шкодить здоров'ю дітей, створює безпечні й комфортні умови, забезпечує освітню траєкторію дитини із запобіганням стресів та перевантаження[2].

У зарубіжних джерелах із окресленої проблеми науковці досліджують організацію навчання на засадах здоров'язбереження, підготовку педагогів до здоров'язбережувальної діяльності, сприяння здоров'ю («healthpromotion»): Т. Brandon, Е. Clausson, J. Murray, Е. Downes, А. Wenger та ін. У «Новому тлумачному словнику української мови» читаємо, що сприяти – це: позитивно впливати на що-небудь; створювати відповідні умови для здійснення, виконання чого-небудь; подавати допомогу в чому-небудь; бути причиною або наслідком виникнення, існування чого-небудь; створювати, викликати бажання виконувати яку-небудь дію [1, с. 353]. Відповідно до визначення, сприяння здоров'ю ототожнюється із забезпеченням відповідних умов для формування, збереження і зміцнення здоров'я та благополуччя особистості. У цьому аспекті вчені досліджують форми сприяння здоров'ю та його зміцнення, пропагуючи здоров'я як цінність.

Заявлена проблема, спонукаючи науковців до реалізації ідеї культури здоров'язбереження в освітньому процесі закладів вищої освіти, спрямована на застосування комплексу освітніх та виховних ресурсів здоров'язбережувальної взаємодії, забезпечення належного рівня знань, умінь, навичок щодо формування, сприяння, збереження, відтворення та зміцнення здоров'я майбутніх учителів початкової школи.

Теоретичним підґрунтям готовності фахівців до виховання культури здоров'язбереження у майбутній професійній діяльності мають стати модернізовані здоров'язбережувальні технології, гармонійне поєднання навчальних, виховних і розвивальних педагогічних впливів, що конкретизується у навчально-пізнавальній, науково-дослідній і виховній діяльності закладів вищої освіти.

Із метою ефективного втілення науково обґрунтованих і апробованих технологій культури здоров'язбереження в освітній процес закладів вищої освіти необхідно також

здійснювати постійний моніторинг готовності майбутніх фахівців за визначеними і обґрунтованими компонентами. Це передбачає також підвищення рівня культури здоров'я майбутніх педагогів, засвоєння систем наукових знань із проблем збереження і зміцнення здоров'я; розвиток умінь і набуття навичок самооздоровлення свого організму; пропагування набутих знань, досвіду збереження власного здоров'я і здоров'я учнів; саморегуляцію поведінки, спрямованої на взаємодію духовного, фізичного, психічного і соціального аспектів здоров'я.

Таким чином, підготовка майбутніх учителів початкових класів до виховання культури здоров'язбереження передбачає цілеспрямований освітній процес, який характеризується включенням майбутніх педагогів у активну здоров'язбережувальну діяльність, з метою збереження, зміцнення власного фізичного, психічного, соціального здоров'я, а також самореалізації себе як фахівця, готового до виховання у молодших школярів культури здоров'язбереження. Пріоритетність формування культури здоров'язбереження у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів сприятиме модернізації системи фахової підготовки, відповідального ставлення до здоров'я як до найвищої індивідуальної і суспільної цінності, гуманізації культурно-освітнього простору особистості майбутнього фахівця через оновлення здоров'язбережувальних технологій.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. К.: Аконіт, 1999. Т.4. 941 с.
2. Сучасні технології збереження здоров'я учнів: кращий досвід / авт. кол. ; уклад. А. Г. Обухівська, І. І. Цушко. К. : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2015. 221 с.

УДК 378.11

*Ірина Циган
(Бережани)*

ОСВІТА – ЗАПОРУКА МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню теми освіти, як основи розвитку особистості, суспільства, нації та держави, заповіді майбутнього України. Автор аналізує сучасний стан, тенденції та проблеми розвитку освіти в Україні.

Предметом дослідження є система освіти України. Метою дослідження є аналіз сучасного стану освіти України, визначення проблем та тенденцій його розвитку на сучасному етапі.

Автор обґрунтовує актуальність вирішення одного з найважливіших завдань вищої школи – навчити студентську молодь розумінню отримуваних знань, умінню мислити, знаходити головне в стрімкому потоці неврегульованої інформації, що постійно оновлюється.

Ключові слова: *освіта, знання, кругозір, цінності, засоби соціалізації, високі технології, інформація.*

The article is devoted to the study of the topic of education, as a basis for the development of personality, society, nation, and state, the pledges of the future of Ukraine. The author analyzes the current state, tendencies, and problems of education development in Ukraine.

The subject of research is the education system of Ukraine. The purpose of the study is to analyze the current state of education in Ukraine, to identify problems and trends in its development at the present stage.

The author substantiates the relevance of solving one of the most important tasks of higher education - to teach the student youth an understanding of the acquired knowledge, the ability to think, to find the main thing in the fast flow of unregulated information that is constantly updated.

Keywords: *education, knowledge, outlook, values, means of socialization, high technologies, information.*

Людині завжди було притаманне тяжіння до пізнання нового, розширення власного кругозору, жага до знань, до пошуку істини. Протягом багатьох століть поступово змінювалося уявлення людей про оточуючий світ та разом з цим відбувалося формування цінностей суспільства. Проте, освіта завжди відіграла і продовжує відігравати неабияку важливу роль у житті суспільства, бо саме вона є «тим засобом соціалізації, становлення особистості людини, який підтримує рівновагу суспільства зсередини» [3].

У сучасному світі розвинених високих технологій та інформації, яка постійно змінюється, саме освіта розглядається як стратегічний фактор виживання суспільства та вирішення глобальних проблем цивілізації. Але стан освіти сьогодні свідчить про те, що суспільство ще недостатньо усвідомлює її значущість та роль у забезпеченні благополуччя громадян. Доказом цього є, в першу чергу, недостатня увага до освітньої галузі з боку держави, низький рівень її фінансування, слабе матеріальне забезпечення. А також те, як одноставно наголошують вітчизняні та зарубіжні вчені, що розвиток освіти сьогодні відбувається в умовах домінування матеріальних цінностей, ринкових відносин, бездуховності, наявності соціальних контрастів, занепаду моралі, як наслідок, росту злочинності, морального нігілізму та глибокого песимізму серед молоді, які перешкоджають її стрімкому розвитку.

Сьогодні вкрай важливо сприяти усвідомленню дійсної сутності освіти і затвердженню у студентської молоді розуміння того, що освічена людина – це, перш за все, духовно-культурна особистість, яка прагне постійно самовдосконалюватися, розуміє і приймає культурні цінності інших народів, має активну життєву позицію, але, в той же час, уміє піти на компроміс.

Цікаву сутнісну характеристику освіти наводить А. Філіпов, визначаючи два підходи до неї. Відповідно до першого підходу, вчений розглядає освіту як цінність і наголошує на тому, що особистість є тим більш цінною, чим більше вона розвинена, чим більш розгорнуті, виявлені її унікальні обдарування, а освіта є тим більш цінною, чим більше вона сприяє такому її розвитку. Відповідно до другого підходу, А. Філіпов зауважує, що корисність освіти, визначається тим, наскільки освічена людина необхідна суспільству, підкреслюючи, що в суспільстві, де переважають освічені люди, живеться краще, ніж у суспільстві людей неосвічених. Освіта у цьому розумінні є корисною людині, тому що вона підвищує її вартість, цінність не в розумінні унікального саморозвитку, але цінність як товару, на який існує платоспроможний попит.

Таким чином, освіта – це стимул пізнавальної активності людини, відкриття нового про систему знань про світ, про особистість. У національній доктрині розвитку освіти сказано: «Освіта – основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України. Вона є визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства. Освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені» [1].

Проаналізувавши методичну та педагогічну літературу, ми робимо висновок, що цінності освіти – це цілісна система, яка виникає як результат напруженої педагогічної діяльності, цілеспрямованого морально-етичного виховання, формування високої професійної компетенції і особистісного розвитку усіх без винятку учасників навчально-виховного процесу [2].

Окрім вище наведеного, вважаємо необхідним також зауважити, що важливу роль у процесі отримання освіти відіграє почуття інтересу, завдяки йому відбувається упорядкування пізнавальної активності людини, яке супроводжується вибірковою активізацією і спрямованістю процесів уваги і сприйняття на предмет, який викликає найбільшу зацікавленість.

Доречно також зауважити, що у сучасному світі особливої актуальності набуває необхідність вирішення одного з найважливіших завдань вищої школи – навчити студентську молодь розумінню отримуваних знань, умінню мислити, знаходити головне в стрімкому потоці неврегульованої інформації, що постійно оновлюється.

А. Ейнштейн говорив, що радість бачити і розуміти є найпрекраснішим даром природи. У нашому світі технологій, що постійно удосконалюються, знання постійно змінюються, а розуміння, як мудро підкреслює С. Капіца – це все те, що залишається після того, як людина пропускає їх через себе. Знання, що є незрозумілими, неусвідомленими, непропущеними через себе, не приносять користі людині, залишаються зайвим вантажем доки до неї не прийде усвідомлення того, що ж саме є їй незрозумілим. З усвідомлення цього факту і починається розуміння, а за ним вже слідує застосування усвідомлених знань на практиці і, головне, людина отримує задоволення від того, що крихти знань складаються в різнокольорову мозаїку самостійно систематизованих, згрупованих за якимось ознаками, осмислених образів.

Висновки. Порівнюючи освіту України у перші роки незалежності та сьогодні, можна сказати, що вона зазнала суттєвих змін, а саме в якості освіти, способах викладання та ін. У світі сьогодні існує багато проблем, але треба починати їх вирішувати саме з освіти, хоча мало хто цілковито знає основні проблеми сучасної освіти та напрями їх вирішення. Якщо не вирішити проблеми освіти, то немає резону починати вирішувати інші проблеми, тому що всі вони повернуться назад. Адже система освіти має визначний вплив на розум, думки та почуття людини. Розбудова сучасної структури освітньої галузі має забезпечити оптимальні умови для функціонування та розвитку системи освіти і всіх її підсистем, реалізацію різноманітних освітніх моделей, існування навчальних закладів різних типів і форм власності, різноманітних форм та засобів отримання освіти, що забезпечують громадянам надання якісних освітніх послуг, свободу вибору в освіті.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України №347/2002 від 17 квітня 2002 року // Офіційний вісник України. 2002. №16. Ст. 860.
2. Основи педагогіки вищої школи: навч. посібник / [Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ [та ін.]. Харків: НТУ „ХПІ”, 2005. 600 с.
3. Краевский В. В. Науки об образовании и наука об образовании (методологические проблемы современной педагогики). URL: <http://www.kraevskyvv.narod.ru/papers/c02001.htm>

ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.923.33:796.011.1]-053.6-056.26

Віктор Золотаренко
(Дніпро)

ВПЛИВ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ НА АДАПТАЦІЮ МОЛОДІ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

У статті розкрито питання збагачувального впливу фізичної реабілітації на психологічну адаптацію молоді з порушення слуху, що сприяє забезпеченню їх соціалізації та корекції розвитку.

Ключові слова: фізична реабілітація, психологічна адаптація, молодь, соціалізація, порушення слуху.

The article deals with the issue of the enriching influence of physical rehabilitation on the psychological adaptation of hearing impaired youth, which helps to ensure their socialization and correction of development.

Keywords: physical rehabilitation, psychological adaptation, youth, socialization, hearing impairment.

Демократизація суспільного простору зумовлює парадигмально-ціннісну зміну ставлення до соціальних викликів, проблем, потреб і запитів, які готове висувати сучасне суспільство, зокрема і до питання соціалізації осіб з порушеннями слуху. Розвиваючи демократичні цінності важливим є й забезпечення рівних можливостей для кожної особистості.

Орієнтація на інклюзію в освітній та соціально-побутовій культурі сучасного українського суспільства, стосовно людей з функціональними порушеннями, актуалізує наведену проблематику, адже торкається й питання адаптації та позитивної соціалізації осіб з порушеннями слуху, що необхідна задля повного включення особистості у соціум, забезпечення її психологічного та соціального комфорту [8].

Порушеннями слуху є причиною особливостей у психофізичному розвитку і загальній адаптації особистості. Численні дослідження зазначають на тому, що порушення слуху, особливо якщо вони з народження або виникли у дитячому віці, уповільнюють природний процес фізичного розвитку.

У свою чергу, навіть часткова втрата слуху, часто створює бар'єр між людиною і соціумом, є причиною ускладнення опанування знаннями та соціальним досвідом, обмеження трудової й суспільної діяльності, результатом чого може виступати як затримка розвитку особистості, так і формування неадекватної самооцінки та деструктивної поведінки, що знижує адаптаційні можливості особистості, її комфорт у соціумі та житті в цілому.

Основні особливості фізіологічного розвитку осіб з порушеннями слуху пов'язують з слабкою розвиненістю вестибулярного апарату та затримкою в мовному розвитку, що позначається на розвитку всіх пізнавальних процесів і тим самим впливає на процес оволодіння руховими навичками, що тягне за собою недостатню координацію в рухах, труднощі збереження рівноваги, відносно низький рівень розвитку орієнтування у просторі, уповільнену реакцію та швидкість виконання окремих рухів, низький розвиток м'язової сили та призводить до порушення постави. Так, встановлено, що 77% слабчучучих дітей шкільного віку мають різні порушення постави, серед яких найрозповсюдженішою є сколіотична постава. Також, спостерігається зниження показників серцево-судинної, дихальної, м'язової систем, працездатності організму в порівнянні зі здоровими однолітками [6].

Негативний розвиток наведених особливостей можливо попередити й нормалізувати через фізичну реабілітацію, основними завданнями якої є корекція основних рухів; забезпечення вільного розвитку особистості в суспільстві; корекція та розвиток координаційних здібностей; корекція і розвиток фізичної підготовки; корекція і профілактика соматичних порушень; розвиток пізнавальної сфери [4].

Найбільш ефективною буде реабілітація здійснена у дитячому віці, коли організм ще розвивається, проте у підлітковому та юнацькому віці фізично реабілітаційні заходи не є виключенням, адже також позитивно відображаються на фізичному стані та розвитку особистості.

Забезпечення адаптації та позитивної соціалізації осіб з порушеннями слуху набуває особливої актуальності для молоді з порушеннями слуху, адже саме у молодому віці соціалізація набуває сенситивного характеру, у цей період закладаються основи самосвідомості й тому її результати відібраються у структурі особистості з порушеннями слуху на все життя. Так, виконання цього завдання є важливим, задля подолання соціальних викликів [3].

У свою чергу, Тодоров П. І, досліджуючи питання соціальної адаптації та інтеграції підлітків з порушеннями слуху, зазначає на позитивному впливі фізичних вправ на соціальну інтеграцію осіб з порушеннями слуху, адже фізичні вправи забезпечують необхідний фізичний і функціональний розвиток людини, формують життєво важливі побутові й професійні навички та сприяють повноцінному відпочинку [9].

На адаптаційні можливості фізичних вправ звертає увагу Бондар О., яка систематизувала та описала досвід численних досліджень науковців, що підкреслюють вплив фізичної реабілітації на соціалізацію осіб з порушеннями слуху, особливо, якщо вони здійснюються у групі [2].

Колишкін О. В. також зазначає відновлювальному, соціалізуючому й удосконалювальному впливі фізичних вправ на психофізичні здібності і профілактику вторинних відхилень [5].

Так, фізична реабілітації та її інструментарій є фактором не лише фізіологічної нормалізації осіб з порушеннями слуху, а й впливає на їх соціалізацію та загальну адаптацію. Розвиток рухових навичок сприяє гармонійному співвідношенню тіла й особистості, що породжує особистісний комфорт та соціальну впевненість, стираючи почуття неповноцінності.

Сучасна емпірична практика має дослідження з впливу фізичної реабілітації на функціональний стан та фізичний розвиток осіб з порушеннями слуху, в основному зосереджується на дослідженні впливу фізичної реабілітації з дітьми, їх досвід можна переводити і на молодіжну аудиторію, звертаючи увагу на загальнорозвиваючих елементах програм реабілітації.

Капочинська Ю. В. підкреслює важливість індивідуального підходу до фізичної реабілітації та різність форм реабілітаційних заходів, які мають мати комплексний характер наводячі як основні: лікувальна фізична культура, фізіотерапія, масаж, технічні засоби реабілітації, методики корекції рухових порушень, навчання плаванню та активізації пізнавальної діяльності [4].

Хочеться виділити дослідження Афанасьєвої О. С., яка впровадила комплексну програму фізичної реабілітації для осіб з порушеннями слуху зі сколіотичною поставою. Програма передбачала у собі роботу протягом 8 місяців з використанням комплексу засобів: лікувальна гімнастика (загальнорозвиваючі та корегуючі вправи увага на вправи для м'язів спини та живота, координацію та рівновагу тіла, дихальна гімнастика О. М. Стрельникової), масаж (рекомендований при сколіотичній поставі), фізіотерапія (парафінові аплікації та електрофорез з еуфіліном на область деформації хребта). Результатом вправдженя стали позитивні якісні та кількісні зміни у фізіологічному стані осіб з порушеннями слуху [1].

Так, звертаючись до досвіду досліджень з питань фізичної реабілітації осіб з порушеннями слуху, бачимо, що важливим є індивідуальний підхід та комплексність, а

основними інструментами виступають загальні вправи направлені на фізіологічний розвиток, що у тому числі здійснюють і соціалізуючий вплив позитивно впливаючи на адаптацію особистості.

Аналізуючи напрацьований досвід науковців у цій темі, слід виділити основні механізми збагачувального впливу фізичної реабілітації на адаптацію молоді з порушеннями слуху.

По-перше, фізична реабілітація осіб з порушеннями слуху сприяє їх фізіологічному розвитку та розвитку адаптаційних можливостей особистості, адже здійснюється корекційний вплив, що позитивно відображається на самовідчутті та соціалізації.

По-друге, ефективне використання збережених аналізаторів та функцій із компенсаторно-корекційним навантаженням, що зумовлює рівень опанування знань, умінь, навичок і позитивно впливає на інтеграцію у суспільство [7].

По-третє, залучення осіб з порушеннями слуху до фізичної активності у соціальній групі включає їх у соціум, сприяє засвоєнню норм поведінки, засвоєнню норм поведінки, психологічних механізмів та соціальних цінностей, які програються у взаємодії. Таким чином забезпечується і соціалізуючий вплив, набуваються якості для успішного функціонування в суспільстві.

Так, ми бачимо, що засоби фізичної реабілітації мають чіткі механізми, які здійснюють збагачувальний соціалізуючий вплив на осіб з порушеннями слуху, зокрема на молодь, як категорію населення, для якої адаптація та соціалізація набуває особливого значення.

У свою чергу, це позитивно впливає на розвиток умінь, навичок і засвоєння знань та справляє на особистість корекційний вплив, який дозволяє нівелювати ускладнення опануванням знаннями та соціальним досвідом, обмеженням трудової й суспільної діяльності, які викликані порушеннями слуху, що особливо актуально для молоді з порушеннями слуху [3].

Проте, наведені твердження не є вичерпними, звертаючи увагу на особливості інклюзивного процесу, слід зауважити, що збагачувальний адаптаційний вплив на особистість з порушеннями слуху, як і для будь-якої особистості без функціональних обмежень, має відбуватись протягом всього виховного, освітнього та корекційного процесу.

Тому, важливим є підкріплення адаптаційного впливу фізичної реабілітації впровадженням у будь-яку виховну та освітню програму інклюзивних постулатів, а саме таких, що передбачають гнучку відповідність особливим потребам осіб з порушеннями слуху з урахуванням індивідуальних їх особливостей, які зможуть забезпечити їх ефективну соціалізацію [8].

Підсумовуючи, слід зазначити, що фізична реабілітація виступає інструментом фізіологічного розвитку та збагачувального адаптаційного впливу на молодь з порушеннями слуху, адже створює можливості для корекційного впливу, фізичної активності та розвитку особистісних навичок.

Так, важливим є й подальше дослідження цього питання, цікавим було б проведення експериментальних впроваджень та соціальних досліджень, в рамках яких наведені питання були б розкриті більш детально, що може стати ресурсом для подальшого вдосконалення роботи з цією категорією населення.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьєва О., Луковська О. Сучасний стан проблеми фізичної реабілітації дітей з депривацією слуху // Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини / за заг. ред. Євгена Приступи. Л., 2011. Вип. 15, т. 3. С. 17–20.

2. Бондар О., Джевага В., Усиченко В. Соціальна інтеграція дітей із вадами слуху засобами адаптивного фізичного виховання // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт: журнал / уклад. А. В. Цьось, А. І. Альошина. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. Вип. 20. С. 113–117.

3. Золотаренко В. О. Фізична активність як інструмент забезпечення психологічної безпеки молоді з порушеннями слуху // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2019. Вип. 53. С. 98–99.

4. Копочинська Ю. В. Фізична реабілітація дітей з порушенням слуху // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. Вип. 4 (47). С. 62–65.

5. Колишкін О. В. Соціалізація осіб з порушеннями слуху засобами фізичного виховання // Педагогічні науки: збірник наукових праць. Херсон: ХДУ, 2017. № 73. С. 21–25.

6. Могиленко В. В. Кінематичні проблеми рухових дій підлітків з вадами слуху // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів, 2011. Вип. 91, т. 1. С. 314–316.

7. Оріховська А. Оздоровчо-рекреаційна рухова активність у системі фізичного виховання студентської молоді з вадами слуху // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2017. № 1. С. 68–73.

8. Пащенко О. В. Педагогічні умови соціалізації учнів з вадами слуху в закладах професійної освіти // Підготовка конкурентоздатних фахівців: виклики сучасності: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., Кривий Ріг, 25–26 квітня 2018 р. / за заг. ред. Л. М. Сергєєвої, Т. І. Стойчик. Кривий Ріг: КПГТЛ, 2018. Т.2. С. 171–174.

9. Тодоров П. І. Соціальна адаптація та інтеграція підлітків з вадами слуху засобами фізичного виховання // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. 2014. № 3-4. С. 203–209.

Науковий керівник: кандидат медичних наук, доцент Пічурін В.В.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 377 (004)

Сергій Гайдай, Юлія Павленко
(Луцьк)

ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ МОВИ PYTHON В КУРСІ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

У статті розкриваються проблеми вивчення Python у якості першої мови програмування. Синтаксис мови Python компактний і добре зрозумілий учням. Існуючі проблеми вирішуються шляхом добору середовища програмування та розробки відповідного методичного забезпечення.

Ключові слова: Python, інформатика, середня школа, мова програмування.

Paper is concerned to studying Python as a first programing language. Python syntax is compact and easy understandable by the students. Existing problems are being solved by properly chosen IDE and methodological support development.

Keywords: Python, computer science, secondary school, programing language.

Державним стандартом середньої освіти з інформатики одним із основних завдань шкільного курсу інформатики визначено формування в учнів здатності будувати і використовувати інформаційні моделі, а також засоби опису та моделювання явищ та процесів. Державним стандартом встановлено такі вимоги до загальноосвітньої підготовки учнів:

– знати поняття алгоритму, етапи процесу описання алгоритмів, у тому числі за допомогою програмних засобів, способи описання алгоритмів, призначення базових алгоритмічних структур, програмного коду;

– розуміти поняття формалізації задачі, поняття комп'ютерного моделювання, процес перетворення даних за формальними правилами, призначення комп'ютерної програми і пояснювати етапи її виконання на комп'ютері, уміти визначати властивості об'єктів та значення таких властивостей, здійснювати класифікацію і розпізнавати об'єкти, виконувати формалізоване описання об'єкта, здійснювати виокремлення підзадач в описанні задачі, уміти складати алгоритми для різних виконавців [1].

Навчання інформатики (найближчий англomовний аналог назви навчального предмету – «Computer Science») передбачає надпредметність деяких цілей навчання, зокрема формування властивостей особи, які називають «комп'ютерна грамотність», «інформаційна культура», «computer skills», іншими словами – здатність людини ефективно використовувати інформаційні технології (ІТ) й відповідні засоби продуктивної діяльності. Важливим складником цілей навчання в загальноосвітньому навчальному закладі є формування в учнів компетентності в основах наук. У термінах компетентнісного підходу до результатів навчання, зазначене описується як формування ключових компетентностей, зокрема цифрової обчислювальної, загальнонаукової і загально технологічної, які виокремлено документами Ради Європи як компетентності для навчання протягом життя [2].

Мова Python останнім часом набуває все більшої популярності, як серед програмістів, так і серед учнів. Саме цим фактом зумовлене введення елементів програмування на мові Python у шкільний курс інформатики. Вибір мови, на яку має спиратися розвивальний шкільний курс основ алгоритмізації та програмування, має велике значення. Журналом «Комп'ютер у школі та сім'ї» було проведено опитування вчителів на дану тему [3]. На їх думку обрана мова має відповідати таким вимогам:

- транслятор мови повинен бути кросплатформним і безкоштовним;
- мова повинна мати простий синтаксис, з одного боку, і потужні засоби, з іншого;

- програми, записані обраною мовою, повинні бути короткими і «прозорими», форма запису повинна бути максимально звичною і зрозумілою для людини;
- мова повинна мати розвинуті бібліотеки, можливості розробки промислових додатків (роботи з мережею, GUI, базами даних, CGI);
- повинна рівною мірою підтримувати стилі як структурного, так і функціонального та об'єктно-орієнтованого програмування, тобто поняття «функція», «метод», «об'єкт», «клас» повинні бути наскрізними і логічно впливати одне з іншого;
- мова повинна бути сучасною, не «мертвою», входити хоча б у 10 найбільш уживаних в реальному виробництві мов програмування;
- середовище розробки програм не повинно бути перевантажене додатковими функціями і можливостями, складність освоєння яких «затмарює» і відсуває на другий план алгоритмічну складність проекту.

Усім перерахованим вимогам відповідає мова програмування Python, яка в усьому світі широко використовується як для навчання, так і у промисловому програмуванні. Python займає третє місце (після Java та C) в рейтингу популярності мов програмування TIOBE Programming Community Index [4]. Мова активно розвивається, має відкритий (Open Source) програмний код, поширюється за GPL-ліцензією, тобто може безкоштовно використовуватися навіть для розробки комерційних продуктів.

Проте вивчення Python у якості першої мови програмування викликає також певні труднощі [5]. Це пов'язано з низкою як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників:

- незначною кількістю україномовного навчально-методичного забезпечення з проблеми навчання програмування на мові Python;
- відсутністю широко вживаних візуальних середовищ програмування на мові Python;
- неможливістю створення екранних форм у візуальному режимі;
- одночасним вивченням мов Python і Free Pascal (Lazarus).

Практика показує, що частина наведених чинників поступово нівелюється (наприклад, навчально-методичне забезпечення з навчання програмування на мові Python інтенсивно розробляється). Для усунення негативного впливу інших чинників необхідна цілеспрямована робота викладачів і вчителів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p>
2. Лапінський В.В. Проблема вибору першої мови програмування – сьогоднішнє бачення // Комп'ютер у школі та сім'ї. 2014. № 1. С. 14-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/komp_2014_1_4
3. Яку мову програмування вивчати у школі (матеріали для дискусії) // Комп'ютер у школі та сім'ї. 2013. № 8. С. 9-18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/komp_2013_8_3
4. TIOBE Index for March 2020. URL: <https://www.tiobe.com/tiobe-index/>
5. Міцкан Л. Порівняльний аналіз мов Python і Free Pascal як перших мов програмування для учнів 8 класу // Актуальні питання природничо-математичної освіти : збірник наукових праць / Сумський держ. ун-т імені А.С. Макаренка. Суми, 2017. № 2 (10). С. 130–139.

РОЗРОБКА ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ВЕБ-САЙТУ ДЛЯ ОРЕНДИ ОФІСНИХ ПРИМІЩЕНЬ НА ОСНОВІ CMS DRUPAL 8

Постановка проблеми. Рівень інформатизації українського суспільства порівняно з розвинутими країнами Заходу становить лише декілька відсотків. В умовах інформатизації та впровадження інформаційних технологій у всі сфери життя суспільства важливим є створення інформаційних систем, зокрема веб-сайтів, та їх представлення в мережі Інтернет, це зумовить перехід країни на більш високий рівень розвитку. [1]

Актуальність. На просторах українського інтернету існує декілька сайтів, які надають послуги оренди житлових приміщень. Але відчувається потреба ресурсу для можливості представлення та оренди саме робочих приміщень та офісів, що підтверджує актуальність теми.

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є створення інформаційного ресурсу для оренди офісних приміщень. Мета передбачає реалізацію таких задач: проектування функціоналу сайту, вибір засобів реалізації завдання, реалізація інформаційного ресурсу.

Результат досліджень. Ресурс повинен мати функціонал для створення віртуальних приміщень з фото, адресою, цінами, режимом роботи офісів, обладнанням та іншою додатковою інформацією про офіс. Користувачі зможуть робити бронювання на сайті та створювати власні оголошення. Бронювання буде відбуватись на сторінці офісу при цьому є можливість обчислити вартість оренди. Передбачено також функціонал для пошуку офісів з фільтрами та сортуванням. Автори оголошень повинні мати всі привілеї для створення, редагування, видалення бронювань своїх приміщень. Буде реалізовано функціонал для миттєвого бронювання та бронювання з підтвердженням власника офісу. Створення нового бронювання супроводжується email-сповіщенням для авторів оголошень та підтвердженням про здійснення оренди для користувачів.

Для реалізації проекту обрано платформу для управління контентом Drupal 8, мову програмування PHP7 та фреймворк Bootstrap3, локальне середовище для розробки docker4drupal. Для розробки веб-сайту було використано програмне забезпечення PhpStorm.

В основі CMS Drupal 8 модульна розробка, що дозволяє використовувати готові рішення або створювати свої. CMS підтримує багатомовність, що дозволить проекту отримати ширшу цільову аудиторію та покращити SEO. Symfony PHP та Twig, включені до D8, забезпечують більш високий рівень безпеки. [2]

Для верстки сторінок веб-сайту обрано Bootstrap. Це фреймворк, який містить шаблони CSS та HTML для компонентів інтерфейсу, а також додаткові розширення JavaScript.[3]

Висновки. Отже, було обґрунтовано актуальність дослідження. Розглянуто функціонал веб-сайту та обрано засоби реалізації проекту.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Стан і розвиток інформатизації в Україні // Osvita.ua Экономика предприятия – 2018. URL: http://ru.osvita.ua/vnz/reports/econom_pidpr/9299/
2. Drupal 8 for Business // InternetDevels. URL: <https://internetdevels.ua/blog/drupal-8-for-business>
3. Bootstrap // Wikipedia.org – 2018. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Bootstrap>

ЗАСТОСУВАННЯ ПАКЕТІВ КОМП'ЮТЕРНОЇ МАТЕМАТИКИ ПІД ЧАС РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ З ДИСЦИПЛІНИ «ВИЩА МАТЕМАТИКА»

У процесі вивчення дисциплін фізико-математичного циклу («Математичне програмування», «Дослідження операцій», тощо) методи лінійної алгебри є основоположними. У статті розглянуто основні аспекти методики використання середовища *Mathcad* під час розв'язування систем лінійних алгебраїчних рівнянь.

Використання програмного пакету комп'ютерної математики *Mathcad* можна адресувати викладачам, студентам, фахівцям, які застосовують у роботі універсальні математичні середовища. Описане програмне середовище дозволяє провести аналіз змістовних чи якісних властивостей моделей, що досліджуються, тощо.

Ключові слова: пакети комп'ютерної математики, система лінійних рівнянь, матриця коефіцієнтів, матриця вільних членів, визначник.

In the study of the disciplines of the physical-mathematical cycle («Mathematical Programming», «Operations Research», etc.), the methods of linear algebra are fundamental. The presented article covers the basic aspects of using the Mathcad environment in the process of solving systems of linear algebraic equations.

Computer mathematics software package Mathcad can be used by teachers, students, and professionals who use universal mathematical environments. The described software environment allows to analyze the substantive or qualitative properties of the studied models, etc.

Keywords: computer algebra systems, system of linear equations, matrix of coefficients, matrix of free coefficients, determinant.

У даній статті обґрунтовується доцільність застосування сучасних інформаційних технологій під час вивчення у коледжі здобувачами освіти математичних дисциплін.

Викладачі відділення програмування готують студентів за спеціальністю 121 Інженерія програмного забезпечення. Відповідно до навчального плану вони вивчають достатньо дисциплін, що пов'язані з математичними знаннями та використанні сучасних програмних засобів для математичних обчислень.

Нині для проведення різного роду розрахунків все частіше звертаються до спеціальних програмних пакетів комп'ютерної математики типу *Mathematica*, *MathLab*, *Maple*, *Mathcad* та ін.

Для усунення прогалини, яка лежить між загальним вузівським курсом математики та застосуванням сучасних інформаційних технологій при математичній підготовці студентів пропонуємо використовувати універсальне математичне середовище *Mathcad*.

Даний матеріал спрямований на висвітлення новітньої версії універсальної математичної системи *Mathcad*, яка в усьому світі визнана однією з найкращих систем для прикладних обчислень. Основна особливість математичних систем комп'ютерної математики полягає в тому, що вони поєднують досить потужні чисельні методи і алгоритми з функціональними можливостями операційних систем символічної математики (комп'ютерної алгебри). Записавши математичний вираз у стандартній формі, з ним можна виконувати різноманітні дії. Наприклад, такі, як обчислення значень, алгебраїчні перетворення, інтегрування, диференціювання, побудова графіків тощо. Причому зазначені дії можна виконувати, не вдаючись до тонкощів програмування.

У середовищі *Mathcad* інтегровано досить потужний математичний апарат, який дозволяє розв'язувати широкий клас найрізноманітніших задач. Наприклад, це розв'язок

систем лінійних алгебраїчних рівнянь, розв'язок звичайних диференціальних рівнянь, статистична обробка даних, розв'язок оптимізаційних задач та багато інших.

Розглянемо застосування середовища *Mathcad* на прикладі розв'язування системи трьох лінійних рівнянь з трьома змінними.

Аналітично системи лінійних рівнянь розв'язують чотирма методами: методом Крамера, матричним методом, методом Гаусса, методом Джордано-Гаусса. Всі ці методи дуже громіздкі та займають багато часу. Ускладнюються обчислення і застосування аналітичних методів, якщо є система чотирьох лінійних рівнянь з чотирма змінними, а якщо узагальнити, то система n -лінійних рівнянь з n -змінними. Отже, саме застосування середовища *Mathcad* спрощує процес знаходження розв'язку системи рівнянь.

У зв'язку з тим, що системи лінійних алгебраїчних рівнянь мають досить важливе практичне застосування, майже кожне програмне середовище містить ті чи інші засоби для їх розв'язування. Програмне середовище *Mathcad* має вбудовану функцію $lsolve(A, B)$, яка дозволяє розв'язувати системи лінійних алгебраїчних рівнянь, записаних у матричній формі виду $A \cdot X = B$.

Приклад 1. Стандартними засобами середовища *Mathcad* розв'язати систему лінійних рівнянь

$$\begin{cases} x_1 - 3x_2 - 4x_3 = 7, \\ 2x_1 + x_2 - x_3 = 0, \\ x_1 - x_2 + 3x_3 = 3. \end{cases}$$

Розв'язання

1. У середовище *Mathcad* вводять матрицю коефіцієнтів системи та матрицю стовпців вільних членів. При цьому на екрані комп'ютера інформація буде відображатися у такому вигляді:

$$A := \begin{pmatrix} 1 & -3 & -4 \\ 2 & 1 & -1 \\ 1 & -1 & 3 \end{pmatrix}; \quad B := \begin{pmatrix} 7 \\ 0 \\ 3 \end{pmatrix}.$$

2. Формують вираз для застосування стандартної функції $lsolve()$

$$X := lsolve(A, B).$$

3. Отримують корені системи рівнянь за співвідношенням

$$X =$$

при цьому на екрані комп'ютера з'являється відповідь у вигляді

$$X = \begin{pmatrix} 1 \\ -2 \\ 0 \end{pmatrix}.$$

Процес реалізації обчислень в середовищі *Mathcad* показано на рис. 1.

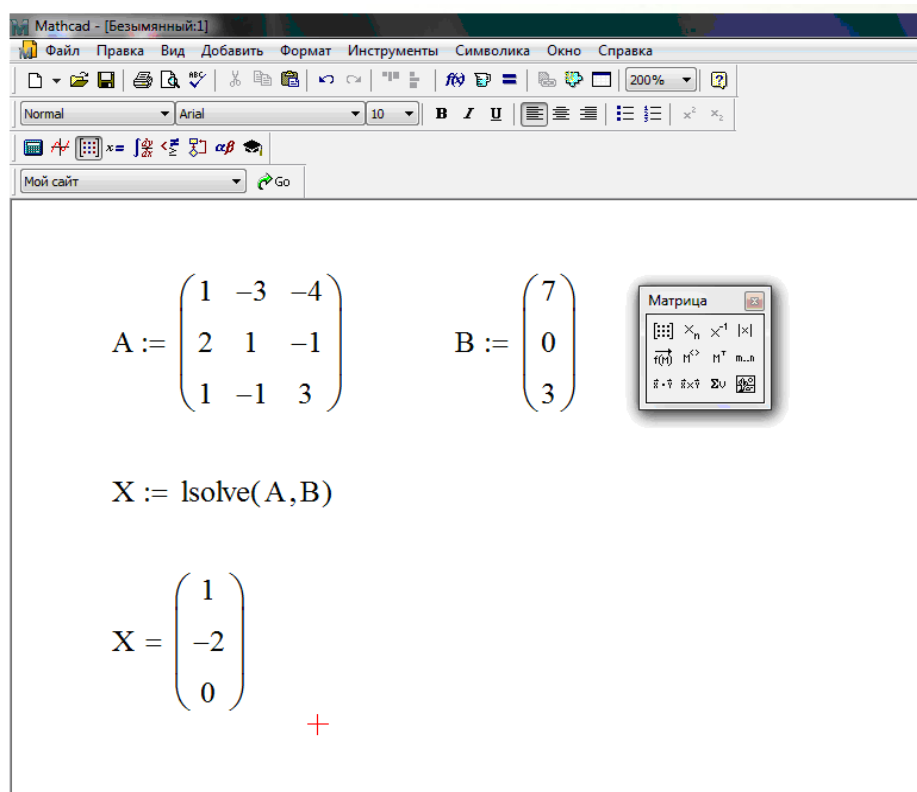

Рис. 1. Використання стандартної функції *Isolve* () для розв'язування систем рівнянь

Очевидною є перевага застосування програмного середовища *Mathcad* при розв'язуванні систем лінійних рівнянь з великою кількістю змінних. На прикладі даного матеріалу математичний апарат лінійної алгебри детально висвітлюється не випадково, адже методи лінійної алгебри є основоположними для вивчення таких дисциплін, як «Математичне програмування», «Дослідження операцій» та ін.

Використання програмного пакету комп'ютерної математики *Mathcad* можна адресувати викладачам, студентам, фахівцям, які застосовують у роботі універсальні математичні середовища. Студенти, доручивши комп'ютеру рутинні обчислення, можуть зосередитися на аналізі змістовних чи якісних властивостей моделей, що досліджуються.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Дьяконов В.П., Абраменкова И.В. «Mathcad 8 PRO» в математике, физике и Internet. Москва: Нолидж, 1999. 512 с.
2. Дьяконов В. Mathcad 2001. Специальный справочник. Санкт-Петербург: Питер, 2002.
3. Очков В.Ф. Mathcad 7 Pro для студентов и инженеров. Москва: Компьютер пресс, 1998.
4. Плис А.И., Сливина Н.А. Mathcad: математический практикум для экономистов и инженеров. Москва: Финансы и статистика, 1999. 656 с.
5. Сабитова Г.С. Лабораторный практикум по информационным технологиям в математике. Стерлитамак: СГПА, 2008. 216 с.
6. Швачич Г.Г. Сучасні інформаційні технології в математиці для економістів: Підручник. Центр навчальної літератури, 2003. 368 с.

**МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТА НАТУРНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ К.К.Д.
ПРОСТОРОВИХ ПЕРЕДАЧ В РЕДУКТОРАХ**

В продовження досліджень [1, 2], розглянуто моделювання трансмісійних механізмів з визначенням одного з найважливіших критеріїв працездатності передач – коефіцієнта корисної дії зачеплення, який залежить від геометрії і кінематики робочих поверхонь зачеплення і положення точки контакту на поверхні зачеплення в об'єктно-імітаційній моделі проєктованої передачі.

Ключові слова: моделювання трансмісійних механізмів, коефіцієнт корисної дії зачеплення, модель робочої поверхні зачеплення.

In the promotion of [1, 2], a model of the transmission mechanisms with one of the most important criteria of transmission is considered, some of which are covered by the need for more information. imitation models of projected transmission.

Key words: a model of transmission mechanisms, a number of corinse adhesives, a model of working surface bonding.

Вступ. Метою інженерної діяльності є створення поліпшених конструкцій механізмів. Ця мета може бути досягнута при дотриманні певних нормативів і стандартів, в яких закладено аналіз, досвід попередніх випробувань і систематизація отриманих результатів при експериментальних дослідженнях. Даний підхід вимагає значного часу і ресурсів для проєктування і випробування зубчасті механізмів. Використання математичного і чисельного моделювання при проєктуванні дають можливість перевести процес випробувань реально виготовлених механізмів до випробувань та аналізу імітаційної моделі, що значно зберігає матеріальні і часові ресурси на підготовку і впровадження у виробництво сучасних машин або механізмів і гарантує їх якість і надійність в процесі роботи. Використання такої імітаційної моделі можливо при побудові адекватних математичних моделей, які відображають процес робочого зачеплення і дозволяють провести порівняльний аналіз к.к.д. для проєктованих передач трансмісійних пристроїв.

Метою роботи є розробка уточненої моделі розрахунку к.к.д. просторових передач в робочому зачепленні з урахуванням контактних взаємодій бічних поверхонь зубів і урахуванням швидкостей кочення і ковзання майданчиків контакту і порівняльний аналіз результатів моделювання з натурним дослідженням.

1. Математична модель визначення к.к.д.

Для оцінки і проведення порівняльного аналізу синтезованої гвинтової передачі складемо модель розрахунку коефіцієнта корисної дії просторових передач. Висловимо цей коефіцієнт як відношення елементарних робіт на відомою і провідною шестернях:

$$\eta = \frac{A_1}{A_2} \quad (1)$$

де, $A_1 = F'_1 \cdot V^{(1)}$, $A_2 = F'_2 \cdot V^{(2)}$ - елементарна робота на відомою і провідною шестернях відповідно, $V^{(1)}$ і $V^{(2)}$ - окружні швидкості коліс, F'_1 , F'_2 - проєкція нормального зусилля на $V^{(1)}$ і $V^{(2)}$.

Побудова математичної моделі визначення коефіцієнта корисної дії просторових передач виконано з урахуванням контактних взаємодій бічних поверхонь зубів, урахуванням швидкостей кочення і ковзання майданчиків контакту.

Визначимо зусилля на колесі і шестерні зубчастої передачі. Нормальне зусилля F_n між поверхнями зубів колеса і шестерні передбачається прикладеним в номінальній точці

контакту P , а його проекція F'_n на загальну дотичну площину до початкових гіперболоїдних аксоїдів в точці P збігається з напрямком нормалі до зубів і дорівнює:

$$F'_n = F_n \cos \alpha_k \quad (2)$$

де α_k - кут тиску в номінальній точці контакту зубів.

Проекції нормальної сили F_n за напрямком швидкостей $V^{(1)}$ і $V^{(2)}$ мають вигляд:

$$F'_1 = F_n \cos \alpha_k \cos(\beta_1 - \rho); F'_2 = F_n \cos \alpha_k \cos(\beta_2 - \rho); \quad (3)$$

Підставивши (8) в (1) отримаємо:

$$\eta = \frac{F'_1 \cdot V^{(1)}}{F'_2 \cdot V^{(2)}} = \frac{F_n \cos \alpha_k \cos(\beta_1 - \rho) \cdot V^{(1)}}{F_n \cos \alpha_k \cos(\beta_2 - \rho) \cdot V^{(2)}} = \frac{\cos(\beta_1 - \rho) \cdot \cos \beta_2}{\cos(\beta_2 - \rho) \cdot \cos \beta_1} \quad (4)$$

Після стандартних тотожних перетворень, к.к.д. просторової передачі (1) набуде вигляду:

$$\eta = \frac{(\cos \beta_1 \cdot \cos \rho + \sin \beta_1 \cdot \sin \rho) \cdot \cos \beta_2}{(\cos \beta_2 \cdot \cos \rho + \sin \beta_2 \cdot \sin \rho) \cdot \cos \beta_1} = \frac{1 + \tan \beta_1 \cdot f}{1 + \tan \beta_2 \cdot f} \quad (5)$$

При коченні тіл з ковзанням найбільш повний зв'язок геометрії і силової взаємодії в контактні тіл розглянутий при визначенні коефіцієнта тертя ковзання в роботі [3]:

$$f = \frac{0.09 \cdot q_n^{0.1} \cdot (10 + \lg \frac{HB \cdot R_a}{E_{np}} |\chi_{np}|)}{(V^{(12)})^{0.35} \cdot (V^{(\Sigma)})^{0.1} \cdot \nu^{0.07}} \cdot |\chi_{np}|^{0.25} \quad (6)$$

де q_n - навантаження на одиницю довжини контактної лінії (Н / см);

HB - твердість менш твердого з контактуючих тіл (Н / см²);

$V^{(12)}$ - нормальна до контактної лінії відносна швидкість ковзання;

$V^{(\Sigma)}$ - сумарна швидкість кочення (см / с);

E_{np} - наведений модуль пружності (Н / см²);

R_a - величина шорсткості найбільш твердого тіла (см);

ν - в'язкість масла (сСт); χ_{np} - наведена кривизна.

Навантаження на одиницю довжини контактної лінії знайдемо із залежності:

$$q_n = \frac{T}{r \cdot L \cdot \varepsilon} = \frac{T \cdot \cos \beta_1}{r \cdot \varepsilon \cdot b_w} \quad (7)$$

де T - крутний момент на вхідному валу; r - відстань від точки контакту до осьової лінії вала; L - довжина контактної лінії, ε - коефіцієнт перекриття.

З урахуванням залежності (7) і K_v -коефіцієнта задіроустійкості, представленого в роботах [2, 4], к.к.д. просторової передачі остаточно набуде вигляду

$$\eta = \frac{1 + \tan \beta_1 \cdot \frac{0.09 \cdot \left(\frac{T \cdot \cos \beta_1}{r \cdot \varepsilon \cdot b_w}\right)^{0.1} \cdot \left(10 + \lg \frac{HB \cdot R_a}{E_{np}} |\chi_{np}|\right)}{(K_v)^{0.35} \cdot (V^{(\Sigma)})^{0.45} \cdot \nu^{0.07}} \cdot |\chi_{np}|^{0.25}}{1 + \tan \beta_2 \cdot \frac{0.09 \cdot \left(\frac{T \cdot \cos \beta_1}{r \cdot \varepsilon \cdot b_w}\right)^{0.1} \cdot \left(10 + \lg \frac{HB \cdot R_a}{E_{np}} |\chi_{np}|\right)}{(K_v)^{0.35} \cdot (V^{(\Sigma)})^{0.45} \cdot \nu^{0.07}} \cdot |\chi_{np}|^{0.25}} \quad (8)$$

2. Результати чисельного і натурного досліджень

Використовуючи рівняння поверхонь в радіус-векторній формі $\vec{r}(\nu, \varphi)$ [2], рівняння для K_v [2, 4], які задані за допомогою коефіцієнтів квадратичних форм поверхні E, F, G , рівняння наведеної кривизни χ_{np} , враховуючи рівняння к.п.д. просторової передачі (8) в система комп'ютерної алгебри Wolfram Mathematica 8 побудуємо математичну модель для розрахунку к.к.д. просторової передачі в робочому зачепленні (при куті зачеплення α_w) (рис. 4). При цьому $T=23000$ Нсм; $HB=2800$ Н/см²; $E_{np}=203,9 \cdot 10^3$ Н/см²; $R_a=4 \cdot 10^{-5}$ см; $\nu=20$ сСт.

Експериментальні випробування редуктора проведемо на базі універсального одноступінчастого черв'ячного редуктора 2Ч-80 з синтезованою просторовою передачею. Для проведення експериментальних досліджень був переобладнаний стенд, який використовується для випробування черв'ячних коліс і працює за схемою із замкнутим силовим потоком циркулюючої потужності. Принципова схема випробувального стенду

представлена на рис.1. На рис. 3 побудована комп'ютерна модель, а на рис. 2 представлений загальний вигляд випробувального стенду з редуктором 2Ч-80 з заміненою просторовою передачею. В процесі випробувань контролювалася активна потужність, споживана електродвигуном 1 (рис. 1), рівень масла і температура в редукторі 5, стан робочих поверхонь, розташування і розміри плями контакту на шестернях. Режим навантаження редуктора 5 контролювався зміною частоти обертання валу приводного електродвигуна 1 шляхом регулювання струму збудження на його якорі, і зміною величини гальмівного моменту навантажувального генератора 7 шляхом регулювання сили струму в ланцюзі живлення обмоток генератора.

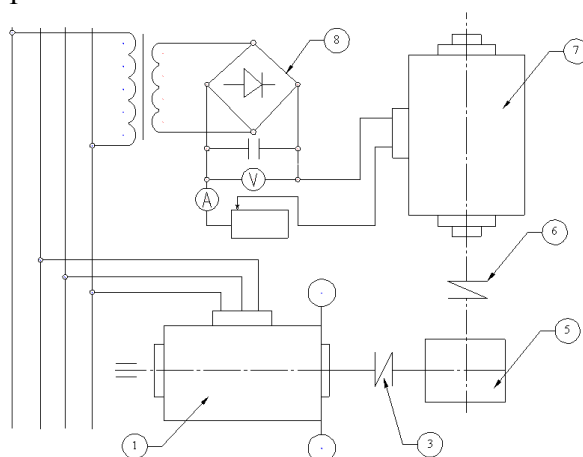

Рис. 1. Принципова схема випробувального стенду

В якості приводу в експерименті використано асинхронний електродвигун змінного струму 1 (рис.2) моделі 4А112М4У3 потужністю 5,5 кВт з частотою обертання $n = 1500$ об / хв.

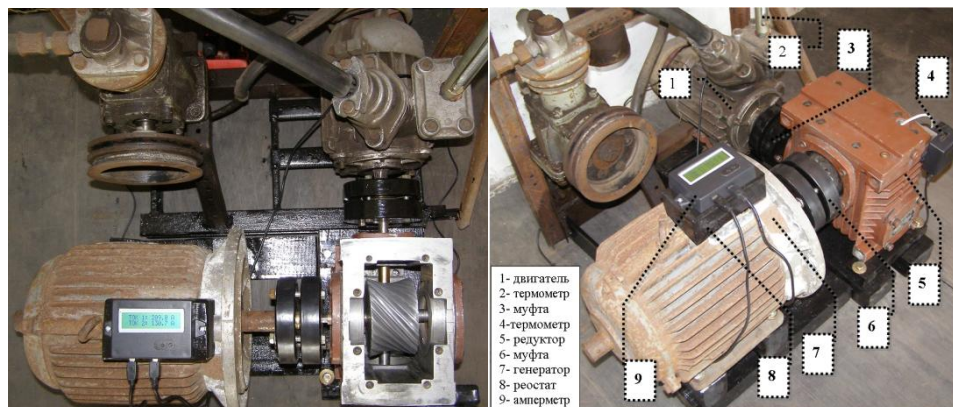

Рис. 2. Загальний вигляд випробувального стенду

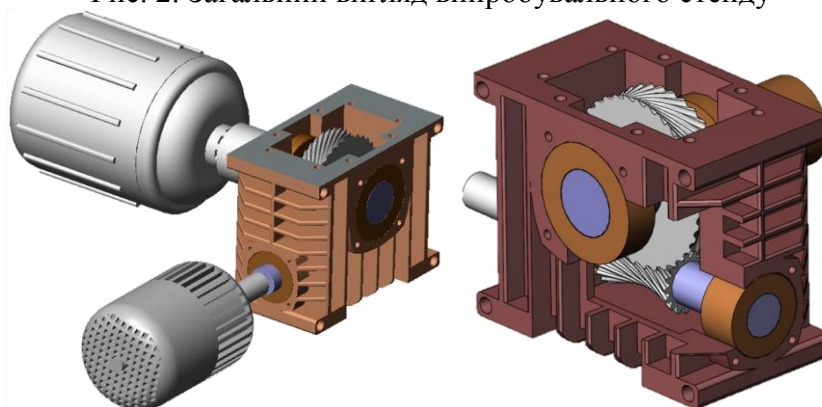

Рис. 3. Імітаційна модель випробувального стенду і редуктора

Крім того, стенд оснащений приладами, що дозволяють реєструвати напруга живлення і силу струму в обмотках котушок гальма підмагнічування 9 (рис. 2), температуру масла в

редукторі електронним термометром 4 і температуру навколишнього повітря технічним термометром 2. Згідно з методикою підрахунку к.к.д. в процесі випробувань реєструвалися струми в якорі приводного двигуна і якорі навантажувального генератора, температура масла в корпусі редуктора і температура навколишнього середовища. Отриманий к.к.д. редуктора є наведеним, тобто включає в себе крім втрат у зачепленні, також втрати в опорах і ущільненнях редуктора, втрати на тертя в муфтах і на розмішування масла. Коефіцієнт корисної дії редуктора $\eta_{ред.}$ визначався із залежності:

$$\eta_{ред.} = \frac{\eta_{уст.}}{\eta_{дв.} \cdot \eta_{ген.}} \quad (15)$$

де $\eta_{уст.}$, $\eta_{дв.}$, $\eta_{ген.}$ - к.к.д, відповідно, всієї установки, приводного двигуна і навантажувального генератора.

У відповідності з паспортними даними к.к.д. двигуна і генератора $\eta_{внеш.} = \eta_{дв.} = \eta_{ген.} = 0.875$, А к.к.д. всієї установки визначається за формулою

$$\eta_{уст.} = \frac{P_{ген.}}{P_{дв.}} = \frac{u_{ген.} \cdot I_{ген.}}{u_{дв.} \cdot I_{дв.}} = \frac{I_{ген.}}{I_{дв.}} \quad (16)$$

де $P_{дв.}$, $P_{ген.}$ - потужність споживання приводним двигуном і генератором; $u_{ген.}$, $I_{ген.}$, $u_{дв.}$, $I_{дв.}$ - напруга і струм якоря генератора і якоря приводного двигуна ($u_{г.} = u_{дв.}$). З урахуванням (16), к.к.д. редуктора (15) набуде вигляду:

$$\eta_{ред.} = \frac{1}{\eta_{внеш.}} \sqrt{\frac{I_{ген.}}{I_{дв.}}} \quad (17)$$

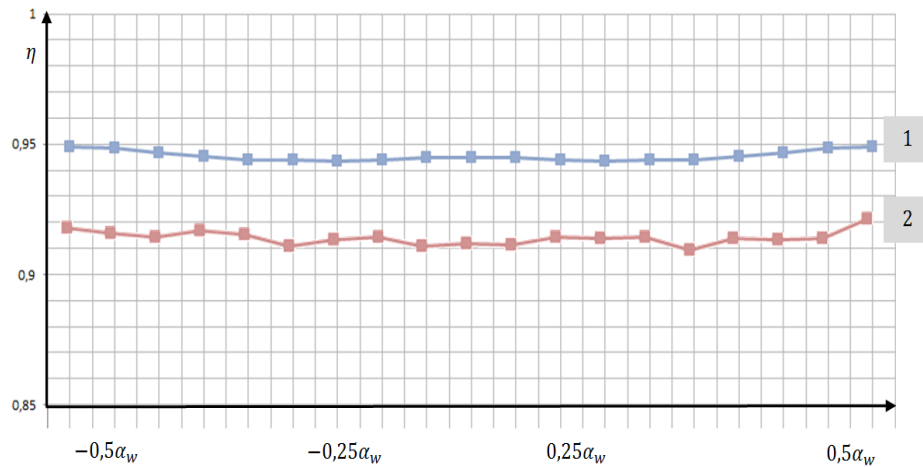

Рис. 4. Коефіцієнт корисної дії просторової передачі

На рис. 4 графік 1 відображає к.к.д., математична модель якого задана формулою (8), графік 2 - к.к.д., отриманого в натурному експериментальному дослідженні. Середнє теоретичне значення к.к.д. просторової передачі (графік 1) $\eta_{ср} = 0.945$, просторової передачі (графік 2) $\eta_{ср} = 0.9114$.

Висновки

1. Розроблено уточнену модель розрахунку к.к.д. зачеплення з урахуванням контактних взаємодій бічних поверхонь зубів і урахуванням швидкостей кочення і ковзання майданчиків контакту.

2. Проведена імплементація і виконана перевірка адекватності натурального експериментального дослідження та імітаційно-об'єктного моделювання. Наведено результати обчислювального експерименту, які показали підвищення значення к.к.д. досліджуваного редуктора. Розбіжність даних теоретичного і експериментального розрахунку к.к.д. знаходиться в межах $3 \div 5\%$, які додатково визначають втрати в опорах і ущільненнях редуктора, втрати на тертя в муфтах і на розмішування масла.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Ратов Д. В., Балицький Т. Ю. Чисельний багатокрітеріальний синтез передач Новікова ДЛЗ // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2007. № 12 (118). Ч.1. С. 52-56.
2. Грибанов В.М. Теорія гіперболоїдних зубчастих передач. Луганськ: Вид-во Восточноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля, 2003. 272 с.
3. Шишов В.П., Носко П.Л., Величко Н. І., Карпов А.П. Високонавантажені гвинтові зубчасті передачі. Луганськ: вид-во СХУ ім. В. Даля, 2009. 240 с.
4. Ратов Д.В., Лифар В.О. Визначення коефіцієнта щільності прилягання при математичному моделюванні робочого зачеплення просторових передач // Математичне моделювання в економіці. Розділ математичні та інформаційні моделі в економіці. 2019. № 4. С. 50-60.

УДК 004.67:374

Оксана Собчук, Богдан Антонюк
(Луцьк)

ОСОБЛИВОСТІ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ОПРАЦЮВАННЯ ТА АНАЛІЗУ ЧИСЛОВИХ ДАНИХ В СЕРЕДОВИЩІ MICROSOFT EXCEL В СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ

У статті розглянуто основні положення щодо змісту підвищення кваліфікації педагогічних працівників за програмою «Середня освіта (Інформатика)» при вивченні курсу «Технології опрацювання та аналізу числових даних в середовищі Microsoft Excel». Окреслені напрямки роботи та базові компетентності.

Ключові слова: електронні таблиці, числові дані, методика навчання, післядипломна освіта.

The article deals with the basic provisions on the content of advanced training of pedagogical workers in the program "Secondary Education (Informatics)" when studying the course "Technologies for processing and analysis of numerical data in Microsoft Excel". Areas of work and basic competencies are outlined.

Keywords: spreadsheets, numeric data, teaching methods, postgraduate education.

Метою підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників є їх професійний розвиток відповідно до державної політики у галузі освіти та забезпечення якості освіти. [1]

Основними видами підвищення кваліфікації є навчання за програмою підвищення кваліфікації, у тому числі участь у семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо.

Кафедрою прикладної математики та інформатики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки розроблено навчальний план з підвищення кваліфікації педагогічних працівників за програмою «Середня освіта (Інформатика)» за спеціальністю 014.09 «Середня освіта (Інформатика)» у сфері післядипломної освіти для осіб з вищою освітою. Даним навчальним планом передбачено курс «Технології опрацювання та аналізу числових даних в середовищі Microsoft Excel» загальним обсягом 30 годин.

Навчальний план розроблений для підготовки педагогічних працівників, які викладають курси Інформатика та Технології в загальноосвітніх навчальних закладах. Підготовка сучасних фахівців будь-якої галузі та напряму обов'язково повинна включати курси, пов'язані із вивчення сучасних ІТ-технологій та, особливо, професійне використання ІТ у конкретних напрямках діяльності. Це передбачає володіння офісними програмами: засобами

текстового процесора, опрацюванням числової інформації з допомогою табличного процесора, робота з базами даних.

Табличні процесори належать до класу прикладних програм, які призначені для опрацювання відомостей, матеріалів поданих у табличній формі. Вони дають змогу користувачу виконувати бухгалтерські, статистичні, математичні та інші розрахунки, розв'язувати задачі з планування, прогнозування, оптимізації показників виробничих процесів. За допомогою електронних таблиць можна виконувати фінансові розрахунки заробітної плати, податків, різних відрахувань, вести облік матеріалів і готової продукції на складах, готувати дані для фінансової звітності підприємства і т. ін. [2]

В основній школі інформатику починають вивчати як окремий навчальний предмет, зміст й вимоги до засвоєння якого є єдиними для всіх учнів. Урахування пізнавальних інтересів учнів, розвиток їхніх творчих здібностей і формування схильності до поглибленого навчання інформатики здійснюється завдяки особистісно орієнтованому підходу та запровадженню курсів за вибором та факультативних занять за рахунок варіативної складової навчального плану.

Інформатика є одним із засобів формування не тільки освітнього, а й розвиваючого та інтелектуального потенціалу особистості. У процесі профільного вивчення інформатики основні завдання курсу значно розширюються та доповнюються, що обумовлено необхідністю виявлення та розвитку в учнів логічних здібностей, підготовки їх до участі в інтелектуальних змаганнях та наукових дискусіях, формування в них стійкого інтересу до інформатики і пов'язаної з нею професійної діяльності, підготовки до навчання у вищих навчальних закладах. [3]

Метою курсу підвищення кваліфікації є формування і розвиток предметної ІКТ-компетентності та ключових компетентностей для реалізації творчого потенціалу учнів і їх соціалізації у суспільстві, формування у майбутніх фахівців сучасного рівня інформаційної та комп'ютерної культури, набуття практичних навичок та використання сучасних інформаційних технологій для вирішення різноманітних завдань з опрацювання інформації, представленої у табличній формі, у практичній діяльності за фахом., що забезпечить готовність учнів до активної життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства.

В процесі навчання вирішуються завдання формування теоретичних знань та практичних навичок у майбутніх фахівців відповідно до поставленої мети; оволодіння основними прийомами виконання обчислень, аналізу, та візуального представлення даних в середовищі табличного процесора Microsoft Excel; навчити слухачів розв'язувати за допомогою сучасних інформаційних технологій типові задачі математичної обробки та аналізу фахової інформації.

Згідно з вимогами освітньої програми слухачі мають здобути компетентності:

здатність до ефективної роботи з сучасними програмними засобами опрацювання табличних даних (комп'ютерно-технологічна компетентність);

здатність до ефективної роботи з інформацією у всіх формах її представлення (інформаційна компетентність);

здатність застосовувати сучасні засоби роботи з електронними таблицями для розв'язання різноманітних задач прикладного характеру (процесуально-діяльнісна компетентність).

В межах курсу слухачі вдосконалюють свої знання з питань технологій розв'язування типових задач з опрацювання числових даних у середовищі табличного процесора Microsoft Excel, досліджують завдання ефективного використання візуалізації даних та засобів інфографіки, виконують статистичну обробку та аналіз даних в середовищі Microsoft Excel, моделювання систем для вирішення прикладних завдань на основі технологій опрацювання табличних даних.

Таким чином, вивчення електронних таблиць є важливою складовою прикладної та ключових компетентностей школяра і тому вдосконалення володіння відповідними технологіями та методики їх викладання є актуальним для педагогів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників. Постанова Кабінет Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF>
2. Морзе Н. В. Методика навчання інформатики. Ч. 2. Методика навчання інформаційних технологій. К.: Навчальна книга, 2003. 287 с.
3. Методичні рекомендації щодо викладання інформатики у 2019/2020 навчальному році. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 01. 07. 2019 р. № 1/11-5966. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/Metodychn_rekomendats_yi-shhodovykladannya-nformatyky-u-2019-2020-navchalnomu-rots_.docx
4. Морозова Т. Ю. Ефективне опанування MS Excel (задачний підхід) // Комп'ютер у школі та сім'ї: Науково-методичний журнал. 2006. №12. С. 14-17.

УДК 004

*Володимир Щерба, Оксана Юнак, Остап Юнак
(Львів)*

ВІРТУАЛЬНИЙ ПАСПОРТ ДЛЯ ВХОДУ В НОВУ МЕРЕЖУ TELEGRAM OPEN NETWORK

У статті розглядається актуальність веб-сервісу Telegram Passport, як середовище аутентифікації у мережі Telegram Open Network. Наводяться приклади його застосування та функціональне призначення. Розглядається алгоритм створення віртуального паспорту користувача.

Ключові слова: *хмарне середовище, віртуальний паспорт, наскрізне шифрування, Telegram Open Network, онлайн реєстрація.*

The article deals with the actuality of the web service Telegram Passport as an authentication environment in the network Telegram Open Network. It gives the examples of its applying and functional purpose. The article presents the algorithm of creating the virtual user's passport.

Keywords: *cloud environment, virtual passport, end-to-end encryption, Telegram Open Network, online registration.*

Telegram Passport – це віртуальний паспорт для входу в нову мережу Telegram Open Network, хмарне сховище персональних даних, захищене наскрізним шифруванням. Можна легко реєструватися в будь-яких службах, які вимагають підтвердження вашої особистості, маючи підтверджений профіль Telegram Passport. Досить один раз завантажити свої ідентифікаційні дані в децентралізоване хмарне середовище Telegram. Всі дані захищені наскрізним шифруванням End-to-end.

Віртуальний паспорт дозволяє реєструватися на сайтах, що вимагають ідентифікацію особистості прямо через Telegram. За допомогою шифрування end-to-end дані будуть зберігатися в надійному захисті, тому навіть сам телеграм не матиме до них доступ. Це захищена платформа, яка в майбутньому повинна стати альтернативою Інтернету.

Розглянемо, як занести свої дані паспорта, телефону і пошти в телеграм для створення віртуального паспорта на різних пристроях.

Інструкція як створити телеграм паспорт на Android:

1) Відкриваємо додаток телеграм і переходимо в настройки. Усередині налаштувань вибираємо "Конфіденційність і безпека". Далі прокрутити вниз і знаходимо пункт «Telegram Passport».

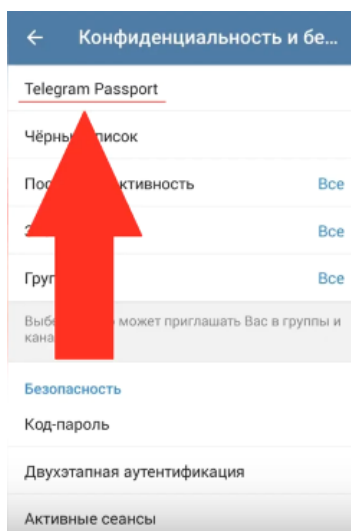

Рис. 1. Початок реєстрації

2) Потім система вимагає створити свій пароль для більш надійного захисту.

Рис. 2. Створення паролю

Після створення паролю потрібно додати документ особистості (номер телефону, паспортні дані, пошта або адреса проживання).

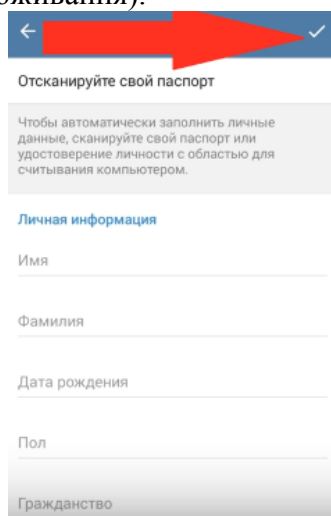

Рис. 3. Уведення власних даних

Далі залишається внести свої дані і натиснути на галочку, після чого верифікація акаунта закінчена.

Інструкція як створити телеграм паспорт на iPhone:

Для початку переходимо в настройки телеграма і вибираємо «Telegram Passport».

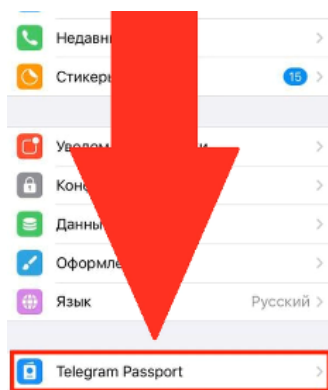

Рис. 4. Реєстрація паспорту на iPhone

Далі відкривається вікно, де потрібно створити пароль, за допомогою якого буде включено шифрування. Нагадаємо, шифрування end-to-end підтримує високий захист даних, за допомогою якого ваші особисті дані не будуть доступні навіть телеграму.

Після створення пароля потрібно внести одні з перерахованих даних: паспорт, електронна пошта, номер телефону або адресу проживання.

Висновки. Після внесення цих даних є можливість швидко і безпечно пройти реєстрацію на одному будь-якому сайті, який підтримує телеграм паспорт (в даний момент підтримується в сервіс ePayments).

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Сенаторов А. Характеристики Telegram. Как запустить канал, привлечь подписчиков и заработать на контенте. М.: «Альпина Паблишер», 2018. 160 с.
2. Гогохия И., Продвижение в Telegram, WhatsApp, Skype и других мессенджерах. М.: «ЭКМО», 2018. 790 с.
3. Срини Д. Разработка чат-ботов и разговорных интерфейсов. М.: Издательство ДМК-Пресс, 2016. 340 с.

УДК 004

Оксана Юнак, Оксана Цебенко, Остап Юнак
(Львів)

TON BLOCKCHAIN – КОМПОНЕНТ МЕРЕЖІ TELEGRAM OPEN NETWORK

У статті розглядається організація ядра платіжної системи Ton Blockchain. Висвітлюється призначення основних механізмів системи з можливістю їх налаштування. На основі їхнього огляду матеріал статті дозволяє певною мірою визначити рівень продуктивності платіжної системи.

Ключові слова: платіжна система, блокчейн, мережа TON, воркчейн, валідатор.

The article deals with organizing the core of the payment system Ton Blockchain. It presents the functions of the main system mechanisms with the possibility of their configuration. The materials of the article allow to determine the level of the payment system reliability.

Keywords: cloud environment, virtual passport, end-to-end encryption, Telegram Open Network, online registration.

TON Blockchain по суті є колекцією блокчейнів, що складаються з більш дрібних блокчейнів. Дизайн TON Blockchain передбачає, що всі дані в блоках і статуси представлені як організовані в дерево осередків або спрямовані ациклічні графи (DAG) колекції осередків (bag of cells), що складаються з 1023 бітів даних і містять до чотирьох посилань на інші

комірки. Архітектура TON Blockchain передбачає наявність основного блокчейна – Masterchain, а також до 2^{92} додаткових блокчейнів. Такий підхід дозволить зробити систему гнучкою до змін і мінімізувати проблеми, пов'язані з ростом розміру основного ланцюга.

Masterchain відповідає за функціонування всієї системи, включаючи зберігання хешів блоків, інформацію про валідаторів, емісії монет, статус воркчейнів і т.п.

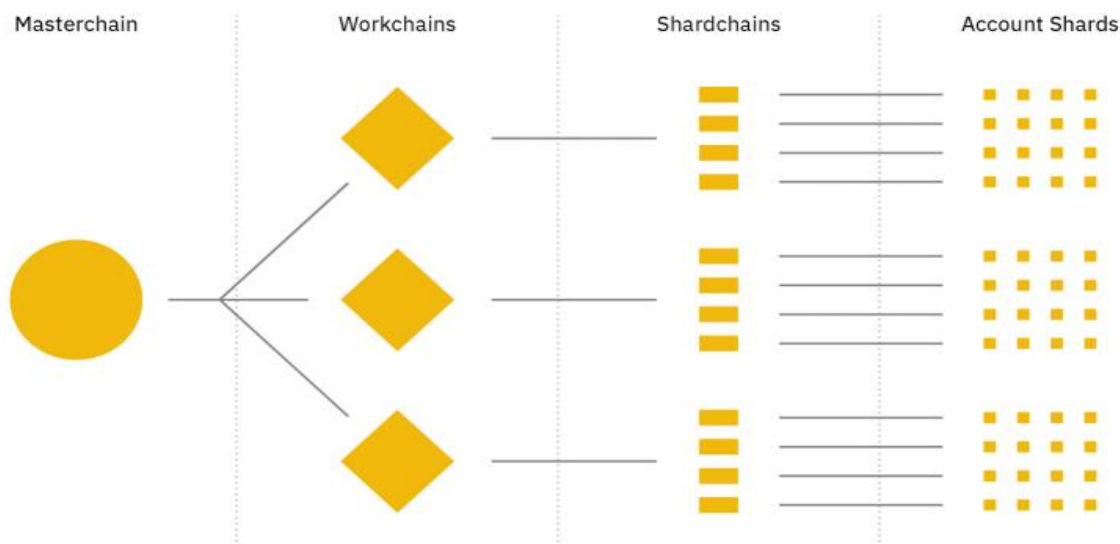

Рис. 1. Архітектура TON Blockchain

Завдання блокчейна типу Workchain – підтримувати функціонування до 2^{32} віртуальних воркчейнів (працюючих блокчейнів), розбитих на Шардена. Воркчейни відповідають за виконання Тьюринг-повних смарт-контрактів, створених на новій мові програмування Fift, мають власні віртуальні машини (TVM) і ідентифікатори і включають в себе до 2^{60} Шардена.

Створити та активувати воркчейн може будь-який учасник спільноти, готовий заплатити високу комісію за публікацію його специфікації в транзакції на Masterchain і отримав схвалення $\frac{2}{3}$ валідаторів мережі. На сьогодні ідентифікатор має тільки основний воркчейн (Workchain Zero, `workchain_id = 0`), що працює зі смарт-контрактами TON і транзакціями Gram.

Shardchain забезпечує системі масштабованість. Передбачається, що за рахунок впровадження «парадигми нескінченного шардінга» (Infinite Sharding Paradigm) блокчейни TON зможуть автоматично розділятися і об'єднуватися в залежності від навантаження в мережі, забезпечуючи високу швидкість обробки даних і низькі комісії.

Shardchain включає в себе безліч невеликих віртуальних блокчейнів – Accountchain, що містять вихідні і вхідні повідомлення акаунта, які можуть мати відправників і одержувачів як всередині системи TON, так і зовні (наприклад, користувачі TON зможуть отримувати і відправляти кошти з блокчейнів біткоіни, Ethereum та інших).

Криптовалюта як абсолютно інноваційний платіжний інструмент в сучасних умовах розвитку комп'ютерних технологій, значно інтегрується у повсякденне життя людей, тому питання розвитку та використання цього платіжного засобу в Україні набуває особливого значення.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Прасти Нарьян. Блокчейн. Разработка приложений. Издательство БХВ-Петербург, 2016. 256 с.
2. Винья П., Кейси М. Эпоха криптовалют. как биткоин и блокчейн меняют мировой экономический порядок. М.: Издательство «Манн, Иванов и Фербер», 2018. 432 с.
3. Федорова Ю.В. Криптовалюта та їх місце у фінансовій системі // Економіка і суспільство. 2018. № 15. С. 771–774.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

УДК 796

Алла Буц
(Харків)

СПОРТИВНИЙ КВЕСТ – МЕТОД ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМ ВИХОВАННЯМ У ВИШІ

У статті розглянуто можливості використання спортивного квесту в освітньому процесі з фізичного виховання у вишах. Наголошено, що ця ігрова технологія навчання сприяє зростанню позитивної мотивації студентів до здорового способу життя, формуванню їх комунікативної та інформаційної компетентності, розвитку креативного мислення.

Ключові слова: квест, технологія, студенти, мотивація, фізичне виховання, креативне мислення, виховний потенціал.

The article deals with the possibility of using a sports quest in the educational process of physical education in higher educational establishments. It is emphasized that this game technology of teaching promotes growth of positive motivation of students for healthy way of life, formation of their communicative and informational competence, development of creative thinking.

Key words: quest, technology, students, motivation, physical education, creative thinking, education potential.

Одним з головних факторів, від яких залежить майбутнє держави, є стан фізичного, психологічного, соціального та духовного здоров'я її громадян, зокрема молодого покоління. Тільки здорова людина може по справжньому відчувати радість життя, навчатись, працювати високопродуктивно, з насолодою, отримувати задоволення від спілкування з оточуючими та від кожного прожитого дня. Особливої уваги у цьому питанні потребує молоде покоління, яке усвідомлює цінності здоров'я, розуміє значення здорового способу життя, формує відповідні переконання, світогляд та індивідуальну поведінку [5, с. 50].

Модернізація сучасного освітнього процесу у вишах пов'язана з впровадженням інноваційних форм і методів роботи зі студентами для формування світогляду, моральних цінностей, національно-культурної ідентичності, фізичної досконалості, здорового способу життя.

Основною задачею викладача фізичного виховання у сучасному виші є формування у студентів високої позитивної мотивації та зацікавленості до дисципліни «Фізичне виховання» через залучення до активної спортивної і творчої діяльності. Прагнення до досягнення позитивного результату, безумовна підтримка і доброзичливість по відношенню друг до друга – це головні мотиваційні настанови, які формує викладач на заняттях з фізичного виховання.

Задача викладача з фізичного виховання не тільки надати знання студентам, але й сприяти формуванню універсальних навчальних дій. Безумовно, ефективність роботи на заняттях з фізичного виховання може бути досягнута лише за рахунок комплексного використання усього арсеналу методів і засобів навчання як традиційних, так й інноваційних.

Використання різноманітних технологій дозволяє заняття зробити «здоровими», а саме: розвивальними, з ухилом на здібності та інтереси студентів з урахуванням функціональних можливостей організму та бажання у студентів працювати й у подальшому.

Одним з методів є квест-заняття – заняття-пригоди. Квест є популярною ігровою формою серед молоді. Він їх цікавить, передусім, своїми пригодами. Квести володіють неабияким творчим потенціалом, їх можна створювати на основі історичного, героїчного, пригодницького минулого, або вони можуть бути класичними, тобто з використанням мапи ,

ключів та ін. [2, с. 44]. Така форма дозвілля як квест-гра у значному ступеню відповідає потребам молоді.

Квест (від англ. «quest» – пошук) – командна гра, яка розвиває не тільки швидкість, спритність, але й ерудицію, кмітливість та нестандартне мислення [3, с. 148].

У педагогічній науці поняття «квест» визначається як технологія, метод чи форма організації дослідницької діяльності, для виконання якої студенти здійснюють пошук інформації, аналізують, систематизують її та виконують певні завдання [1, с. 28].

Проблему створення та використання квестів в освітньому процесі вивчали як вітчизняні, так й зарубіжні дослідники [4, 6]. Незважаючи на те, що ігрові технології дедалі більше використовуються сьогодні у дитсадках, школах, вишах, квест залишається не досить вживаною і методично недостатньо розробленою освітньою технологією. П.М. Щербань зазначає, що будь-яка гра є засобом розвитку уваги, спостережливості, кмітливості молоді. Вона підвищує інтерес до матеріалу, що вивчається, стимулює, зацікавлює [6, с. 35].

В арсеналі викладачів з фізичного виховання у вишах є багато різних форм організації навчальних занять та позанавчальної роботи (спартакіади з видів спорту, фестивалі з естетичних видів спорту, дні здоров'я та ін.). Проте ніщо так не зацікавлює студентів як гра, в яку можуть грати всі охочі, в якій мають цінність фізичні якості, кмітливість, уміння швидко приймати рішення та діяти у команді.

Спортивний квест призначений для підвищення зацікавленості студентів до фізичного удосконалення свого організму, всебічного розвитку студентів ігровим методом, залучення їх до активного образу життя. Метою спортивних квестів є: систематизація та узагальнення знань зі здорового способу життя і спорту, які були отримані раніше; надбання у формі гри нових життєво необхідних знань зі здорового образу життя; формування у студентів мотивації до занять фізичною культурою і спортом, ведення здорового образу життя, виховання відповідальності за своє здоров'я і здоров'я близьких; сприяння розвитку комунікативних якостей; формування уміння працювати у групі.

В Українському державному університеті залізничного транспорту проведення спортивно-розважального квесту «Калейдоскоп спорту» стало традиційним щорічним заходом, адже студенти чекають чергових пригод, під час яких вони мають можливість проявити знання, уміння та творчі здібності, виконати цікаві завдання.

Зазвичай цей захід – аматорське інтелектуально-спортивне змагання. Під час гри команди розв'язують логічні завдання, здійснюють пошук на місцевості, будують оптимальні маршрути переміщення, шукають оригінальні рішення та підказки. Під час проведення цього заходу кожна команда проходить локації – етапи, де викладачі та студенти-спортсмени проводять з гравцями рухливу гру (за визначеним видом спорту) та надають творче завдання. Оцінка виконання завдань виставляється у маршрутному листі. У грі студенти здобувають не лише нові знання, а й отримують комунікативні навички, вміння продуктивно працювати у команді, знаходити компроміси для досягнення загальної мети. Квест-гра має не лише окреслені тему і мету, а й певний алгоритм, використання доступних ресурсів відповідно до теми і мети квесту [2, с. 45].

Спортивний квест – це нетрадиційна форма рекреаційної діяльності, яка сприяє розвитку спортивно-пізнавального інтересу студентів та підвищує емоційно-психологічний настрій під час виконання основних спортивних вправ. На таких позанавчальних заняттях створюється вільна навколишня обстановка, яка подобається студентам більше, ніж звичайні заняття з суворим змістом. Завдання, які виконують учасники, надихають, наповнюють впевненістю у свої сили та здібності. Проведення спортивних квестів серед студентів забезпечує створення сприятливих психологічних умов для ефективної взаємодії у групі, самопізнання учасників гри. Спортивний квест є перспективним і дієвим засобом впливу на молодь, тому що в ньому реалізуються і опрацьовуються декілька важливих сфер, які стосуються здоров'я та здорового способу життя. Але слід наголосити, що надто часте використання таких форм занять може призвести до зниження зацікавленості у студентів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Болдовський В.В., Шустка В.М. Квест – це дуже просто : метод. посібник. Канів, 2018. 43 с. URL: http://ckoblsutur.ucoz.ua/docs/9/1/kvest_metodichka_2018-kopija.pdf
2. Журба К.О., Шкільна І.М. Квест як засіб формування національно-культурної ідентичності підлітків // Рідна школа. 2017. № 11 – 12. С. 44 – 52.
3. Мельниченко Р.К. Квест як технологія розвитку креативності майбутніх вчителів біології // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. 2018. Вип. 64. Серія 5 (Педагогічні науки: реалії і перспективи). С. 148 – 153.
4. Сокіл І.М. підготовка вчителів до використання квест-технології в системі післядипломної освіти : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2016. 284 с.
5. Фурда Т.П. Гра-квест «Молодь обирає здоров'я» // Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2016. № 6 (49). С. 50 – 52.
6. Щербань П.М. навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах : навч. посібник. Київ : Вища школа, 2004. 207 с.

УДК 613.71:796.011.1

*Наталя Зелененко, Анастасія Невелика
(Харків)*

СПОРТИВНІ ІГРИ ЯК СКЛАДОВА ВИХОВАННЯ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

При підготовці майбутніх фахівців велика роль приділяється формуванню у студентів професійно важливих та психофізіологічних якостей. Невід'ємною та однією з найефективніших складових у вихованні майбутнього фахівця є спортивні ігри. Вони сприяють гармонійному розвитку особистості та розвитку якостей необхідних працівнику фармацевтичної галузі.

Ключові слова: *фахівець, спортивні ігри, професійна діяльність, фармацевтична галузь, студенти.*

In the preparation of future specialists, great importance is attached to the formation of professionally important and psychophysiological qualities in students. An integral part and one of the most effective components in educating a future specialist is sports games. They contribute to the harmonious development of the individual and the development of the qualities required for the employee of the pharmaceutical industry.

Key words: *specialist, sports games, professional activity, pharmaceutical industry, students.*

Сучасний ринок праці пред'являє високі вимоги до фахівця нової формації. А сучасна епоха – це пора інтенсивного формування, поширення та використання освітніх ресурсів. Саме тому діяльність закладів вищої освіти спрямовано на підготовку фахівців, які відповідають низці вимог. Це стосується як їх професійних, так і їх особистісних характеристик. Так, висококваліфікованими фахівцями вважаються спеціалісти з повною вищою освітою, які володіють професійними знаннями і практичними навичками діяльності в умовах динамічності зовнішнього середовища. Професійна діяльність людини в умовах науково-технічного прогресу та економічних властивостей сучасності вимагає від фахівця нарівні з професійними знаннями і вміннями мати необхідну спеціальну фізичну підготовленість, працездатність і професійно важливі якості.

Відомо, що будь-яка професія має свої специфічні особливості, які включають умови праці, психофізіологічні характеристики і вимоги до рівня розвитку психофізичних якостей. Тому фізичне виховання в закладах вищої освіти повинно бути спрямоване на формування певного рівня фізичної підготовленості у студентів, формування професійно-прикладних

знань, умінь і навичок. Все це, в свою чергу, також дозволяє скоротити термін адаптації людини до умов виробництва, що в умовах стрімкого науково-технічного прогресу, є не менш важливою вимогою до якостей сучасного фахівця [2, с. 160].

Ринок праці України диктує свої умови. Так, аналізуючи дані Державної служби зайнятості, можна стверджувати, що залишається високим попит на професіоналів та фахівців серед яких і представники фармацевтичної галузі.

Дослідження основних напрямів підготовки розкривають теоретичні засади та зміст професійної підготовки фахівців, а саме: поняття, що характеризують особливості професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі взагалі та в Україні. Аналізуючи ці дослідження, можна стверджувати, що в професійній підготовці фахівців фармацевтичної галузі наряду з викладанням профільних предметів, велике психолого-педагогічне значення має викладання дисципліни фізичне виховання.

Останнім часом викладання дисципліни «Фізичне виховання» все більше орієнтоване на усвідомленні потреби студента в руховій активності. Саме тому, все більшої популярності набуває так звана «спеціалізація за видами спорту» на заняттях з фізичного виховання. Така форма організації найкраще спонукає та вмотивовує студентів до занять.

Спираючись на вище сказане, нами було проведено анкетування студентів 1-2 курсів всіх факультетів, на яких викладається дисципліна «Фізичне виховання» (в тому числі й іноземного факультету) Національного фармацевтичного університету.

Студентам було запропоновано обрати вид спорту, яким вони воліли би займатися впродовж навчального процесу. Серед запропонованих були: спортивні ігри (футбол, волейбол, баскетбол, гандбол, настільний теніс, бадмінтон), атлетична гімнастика, оздоровчий фітнес, легка атлетика.

Аналіз анкетування дозволив зробити висновки, що переважна більшість студентів обрали заняття спортивними іграми (переважна кількість студентів обрали заняття футболом, волейболом, баскетболом та настільним тенісом).

Ці показники не є випадковими. Пояснюється це тим, що гра ще з дитячого віку є основним видом діяльності, засобом підготовки до життя і праці. Особливості спортивних ігор визначаються специфікою змагальної діяльності, яка і відрізняє їх від інших видів спорту [5, с. 6].

Багаторічний педагогічний досвід використання спортивних ігор у освітньому процесі свідчить про високу цінність цього засобу для різнобічної підготовки студентської молоді. Гра як культурно-ціннісне явище з точки зору її соціально-педагогічної сутності та функціональних можливостей пов'язана з евристичною діяльністю людини, яка пов'язана з необхідністю і потребою випереджаючого відображення дійсності і механізмом передбачення результатів майбутніх дій. Такий підхід дозволяє розглядати гру як певну майбутню діяльність, яка основана на оцінці обстановки, прийнятті альтернативних рішень і їх реалізації в конкретній ситуації. При цьому процес прийняття вірних рішень і їх реалізація в спортивних іграх утруднені через різноманітність і часту зміну ігрових ситуацій, дефіцит часу, обмеженість простору, нестачу інформації, маскуванню суперниками дійсних намірів. А стосовно командних ігор, ще дуже важливою складовою є вміння працювати в команді та вмінні співпрацювати з особистостями з різними психологічними особливостями. Складність структури ігрової діяльності пов'язана з розташуванням на майданчику партнерів і суперників, динамікою їх переміщень, переміщенням м'яча, успішна реалізація яких залежить від «ігрового інтелекту», що характеризує здатність людини до ігрової імпровізації.

Слід також відзначити, що спортивні ігри сприяють формуванню основ фізичної та духовної культури особистості, підвищення ресурсів здоров'я як системи цінностей, активно і довгостроково реалізованих в здоровому способі життя. Велика роль спортивних ігор проявляється у формуванні усвідомленої потреби в освоєнні цінностей здоров'я, фізичної культури і спорту; фізичне вдосконалення і зміцнення здоров'я як умови забезпечення і досягнення високого рівня професіоналізму в соціально значущих видах діяльності, що забезпечує досягнення необхідного і достатнього рівня фізичних якостей, системи рухових

умінь і навичок. [5, с. 11-12]. Також спортивна гра дає можливість відтворювати практичну поведінку людини в межах заздалегідь визначених умов. Вона має велике значення у вихованні, навчанні та розвитку людини як засіб психологічної підготовки до майбутніх життєвих ситуацій. Під час занять спортивними іграми студенти отримують задоволення та знімають нервову напругу. За допомогою спортивної гри виховується творча ініціатива, активізується мислення, формується активна фізична діяльність. Гра навчає, розвиває, допомагає відновити сили, дає хороший емоційний заряд бадьорості [3, с. 226].

Також серед особливостей ігрових видів спорту можна виділити такі, як відтворення предметного й соціального змісту професійної діяльності, що досягається в ігровому імітаційному моделюванні та вирішенні професійно орієнтованих ситуацій в індивідуальній та груповій діяльності учасників. В ході організації навчального процесу гра дає можливість майбутнім працівникам самоорганізовуватися. Цьому сприяє те, що під час гри формуються мотиви, які пов'язані з виконанням взятих на себе обов'язків. Студент має змогу пізнати свої можливості, вчитись оцінювати їх адекватно та відчувати різні емоції. Таким чином, спортивні ігри ще й виступають як засіб самовиховання та формування професійно важливих якостей студента-фармацевта [4, с. 159].

Зважаючи на те, що переважна більшість фармацевтичних фірм представлені великими фармацевтичними підприємствами та компаніями, працедавці висувають до претендентів вимоги, серед яких і вміння працювати «в команді». У професійній діяльності сучасного фахівця «команда» – це спеціально підібрана група людей для об'єднання їхніх зусиль, спрямованих на розв'язання проблемної ситуації чи спільне виконання важливого завдання. Робота в команді передбачає наявність спільної мети та інтенсивне співробітництво. Для вирішення задач команди велике значення мають визначені статусно-рольові відносини; лідерство (формальне чи неформальне); згуртованість колективу; відпрацьовані комунікативні зв'язки; групові норми поведінки, усталені традиції; схожість основних життєвих цінностей, установок; специфічні методи вироблення колективних рішень; сприятлива соціально-психологічна атмосфера. І саме заняття спортивними іграми допомагають набути всі ці якості сучасного фахівця, що сприяють формуванню навика роботи в команді.

Так, резюмуючи вище сказане, можна стверджувати, що майбутній фахівець фармацевтичної галузі повинен бути орієнтованим на вимоги ринку праці, що змінюються в умовах науково-технічного прогресу та впливу економічних властивостей. Тому наряду з формуванням у студента професійних умінь та знань, також важлива роль повинна приділятися формуванню психофізіологічних якостей, що розглядаються як компоненти професійної придатності, необхідні для успішного вирішення професійних завдань [1, с. 26].

Спортивні ігри сприяють розвитку уміння працювати в команді, сприяють створенню позитивної атмосфери та досягненню продуктивної співпраці при виконанні завдань, а також впливають на фізичне, та психологічне здоров'я тих, хто займається.

Отже, спортивні ігри можна без перебільшення вважати однією із найважливіших складових виховання сучасного фахівця фармацевтичної галузі.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Ключко В.М. Конспект лекцій з дисципліни «Управління професійною працездатністю», Ч. 1. (для студентів усіх спеціальностей) / Авт.: В. М. Ключко, Т. В. Бондаренко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х: ХНАМГ, 2010. 83 с.
2. Котова Е.В. К вопросу о современном состоянии профессиональной подготовки учителя физической культуры // Педагогика, психология та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Харків: ХДАДМ (ХХПІ), 2007. № 6. С. 160–164.
3. Непша О.В., Купреєнко М.В., Ушаков В.С. Вікові особливості студентів спеціальностей вищих навчальних закладів на заняттях фізичною культурою. Історико-географічний дискурс проблем геосфери: матер. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (16 травня 2016 р.). С. 226-229.

4. Пустолякова Л. М., Болгар М. А., Павліченко С. В. Спортивні ігри як активний метод формування професійно-прикладних якостей майбутніх медиків на заняттях з фізичного виховання зі студентами медичного ВНЗ // Спортивні ігри. 2014. № 10. С. 159-163.

5. Спортивні ігри: Техніка, тактика, методика обучения: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений / Ю. Д. Железняк, Ю. М. Портнов, В. П. Савин, А. В. Лексаков; Под ред. Ю. Д. Железняка, Ю. М. Портнова. М.: Издательский центр «Академия», 2001. 520 с.

*Андрій Іщенко, Микита Гунько
(Харків)*

ПСИХОФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасне виробництво характеризується підвищеною складністю та інтенсивністю праці, швидкістю прийняття рішень та рухливих дій людини, високою концентрацією уваги. Все це вимагає значного напруження розумових психічних та фізичних сил, підвищеної координації та культури рухів. Ці притаманні людині якості повинні постійно розвиватися, бо чим досконаліша техніка та складніші технології виробництва, тим більш досконалою повинна бути і людина, яка керує ними.

Ключові слова: *фізична підготовка, психологічна підготовка, професійна діяльність, фахівець, здоровий спосіб життя, психофізична підготовка.*

Фізичне виховання завжди мало найважливіше значення в пристосуванні до ускладнених форм праці та факторам соціального середовища. Використання засобів фізичної культури та спорту для підготовки до сучасної висококваліфікованої праці вимагає профілювання фізичного виховання з урахуванням особливостей обраного фаху.

За останній час особливо важливе значення набуває пошук шляхів та методів, які сприяють підвищенню продуктивності праці на виробництві. Практика та численні наукові дослідження вказують на важливе значення в цьому питанні фізичної культури та спорту.

У наш час немає сумнівів у тому, що фізичні вправи позитивно впливають на організм людини. Люди, які активно займаються фізичними вправами, мають високу працездатність, вони менше хворіють. Є дані про те, що в людини, яка активно займається фізичною культурою і спортом, продуктивність праці вища на 5-10% ніж у тих хто не займається фізичною культурою. Слід зазначити, що при захворюванні, тривалість хвороби в людей які займаються фізичною культурою і спортом у 2,5-3 рази менше, ніж у тих хто не займається.

Таким чином, є пряма залежність між рівнем фізичного розвитку людини та результатом її виробничої діяльності. Приступаючи до вирішення задачі вдосконалення функціональних та рухливих можливостей людини, необхідних у конкретних видах праці ми безпосередньо впливаємо на кінцевий продукт виробничої діяльності. Інтенсифікація виробництва пред'являє свої вимоги до рівня підготовки спеціалістів які займаються конкретними видами трудової діяльності та як наслідок, виникає необхідність в профілюванні фізичного виховання з урахуванням потреб конкретної професії.

Одна з основних напрямків системи фізичного виховання є професійно-прикладна фізична підготовка, яка повинна формувати додаткові знання, фізичні та спеціальні якості, вміння та навички, необхідні для досягнення об'єктивної готовності людини до успішної трудової діяльності. Професійно-прикладна фізична підготовка є спеціалізованим видом підготовки яка забезпечує психофізичну готовність до виконання певної роботи, характерної для представників окремих фахових груп, спеціальностей та спеціалізацій.

Метою професійно-прикладної фізичної підготовки є досягнення психофізичної готовності людини до успішної професійної діяльності.

Ця мета передбачає вирішення наступних завдань:

- розвиток провідних для даної професії фізичних якостей;
- формування та вдосконалення прикладних рухових навичок;
- виховання і вдосконалення специфічних для даної професії вольових та інших психічних якостей;
- підвищення стійкості і пристосування організму до несприятливих впливів умов праці;
- сприяння формуванню фізичної культури особистості, зміцнення її психіки.

Психофізичні якості – це великий перелік необхідних для кожної професійної групи прикладних фізичних і психічних якостей, які можна формувати при заняттях різними видами спорту.

Фізичні якості – швидкість, сила, витривалість, гнучкість і спритність необхідні в багатьох видах професійної діяльності, де фахівцям для якісного виконання роботи потрібно або підвищена загальна витривалість, або швидкість, або сила окремих груп м'язів, або спритність.

Є чимало факторів які визначають загальний напрямок психофізичної підготовки майбутніх фахівців.

По-перше – це зміна місця та функціональної ролі людини в сучасному виробничому процесі ринкової орієнтації. З розвитком виробництва зменшується частка фізичної праці та збільшується розумова. Зміна структури трудових зусиль та функціональної ролі людини в виробничій діяльності постійно збільшує вимоги до уваги, миттєвої реакції, витривалості та іншого. Людині стає все складніше керувати складними технологічними процесами без спеціальної фізичної підготовки. Коефіцієнт корисної дії спеціаліста залежить не тільки від кваліфікації а й від фізичного стану й працездатності.

По-друге – зміна і розподіл праці, що сприяють швидкому опануванню і переходу від одного виду професійної діяльності до іншого.

З розвитком виробництва відбуваються якісні зміни в фізичній та розумовій праці. Збільшується абсолютна і відносна частки інтелектуальних зусиль. Такий розподіл праці дає можливість полегшити вивчення динаміки працездатності фахівців та робітників у продовж робочого дня. Сприяє з'ясуванню причин виробничого втомлення, та в залежності від цього дає змогу враховувати засоби фізичної культури та спорту при вирішенні задач психофізичної підготовки фахівців.

Багато в чому визначає підбір засобів фізичної культури такий важливий фактор як конкретний зміст праці. Під цим поняттям слід розуміти інтенсивність виконання операцій, тривалість робочого часу, кліматичні умови. Впливає на конкретний зміст психофізичної підготовки такий фактор як характер праці. Особливе значення має гарно організований режим праці і відпочинку. Необхідно проводити аналіз упродовж робочого дня та після роботи, так як між основною працею і діяльністю людини в вільний час існує об'єктивний зв'язок. Слід мати на увазі різну структуру робочого і вільного часу у чоловіків та жінок, у людей різного віку, в різні дні тижня і, в залежності від цього використовувати можливі засоби фізичної культури в якості активного відпочинку.

Відомо, що фізичні вправи та спорт прискорюють процес акліматизації інженерно-технічних спеціалістів і робітників, пов'язаних з відрядженням в окремі райони високогір'я, жаркого або холодного клімату, високого рівня вологості повітря. Використовуючи ті чи інші види спорту або окремі фізичні комплекси можна прискорити адаптацію організму людини до нових умов праці та життя, сприяти зростанню рівня продуктивності праці.

Слід мати на увазі, що є ряд особливостей які впливають на підбір фізичних вправ і видів спорту при тій чи іншій роботі в галузях виробництва. Тому в залежності від того чим буде займатися в майбутньому студент вузу потрібно корегувати навчальну програму з фізичного виховання. Прикладні знання та вміння є специфічними не тільки для спеціалістів різних професій, але й для спеціалістів однієї професії, які працюють в різних умовах.

Важко переоцінити значення, якого набуває психофізична підготовка в справі підготовки висококваліфікованих, енергійних, фізично-загартованих спеціалістів, в умовах розбудови молоді держави. Є надія на те, що дані рекомендації допоможуть студентам, спеціалістам,

найбільш повно розкрити свій професійний потенціал на очолюваних ними сферах виробництва. У підвищенні професійної підготовленості фахівців можуть і повинні зіграти істотну роль цінності фізичної культури, оскільки це, як свідчить досвід, позитивно позначиться на скороченні термінів соціальної і професійної адаптації молодих фахівців до їх майбутньої роботи і на підвищенні ефективності професійної діяльності. Ця обставина особливо важлива для майбутніх фахівців, оскільки оволодіння професією вимагає професійної надійності, професійного довголіття і бездоганного здоров'я.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Канішевський С. М., Раєвський Р. Т. Умови, стан і перспективи розвитку фізичного виховання у ВУЗах України // Теорія і практика фізичного виховання. 2008. №1. С. 139–145.
2. Канюк С. Психологія мотивацій. К. : Либідь, 2002. 304 с.
3. Куртова Г. Ю., Іванов Д. М. Здоровий спосіб життя як пріоритетна цінність виховання сучасних дітей та молоді // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. 2008. Вип. 55. С. 168–170.
4. Марченко О. Формування фізичної культури студентів у процесі навчання у вищих навчальних закладах // Теорія і практика фізичного виховання і спорту. 2008. №2. С. 83–84.
5. Павленко І. О., Бережна Л. І., Сидоренко О. Р. Формування у студентів мотиваційно-ціннісного ставлення до фізичної культури // Теорія і практика фізичного виховання. 2010. №1–2. Т.1. С. 605–610.

УДК 796.011.3:796.012.4

*Владислав Перкевич
(Дніпро)*

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЗАОХОЧЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ

У роботі розглянуто проблеми здоров'я студентів, які мало займаються спортом. Рекомендовано напрямки заохочення сучасних студентів до занять фізичною культурою.

Ключові слова: *фізична культура, спорт, мотивація, заохочення, студенти.*

The students health issues who do not do enough sports were considered in the work. The ways to encourage modern students to physical culture classes are recommended.

Key words: *physical culture, sport, motivation, encouragement, students.*

Фізична культура є одним із основних чинників формування здоров'я нації та суспільного розвитку в цілому. Окрім очевидного фізичного розвитку організму людини, зокрема: сили, пластичності, швидкості, витривалості, гнучкості, спритності, регулярне виконання фізичних вправ позитивно впливає на імунну систему, збільшують тривалість життя, покращують якість життя на багато років вперед, покращує самопочуття [5, с. 67].

Фізичне виховання сучасних студентів – це складний педагогічний процес, який спрямований на оздоровлення, розвиток фізичних здібностей і спеціальної працездатності, що передбачає всебічний гармонійний розвиток.

На сьогоднішній день спостерігається безвідповідальне ставлення студентів закладів вищої освіти України до такої дисципліни, як фізична культура [2, с. 98]. У Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара станом на 2020 рік існує 14 різнопрофільних факультетів. На більшості з них професійна підготовка вимагає особливої уваги та усидливості на одному місці. Через це студенти стикаються з проблемою малорухливості, болями у спині та колінах, болями у голові через малу циркуляцію крові, і

як наслідок, сучасний світ вирощує генерацію з патологічними захворюваннями опорно-рухового апарату [1, с. 158].

Саме тому, першочерговим завданням є формування позитивного ставлення студентів до систематичних занять фізичними вправами у закладах вищої освіти України. Перед викладачами фізичної культури постає проблема: як студентів заохотити до занять фізичної культури, аби покращити їх самопочуття?

Формування мотивації до занять фізичною культурою у студентів закладів вищої освіти України – це одна з ключових проблем у педагогіці та фізичному вихованні. Викладач не зможе досягнути ефективної взаємодії з студентом без урахування його мотивів, а досягнення високих результатів навчальної діяльності, залежить передусім від сформованості у студента позитивної мотивації до неї.

Мотив – складне системне психологічне утворення. З одного боку – це потреба, а з другого – намір щось виконати, включаючи і спонукання до дії [4, с. 387]. Встановлення меж дозволяє визначити компоненти, які можуть входити до структури мотиву. Ці компоненти відповідно до стадії формування мотиву, можна зарахувати до трьох блоків:

- 1) потреби (біологічні та соціальні);
- 2) «внутрішні фільтри» (моральний контроль, оцінка своїх можливостей, уподобання, врахування умов досягнення мети, процес задоволення потреби);
- 3) завдання, які можуть задовольнити потребу.

Цьогорічне анкетування серед студентів ДНУ довело, що здобувачі вищої освіти з більш високими оцінками з основних предметів (понад 65%), вимагають окремого підходу до занять фізичною культурою через меншу підготовку до занять спортом. Такі студенти більше втомлюються і гірше приходять у норму після фізичних навантажень.

Щоб підвищити зацікавленість до занять фізичною культурою, пропонуємо розглянути в яких сферах життєдіяльності маємо заохочувати студентів до фізичної культури:

1. Академічна. Оскільки академічні заняття фізичною культурою у закладах вищої освіти України є обов'язковими в циклі програми навчання, то багато студентів прагнуть мати високу успішність з цієї дисципліни задля підвищення академічної успішності.

2. Оздоровча та естетична. Пропагування здорового образу життя, бажання бути сучасною та здоровою людиною.

3. Комунікативна. Пропонувати заняття фізичною культурою не тільки як спосіб оздоровлення, а й атмосферою на тренуванні, наявністю друзів, заохочення компаній й дружнього ставлення один до одного на занятті.

4. Змагальна або розвиваюча. У першому випадку людина прагне перевершити в чомусь оточуючих, а в другому – удосконалити себе, домогтися успіхів у обраній сфері діяльності.

5. Рекреаційна. Заняття фізичною культурою чудово впливають на відновлення працездатності людини, що особливо важливо для студентів, постійно існуючих в умовах стресових ситуацій і підвищених навантажень.

6. Статусна. Фізичне виховання стає частиною моди, і це впливає на осіб, схильних до культивування лідерів суспільних думок.

7. Професійно-орієнтована. Для студентів різних спеціальностей важливі різні професійні якості. Тому в даному випадку мотивація – це своєрідна підготовка до майбутньої трудової діяльності.

Окремо пропонуємо розглянути сучасні засоби масової інформації – як один із чинників формування у студентської молоді мотивації до занять фізичною культурою.

ЗМІ не лише виконують інформативну функцію, але й популяризують ідеї, погляди, вчення і беруть, таким чином, участь у соціальному управлінні [3, с. 78]. Шляхом формування громадської думки, вироблення певних установок ЗМІ спонукують людину до тих чи інших вчинків, серед яких і заняття фізичною культурою та спортом.

На сьогоднішній день спорт активно популяризується у журналах і газетах України. Аналіз друкованих ЗМІ України показує, що спортивна тематика досить різноманітна і охоплює усі сторони спортивного життя, починаючи від загальних уявлень про спорт – як

про основу способу життя, і закінчуючи характеристикою видів спорту та особистістю сучасного спортсмена.

Однією із важливих складових ЗМІ досі залишається телебачення. Через спортивні програми багато сучасних країн підтримують і зміцнюють спортивні цінності. Активне популяризування спорту на телебаченні якісним чином розширює вплив спорту на глядацьку аудиторію та молоде покоління.

Інтернет – це не лише засіб інформації, розваги і реклами, але й потужний засіб ефективного впливу на одну з наймасовіших аудиторій – молодь. У молодих користувачів поступово виробляються і закріплюються різні цінності, серед яких і популяризація здорового способу життя та заняття спортом.

Соціальні мережі активно спонукають до занять фізичною культурою, а також підвищують якість і кількість тренувань, через створення зв'язків з іншими людьми. Тому саме соціальні мережі, найпопулярніші з яких – Facebook, Instagram, YouTube, TikTok, найбільше підвищують мотивацію сучасного молодого населення України. Іншими словами, молодь підлаштовується під загальну модель поведінки.

Вдосконалення фізичної культури студентської молоді може здійснюватися кількома способами: академічні заняття фізичною культурою у спортивному комплексі закладу вищої освіти, самостійні заняття вдома чи стадіоні, заняття у спортивній залі тощо.

Зважаючи на вищесказане можемо зробити висновок, що проблема малорухливості та поганого самопочуття студентів-відмінників та студентства в загалом – це проблема, яка спіткає майже усіх молодих спеціалістів університету. Основні напрямки заохочення, перш за все, лежать у залученні студентів до активного способу життя. Варто говорити про важливість фізичної культури у різних сферах сучасного світу – закладах вищої освіти, засобах масової інформації, соціальних мережах тощо. Важливо використовувати у роботі зі студентами їх реальні фізичні здібності для методичного виховування у них позитивного ставлення і прагнення до занять фізичною культурою і спортом. Точно розраховане фізичне навантаження впродовж навчального заняття є необхідною умовою для збільшення фізичної сили, появи позитивних емоцій, і як наслідок досягнення успіху у різних сферах життєдіяльності.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Ажиппо О. Ю. та ін. Вступ до вищої фізкультурної освіти: навч. посіб. для студентів ВНЗ / Харків. держ. акад. фіз. культури. Харків : Точка, 2014. 243 с.
2. Баханов К. О. Організація особистісно-орієнтованого навчання. Х. : Вид. група «Основа», 2016. 159 с.
3. Гусев А. В. Спорт і медіа в масовому суспільстві: проблеми взаємодії. Держава та регіони : Серія: Соціальні комунікації, 2015. 120 с.
4. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. СПб. : Питер, 2002. 512 с.
5. Худолій О. М. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання : Навч. посібник. Харків : «ОВС», 2010. 406 с.

Науковий керівник: кандидат медичних наук, доцент Пічурін В.В.

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ ФІТНЕСУ В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

У статті розглянуто погляди провідних фахівців з інноваційних технологій у галузі фізичної культури і спорту, а також класифікації мотивації та мотивів у студентів до занять фізкультурою. Розкрито поняття «технологія» та «інновація» в контексті проведення занять з фізичного виховання. З'ясовано причини необхідності створення й впровадження інноваційних технологій у процес фізичного виховання для мотивації студентів. Визначено види сучасних технологій і способи їх використання на заняттях з фізичного виховання, а також групи мотивації до занять фізкультурою і спортом. Окреслено нові підходи до створення більш досконалої системи мотивації студентів до занять фізичним вихованням.

Ключові слова: інноваційні технології; фізична культура; мотивація; інновації; технології, фітнес-програми.

The article considers the views of leading experts on innovative technologies in the field of physical culture and sports, as well as the classification of motivation and students' motives to physical education classes. The concept "technology" and "innovation" are disclosed in the context of carrying out physical education classes. The reasons of necessity to create and introduce innovative technologies in the process of physical education for students' motivation are found out. The types of modern technologies and methods of their use in physical education classes, as well as groups of motivations for physical education and sports are determined. New approaches to creating a more perfect system of student motivation for physical education are outlined.

Key words: innovative technologies; physical culture; motivation; innovations; technologies, fitness programs.

Інтенсифікація навчального процесу у вищих навчальних закладах (ВНЗ), збільшення психоемоційних навантажень, гіподинамія та шкідливі звички гостро поставили питання про впровадження в повсякденне життя студентів фізичної культури та спорту. Проте заняття з фізичного виховання у вищій школі не зацікавлюють, а навпаки – подекуди викликають негативні емоції у студентів (М. Зайнетдинов, 1993; В. Завойська, Л. Лукашевич, 2004; Т. Круцевич, О. Нестеренко, 2004, Л. Долженко, 2007).

Дослідження свідчать про те, що сучасна система фізичного виховання студентів неефективна, а саме: низький рівень знань студентів у галузі фізичної культури й оздоровчих технологій, наявність негативної мотивації до систематичних занять з фізичного виховання, відсутність піклування про свій спосіб життя, що є одним із потужних чинників низької фізичної підготовленості та порушення здоров'я людини. Це обумовлює низькі показники мотивації до систематичних занять фізичними вправами.

Ефективним способом підвищення інтересу і мотивації до занять з фізичного виховання є впровадження інноваційних (новітніх) фізкультурно-оздоровчих технологій у систему фізичного виховання студентів ВНЗ під впливом яких значно підвищуються показники усіх функціональних систем організму.

Поняття фізкультурно-оздоровча технологія об'єднує процес використання засобів фізичного виховання в оздоровчих цілях і наукову дисципліну, що розробляє основи методики побудови фізкультурно-оздоровчого процесу. Практичним виявленням таких технологій у фізичному вихованні є різноманітні фітнес-програми. У структурі будь-якої фітнеспрограми виділяють такі складники: розминку, аеробну частину, кардіореспіраторний компонент, силову частину, компонент розвитку гнучкості, заключну частину [1].

До видів фітнес-програм аеробної спрямованості належать такі:

Роуп-скіпінг – становить комбінації різноманітних стрибків, акробатичних і танцювальних елементів з однією чи двома скакалками. Програма є однією з найдоступніших та емоційних видів рухової активності, дає змогу ефективно впливати на важливі групи м'язів, зміцнювати серцево-судинну й дихальну системи, корегувати масу тіла, розвивати загальну та спеціальну швидкісну витривалість, силові якості, спритність і координацію рухів;

Памп-аеробіка – напрям танцювальної аеробіки з використанням спортивних снарядів (перекладина, міні-штанги, гантелі, амортизатори);

Слайд-аеробіка – програма різноманітної фізичної підготовки на основі латеральних (бічних) рухів ногами, котрі запозичені з ковзанярського спорту. Вправи слайд-аеробіки підвищують силу й координацію м'язів ніг, розвивають витривалість, є ефективним засобом регулювання маси тіла; – **фітбол-аеробіка** – комплекс різноманітних рухів і статичних поз з опором на спеціальний м'яч. Можливість проведення аеробної частини заняття в положенні сидячи на поверхні м'яча має позитивний вплив на м'язи спини, нижніх і верхніх кінцівок, хребет і вестибулярний апарат;

Шейпінг – система фізкультурно-оздоровчих занять для дівчат, спрямована на досягнення гармонійно розвинених форм тіла в поєднанні з високим рівнем рухової активності; – **степ-аеробіка** – найбільш поширена й найбільш приваблива для молоді з усіх видів аеробіки. Характерною рисою проведення занять зі степ-аеробіки є використання степ-платформи. Музичний ритм організовує рухи, підвищує настрій тих, хто займається [2].

Super strong – фітнес-заняття з використанням важкої палиці, схожої на гриф штанги, а також використання амортизаторів, гантелей, гумової стрічки тощо.

Існують силові заняття спрямовані на тренування ніг та сідниць, тренування м'язів верхньої частини тіла (Upper Body) та м'язів черевної порожнини (Abs workout).

ABL (abdominal, buttucks, legs). Урок, спрямований на зміцнення м'язів ніг і черевного пресу, тривалістю 60 хвилин. Урок включає розминку, основну і завершальну частини. **ABT**. Урок, спрямований на зміцнення м'язів нижнього відділу спини і черевного пресу, тривалістю 30 хвилин. Урок складається з розминки, основної і завершальної частини.

Upper Body. Урок, спрямований на зміцнення м'язів рук, спини і грудних м'язів, тривалістю 45-60 хвилин. Урок включає розминку, основну і завершальну частини.

Total Body Workout. Чергування фрагментів відбувається через 3-5 хвилин. Аеробні фрагменти, які включають високоударні амплітудні рухи, стрибки, біг, змінюються силовими вправами, причому за один інтервал через тимчасове обмеження опрацьовується тільки одна група м'язів;

Step-interval. Урок проводиться з використанням степ-платформи. Зміна фрагментів здійснюється через кожні 10-12 хвилин (максимум 15 хвилин). Для силової частини характерне опрацьовування за один фрагмент двох груп м'язів. У роботу включаються м'язи-антагоністи (наприклад, вправи на трицепс виконуються після серії вправ на біцепс). Таким чином, коли для першої групи м'язів настає фаза відпочинку та йде процес відновлення, в роботу вступає друга група.

Колове тренування. В основі цієї фітнес-програми лежить також одна з організаційних форм фізичної підготовки, розробленої в спорті, колове тренування. Передбачається проходження декількох «станцій» і виконання на них вправ або серій вправ. Основна спрямованість колового оздоровчого тренування – виховання сили, силової витривалості та загальної аеробної працездатності. Колове тренування проводиться як за допомогою приладів, так і без них. Використовуючи 5-7 різних станцій для розвитку сили м'язів, гнучкості та витривалості.

Switching. Switching у перекладі з англійського означає «зміна», «перемикання». По суті це групове колове тренування, що є чергуванням силового і аеробного навантаження. Це тренування на різноманітних тренажерах у швидкому темпі та з помірним обтяженням, що не дає наростити об'ємні м'язи. Світчинг-тренажери відрізняються від звичайних у

фітнесклубах. Усі вони призначені для тренування як чоловіків, так і жінок. Вправи на них виконуються в положенні стоячи або в процесі ходьби на місці, а це означає, що, навантажуючи ті або інші м'язи, паралельно тренується опорноруховий апарат і поліпшується робота кардіореспіраторної системи.

Отже, проведені дослідження дає змогу аргументовано стверджувати, що використання інноваційних технологій в організації фізичного виховання в ВНЗ допомагає збільшити обсяг рухової активності студентів, більш продуктивно й корисно вирішувати завдання процесу фізичного виховання, зміцнювати здоров'я та забезпечувати розвиток рухових якостей, підвищувати інтерес студентів до занять фізичною культурою.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Лясота Т. І., Левицька О. М. Інноваційні технології в системі фізичного виховання студентів // Молодий вчений. 2017. № 3. 1. С. 202–205.
2. Аэробика. Теория и методика проведения занятий / Под ред. Е. Б. Мякинченко, М. П. Шестакова. М.: СпортАкадемПресс, 2002. 304 с.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 821.111.6(73)"20"

Юлія Гончарова
(Дніпро)

«АВТОГРАФІЯ» ЕДГАРА АЛАНА ПОЕ ЯК ПРОВІСНИК АВТО(БІО)ГРАФІЧНИХ НОВАЦІЙ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

У статті проаналізовано історико-літературні паралелі між сучасними теоріями авто(біо)графії та творчою спадщиною Едгара Алана По, письменника, поета, видавця, літературного критика – центральної фігури американського Романтизму. Маловідомий твір письменника "A Chapter on Autography" (1841) презентує новий жанр, евристичний потенціал якого майже не досліджений ні вітчизняною, ні зарубіжною наукою.

Ключові слова: автографія, Едгар Алан По, постмодернізм.

The article analyzes the historical and literary parallels between contemporary theories of auto (bio) graphics and the creative legacy of Edgar Allan Poe, writer, poet, publisher, and literary critic, the central figure of American Romanticism. The little-known work of the writer "A Chapter on Autography" (1841) presents a new genre, the heuristic potential of which has hardly been explored by either national or foreign science.

Key words: autography, Edgar Allan Poe, postmodernism.

Специфіка нової філософсько-естетичної парадигми репрезентується зазвичай неологізмами, які віддзеркалюють початок змін у сприйнятті людиною світу і пошук нових художніх методів та прийомів здатних відтворити сутність цих перетворень. Дефініція «автографія», що була введена у сучасний літературознавчий обіг постструктуралістами, акцентує відсутність важливого елементу – «біо». Свідоме вилучення центральної ланки з багатовимірної структури авто(біо)графічного дискурсу вказує на принциповий розрив з традицією правди художнього зізнання. Ідея «автономного суб'єкта», концепція первинності означаючого, постулат про панування змісту над формою – те, що осмислював Р. Барт ще в середині 1970-х, в основі цієї теорії. Онтологічно і семантично значущий елемент – біо – навмисно редукується.

Причини і наслідки цього процесу були розглянуті відомим російським філософом-естетиком В. О. Подорогою в есе «Марсель Пруст. Автографічний досвід», яке увійшло в його книгу «Вираження і сенс» (1995) як філософсько-літературознавчий додаток. Концепція автографії є частиною задуманого вченим масштабного теоретичного проекту присвяченого авто-(біо)-графії, в межах якого досліджуються актуальні проблеми сучасної гуманітаристики серед яких виникнення (само)-рефлексивності, природа бажання і письма, відносини «Я- Інший», поетика зізнання тощо).

Актуальність заявленої проблеми не викликає сумнівів: феномен автографії привертає увагу дослідників і в нашій країні, і за кордоном. Так, в роботі Е. П. Гончаренко «Творчість Джеймса Джойса і модернізм 1900-1930» зміст терміна «автографія», запропонованого В. О. Подорогою у якості жанрового визначення прустівського циклу романів «У пошуках втраченого часу», піддається глибокому аналізу. Зіставляючи «враження» Пруста і «епіфанії» Джойса, виявляючи значущі паралелі на рівні поетики цих текстів, українська дослідниця не тільки підтверджує тезу В. О. Подороги про те, що це не сповіді, не зізнання, не самоаналіз, а доповнює й розширює її, підкреслюючи, що це абсолютно нові явища в літературі – «спроба зобразити серце людське у той самий момент, коли воно б'ється, і внутрішнє життя як процес, який розгортається «в теперішньому часі» у нас на очах» [2, с. 52].

Втім, у рефлексіях з приводу природи автографічного письма відсутні історико-літературні паралелі з творчою спадщиною північноамериканського романтика Едгара По, яка належно не поцінована у цьому сенсі. Проте, саме він запропонував термін «автографія» на початку 40-х рр. XIX століття. У цей період Едгар По публікує у різних виданнях (*The Southern Literary Messenger*, *Graham's Magazine*) серію листів – "epistolary fabrications", які були придумані ним самим і завірені факсимільними чи вигаданими автографами відомих людей того часу. Це жанрове новоутворення Е. По називає «автографією» (autography), навмисно підкреслюючи недійсність послань. Специфіка жанру полягає у відсутності подієвого сюжету. Новою формою сюжету є аналітична подорож до глибин внутрішнього життя конкретної особистості через дослідження її письмового «сліду» – автографа [5, с. 224].

Створені Е. По мініатюри не тільки сформували портрет цілої епохи, але подібно негативу зберегли риси свого творця. Енергія авторського відгуку на життєвий і літературний матеріал втілилася у слові. Письменник не ставив завдання розповісти про себе і все ж особистісне у всій багатогранності і відтінках офарбило думку звернену зовні. Це проявилось в особливостях поєднання станів і інтонацій, які Е. По шукає у собі. Саме цей синтез внутрішнього і зовнішнього дозволяє отримати той необхідний ефект, про який письменник розмірковує у відомому есе «Філософія творчості» (1846). Він зазначає, що бажаний ефект досягається не під впливом «екстатичної інтуїції», а в результаті аналітично вивіреного з'єднання естетично значущих елементів, таких як обсяг, єдність враження, інтонація, «доза натяку» і «підводна течія сенсу» [3]. Це пізніше підхоплять модерністи.

М. Пруст, за спостереженнями В. Беньяміна, з новою художньою силою відкрив цінність художнього аналізу під час реконструкції особистого й особистісного. Прустівське дослідження природи спогадів, вважає вчений, виявлення її закономірностей відбулося на обсязі твору, а містифікація і ґрунтовність гармонійно поєдналися в романах Пруста, щоб не просто «спустошити одним рухом бутафорію я», а неухильно і вишукано створювати образ, який «завжди заздальгідь оголошений, завжди має різноманітні опори і несе тендітну безцінну дійсність» [1]. І хоча згадки імені Е. По у зв'язку із феноменом автографії у розглянутих теоретичних студіях немає, ми пропонуємо ввести цей матеріал для осмислення процесів, які привели до автобіографічного повороту в сучасній літературі і теорії.

Як і багато інших художніх новацій Едгара По – засновника наукової фантастики, детектива і трилера, автографія містить у собі потужний евристичний потенціал, який відкриється значно пізніше – у середині XX століття, в процесі осмислення природи знака, імені та підпису.

Різницю між функціями імені та підпису було помічено Едгаром По задовго до того, як ця проблема була порушена французькими постструктуралістами. Користуючись сучасним термінологічним інструментарієм можна сказати, що Е. По першим висвітлив прозір між означуваним, тобто реально існуючою особою і означаючим – підписом, помістивши ці дві взаємопов'язані інстанції на кордоні між вигадкою та реальністю. У цьому контексті «автографічні статті» (autograph articles) Е. По не вивчалися ні вітчизняною, ні зарубіжною наукою. До сих пір дослідники (Д. Г. Інгрем, Т. Дуайт, Р. Коплі) бачили у винайденому Едгаром По жанрі лише історично активний матеріал, який дає можливість розширити уявлення про естетичні смаки і громадське життя того часу та збагатити біографію письменника новими фактами – підкреслимо: фактами, а не художніми формами.

Абрис окресленого Е. По явища, можна відстежити в аналітично-вишуканій концепції В. О. Подороги, хоча прямих виходів на цей матеріал у роботі вченого немає. Він розглядає автограф не як «підпис», а як усвідомлений спосіб самовиявлення, але не через «біо», тобто історію життя, а через «графію» – час письма [4, с. 332]. Дослідник пропонує нову методологію історико-літературного аналізу – «мислення лініями». Він вводить поняття «світова лінія твору», під якою розуміє «таку лінію, яка об'єднує гетерогенні елементи, точки внутрішнього простору філософського досвіду не в силу їх близькості або подібності, а в силу їх найвищої інтенсивності» [4, с. 37]. У цьому контексті можна припустити, що

філософсько-естетична позиція американського романтика Е. А. По може розглядатися і як одна з таких «точок» у просторі думки, і як орієнтир, з яким ми співвідносимо сучасний матеріал. Тут ми маємо на увазі нові форми автобіографічного письма, яке в епоху постмодернізму є простором радикального експериментування і в кінці століття, еволюціонуючи, заявляє про себе в новому жанрі «автобіографічних фантазій» Дж. Барта, С. Діксона, Д. Хеллера та інших письменників-постмодерністів.

Джон Барт, американський письменник-постмодерніст, в романі «Незабаром!!! Оповідь» (“Coming Soon!!! A Narrative”, 2000) вигадує нові форми авто(біо) ГРАФічної присутності в тексті. Вигадлива гра з підписами дає можливість створити багатогранний художній світ, в якому дійсність та фікція витончено переплетені завдяки мовним експериментам.

В романах С. Діксона «Я.» (“I.”, 2002) та «Кінець Я.» (“End of I.”, 2006) розробляється особливий модус авторської присутності. Діксон знаходить нову форму прояву autos – прономіналізоване ім’я-ініціал «Я.», яке одночасно є метафорою авторської присутності в тексті, суб’єктивним авторським «я» і самостійним художнім образом – обективованим напівфункціональним дистанційованим «я».

Отже, дослідження творчості Едгара Алана По, зокрема його маловідомих публікацій, дає змогу переосмислити сутність сучасних новацій та виявити нові перспективи у вивченні художньої спадщини класика північноамериканського романтизму.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Беньямин В. К портрету Пруста. URL: <http://wwh.nsys by/klinamen/read12/html>
2. Гончаренко Э. П. Творчество Джойса и модернизм 1900-1930 гг. Днепропетровск: Наука и образование, 2000. 244с.
3. По Э. А. Философия творчества. URL: <http://detective.gumer.info/etc/poe-1.doc>.
4. Подорога В.А. Выражение и смысл. М.: Ad Marginem, 1995. 426 с.
5. Poe Edgar Allan, “A Chapter on Autography. (Part I)”, Graham’s Magazine, November 1841, PP. 224-234. URL: <http://www.eapoe.org/works/index.htm>

УДК 811.161.2:811.112.2

Ірина Гринкевич
(Рівне)

АНГЛІЙСЬКИЙ СЛЕНГ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ

Статтю присвячено визначенню особливостей англомовного сленгу. Звертається увага на особливості перекладу сленгу українською мовою.

Ключові слова: сленг, молодіжний сленг, переклад, мова, труднощі відтворення.

The article is devoted to the determination of peculiarities of English slang. Special attention is paid to the means of translation of slang into Ukrainian language.

Key words: slang, youth slang, translation, language, translation, reproduction.

Сленг – це соціальний діалект властивий певній соціальній чи віковій групі. Сленгові відповідники важко, а іноді і неможливо, знайти в словниках, адже вони знаходяться поза літературною мовою. Вирішення питання перекладу сленгізмів є надзвичайно важливим у перекладознавстві, адже вони є без еквівалентною лексикою [3, с. 26].

Свідомостю зацікавленості вітчизняних учених проблемою сленгу можуть служити роботи таких лінгвістів, як Горбач О., Ставицька Л.О., Мартос С.А., Пиркало С.В., Хімік В.В., Хомяков В.А., Швейцер А.Д. та інші. Крім того, зазначена проблема активно розроблялася і розробляється зарубіжними дослідниками, наприклад: Кротті Дж., Спірсом Р.А., Партріджем Е. та ін.

Сьогодні існує досить велика кількість визначень сленгу, що нерідко суперечать одне одному. Ці протиріччя виникають через об'єм поняття сленгу, а саме через те, чи варто включати в сленг лише виразні іронічні слова, що є синонімами літературних еквівалентів, або ж всю нестандартну лексику, використання якої викликає суперечки. Молодіжний сленг складає підмову на фоні мови загальнонаціональної [3, с. 26].

Вивчення наукової літератури, а також дослідження конкретних проявів сленгу в побутовому мовленні носіїв англійської мови дозволили виділити основні властивості сленгу, до яких можна віднести наступні:

1) Сленг – це не літературна лексика, тобто слова і словосполучення, що перебувають за межами літературної англійської мови (Standard English) з точки зору вимог сучасної літературної норми. Наприклад: “He’s a rad kid” – “Він балдьожний чувак.”

2) Сленг – це лексика, що виникає і живається перш за все в усній мові, наприклад: “Do you wanna gimme that?” – “А нумо, дай ту штуку” [2, с. 31].

3) Сленг – це емоційно забарвлена лексика.

4) Сленг характеризується більш-менш яскраво вираженим фамільярним забарвленням переважної більшості слів і словосполук. Ця властивість сленгу звужує стилістичні кордони його вживання.

5) Фамільярне емоційне забарвлення багатьох слів і виразів сленгу відрізняється великою різноманітністю відтінків (жартівливе, іронічне, глузливе, зверхнє, зневажливе, грубе, вульгарне і так далі) [2, с. 56]. Наприклад: “Just look at this quail, isn’t she lovely?” – “Ти лише поглянь, яка кльова чувіха!” “There’s a nabber who wants to talk to you” – “Тут один мент хоче поговорити з тобою.” “She’s such a total zod” – “Вона дуже неприємна чувіха.” [2, с. 87].

6) Сленг включає різні слова і словосполучення, за допомогою яких люди можуть ототожнювати себе з певними соціальними і професійними групами: “cop”, “slop” або “copper” – “полицейський”, “dick” – “детектив”.

Найбільші труднощі при перекладі сленгових одиниць як з іноземної мови на мову перекладу, так і навпаки, полягають в тому, що сленг, особливо молодіжний, є найрухомішим шаром лексики й жоден словник нових слів не в змозі наздогнати розвиток мови в цій сфері. До того ж, багато лексичних одиниць сленгу дуже недовговічні та швидко виходять з вживання. Словники їх просто не встигають зареєструвати. Таким чином, найбільша складність у роботі зі сленгом – знаходження сучасних еквівалентів [1, с. 297]. Крім того, перекладачі зустрічаються з низкою інших труднощів, які ми розглянемо детальніше.

Лексичні одиниці професійних жаргонів є найстійкішими в часі, та й підбір еквівалентів для них здійснюється достатньо легко. Такі лексичні одиниці можна віднести до контекстуально-вільних сленгізмів. Наприклад:

“lab” – “лабораторія”, “лабка” [2, с. 114].

У стандартній мові до контекстуально-вільних лексичних одиниць належать власні імена, географічні назви, назви періодичних видань і фірм, назви кораблів, літаків, партій та громадських організацій. Лексичні одиниці, що позначають ці ж явища та поняття, але належать до сленгу, є контекстуально-залежними і не мають регулярних еквівалентів у мові перекладу [2, с. 137].

Наприклад, слово “horse” (n) в сучасному американському студентському сленгу може позначати: 1) “героїн” (“That guy looks strange, he might be kicked by a horse”); 2) “одруження” (“He’s off to his horse and carriage”); 3) “шпаргалка” (“He always uses a horse during exams to copy the right answers”).

Також одним із найвідоміших сленгових виразів англійської мови є cool. У словниках можна знайти лише один варіант перекладу цього слова – “холодний”, “прохолодний”, але у повсякденному спілкуванні cool використовують у ті моменти, коли ми говоримо: “Чудово! Клас! Прекрасно!”. Іноді замість cool використовують great, що перекладається так само. Але при використанні great важливим є те, хто його вживає. Якщо його використовує порядний

джентльмен із краваткою, то great буде перекладатися як "грандіозно", якщо панк – то "круто", якщо хіпі – "хіпово", якщо чарівна дівчина – "прекрасно", а якщо хлопець – то "клас" [4, с. 22].

Таким чином, при перекладі сленгу, в тому числі молодіжного, який виник на основі реалій окремої країни, доводиться вдаватися до:

- описового перекладу;
- до запозичення слів на основі транслітерації з описовим перекладом.

Отже, проблема сленгу, зокрема його перекладу, є однією з пріоритетних ланок дослідження публіцистичного дискурсу. Дослідження довело, що найбільш адекватним рішенням при перекладі сленгізмів є використання функціональних аналогів або варіативних відповідностей за наявності їх в мові перекладу. За їх відсутності можна удатися до описового перекладу або використати ряд перекладацьких трансформацій, дотримуючись при цьому відповідних норм мови перекладу, а в разі, коли контекст змушує відмовлятися від вибору однієї з варіантних відповідностей, – шукати контекстуальну заміну.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык: (Стилистика декодирования) : [учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов по спец. ин. яз] / Ирина Владимировна Арнольд. 3-е изд., испр. и доп. М. : Просвещение, 1990. 300 с.
2. Беляева Т.М., Хомяков В.А. Нестандартная лексика английского языка. Л. : Изд-во ЛГУ, 1985. 136 с.
3. Волошин Ю. К. Сленг и перевод // Перевод и сопоставительная лингвистика. 2012. №11. С. 26–28.
4. Казачкова Е.М. Формирование и функционирование молодежного сленга в лингвокультурной среде. М., 2006. 26 с.

УДК 811.111'373.43

Світлана Єльцова, Анна Сухорукова
(Маріуполь)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НЕОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

У статті досліджуються сучасні німецькі неологізми, які активно вживаються в німецькомовних ЗМІ. Розглянуто мовні та позамовні фактори неологізації лексичного складу сучасної німецької мови. Стверджується, що головними способами їхнього творення є афіксація, словоскладання, аббревіація, утворення за аналогією та розширення значення.

Ключові слова: лексичний склад мови, неологізм, неологія, лексичні інновації, мовна економія.

The article examines modern German neologisms, which are actively used in German mass media. The linguistic and extralinguistic factors of the neologization of the modern German vocabulary are considered. It is stated that the main ways of neologism formation are affixation, word compounding, abbreviation, analogy and the extension of word meaning.

Keywords: vocabulary of the language, neologism, neology, lexical innovations, language economy.

Постановка проблеми. Сучасна німецька мова неспинно поповнюється новими словами та словосполученнями, створеними для номінації предметів чи для визначення нових понять, які прийнято називати неологізмами [1, с. 417]. У сучасній лінгвістиці неологізми постійно привертають увагу дослідників: складаються різноманітні словники нової лексики та додатки

до вже наявних, з'являються переліки нових слів в Інтернеті тощо. Отже, тема даної розвідки є актуальною і цікавить багатьох вчених-лінгвістів. Найбільш відомими дослідженнями з окресленої проблеми є праці наступних мовознавців: Є. Розен, Р. Клаппенбаха, В. Штайніца, Д.Штеффенса., О. Нікітіної, Ю. Зацного, О. Огуй та інших.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглянувши точки зору вітчизняних та зарубіжних дослідників [2, 3, 4, 5, 6, 7], можна прийти до висновку, що на сьогоднішній день не існує єдиної класифікації неологізмів, яка б враховувала всі можливі ступені інновації, які часто є неоднозначними й швидше втілюють у собі комбінований результат дії різних чинників. Те саме стосується критеріїв визначення самого поняття «неологізм», його обсягу.

Метою статті є виявлення тенденцій та перспектив розвитку сучасної неології, з'ясування мовних та позамовних чинників, які сприяють їх поширенню. Поставлена мета визначає рішення ряду завдань: проаналізувати науково-теоретичну літературу з означеної тематики; розкрити поняття «неологізм»; визначити основні ознаки неологізмів; визначити типологію неологізмів та розглянути способи їх утворення.

Об'єктом дослідження слугує неологічна лексика соціально-політичної та економічної сфер, а також галузей науки та техніки, «які найяскравіше ілюструють мобільність словникового складу мовної системи» [5, с. 587]. Для аналізу особливостей німецьких неологізмів було відібрано 190 прикладів за 1990-2019 рр. із сучасного словника німецьких неологізмів [8].

Виклад основного матеріалу. Фіксація нових явищ дійсності вимагає кількісного та якісного розширення словникового складу мови та передбачає і появу нових слів, виникнення нових лексико-семантичних варіантів, перейменувань, групувань значень тощо. За твердженням М. Кирилук поява нових слів – аналогічно як і їх зникнення – виражає пристосування словника до нових реалій і є необхідною для подальшого функціонування мови як засобу спілкування та порозуміння [4, с. 54].

Зазначимо, що неологізми як окрема категорія лексичного складу мови не мають єдиного універсального визначення серед мовознавців. Дослідники трактують їх як слова, значення або сполучення слів, які позначають нову реалію (предмет або поняття) та з'явилися в мові порівняно недавно як слова, які ще не ввійшли в узус [2, с. 9], які мають конотацію новизни.

Проте визначення неологізму за денотативною (позначення нової реалії) або стилістичною (ефект новизни) ознаками не охоплює всієї сукупності неологізмів, а визначення неологізмів як слів, досі не зареєстрованих лексикографами, не спирається на властиві їм лексико-семантичні особливості. Лексичні інновації можуть бути пов'язані і з новим референтом, коли нове слово з'являється одночасно з появою нового поняття (неологізми за формою), і з перейменуванням існуючої реалії з метою економії мовних засобів та вираження експресії (неологізми за змістом). Тому розглядаємо неологізми не лише як лексичні одиниці, які мають нову, ще не зареєстровану форму, але й як нові назви існуючих референтів. Нові значення вже існуючих одиниць мови, які з'являються в певний період її розвитку, поширюються й визнаються як мовна норма.

Враховуючи згадані вище критерії, надалі під неологізмом розумітимемо нову (за своїми значенням або формою, або формою і значенням) одиницю лексичної системи мови, яка ідентифікуються як така представниками певної мовної спільноти і відображена у словнику нових слів. Поява неологізму є результатом протистояння двох тенденцій – тенденції розвитку мови та тенденції до її збереження.

Таким чином, тісний зв'язок процесу неологізації з навколишнім середовищем, яке перебуває у стані перманентної динаміки, приводить до того, що поява багатьох нових слів пояснюється дією зовнішніх, екстралінгвальних, факторів розвитку мови. Сучасний етап розвитку людства характеризується, по-перше, бурхливим розвитком суспільно-політичних та економічних відносин, а також галузей науки і культури, по-друге, безпрецедентним зростанням і розширенням зв'язків між народами, що сприяє значному збільшенню обсягу інформації і зростанню темпів міжнародного обміну нею.

Найбільшу соціофункціональну групу лексичних інновацій останніх десятиліть складає нова лексика, яка співвідноситься з такими сферами суспільного життя, як політика та економіка: *der Einbürgerungstest* (іспит для претендентів на отримання громадянства ФРН), *der 1-Euro-Job* (робота, що тарифікується 1 євро на годину), *der Wutbürger* (особа, яка чинить опір державному свавіллю, беручи участь в актах громадської непокори та демонстраціях).

Вартими уваги є також новоутворення, що демонструють таку характерну рису мовного розвитку, як особистісний початок: *der Merkelismus*, *der Schröderismus*, *die Bushies*, *merkeln*.

Наука, розвиваючись, розширюючи галузі пізнання людиною світу і самої себе, також не може не здійснювати безперервний вплив і на мову. З'являються нові назви наук, пристроїв, машин, механізмів тощо: *das Hybridauto* (гібридний автомобіль), *der Nacktscanner* (сканер, що просвічує одяг), *die Poolnudel* (нудлс для аквааеробіки). Особливо слід відзначити новотвори в галузі інформатики та комп'ютерних технологій: *twittern* (користуватися інтернет-сервісом Twitter), *simsen* (надсилати смс), *die Mailbox* (електронна поштова скринька), *der Server* (сервер), *der Modem* (модем).

Однак поява нового слова не завжди викликана безпосередньою потребою суспільства в новому значенні, яка лежить в основі позамовних чинників. До мовних чинників утворення нового слова належать, насамперед, розширення можливостей точнішого відображення об'єктивної реальності, прагнення до подолання номінативної недостатності та до уніфікації мовних засобів, прагнення носіїв мови поповнити, поглибити й розширити уявлення про предмет або явище, деталізувати поняття, ознаки завдяки розмежуванню смислових і функціональних відтінків. Варто зазначити сучасну тенденцію до зміни розчленованого найменування нерозчленованим, яка активно підтримується прагненням до створення інтернаціональних термінів.

Таким чином, у мові функціонують також неологізми, що не позначають нові предмети або явища, вони частіше вживаються для найменування вже існуючих реалій, які раніше позначалися або описово, або вже відомим у мові окремим словом. Саме з цієї причини вони менш помітні, експресія новизни в них виражена не так яскраво.

Найважливішим механізмом утворення неологічних лексем є аналогія, яка дозволяє переходити від наявних форм до логічного продовження та повторення. Одним із способів реалізації аналогії є постійна тенденція в мовній системі до експресивності. Таким чином, аналогія сприяє уніфікації в межах однорідної лексичної групи і усуває двозначність, що виникає в результаті появи омонімічних найменувань [2, с. 184].

Одним із потужних стимулів розвитку мови є тенденція до економії мовних зусиль. Ця тенденція є на сьогодні найпродуктивнішим напрямком німецького словотворення і знаходить своє відображення в заміні словосполучень однослівними найменуваннями, більш економічними за формою: *Dosenpfand*, *Genmais*. Складні слова компактні за формою, і водночас їх семантика легко сприймається, внутрішня форма прозора, що й зумовлює їх перевагу над словосполученням.

Ще одним джерелом «економічних» неологізмів є аббревіація, яка максимально суттєво скорочує формальний «обсяг» слова, повністю зберігаючи внутрішню форму: *SMS (Short Message Service (engl. für "Kurznachrichtendienst"))*. Економія мовних засобів може виявлятися не тільки в появі новоутворень, а й у запозиченні іншомовних слів. Англійська мова була і є джерелом запозичень не тільки до німецької мови, а й до багатьох інших мов. Особливо це стосується таких галузей науки, як економіка та інформатика. Англійська термінологія цих галузей слугувала основою для формування відповідних термінологій в інших мовах [7, с. 117]. Терміни-запозичення з англійської мови позначають поняття економіки загалом. Їх характерною ознакою є те, що вони переважно зберігають свої фонетичні та орфографічні особливості: *After-sales-Service*. Запозичення з англійської мови беруть участь у творенні складних слів, будучи однією зі складових частин, наприклад: *Leasing-Gesellschaft*, *Akzeptanztest*, *Erdölboom* тощо.

Усі запозичення, вступаючи у словотвірні відносини як зі словами німецького, так і іншомовного походження, є одним зі шляхів процесу номінації нових понять, що виникають

у зв'язку зі змінами в дійсності і сприяють збільшенню кількості складних слів у фаховій лексиці маркетингу сучасної німецької мови [2, с. 104]. Дуже часто процес запозичення здійснюється не для номінації нових для німецької дійсності реалій, а для більш раціонального позначення вже відомих понять з метою досягнення певної прагматичної мети, закладеної в додатковій конотації обраного неологізму: *das Joint-venture (das Gemeinschaftsunternehmen)*, *Trend (die Entwicklungstendenz)*, *der Manager (kaufmännischer Leiter)*, *das Office (die Dienststelle)* тощо.

Ще одним чинником, що зумовлює появу неологізмів, які не позначають нові реалії, можна назвати прагнення до узагальнення, потребу дати загальну родову назву однотипним поняттям: *Verkehrsteilnehmer (alle, die am öffentlichen Verkehr teilnehmen: Autofahrer, Schofföre, Straßenbahnfahrer; Fahrgäste, Passagiere; Fußgänger, Passanten)* [6, с. 125]. Поряд з тенденцією до узагальнення в німецькій мові спостерігається також тенденція до диференціації значень, що відображає прагнення до встановлення певної ієрархії всередині змістового поля: *das Auto – das Hybridauto – das Elektroauto – das Solarauto – das Mondauto*.

Аналіз неологізмів свідчить про те, що поповнення словника сучасної німецької мови відбувається головним чином наступними шляхами: морфологічним (в результаті афіксного перетворення); семантичним (в результаті переосмислення наявного змісту слова); шляхом утворення складних слів; шляхом абрєвіації та шляхом запозичення.

Висновки. Отже, закономірні зміни лексичного складу німецької мови, що виявляються в його поповненні неологічними одиницями, зумовлені динамічним розвитком соціально-політичної та економічної систем суспільства, прогресивними змінами в галузі науки та техніки, а також міжкультурними контактами. Хоча зовнішні фактори і здійснюють вагомий вплив на розширення словникового складу мови, не всі новоутворення можуть вважатися наслідком дії позамовних чинників. Це пояснюється наявністю внутрішніх, суто лінгвальних факторів мовного розвитку, які пояснюють глибинні тенденції процесу неологізації – формування аналітизму, економію мовленнєвих зусиль.

Перспективу дослідження автори вбачають у розгляді політичних неологізмів-запозичень в німецькомовних засобах масової інформації.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення 12.01.2020)
2. Горбач О. В. Позамовні чинники появи складних неологізмів (на матеріалі лексики маркетингу сучасної німецької мови) // Наук. вісн. Сер. : Філологічні науки (мовознавство). Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2011. Вип. 5 (1). С. 104-107.
3. Зацний Ю. А., Янков А. В. Інновації у словниковому складі англійської мови початку ХХІ століття: англо-український словник. Вінниця : Нова книга, 2008. 360 с.
4. Кирилюк М. А. Інновації в лексиці німецької мови початку ХХІ ст. // Наук. зап. Сер. : Філологічні науки (мовознавство) : у 5 ч. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. Вип. 89 (3). С. 53-57.
5. Моїсєєва Н. О. Мовні та позамовні фактори неологізації лексичного складу німецької мови // Наук. зап. Сер. : Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. Вип. 96 (1). С. 587-590.
6. Розен Е. В. На пороге ХХІ века. Новые слова и словосочетания в немецком языке. М. : Менеджер, 2000. 192 с.
7. Herberg D. Neologismen in der deutschen Gegenwartssprache. Probleme ihrer Erfassung und Beschreibung. // Deutsch als Fremdsprache. Leipzig, 2002. № 4. S. 195-200.
8. URL: www.owid.de/wb/lexiko/start.html (дата звернення 15.01.2020)

РЕЦЕПЦІЯ МІФУ ПРО МЕДЕЮ В РОМАНІ К. ВОЛЬФ «МЕДЕЯ. ГОЛОСИ»

Стаття присвячена дослідженню трансформації міфу про Медею в повісті німецької письменниці К. Вольф «Медея. Голоси». Простежується формування міфу в античній літературі, виявляються засвоєні традиції та новації в романі німецької письменниці.

Ключові слова: міф, традиційні образи, Медея, К. Вольф.

The article is devoted to the study of the transformation of the myth about Medea in the story of the German writer C. Wolf "Medea. Voices. The formation of the myth in ancient literature is traced, the traditions and innovations in the novel of the German writer are learned.

Keywords: myth, traditional images, Medea, C. Wolf.

Антична міфологія завжди виступала джерелом для діячів культури, які інтерпретували міфи на свій лад. Не став виключенням і міф про Медею, який сам по собі має багато суперечок серед істориків, оскільки вважається, що під час його написання автор навмисно змінив певну інформацію (вважається, що Медея не вбивала своїх дітей власноруч, це зробив невдоволений народ Коринфа). Міф про Медею – це історія про могутню жінку із надприродними силами, яка через своє шалене кохання до Ясона зрадила власного батька Еета – царя Колхіди, розрубала на шматки рідного брата Аспірта, руками дочок зварила заживо царя Іолка Пелія, знищила свою суперницю Креусу, доньку Креонта, царя Коринфа, та зарізала двох своїх синів: Мермера та Ферета. Всі ці дії були націлені лише для коханого Ясона, який виявився слабкодушним, нікчемним чоловіком, що не зміг дотриматися весільної обіцянки.

З доби античності й до нашого часу написано незліченну кількість творів, які по-своєму інтерпретували давній міф про Медею. Як зазначає український дослідник А.Є. Нямцу, «принципово важливою особливістю трактувань міфу в ХХ ст. є та обставина, що автори суттєво знижують його героїчне звучання, вилучають численні елементи умовно-фантастичного й переводять загальновідомі колізії в сімейно-побутовий план» [3, с. 151]. Ми поділяємо точку зору А.Є. Нямцу і будемо її дотримуватись при аналізі роману К. Вольф «Медея. Голоси» (1996).

Наразі чимало праць присвячено дослідженню міфу про Медею в іноземних та вітчизняних студіях. Однак комплексних досліджень, які б розглядали безпосередньо рецепцію міфу про Медею в романі К. Вольф «Медея. Голоси», на сьогодні недостатньо, чим і була зумовлена актуальність нашої роботи. Мета роботи полягає у з'ясуванні особливостей інтерпретації К. Вольф міфу про колхідську чарівницю в романі «Медея. Голоси».

Роман німецької письменниці К. Вольф «Медея. Голоси» – це чергова спроба переосмислення відомого давньогрецького міфу на сучасний лад. Це одна з останніх офіційних інтерпретацій кінця минулого століття, яке було дуже продуктивним щодо інтерпретації відомих сюжетів античної міфології. К. Вольф вдалося створити свій власний унікальний варіант цього міфу, враховуючи її походження (німкеня), вік (на момент публікації роману їй виповнилося 67 років) та політичні погляди. Чисельні критики вбачають символічний підтекст в цьому творі, де насправді зображується перевтілення відносин між НДР і ФРН, розуміючи під Колхідою НДР, а Коринфом – ФРН [1, с. 87]. А Л. Григорчук та С. П. Фіськова вказували на деміфологізацію сюжету в романі К. Вольф «Медея. Голоси» [2; 4]. Зрозуміло, що думки різняться і під час читання можна по-різному сприймати її твір, а тим більше інтерпретувати бачення міфу самою авторкою.

Під час нашого дослідження нами було виявлено такі розбіжності.

1) Зміна форми викладання – поліфонія (багатоголосся), на що вказує сам заголовок «Медея. Голоси». Нами вважається, що такий прийом застосовано для надання можливості читачу сформулювати свою власну думку щодо подій, оскільки з кожної сторони намагалися трактувати факти на свою користь (як у випадку справжнього міфу, коли факт вбивства дітей Медеї переказали фальшиво та перетворили її на дітовбивцю). Реалізація поліфонії відбувається шляхом вживання епіграфів до розділів.

2) Принцип ахронії – змішування часу, майбутнього і минулого.

3) Поєднання епічної та драматичної форми – створення епічної форми вдається за допомогою викладання міфу, тобто завершеної історії Медеї, в той час як сама форма роману наближена до драматичного твору, який зазвичай призначений для сценічного втілення.

Якщо звернутися до суті міфу в романі письменниці, то ми бачимо зміну акцентів. Якщо у давньогрецькому міфі акцент робиться на чоловікові, то письменниця сама на власний розсуд переносить цей акцент на жіночу постать, подаючи події з феміністичної точки зору. Життєвий шлях Медеї, на думку авторки, – це тернистий шлях жінки, яка стала заручницею не лише своїх почуттів, але і суспільства. Як тільки вона обрала за чоловіка Ясона, ворога свого батька, вона одразу втрачає усе: високий статус доньки царя Колхиди, вільне безтурботне життя і головне – приналежність: для своїх вона стала чужою, а для чужих вона так і не стала своєю, тим самим, з точки зору юридичного права, перетворившись на «людину світу», без роду та землі, чим скористався потім її підступний чоловік, вигнавши її з Коринфа. Таким чином, К. Вольф звертає увагу на хитке становище жінки, яка майже не має прав та захисту з боку власного чоловіка. Медея довела чисельними вчинками свою відданість Ясонові, в той час як він лише акумулював невдачі та зрештою зрадив її.

Отже, роман К. Вольф «Медея. Голоси» виступає своєрідним довідником соціальних та морально-етичних проблем, таких, як проблеми тоталітарного суспільства, гоніння вільної особистості, етичні проблеми влади, трагедія еміграції, статус жінки в суспільстві. Перспективою дослідження ми вбачаємо у компаративному аналізі сучасних інтерпретацій міфу про Медею в літературі ХХІ століття.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова О. Н. Миф о Мееде в трактовке Кристи Вольф // Культура народов Причерноморья. 2000. № 14. С. 86-88.
2. Григорчук Л. Рецепція творчості Крісти Вольф в працях С.П. Маценки (Фіської) // Студентський вісник. 2015. № 37. С. 189-192.
3. Нямцу А. Є. Функціональність світових традицій у літературі ХХ ст. (історико-літературні аспекти) // Література та культура Полісся. Спадщина М. Гоголя та проблеми вітчизняної і світової історії, філології та культури у сучасній інтерпретації. 2008. Вип. 41. С. 143-156.
4. Фіськова С. П. «Деміфологізуючий» міф (За романом Крісти Вольф «Медея. Голоси») // Питання літературознавства. 2002. № 8. С. 53-60.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент Тверітінова Т.І.

ІНШОМОВНІ ЛЕКСЕМИ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК МОВИ-РЕЦИПІЄНТА

Стаття присвячена розгляду іншомовних лексем у англійському вокабулярі. Розглянуто трактування лексичних інновацій різними науковцями. Особлива увага приділяється впливу запозичень на розвиток мови-реципієнта.

Ключові слова: мова, словниковий склад, іншомовні лексеми, неологізми, розвиток мови.

The paper deals with the consideration of foreign lexemes in the English vocabulary. Interpretation of lexical innovations by various scientists is considered. Particular attention is paid to the influence of borrowings on the development of the recipient language.

Key words: language, vocabulary, foreign lexemes, neologisms, development of the language.

Будь-яка мова це різноманітний та «яскравий скарб» лексичних одиниць, і кожна мова прагне поповнювати його завдяки новим надходженням за рахунок лексичних одиниць іншомовного походження. Запозичена лексика відображає культурно-історичні зв'язки певного народу з іншими народами світу. Запозичення створюють деякий простір для функціонування мови в різних умовах, а будь-яка мова знаходиться в постійному розвитку і будь-які зміни повною мірою виявляються у лексиконі, тому що лексична система мови відзначається своєю гнучкістю, тобто діє як «живий організм», що сприяє поповненню словникової скарбниці мови новими лексичними одиницями.

На думку науковців, новими словами можна вважати ті, що надійшли до мови за останні 25 років, тому що це дуже короткий відрізок часу стосовно історичного розвитку мови [5, с. 16]. Ми вважаємо, що це відповідає дійсності, тому що шлях входження нової лексичної одиниці до будь-якої мови, тобто фіксування її у лексикографічних виданнях, дуже тривалий. Перш ніж це трапиться, слово має «народитися»; увійти до «вищого світу», тобто комунікаційного простору і лише потім (якщо воно буде потрібно соціуму) набути «офіційного статусу», а саме з'явитися у словниках.

Функціонування будь-якої мови пов'язане зі зникненням одних слів та з появою нових лексичних одиниць. Як зауважують лінгвісти, «абсолютний прогрес мови, зазначають науковці, виявляється, насамперед, в розвитку словникового складу» [6, с. 3]. Ми погоджуємося із цим зауваженням тому що, процес надходження іншомовних лексичних одиниць свідчить про розвиток словникового складу мови-реципієнта, що вказує на активність та прогресивність мови і є однією з тенденцій її еволюції. В кожний період свого розвитку будь-яка мова запозичувала слова із різних мов.

Новоутворення у мові протиставляються, з одного боку, фактам, які збереглися у мові від минулих років, а з іншого – запозиченнями з інших мов, тобто деякі неологізми утворюються завдяки властивим цієї мови ресурсам, інші надходять як запозичення. Запозиченню піддається, насамперед і головним чином, лексика. Більш того, запозичення відноситься до одного із домінуючих шляхів збагачення словникового складу мови. [8, с. 190]

На думку С.П. Бевзенко, лексичний склад будь-якої мови можна розподілити наступним чином: слова, успадковані з попередніх періодів розвитку мови; слова, утворені певною мовою впродовж її історії від успадкованих зі спільної мови-основи слів за допомогою словотворчих засобів, властивих цій мові; слова, запозичені з різних мов, що відображає культурно-історичні зв'язки певного народу з іншими народами; лексичні одиниці, утворені від запозичених з інших мов слів за допомогою словотворчих засобів і за законами словотворення, властивими певній мові [2, с. 103].

Перелік термінів, що відображає поповнення лексичного складу мови, дуже численний, а деякі із них, які відбивають поняття «новоутворення», дуже схожі. При опрацюванні визначень термінів щодо збагачення словникового складу мови, ми зіткнулися із труднощами стосовно розставлення пріоритетів щодо термінів, які відбивають поповнення словникового складу мови. Для більш чіткого уявлення розвитку мови, пропонуємо детальне тлумачення найбільш домінуючих шляхів збагачення її словникового складу. Тобто, будь-яка мова збагачує свій словниковий склад завдяки неологізмам тому що неологізми – це «слова, значення слів або сполучення слів, які з'явилися у визначений період у будь-якій мові» [11, с. 331]; «слова й словосполучення, які носії літературної мови окремо національного варіанта сприймають як нові (за формою або за змістом)» [7, с. 4]; «неологізм – це нове слово (стійке сполучення слів), нове або за формою, або за змістом» [5, с. 17]. Тобто, згідно із тлумаченням цього терміну, неологізми – це будь-які нові слова тобто новоутворення, які з'являються у мові у певний період часу.

В свою чергу неологізми ми поділяємо на дві групи: іншомовні лексичні одиниці (ІЛО) тобто запозичення та власномовні новоутворення (ВН). Сучасними вченими запозичення трактуються по-різному: елемент чужої мови (слово, морфема, синтаксична конструкція і т.п.), перенесений з однієї мови в іншу в результаті мовних контактів, а також сам процес переходу елементів однієї мови до іншої [11, с. 158]; слова іншомовного походження, які з'явилися у мові внаслідок безпосередніх контактів між народами – носіями мов чи опосередковано через інші мови [2, с. 105]; слово, яке прийшло з іншої мови та адаптоване фонетично, морфологічно, парадигматично або семантично до стандартів англійської мови [1, с. 252]; запозичення – це засвоєння різних явищ, які відрізняються від явищ, що існують з огляду основної традиції [3, с. 487-488]; процес надходження і засвоєння іншомовних слів внаслідок різних соціальних причин – війни, торгівлі, подорожей, технічного співробітництва, культурних зв'язків тощо [9, с. 156].

Враховуючи пояснення терміну «запозичення» відомими лінгвістами, ми пропонуємо наше визначення. Запозичення – це процес «подорожі» лексичної одиниці у просторі мовних картин світу завдяки міжмовної комунікації. До групи запозичень ми відносимо визначення які відбивають один й той же самий зміст що і «запозичення», але мають своє специфічне забарвлення щодо їх тлумачення, а саме:

1. Іноземні слова – це слова, які зберігають відбитки свого іншомовного походження у вигляді звукових, орфографічних, граматичних та семантичних особливостей, які чужі власномовним словам [11, с. 158]. Наприклад: *angst* (*страх, жах*), *angst* (*налкий, прихильник*).

2. Варваризми – іншомовні вкраплення, які отримують більш чи менш регулярне використання [11, с. 158]; слово з нерідної мови [10, с. 193]. Це, зазвичай, суспільно-політична, науково-технічна, спортивна лексика тощо: *lunokhod*, *communiqué* (*повідомлення про міжнародні переговори*). Ксенізми: *kung-fu* (*боротьба*), *zoren* (*медитація*). Варваризми та ксенізми ми віднесли до однієї підгрупи тому що вони відбивають один самий зміст, відрізняючись лише тим фактом, що варваризми мають синоніми у мові-реципієнті, а ксенізми відображають явища та речі, які існують тільки у мові-донорі і відсутні у мові-запозичувачі. Саме тому вони сприймаються як слова іншомовного походження.

3. Інтернаціоналізми – слова, які повно або частково збігаються за своєю зовнішньою формою, змістом та відбивають поняття міжнародного характеру із галузі науки та техніки, політики, культури, мистецтва і які функціонують у різних мовах [11, с. 197]. Наприклад: *troika*, *blitz* (*блискавка*), *gastarbeiter* (*найманий працівник*), *visagist*, *aiki-do* (*боротьба*).

Всі підгрупи ІЛО ми поєднали до групи «оказіоналізмів» тому, що вони надходять до мови-запозичувача саме як оказіоналізми тобто «слова, або сполучення слів, які з'явилися у визначений період у будь-якій мові та були використані один раз у будь-якому тексті або акті мовлення» [11, с. 331]. Але їх подальша доля вирішується тільки часом та частотністю їх використання.

Що стосується ВН, то до цієї групи ми відносимо всі нові лексичні одиниці що з'явилися (тобто були утворені) завдяки власномовним ресурсам без використання іншомовних лексичних одиниць або лексичних елементів іншомовного походження.

Першим і головним фактором надходження до мови нової лексичної одиниці, служить саме необхідність позначення нових об'єктів. Але, не слід думати, що поява нового об'єкту відразу ж супроводжується появою назви для нього. Другим фактором – є потреба знайти більш виразний засіб мови для тих предметів та явищ, які вже мають назву. Ще один фактор – це утворення нових слів і виразів на основі існуючих мовних моделей. Ці й подібні слова можуть залишитися тільки в мові одного або декількох людей як випадкові факти, тоді вони є оказіональними словами. Але запозичення можуть перейти в загальне вживання, стати фактами мови. За вищезазначеними факторами причини запозичень можна поділити таким чином: екстралінгвальні, пов'язані з економічними, політичними, технологічними та іншими причинами та лінгвальні.

Найбільш простий і найпоширеніший спосіб – запозичення якогось явища або предмета разом з його назвою. Запозичені слова не просто переходять в іншу мову у своїй первісній формі, вони підкоряються граматичним і фонетичним нормам тієї мови, у яку вони запозичуються.

Запозичення, як засіб збагачення лексичного складу мови, відіграють значущу роль у поповненні її вокабуляру. Зазвичай усі нововведення (нові лексичні надходження) фіксуються словниками. Але, на теперішній час бурхливого соціального життя, в умовах глобальних соціально-економічних рухів та змін, словники не встигають їх фіксувати, чого не можна сказати про Інтернет, який дуже швидко реагує на всі нововведення.

Сучасна англійська мова – це продукт тривалого історичного розвитку, в процесі якого мова підпадає під всілякі зміни, в тому числі запозичення з інших мов. Згідно з У. Ванрайх, іншомовна лексика повинна впливати на мову-реципієнт наступним чином: створювати змішування змісту нової і старої лексичних одиниць; приводити до зникнення старого слова; зберігати як нове, так і колишнє слово, але спеціалізуючи їх значення [4, с. 92].

Що стосується першого пункту впливу іншомовної лексичної одиниці на мову-запозичувач, то ми не погоджуємося з У. Ванрайх тому що вважаємо це не є нормою та не коректно щодо мови-запозичувача. На нашу думку змішування змісту нової і старої лексичних одиниць може привести до плутанини щодо використання їх змісту у контексті та не розуміння або не повного розуміння між спілкуючимися. Що стосується зауваження У. Ванрайха до зникнення старого слова, то не можна з упевненістю стверджувати цей факт, тому що лише частотність використання нового або старого слова та час мають свій вплив на свої «наміри» стосовного того яке слово має залишитися, а яке зникнути. Але ми на сто відсотків погоджуємося із У. Ванрайхом щодо зберігання старого та нового слова але спеціалізацією їх значень, тому що це позитивно впливає на розвиток мови-запозичувача поширюючи таким чином її словниковий склад.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка : учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. М. : Высшая школа, 1986. 295 с.
2. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства. Короткий нарис. Навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ: Вища школа, 2006, 143 с.
3. Блумфилд Л. Язык. / Изд. 2-е, стереотипное. М. : Едиториал УРСС, 2002. 608 с.
4. Вайнрайх У. Языковые контакты. Киев: Изд. При Киевском государственном университете изд. Объединения «Вища школа», 1979. 215 с.
5. Заботкина В.И. Новая лексика современного английского языка: учеб. пособие для ин-тов и фак. иностр. яз. М. : Высш. шк., 1989. 126 с.

6. Зацний Ю. А. Розвиток словникового складу англійської мови в 80-ті – 90-ті роки ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови”. Запоріжжя, 1999. 32 с.
7. Зацний Ю.А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу. Львів : ПАІС, 2007. 228 с.
8. Кодухов В.И. Общее языкознание: Учебник. Изд. 2-е, испр. и доп. М. : Издательство ЛКИ, 2008. 304 с.
9. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови: [Підруч. для ін-тів і фак. інозем. мов]. Х. : Основа, 1993. 256 с.
10. Откупщиков Ю.В. К истокам слова: Рассказы о происхождении слов. 5-е изд. СПб. : Авалонъ, Азбука-классика, 2008. 352 с.
11. Ярцева В.Н. Лингвистический энциклопедический словарь. М. : Сов. энциклопедия, 1990. 685 с.

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

УДК 631/627.5(477.8)

*Сергій Шалай, Стефанія Малимон, Галина Бусленко
(Рівне)*

ОБГРУНТУВАННЯ РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ З УРАХУВАННЯМ ЗМІННИХ УМОВ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Розглянуто науково-методичні підходи до обґрунтування ринкової вартості земель сільськогосподарського призначення з урахуванням умов їх використання. Запропоновано здійснювати оцінку ринкової вартості сільськогосподарських земель як співвідношення чистого рентного доходу і ставки капіталізації на основі показника розрахункової проектної врожайності вирощуваних культур.

Ключові слова: ринкова вартість, рента, прогноз, проектна урожайність, сільськогосподарські землі.

The scientific and methodological approaches to the substantiation of the market value of agricultural land, taking into account the conditions of their use, are considered. It is proposed to assess the market value of agricultural land as a ratio of net rental income and capitalization rate based on the estimated design yield of crops grown.

Keywords: market value, rent, forecast, project productivity, agricultural lands.

Аграрна реформа в Україні стала невід'ємною складовою загальноекономічних перетворень і вносить корінні зміни у відносини товаровиробників і держави, організаційно-правові форми господарювання та види власності. З часів, коли землекористування в Україні стало платним, актуального значення набула найважливіша економічна функція землі – її цінність як об'єкта товарного обігу, інвестування й оподатковування [1, 2]. Оцінка землі є базисом для впровадження платного землекористування та формування земельного ринку як економічної категорії.

У зв'язку з розвитком ринкових відносин результати оцінки земель минулих років не в повній мірі відповідають сучасному стану економіки сільського господарства. Діючі донедавна методики з оцінки сільськогосподарських земель не враховували специфіки їхнього безпосереднього використання. У сучасних умовах економічну оцінку земель сільськогосподарського призначення варто здійснювати, насамперед, на основі диференційованої оцінки рівня їхньої продуктивності у вигляді врожайності сільськогосподарських культур з урахуванням природно-кліматичних зон й господарських умов конкретного регіону.

В Україні, відповідно до Постанови КМУ «Про експертну грошову оцінку земельних ділянок», грошова оцінка земельної ділянки здійснюється на основі таких методичних підходів:

- капіталізація чистого операційного або рентного доходу (пряма і непряма);
- зіставлення цін продажу подібних земельних ділянок;
- урахування витрат на земельні поліпшення.

Витратний підхід застосовується лише для визначення вартості земельних поліпшень і не має самостійного значення для оцінки землі.

Дохідний підхід застосовується при визначенні вартості ділянок і відображає її дохід у майбутньому протягом певного строку використання. Такі методи дозволяють одержати оцінку вартості землі, виходячи з очікуваних потенційним покупцем доходів, і застосовуються лише до земельних ділянок, що приносить дохід.

Найбільш простим і часто застосовуваним дохідним методом є метод прямої капіталізації, який ґрунтується на припущенні про постійність та незмінність грошового

потоків від використання земельної ділянки. Вартість земельної ділянки визначається як співвідношення чистого операційного або рентного доходу і ставки капіталізації:

$$C_{кп} = \frac{D_o}{C_k} \quad (1)$$

де $C_{кп}$ - вартість земельної ділянки, визначена шляхом прямої капіталізації (у грошових одиницях); D_o - чистий операційний або рентний дохід (у грошових одиницях); C_k - ставка капіталізації (у вигляді десяткового дробу).

Найважливіша особливість та відмінність аграрного виробництва від інших галузей суспільного виробництва полягає в тому, що воно здійснюється за участю природних факторів, і продуктивність землеробства, в тому числі на меліорованих землях, формується не тільки залежно від біологічних можливостей сортів культур, наявної системи машин і механізмів, вчасного та якісного обробітку ґрунтів, внесених добрив, сівозмін тощо, але і як результат взаємодії ряду метеорологічних факторів. Природні явища мають невизначений та змінний характер та важко передбачувані. Саме тому аграрне виробництво має максимальну чутливість до умов погоди, до зміни гідрометеорологічних факторів. А формування урожайності сільськогосподарських культур відбувається в умовах циклічності та мінливості погодних умов у багаторічному та внутрішньовегетаційному перерізі. Випадково складені погодні умови кожного поточного року і кліматичні характеристики у багаторічному перерізі, притаманні конкретній місцевості, зумовлюють значне коливання врожайності, яка за погодними (кліматичними) умовами може змінюватись в 6...9 разів.

На сьогоднішній день розроблені теоретичні та практичні підходи і моделі довготермінової прогнозування зміни погодно-кліматичних умов, водного режиму ґрунтів, технологій його регулювання і урожайності культур [3, 4, 5].

Крім урожайності, яка має визначальний вплив на величини доходу і поточних сільськогосподарських витрат, важливий вплив на підсумкову величину вартості ділянки має ставка капіталізації - коефіцієнт, за допомогою якого рентний або чистий операційний дохід перераховується в поточну вартість земельної ділянки.

Традиційно будь-яка процентна ставка на ринку є сумою безризикової, або безпечної, процентної ставки (d) та премії за ризик (r)

$$C_k = d + r \quad (2)$$

В Україні, де фінансовий ринок перебуває в стадії розвитку, основою для формування ринкових процентних ставок сьогодні виступають ставки рефінансування та облікова ставка Національного банку України.

Що стосується ризиків у сільському господарстві, то це окрема велика тема, яка ще потребує додаткових досліджень. Сучасні автори пропонують до безризикової ставки включати страховий тариф у сфері сільського господарства.

Розрахунок з визначення прогнозу вартості осушуваних земель з використанням середніх за останніх 5 років вартісних показників виконано нами на прикладі земельної ділянки площею 430 га, що розташована в Рівненській області (зона Західного Полісся України).

Ділянка характеризується наступними умовами:

- за ґрунтами $\{g\}$, $g = \overline{1, n_g}$ ($n_g = 3$), які характеризуються різним рівнем потенційної родючості за бонітетом у відповідних балах (Б) та часткою f_g розповсюдження в межах об'єкта: 1- дерново-опідзолені глеєві зв'язно-супіщані (Б=28), $f_g = 0,1$; 2-дерново-слабопідзолисті піщані на пісках (Б=20), $f_g = 0,3$; 3-торфові середньопотужні малозольні (Б=38), $f_g = 0,6$.

– за типовими районованими для даної зони вирощуваними сільськогосподарськими культурами сукупності $\{k\}, k = \overline{1, n_k} (n_k = 3)$, та відповідною часткою їх посівних площ f_k :
 1-озима пшениця $f_k = 0,3$; 2-картопля $f_k = 0,2$; 3-багаторічні трави $f_k = 0,5$.

– за типовими (розрахунковими) щодо умов тепло – й вологозабезпеченості періодами вегетації сукупності $\{p\}, p = \overline{1, n_p} (n_p = 5)$: 1- дуже вологі $p = 10\%$, 2- вологі $p = 30\%$, 3- середні $p = 50\%$, 4- сухі $p = 70\%$, 5- дуже сухі $p = 90\%$.

Узагальнені результати щодо диференціації прогнозних значень урожаю вирощуваних сільськогосподарських культур та чистого рентного доходу, як основи для визначення вартості осушуваних земель у змінних умовах їх використання на об'єкті, що досліджується, подані в таблиці 1.

Табл. 1.

Узагальнена порівняльна характеристика щодо диференціації прогнозних значень урожаю вирощуваних сільськогосподарських культур та чистого рентного доходу осушуваних земель за змінними умовами їх використання

Ґрунти	Розрахункові роки	Озима пшениця, $f_k = 0,3$		Картопля, $f_k = 0,2$		Багаторічні трави, $f_k = 0,5$	
		Y_k , ц/га	D_o , USD/га	Y_k , ц/га	D_o , USD/га	Y_k , ц/га	D_o , USD/га
Ґрунт $g = 1,$ $f_g = 0,1$;	p=10%	20,50	304,39	245,30	2808,3	11,70	50,21
	p=30%	34,90	536,29	305,40	3577,16	18,90	97,00
	p=50%	43,20	676,39	282,40	3509,88	22,10	120,99
	p=70%	42,40	677,47	262,00	3021,08	22,00	127,66
	p=90%	37,10	595,21	222,90	2484,22	17,70	100,21
	Середньо-зважене	37,25	583,45	266,35	3160,8	19,17	87,80
Ґрунт $g = 2,$ $f_g = 0,3$;	p=10%	12,0	163,46	150,86	1666,49	21,00	105,94
	p=30%	20,40	297,70	156,99	1732,22	34,80	194,74
	p=50%	23,00	341,34	128,77	1407,67	42,70	251,52
	p=70%	24,20	372,98	110,28	1195,03	36,30	225,92
	p=90%	20,20	309,66	101,70	1096,38	29,30	181,28
	Середньо-зважене	20,52	304,94	129,05	1411,6	34,94	204,56
Ґрунт $g = 3,$ $f_g = 0,6$;	p=10%	35,20	529,74	163,80	1846,08	35,90	209,13
	p=30%	64,10	991,92	195,70	2259,69	50,90	306,01
	p=50%	86,40	1361,58	193,90	2382,94	67,20	422,27
	p=70%	81,80	1324,42	153,90	1934,58	57,80	378,43
	p=90%	71,10	1157,72	141,10	1841,22	45,00	295,48
	Середньо-зважене	71,86	1136,95	175,10	2229,28	54,68	343,11

Порівняльна характеристика у якісному та кількісному вигляді значень прогнозної вартості осушуваних земель за змінними умовами їх використання на об'єкті, що досліджується, визначені на основі даних, поданих в табл.1., представлені на рис.1.

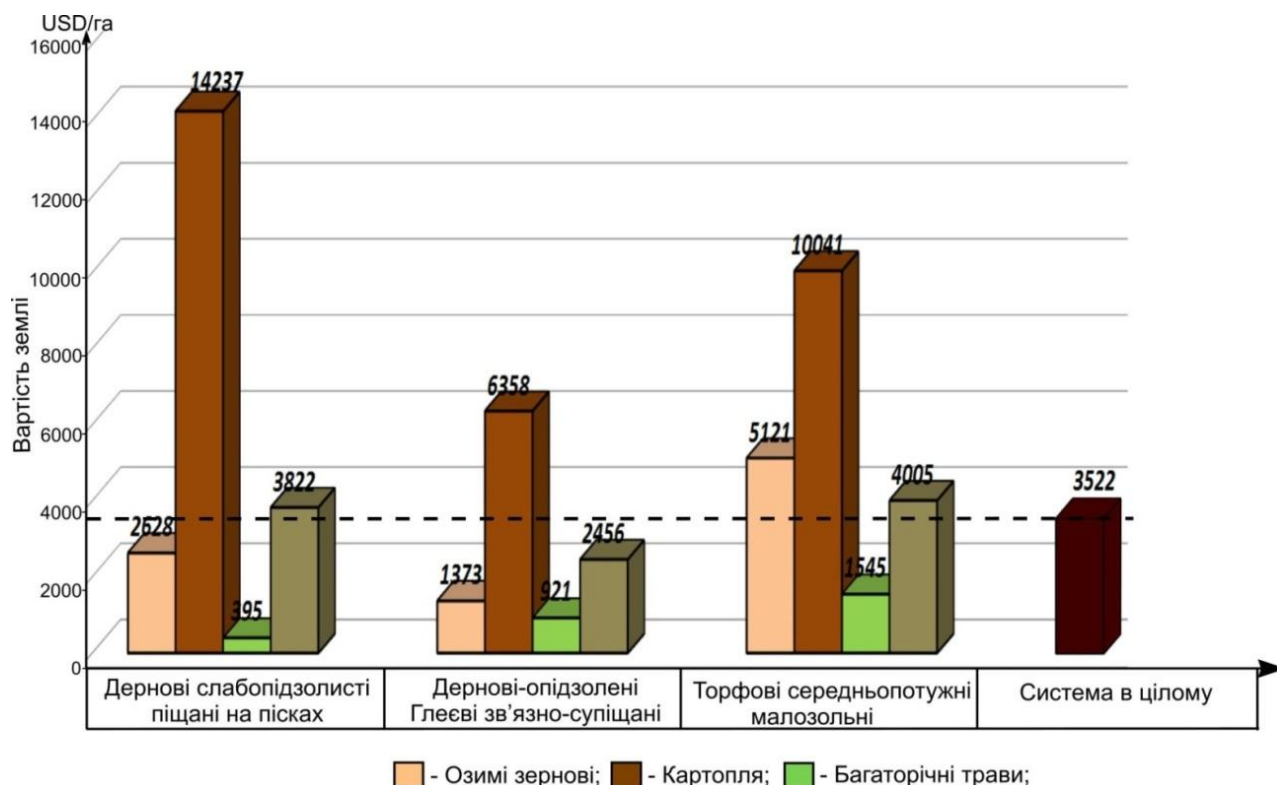

Рис.1. Узагальнена порівняльна характеристика значення прогнозованої вартості осушуваних земель за змінними умовами їх використання дослідного об'єкта

Наведені дані свідчать про те, що має місце виражена диференціація вартості землі, яка є пропорційною похідною від диференціації вирощуваних сільськогосподарських культур та отримуваного за нею рентного доходу, залежно від умов її використання. Розмах її варіювання у відносному вигляді щодо відношення різниці між максимальним та мінімальним значеннями до середньозваженої за об'єктом, що досліджується, величини складає для вирощуваних культур -393%.

Таким чином, тільки в межах одного об'єкта прогнозна вартість землі за наявними ґрунтами та вирощуваними культурами змінюється від 2456 USD/га до 4005 USD/га., складаючи в середньому 3522 USD/га.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Детермінація сільськогосподарських земель на ринку нерухомості: Монографія / В.І. Павлов, Ю.Г. Фесіна, В.М. Заремба, С.М. Мазурик. Луцьк: Надстир'я, 2006. 364 с.
2. Добряга Д.С., Тихонов А.Г., Паламарчук Л.В. Економічний оборот землі в Україні: теорія, методологія і практика. К.: Урожай, 2004. 136 с.
3. Обґрунтування ефективної проектної врожайності на осушуваних землях при будівництві й реконструкції меліоративних систем. Посібник до ДБН В.2.4.-1-99 "Меліоративні системи та споруди" (розділ 3. Осушувальні системи). Київ – Рівне, 2006. 50 с.
4. Оцінка продуктивності осушуваних земель за довготерміновим прогнозом / С.В. Шалай, А.М. Рокочинський. Рівне: НУВГП, 2011. 149 с.
5. Посібник до ДБН В.2.4.-1-99 "Меліоративні системи та споруди". Метеорологічне забезпечення інженерно-меліоративних розрахунків у проектах будівництва й реконструкції осушувальних систем / А.М. Рокочинський, В.А. Сташук, В.Д. Дупляк, В.М. Бежук та ін. Рівне, 2008. 64 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Антипюк Олена Володимирівна – інженер II категорії навчальної лабораторії краєзнавчих атласів кафедри фізичної географії географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Антонюк Богдан Петрович – старший викладач кафедри прикладної математики та інформатики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Бондаренко Дар'я Іванівна – студентка 4 курсу соціально-гуманітарного факультету ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

Бусленко Галина Михайлівна – викладач-методист циклової комісії землевпорядних дисциплін ВСП «Рівненський коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України»

Буц Алла Миколаївна – доцент кафедри фізичного виховання та спорту Українського державного університету залізничного транспорту

Василюк Тетяна Василівна – докторант заочної докторантури I року навчання кафедри правознавства Прикарпатського інституту імені М. Грушевського ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Васюк Марина Валеріївна – студентка 2 курсу магістратури історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Вензель Анна Віталіївна – студентка 5 курсу факультету адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Гайдай Сергій Іванович – кандидат фізико-математичних наук, старший викладач кафедри прикладної математики та інформатики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Гладишев Станіслав Володимирович – студент 1 курсу спеціальності «Діловодство» Володимир-Волинського педагогічного коледжу імені А.Ю.Кримського

Гончарова Юлія Станіславівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов для соціально-економічних спеціальностей Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Гринкевич Ірина Володимирівна – викладач гуманітарних дисциплін ВСП «Рівненський коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України»

Гришанович Тетяна Олександрівна – кандидат фізико-математичних наук, старший викладач кафедри прикладної математики та інформатики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Гунько Микита Владиславович – старший викладач кафедри фізичного виховання та спорту Харківського національного університету будівництва та архітектури

Дем'янік Анна Анатоліївна – студентка 5 курсу факультету інформаційних систем, фізики та математики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Єльцова Світлана Сергіївна – старший викладач кафедри перекладу ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

Єрко Ірина Володимирівна – кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму та готельного господарства географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Зелененко Наталя Олександрівна – старший викладач кафедри фізичної реабілітації та здоров'я Національного фармацевтичного університету

Зінченко Павло Юрійович – магістрант II року навчання Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка

Золотаренко Віктор Олегович – студент 4 курсу факультету медичних технологій діагностики та реабілітації Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Іщенко Андрій Миколайович – старший викладач кафедри фізичного виховання та спорту Харківського національного університету будівництва та архітектури

Карпюк Зоя Костянтинівна – кандидат географічних наук, старший викладач кафедри фізичної географії географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Качаровський Роман Євгенович – магістр географії, інженер II категорії навчальної лабораторії краєзнавчих атласів кафедри фізичної географії географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Кечеджі Оксана Вікторівна – старший викладач кафедри перекладу ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

Комар Світлана Іванівна – докторант заочної докторантури I року навчання кафедри правознавства Прикарпатського інституту імені М. Грушевського ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Корчинський Віталій Романович – докторант заочної докторантури I року навчання кафедри правознавства Прикарпатського інституту імені М. Грушевського ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Лисенко Наталя Григорівна – аспірант IV року навчання кафедри історії педагогіки і порівняльної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Григорія Сковороди

Лица Денис Володимирович – викладач ЦПК професійної і практичної підготовки КЗОЗ «Вовчанський медичний коледж» Харківської обласної ради

Лопушанська Віта Петрівна – старший вчитель, вчитель вищої категорії, вчитель початкових класів Володимир-Волинської загальноосвітньої школи I-III ступенів №1

Малимон Стефанія Стефанівна – викладач циклової комісії землевпорядних дисциплін ВСП «Рівненський коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України»

Мащенко Оксана Миколаївна – старший викладач кафедри фізичного виховання та спорту Харківського національного університету будівництва та архітектури

Мушеник Ірина Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри математичних дисциплін, інформатики і моделювання Подільського державного аграрно-технічного університету

Наумчук Галина Василівна – вихователь студентського гуртожитку ВКНЗ «Володимир-Волинський педагогічний коледж імені А.Ю.Кримського»

Невелика Анастасія Василівна – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, викладач кафедри фізичної реабілітації та здоров'я Національного фармацевтичного університету

Олексюк Діана Володимирівна – магістр хореографії, викладач ВКНЗ «Володимир-Волинський педагогічний коледж імені А.Ю.Кримського»

Павленко Юлія Степанівна – старший викладач кафедри прикладної математики та інформатики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Пархета Вікторія Іванівна – викладач кафедри філософії та суспільних дисциплін Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Перкевич Владислав Віталійович – студент 4 курсу факультету систем і засобів масової комунікації Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Петрівська Людмила Олексіївна – магістр математики, викладач математичних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист ВСП «Рівненський коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України»

Попенко Галина Степанівна – кандидат технічних наук, доцент кафедри природоохоронних технологій, екології та безпеки життєдіяльності Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Пріма Дмитро Анатолійович – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Радзіховська Лариса Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри економічної кібернетики та інформаційних систем Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету

Ратов Денис Валентинович – старший викладач кафедри програмування та математики Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

Рудик Сергій Анатолійович – студент 4 курсу факультету економіки, менеджменту та права Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету

Савчук Мар'яна Олегівна – студентка 6 курсу факультету історії, політології та національної безпеки Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Сарнецька Яна Анатоліївна – аспірант III року навчання кафедри фінансів ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Семенишина Ірина Віталіївна – кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри математичних дисциплін, інформатики і моделювання Подільського державного аграрно-технічного університету

Сірик Володимир Степанович – доцент кафедри фізичного виховання та спорту Харківського національного університету будівництва та архітектури

Собчук Оксана Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри прикладної математики та інформатики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Солтис Оксана Володимирівна – аспірант I року навчання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка

Суїнова Анна Олександрівна – студентка 3 курсу відділення агроєкології та економіки ВП НУБіП України «Боярський коледж екології і природних ресурсів»

Суїнова Діана Михайлівна – викладач екологічних дисциплін відділення агроєкології та економіки ВП НУБіП України «Боярський коледж екології і природних ресурсів»

Сухорукова Анна Сергіївна – студентка 5 курсу соціально-гуманітарного факультету ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

Цебенко Оксана Зіновіївна – викладач ВСП «Коледж телекомунікацій та комп'ютерних технологій Національного університету «Львівська політехніка»

Цибульська Олена Валеріївна – викладач ВКНЗ «Володимир-Волинський педагогічний коледж імені А.Ю.Кримського»

Циган Ірина Павлівна – викладач фізики циклової комісії фізико-математичних дисциплін та інформаційних технологій ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний коледж»

Чир Надія Вікторівна – кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму факультету туризму та міжнародних комунікацій ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Шалай Сергій Васильович – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, викладач циклової комісії землевпорядних дисциплін ВСП «Рівненський коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України»

Щерба Володимир Франкович – завідувач навчальної лабораторії, викладач ВСП «Коледж телекомунікацій та комп'ютерних технологій Національного університету «Львівська політехніка»

Юнак Оксана Петрівна – викладач ВСП «Коледж телекомунікацій та комп'ютерних технологій Національного університету «Львівська політехніка»

Юнак Остап Миронович – завідувач відділення, викладач ВСП «Коледж телекомунікацій та комп'ютерних технологій Національного університету «Львівська політехніка»

ЗМІСТ
ЕКОЛОГІЯ

<i>Галина Попенко</i> РАДІАЦІЙНЕ ЗАБРУДНЕННЯ ДОВКІЛЛЯ В УКРАЇНІ	3
<i>Діана Суїнова, Анна Суїнова</i> ОРГАНІЗАЦІЯ МОНІТОРИНГУ ВОДНИХ ОБ'ЄКТІВ	6
ТУРИЗМ І РЕКРЕАЦІЯ	
<i>Олена Антипюк, Ірина Єрко, Зоя Карпюк, Роман Качаровський, Надія Чир</i> РАЙОНИ НАЙБІЛЬШОГО ПОШИРЕННЯ ОСЕРЕДКІВ НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ ЯК ОБ'ЄКТІВ ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ	9
<i>Надія Чир, Роман Качаровський, Олена Антипюк, Ірина Єрко</i> ЗАКЛАДИ КУЛЬТУРИ КЛУБНОГО ТИПУ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ІНФРАСТРУКТУРИ ТУРИЗМУ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ	11
ЕКОНОМІКА	
<i>Лариса Радзіховська, Сергій Рудик</i> ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ РИЗИКАМИ	15
<i>Яна Сарнецька</i> ОЦІНКА ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЧАСТИНИ ПРОЕКТІВ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА	18
МЕНЕДЖМЕНТ І МАРКЕТИНГ	
<i>Станіслав Гладишев</i> ДІЛОВА ЕТИКА В ОРГАНІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	22
ІСТОРИЧНІ НАУКИ	
<i>Марина Васюк</i> СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ В НОРВЕГІЇ	26
<i>Мар'яна Савчук</i> МОНАСТІР КАПУЦИНІВ У МІСТІ УСТИЛУГ – ПАМ'ЯТКА АРХІТЕКТУРИ XVIII СТОЛІТТЯ	28
ЮРИДИЧНІ НАУКИ	
<i>Тетяна Василюк</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ СУДДІВ УКРАЇНИ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	32
<i>Анна Вензель</i> ПРОБЛЕМИ ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	38
<i>Світлана Комар</i> ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ	40
<i>Віталій Корчинський</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ СУДДІВ УКРАЇНИ ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	44
<i>Вікторія Пархета</i> ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ТА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	49
МИСТЕЦТВО	
<i>Діана Олексюк</i> ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ХОРЕОГРАФІЧНОМУ КОЛЕКТИВІ	53

ПЕДАГОГІКА

Тетяна Гришанович

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ “ОБ’ЄКТНО-ОРІЄНТОВАНЕ ПРОГРАМУВАННЯ” У КУРСІ ІНФОРМАТИКИ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ (ПРОФІЛЬНИЙ РІВЕНЬ) 56

Наталія Лисенко

РОЛЬ НАВЧАННЯ ФІЛОСОФІЇ У ВИХОВАННІ ТОЛЕРАНТНОСТІ В УЧНІВ ШКІЛ ФРАНЦІЇ 58

Денис Ліца

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ХІРУРГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У МЕДИЧНОМУ КОЛЕДЖІ 61

Віта Лопушанська

ХУДОЖНЄ СЛОВО ЯК ЗАСІБ СТИМУЛЮВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ АКТИВНОСТІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НУШ 64

Галина Наумчук

ПОПЕРЕДЖЕННЯ БУЛІНГУ В ГУРТОЖИТКАХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ 68

Дмитро Пріма

ЗМІНА РОЛЬОВИХ ПОЗИЦІЙ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ – ВИМОГА ЧАСУ 70

Ірина Семенішина, Ірина Мушеник

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ПРИ ВИКЛАДАННІ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН 73

Оксана Солтис

НАСКРІЗНИЙ ІГРОВИЙ МЕТОД У ТЕХНОЛОГІЇ МИКОЛИ ЄФИМЕНКА З ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ 75

Олена Цибульська

ДО ПИТАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ’ЯЗБЕРЕЖЕННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ 79

Ірина Циган

ОСВІТА – ЗАПОРУКА МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ 81

ПСИХОЛОГІЯ

Віктор Золотаренко

ВПЛИВ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ НА АДАПТАЦІЮ МОЛОДІ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ 84

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Сергій Гайдай, Юлія Павленко

ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ МОВИ PYTHON В КУРСІ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ 88

Анна Дем’янік, Оксана Собчук

РОЗРОБКА ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ВЕБ-САЙТУ ДЛЯ ОРЕНДИ ОФІСНИХ ПРИМІЩЕНЬ НА ОСНОВІ CMS DRUPAL 8 90

Людмила Петрівська

ЗАСТОСУВАННЯ ПАКЕТІВ КОМП’ЮТЕРНОЇ МАТЕМАТИКИ ПІД ЧАС РОЗВ’ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ З ДИСЦИПЛІНИ «ВИЩА МАТЕМАТИКА» 91

Денис Ратов

МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТА НАТУРНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ К.К.Д. ПРОСТОРОВИХ ПЕРЕДАЧ В РЕДУКТОРАХ 94

Оксана Собчук, Богдан Антонюк

ОСОБЛИВОСТІ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ОПРАЦЮВАННЯ ТА АНАЛІЗУ ЧИСЛОВИХ ДАНИХ В СЕРЕДОВИЩІ MICROSOFT EXCEL В СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ 98

<i>Володимир Щерба, Оксана Юнак, Остап Юнак</i> ВІРТУАЛЬНИЙ ПАСПОРТ ДЛЯ ВХОДУ В НОВУ МЕРЕЖУ TELEGRAM OPEN NETWORK	100
<i>Оксана Юнак, Оксана Цебенко, Остап Юнак</i> TON BLOCKCHAIN – КОМПОНЕНТ МЕРЕЖІ TELEGRAM OPEN NETWORK	102
ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ	
<i>Алла Буц</i> СПОРТИВНИЙ КВЕСТ – МЕТОД ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМ ВИХОВАННЯМ У ВИШІ	104
<i>Наталія Зелененко, Анастасія Невелика</i> СПОРТИВНІ ІГРИ ЯК СКЛАДОВА ВИХОВАННЯ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ	106
<i>Андрій Іщенко, Микита Гунько</i> ПСИХОФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	109
<i>Владислав Перкевич</i> ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЗАОХОЧЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ	111
<i>Володимир Сірик, Оксана Мащенко</i> ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ ФІТНЕСУ В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ	114
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ	
<i>Юлія Гончарова</i> «АВТОГРАФІЯ» ЕДГАРА АЛАНА ПО ЯК ПРОВІСНИК АВТО(БІО)ГРАФІЧНИХ НОВАЦІЙ ПОСТМОДЕРНІЗМУ	117
<i>Ірина Гринкевич</i> АНГЛІЙСЬКИЙ СЛЕНГ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ	119
<i>Світлана Єльцова, Анна Сухорукова</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НЕОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	121
<i>Павло Зінченко</i> РЕЦЕПЦІЯ МІФУ ПРО МЕДЕЮ В РОМАНІ К. ВОЛЬФ «МЕДЕЯ. ГОЛОСИ»	125
<i>Оксана Кечеджі, Дар'я Бондаренко</i> ІНШОМОВНІ ЛЕКСЕМИ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК МОВИ-РЕЦИПІЄНТА	127
СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО	
<i>Сергій Шалай, Стефанія Малимон, Галина Бусленко</i> ОБГРУНТУВАННЯ РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ З УРАХУВАННЯМ ЗМІННИХ УМОВ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ	131
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	135

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. – Переяслав, 2020. – Вип. 59. – 141 с.

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів і посилань, достовірність матеріалів несуть автори публікацій. Передрук і відтворення опублікованих у збірнику матеріалів будь-яким способом дозволяється тільки при посиланні на «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку».

Матеріали науково-практичної інтернет-конференції розміщені на сайті:
<http://confscience.webnode.com.ua>

Укладачі: С.М.Кикоть, І.В.Гайдаєнко
Верстка та дизайн: І.В.Гайдаєнко

Адреса оргкомітету та редколегії:
вул. Сухомлинського, 30 (к. 100),
м. Переяслав-Хмельницький,
08401, Київська обл., Україна
тел. 0930569496,
сайт: confscience.webnode.com.ua

